

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

“ Ben devrimci değilim. Ben deneyimsiz
bir adamım. Böyle şeylerden anlamam ki,
Ben bir tamirciyim. Kırılan ne varsa tamir
ederim – yürek üzerinde. ”

TAMİRCİ

BERNARD MALAMUD

Pulitzer Ödülü
Ulusal Kitap Ödülü

TAMİRCİ

TAMİRCİ

Orijinal Adı: The Fixer

Yazarı: Bernard Malamud

Genel Yayın Yönetmeni: Meltem Erkmen

Çeviri: Başak Yenici

Editör: İbrahim Enis Köksaldı

Düzenleme: Ceyda Çakıcı Baş

Kapak Tasarım: Pusula Reklamevi

1. Baskı: Temmuz 2013

ISBN: 978-605-4820-00-9

YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 12280

© Bernard Malamud 1966

Türkçe Yayın Hakkı: Anatoliaİt Ajans aracılığı ile

© Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. San. Ltd. Şti.

KAFKA, Epsilon Yayıncılık Hiz. Tic. San. Ltd. Şti.'nin tescilli alt markasıdır

Baskı ve Cilt: Kitap Matbaacılık San. Tic Ltd. Şti

Davutpaşa Cd. No:123 K:1 Topkapı / İstanbul

Sertifika No:16053

Tel : (0212) 482 99 10

Faks: (0212) 482 99 78

Yayımlayan:

Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. San. Ltd. Şti.

Osmanlı Sk. Osmanlı İş Merkezi No:18 / 4-5 Taksim/İstanbul

Tel: 0212.252 38 21 pbx Faks: 252 63 98

İnternet adresi: www.epsilonyayinevi.com

e-mail: epsilon@epsilonyayinevi.com

TAMİRCİ

Bernard Malamud

Çeviri
Başak Yenici

KAFKA®

GİRİŞ

JONATHAN SAFRAN FOER

İyi bir kitapla muazzam bir kitap arasındaki fark nedir? İyi kitaplar sürükleyici, aydınlatıcı ve yeni olabilir. İyi kitaplar çoğunlukla eleştirel övgü alır, hatta bazıları zamanın sınavından bile başarıyla geçebilir. İyi kitaplar bazen muazzam kitaplardan –yaygın olarak kullanılan okunabilirlik ve sanatkarlık kavramları açısından– daha iyidir. (Muazzam bir kitabı bitirmeyi bile beklemeden ona hayran olan birine sormanız yeter.) Dünyamızın ihtiyaç duyduğu şey muazzam kitaplardır, iyi kitaplar ise kültürümüzün arzuladıklarıdır, işte bu yüzden birçok yazar, çoğu zaman iyi kitap yazmanın peşindedir.

Bernard Malamud'un dördüncü romanı, *Tamirci*, iyi bir kitabın tüm gerektirdiklerine sahip. Romanın karakterleri empati, biçemi ise hayranlık uyandırıyor. 1967 yılında hem ABD Ulusal Kitap Ödülü hem de Pulitzer Ödülü'nü kazanan kitap hâlâ yaygın olarak okunuyor. (Üstelik okuyucunun kitabın dramatik sonuna ulaşmak için bir veya en çok iki günden fazla oyalanacağını hayal etmek oldukça güç.) Bunun yanı sıra kitabı muazzam bir kitap yapan ise, onun göz alıcı biçimde iyi bir kitap yapan özelliklerinin ötesinde bambaşka bir unsur; o da bu kitabın gerekliliği.

Romanın kahramanı olan Yakov Bok, bir tamircidir. Bir pencere kırıldıysa, camını yenisiyle değiştirir. Bir sandalye gıcırdıysa, Yakov bu sesi giderir. Bunun yanında aslında onun hikâyesi varoluşsal bir tamiratla dairedir. "Bir felsefem var ise, o da yaşamın bundan daha iyi olabileceğidir," der. Karısı onu terk ederek sevgisiz, çocuksuz evliliklerini bitir-

dikten sonra Yakov “dünya üzerindeki” şansını denemeye karar verir. Belki de iyi talihini, tüm hayatı boyunca içinde debelendiği taşra kasabasının dışında bir yerlerde bulabilecektir.

Kitabın “dünyası” 1911 yılının Kiev’idir. Bu tarih 1905 devrimi ile Rusya’nın son Çar’ının devrilmesi arasında kalan bir zaman dilimidir, siyasi ortamın belirsizliği bir kültür paranoyası yaratmıştır. Bastırılmış korku ve düşmanlıklar artık açığa çıkmış ve saldırganlaşmıştır. On iki yaşındaki bir Rus çocuk bıçaklanarak öldürülüp kanı son damlasına kadar akıtıldığında, ibadet etmeyen ve inançsız bir Yahudi olan Yakov ayın niteliğinde bir cinayet işlemekle suçlanır. (Dönemin Hristiyan çevrelerinde bu türden suçlamalar pek de nadir değildir.) Yapılan suçlamalar giderek artıp şiddetlendikçe Yakov, Kafkavari bir kâbusun içinde Eyüp benzeri bir karaktere dönüşür. İçine düştüğü çıkmaz da yalnızca –*Tamirci*’yi sade, iyi bir kitap yapmaya yetecek olan– Yahudi epiğinde değil, aynı zamanda dünya nezdinde de bir sembol haline gelir.

Bozuk olan dünyadır.

Malamud’un uyandırdığı korku ve düşmanlık tanındıktır. O insanlık zafiyeti sadece çağa özgü değildir, bize aittir. Günümüzde gazeteleri donakalmadan okumak oldukça zordur.

İyi kitaplar bize sıklıkla sorunlu dünyamızı hatırlatır.

Muazzam kitaplar ise bir adım ileri giderek bize insanlığımızı hatırlatır. Dünyamızı tamir edebilecek tek şey de insanlığımızdır.

Yakov acı çeker ama acı çekerken düşünür, acı çekerken mücadele eder ve acı çekerken acısına meydan okur. Yahudi olmayan bir asil Yakov’a yardım eder. Bu kişi Yakov’u kendini ciddi boyutta kişisel tehlikelere atarak desteklemektedir. Zincire vurulmuş Yakov, mahkemeye çıkarılmak üzere Kiev sokaklarında yürüyerek ilerlerken izleyenlerden bazıları el sallar, hatta bazıları ismini bile çağırır. Tüm yapabilecekleri budur ve bu da az şey değildir. Romanın görünüşte belirsiz olan sonu aslında hiç de belirsiz değildir. Yakov’un nihai ka-

deri ne olursa olsun birkaç iyi insanın onunla dayanışmalarını ifade etmiş olmaları aslında hem Yakov'un hem de kendilerinin insanlığını tanımış oldukları anlamına da gelmektedir.

Bu kitabı okumayı bitirdiğimde tokat yemiş gibi hissettim ve ilham aldım. Dünyanın durumu ile ilgili yakınmak birdenbire yetersiz gelmeye başlamıştı. Kendimi siyasi faaliyetlerden mazur görmek de yanlıştı. Bu kitabın ışığında bakınca eylemsizliğim erdemli değildi. Her ne kadar *Tamirci* erdem üzerine yazılmış bir kitap değilse de, erdemli bir kitap. Yani cılız bir tavsiye vermektense okuyucuya güçlü bir soru yöneltiyor: Neden hiçbir şey yapmıyorsun?

Durum komedilerini taklit eden romanlar iyi olabilir ama *gerekli* değildir.

Cennete dair romanlar iyi olabilir, tıpkı kendilerinden uyarlanarak yapılacak filmleri taklit eden gerilim romanları gibi. Cüretkârlıklarıyla revaçta olan romanların da olabileceği gibi.

Dünyamızın –çaresiz ve paramparça olmuş dünyamızın– varoluşsal romanlara ihtiyacı var. Bize umuttan daha değerli bir şey veren romanlara. Bizi eyleme çağıran romanlara. Gerçek tamirci Yakov Bok değildir. (Yakov o dünyadaki bir karakterdir.) Bernard Malamud da değildir. (Malamud o dünya ile bu dünya arasında bir köprüdür.) Gerçek tamirci biziz, yani her birimiz. Bir şeyler yapmalıyız. Bu romanın, tüm diğer muazzam romanlar gibi, bize hatırlattığı budur.

Akıl dışı kan ırmakları lekeliyor toprağı...

YEATS

Lincoln'lı Hugh aynı şekilde katledildi,
Kısa bir zaman önce, bilindiğı üzere.
Onu öldürenler bu sefer de Yahudi
Kanındandılar. Ey Hugh! Günahkâr bizlere,
Dua et, şefaatin Rab misli kere
Artırsın, n'olur bassın bizi sinesine,*

...

CHAUCEER

* Geoffrey Chaucer. (2010). *Canterbury Hikâyeleri* (Nazmi Ağıl, Çev.)
İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

BİRİNCİ KISIM

I

O sabah erken saatlerde Yakov Bok, tuğla fabrikasında, ahırın üzerindeki odasının küçük penceresinden bakarken, uzun paltolar giymiş insanların hızla koşuştuklarını gördü. Herkes aynı yöne doğru ilerliyordu. Eski İbranice dilinde, *Vey iz mir*, Vah başımıza gelenler, diye huzursuzca mırıldandı. Aksi bir şeyler olmuş olmalıydı. Tek tek veya gruplar halindeki Ruslar bahar karı altında mezarlığın çevresindeki sokaklardan çıkıp vadideki mağaralara doğru telaş içinde ilerliyor, bazıları parke taş döşeli çamurlu yolların ortasından koşuyordu. Yakov aceleyle gümüş rubleleri içinde sakladığı küçük teneke kutuyu sakladıktan sonra bu telaşın sebebini öğrenmek üzere hızla avluya indi. İslî tuğla ocağının yakınında dolanmakta olan ustabaşı Proşko'ya sordu ama Proşko tükürdü ve hiçbir şey söylemedi.

Avludan çıktığında, üzerinde siyah bir şalı ve kalın giysileri olan, yüzü kemikli bir köylü kadın ona yakınlarda bir yerde bir çocuk cesedi bulunduğunu söyledi. Yakov, "Nerede?" diye sordu. "Kaç yaşında bir çocuk?" Kadın bilmediğini söyleyerek aceleyle uzaklaştı. Ertesi gün *Kievlianin* gazetesi, öldürülen on iki yaşındaki Jenya Golov adlı çocuğun cesedinin tuğla fabrikasına en fazla bir, bir buçuk kilometrede uzaklıktaki vadide nemli bir mağarada her ikisi de on beş yaşında olan Kazimir Selivanov ve İvan Şestinski isimli çocuklar tarafından bulunduğunu yazdı. Öleli bir hafta olan Jenya'nın bedeni bıçak yaralarıyla kaplıydı, kanı bedeni bembeyaz ka-

lana dek akıtılmıştı. Tuğla fabrikasının yakınındaki mezarlıkta yapılan cenaze töreninin ardından şoförlerden biri olan Richter, Yahudileri cinayetle suçlayan bir avuç dolusu el ilanı getirdi. Yakov ilanlardan birini alıp incelediğinde Kara Yüzler örgütlerince basıldıklarını gördü. Kapağın üzerine amblemleri olan çift başlı kartal basılmış, altına da: RUSYA'YI YAHUDİLERDEN KURTARIN yazılmıştı. Yakov o gece odasında, Yahudilerin bu kanı alarak Hamursuz Bayramı için yapılacak hamursuzlarda kullanılmak üzere sinagoga götürebilmesi için çocuğun dini amaçlar uğruna kanının akıtılarak öldürüldüğüne dair yazılanları büyük bir merakla okumuştur. Yazılanlar ne kadar komik de olsa, Yakov korkmuştu. Yerinden kalktı, sonra oturdu, sonra yeniden kalktı. Pencereye gitti, sonra aceleyle geri dönerek gazeteyi okumaya devam etti. Endişelenmişti çünkü çalıştığı tuğla fabrikası Yahudilerin yaşamasının yasak olduğu Lukianovski Bölgesi'nde idi. Orada aylardır takma bir isimle yaşamaktaydı ve oturma izni yoktu. İlanda yapılmakta olan Yahudi katliamı tehdidinden de korkmuştu. Babası, Yakov'un doğumundan en fazla bir yıl sonra bir olayda ölmüştü. Olay bir Yahudi katliamı değildi, faydalı bir durum da değildi: İki sarhoş asker önlerine ilk çıkan üç Yahudi'yi vurmuştu. Babası ikinciydi. Fakat oğul bir katliamdan sağ kurtulmuştu, bir okul çocuğuyken üç günlük bir Kazak baskınından. Üçüncü günün sabahında evlerin dumanları hâlâ tüterken diğer çocuklarla birlikte saklandıkları bodrum katından çıktığında, ağzına beyaz bir sosis tıktırılmış halde kanlı bir tüy yığınının üzerinde siyah sakallı bir Yahudi'nin yattığını ve bir köylüye ait domuzun da adamın kolunu yalayıp yuttuğunu görmüştü.

2

Beş ay önce, kasım ayı başlarında küçük kasabaya henüz

ilk karın düşmediği yumuşak bir cuma gününde cılız ve endişeli bir adam olan Yakov'un kayınpederi, bir deri bir kemik atını koştugu külüstür yük arabasıyla çıkagelmişti. Pejmürde kıyafetleri içindeki adam, sanki sopalar ve kabartılmış havadan yapılmış gibi görünüyordu. Buz gibi evde oturmuş, beraberce son son birer bardak çay içmişlerdi. Ev, sadakatsiz eş Raisl'in gidişinden iki ay sonra perişan duruma gelmişti. Şmuel altmışını çoktan aşmıştı, ak sakalı karmakarışık, gözleri çapaklıydı. Alnında derin çizgiler vardı. Elini kaftanının cebine atıp sarı bir şeker parçası çıkardı ve Yakov'a uzattı. Yakov başını iki yana salladı. Seyyar satıcılık yapan yaşlı adam, kızının drahomasıydı. Verecek bir şeyi olmadığı için mümkün oldukça yardım ve hizmette bulunurdu. Şmuel çayını şekerin içinden emerken, damadı çayı tatlandırıcısız içti. Çayın tadı acıydı ve o bunun için varoluşu suçladı. Yaşlı adam ara sıra kimseyi suçlamaksızın hayat hakkında yorum yapıp zararsız sorular sordu ama Yakov kısa cevaplar verdi, bazen de sessiz kaldı.

Şmuel çayını yarısına kadar içtikten sonra içini çekerek, "Kızım Raisl yüzünden beni suçladığını düşünmek için kâhin olmaya gerek yok," dedi. Konuşurken üzüntü içindeydi. Komşu kasabada bir fiçinin içinde bulduğu sert koruyucu başlığı kafasına geçirmişti, terlediğinde başlık kafasına yapışıyor ama dindar bir adam olduğu için umursamıyordu. Üzerinde bir de kemikli ellerinin dışarı sallandığı yamalı bir kaftan vardı. Bir de ayaklarına hayli büyük gelen ayakkabılar giymişti.

"Kimse sana bir şey demedi ki. Bir fahişe yetiştirdiğin için kendini suçluyorsun."

Şmuel tek kelime etmeden kirli bir mavi mendil çıkardı ve ağladı.

"O halde, izin verirsen onunla aylarca neden yatmadığını sorabilir miyim? İnsan karısına böyle davranır mı?"

"Aylarca değil de birkaç hafta diyelim, ama bir erkek kısır bir kadınla ne kadar sevişebilir ki? Denemekten yorulдум."

“Sana gitmen için yalvardığımda neden hahama gitmedin?”

“Haham benim işime karışmasın, ben de onunkine. Hepi topu cahil bir adam.”

Seyyar satıcı, “Merhametin her zaman kıttı zaten senin,” dedi.

Yakov öfkeyle ayağa kalktı. “Bana merhametten bahsetme. Hayatım boyunca neye sahip oldum? Başkasına verebileceğim neyim oldu? Neredeyse bir öksüz olarak doğdum – annem ben doğduktan on dakika sonra öldü, zavallı babama da ne olduğunu biliyorsun. Birileri arkalarından ruhlarına dua etti mi bilmiyorum, ben ancak yıllar sonra edebildim. Cennetin kapısında bekledilerse, bu uzun ve soğuk bir bekleyiş olmuştur, tabii hâlâ beklemiyorlarsa. Çocukluğum sefalet içinde, leş gibi kokan bir yetimhanede varla yok arası bir halde geçti. Yemeği rüyalarımdaya yedim ve rüyalarımı yemek gibi yedim. Tevrat’ı biraz bilirim, Talmud’u daha da az ama yine de İbranice öğrendim çünkü kulağım dile yatkındı. Yine de Mezmurları bilirdim. Bana bir zanaat öğrettiler ve on yaşıma bastıktan beş dakika sonra ustanın yanına verdiler. Pişman olduğumdan değil. Bu yüzden ellerimle çalışıyorum –tabii buna çalışmak denirse– bazıları bana ‘avam’ diyor ama işin doğrusu gerçek avamın kim olduğunu aslında çok az insan biliyor. Bir sınıfı varmış gibi görünenlere bir kez daha bak. Nogid Viskover benim gözümde avam bir adam. Sahip olduğu tek şey parası, ağzını açtığında sadece paraların şıkrıtısını duyabiliyorsun. Kendi başıma türlü konular üzerinde çalıştım, hatta orduya alınmadan önce kendi kendime köylülerden kaptığımızdan çok daha düzgün Rusça konuşmayı öğrendim. Azıcık bildiğim ne varsa kendi kendime öğrendim. Biraz tarih ve coğrafya, biraz bilim, aritmetik ve Spinoza’nın iki kitabı. Çok değil, ama hiç yoktan iyidir.”

“Çoğu turfa* olsa da yine de seni takdir ediyorum,” dedi Şmuel.

* Turfa: Musevi kurallarına aykırı –ed.n.

“İzin ver bitireyim. Hayatımı tırnaklarımla kazanmak zorunda kaldım. İnsan sermayesi olmadan ne yapabilir? Ne yapılabilirse ben de onu yaptım ama çok bir şey değil bu. Kırılan ne varsa tamir ederim – yürek dışında. Bu kasabada her şey dökülüyor. Ama çatlakların arasından Tanrı’yı gözetliyorsa kim tavanının aktığından şikâyet eder ki? Diyelim ki tamir ettirmek istiyor, ki istemediklerini biliyoruz, bu kez de bunun parasını ödeyebilecek kim var ki? Çoğu zaman bedavaya çalışıyorum, şanslıysam bir tabak makarna veriyorlar. Bu yerde fırsat denen şey ölü doğmuş bir bebek gibi. Açıkçası kötü bir ruh hali içindeyim.”

“Fırsatı bir de bana sor...”

“Beni Rus-Japon Savaşı için orduya çağırdılar ama ben gide kadar savaş bitti. Tanrı’ya şükür. Hastalanınca beni kovdular. Astımlı bir Yahudi için uğraşmaya değmezdi. Tanrı’ya şükür. Geri döndüğümde kırık tırnaklarımla yine kazımaya başladım. Onunla tanışmamla başlayan uzun bir oyalama sürecinden sonra, beş buçuk yıl içinde hamile kalamayan kızınla evlendim. Bana çocuk vermedi, insanların yüzüne nasıl bakacaktım? Şimdi de handa çalıştığı bir yabancıyla kaçıyor, adamın Musevi olmadığından eminim. O halde bu kadarı yeter, daha fazla sebebe gerek var mı? İnsanların bana acımasını ya da ne yapıp da böylesine lanetlendiğimi düşünmesini istemiyorum. Hiçbir şey yapmadım. Bir armağandı. Masumum. Uzun süre bir yetim olarak yaşadım. Bu mezarlıkta geçirdiğim otuz yılın ardından kendi adıma kazandığım tek şey, sahip olduğum her şeyi satarak kazandığım on altı ruble. Bu yüzden rica ederim bana merhametten bahsetme çünkü kimseye merhamet edecek halim yok.”

“Hiçbir şeyin olmasa da merhametli olabilirsin. Paradan söz etmiyorum, kızımı kastetmiştim ben.”

“Senin kızın hiçbir şeyi hak etmiyor.”

“Onu götürdüğüm her kasabada hahamlara danıştı ama kimse ona çocuk yapabileceğine dair umut veremedi. Eline para geçtiğinde doktorlara da koştu ama onlar da aynı şeyi

söyledi. Hahamlara danışmak daha ucuzdu. O da kaçtı – Tanrı onu korusun. Bir günahkâr bile O’na aittir. Kızım günah işledi ama çaresizdi.”

“Ölene dek uğraşsın inşallah”

“Yıllarca sana vefalı bir eş oldu. Senin bütün talihsizliklerini paylaştı.”

“Kendi sebep olduğu sıkıntıları paylaştı. İster son dakikaya, ister son aya ya da ondan önceki aya kadar vefalı olsun, yaptığı şey onun vefalı bir eş olmadığını gösterir. Kara vebalara tutulsun inşallah!”

Şmuel ayağa kalkarak, “Tanrı esirgesin,” dedi. “Sen tutul!”

Gözlerinde ıstırapla tamirciye sağlam bir lanet savurarak evden kaçarcasına çıktı.

Yakov, sırtındaki kıyafetlerin dışındaki her şeyi satmıştı. Kıyafeti köylülerin giydiği gibi paçaları kırışık, yüksek çizmelerin içine sokulan bir pantolon ve onun üzerinden kuşakla bağlanan işlemeli gömlektен ibaretti. Bir de yine köylülerin giydiği kahverengi koyun derisinden eski ve yamalı bir palto-su vardı. Palto bazen tıpkı bir koyun gibi kokabiliyordu. Aletlerini ve birkaç kitabını da saklamıştı: Smirnovski’nin *Rusça Gramer* kitabı, temel seviyeden bir biyoloji kitabı, *Spinoza’dan Seçmeler* ve en az yirmi beş yıllık hırpalanmış bir atlas. Düğümlemiş kalın bir iple kitapları küçük bir paket haline getirmişti. Tırtıklı testeresi aletlerin içinde durduğu boğazından bağlanmış un çuvalından dışarı uzanıyordu. Gazeteden yapılmış külahın içinde de biraz yiyecek vardı. Kırk dökük birkaç parça mobilyasını geride bırakacaktı çünkü hurdacı onları almak için para istemişti. İki takım kırık dökük tabak çanak da satılabilecek durumda değildi. Hiçbir değeri olmayan bu eşyalarla Şmuel ne dilerse yapabilirdi; ister kullanır, ister baltayla parçalar, isterse de ateşe verirdi. Raisl babasının hatırına iki takım almıştı, ama umurunda değildi. Yine de seyyar satıcı atının ve at arabasının karşılığında güzel bir inek alıyordu. Kızından kalan küçük sütçülük işini devralabilirdi.

Herhalde kazancı seyyar satıcılıktaki kadar az olmazdı. Şmuel, Yakov'un tanıdığı, parçalar ve dilimler halinde bir hiçliği gerçek kapikler* karşılığında satan tek seyyar satıcıydı. Bu hiçliği bazen domuz kılı, yün, tahıl, şekerpancarı karşılığında değiş tokuş eder, sonra köylülere küçük miktarlarda kurutulmuş balık, sabun, eşarp, şekerleme satardı. Adamın yeteneği bu ve mucizevî bir biçimde böyle yaşıyordu. "Bize dışı veren, ekmeği de verecektir." Yine de nefesi hiçlik kokuyordu. Ekmek değil, hiçlik.

Üzerine bol gelen kıyafetleri ve sivri şapkasıyla, Yakov upuzun, endişeli bir adam görünümündeydi. Büyük kulakları, lekeli sert elleri, geniş bir sırtı, gri gözleri ve bir de kahverengimsi saçlarıyla bir miktar aydınlanabilmiş acı dolu bir yüzü vardı. Burnu bazen bir Yahudi'ninki gibi, bazen de değildi. Raisl evden kaçtıktan sonra kısa sakalını, kızılımsı saçını kesmesine kimse şaşırılmamıştı. Şmuel onu, "Sakalını kesersen bizi yaratana benzerliğini yitirirsin," diyerek uyar-mıştı. O günden beri birden çok Yahudi tarafından, Yahudi olmayanlara benzediğine dair uyarılmıştı ama bu durum onu ne üzmüş ne de sevindirmişti. Genç görünüyordu ama yaş-lı hissediyordu, bunun için kimseyi suçladığı yoktu, karısını bile; kaderi suçlayıp kendini bağışlamıştı. Endişesi hareket-lerinden anlaşılabilirdi. Yapılacak ne kadar az iş olduğu düşünülecek olursa, genellikle gerektiğinden daha hızlı ha-reket ederdi ama daima bir şeyler yapıyordu. Ne de olsa o bir tamirciydi ve ellerini çalışır durumda tutmalıydı.

Eşyalarını arka tekerlerinin arkasında paslı bir kovanın sallanmakta olduğu at arabasının üzerine atıverdi. İhtiyar, çıplak görünümlü, çırpı bacaklı atı görünce pek memnun ol-mamıştı. Kahverengi, kemikli bir gövdesi ve aptal aptal bakan kocaman gözleri olan hayvan Şmuel ile çok iyi geçiniyordu. At, çoğunlukla kendi bildiğini okur, Şmuel de onu şımar-tırdı. Alt tarafı azıcık bir gecikme şu çılgın dünyada nasıl bir fark yaratabilirdi ki zaten? Yarın daha zengin olmayacaktı.

* Kapik: Bir rublenin yüzde biri —ed.n.

Tamirci, bu dermanı kalmamış hayvanı almaya karar verdiğine pek memnun değildi, ama ineğini ona göz dikmiş bir köylüye bedavaya vermektense pek de adil olmayan bu değiş tokuş ile Şmuel'e vermeyi tercih etmişti. Kayınpederine bağı ağır basmıştı. Yakınlarda bir tren istasyonu olmamasına ve yolcuları taşıyan arabacılar da sadece iki haftada bir gelmesine rağmen, Yakov bu atı ve arabayı almadan da Kiev'e varabilirdi. Otuz kilometreden fazla süren bu yola Şmuel onu kendi götürmeyi teklif etmişti ama tamirci kayınpederinden ayrılıp tek başına seyahat etmeyi tercih etmişti. Bir kez şehre vardığında atı ve şu araba bozuntusunu birkaç ruble karşılığında bir kasaba, o da olmazsa en azından bir eskiciye satabileceğini düşünmüştü.

Kara memeli ineği Dvoria kulübenin arkasındaki tarlada, kel kalmış bir kavak ağacının altında otluyordu. Yakov ineğin yanına gitti. Beyaz renkli inek başını kaldırdı ve Yakov'un yaklaşmasını izledi. Tamirci onun zayıf sağrısını okşadı. "Hoşça kal, Dvoria, sana iyi şanslar. Neyin kaldıysa Şmuel'e ver. O da fakir bir adam." Yakov daha konuşmak istiyordu ama yapamadı. Yerden bir avuç sararmış ot kopararak ineğe yedirdi. Sonra at arabasının yanına döndü. Şmuel geri gelmişti.

Bu adam neden sanki beni terk eden oymuş gibi davranıyor?

Şmuel, "Kimseyle kavga etmek için dönmedim," dedi. "Kızımın yaptığını savunacak değilim – beni de seni incittiği kadar incitti. Hatta daha bile fazla. Yine de haham o artık öldü dediğinde sesimle kabul etsem de yüreğim kabul etmiyor. Her şeyden önce o benim evladım, hem ne zamandan beri ölümlerin artmasını istiyoruz ki? Onu pek çok kez lanetledim ama Tanrı'dan bunları duymamasını da diledim."

Yakov, "Neyse, ben gidiyorum," dedi. "İneğe iyi bak."

Şmuel gözlerinde kederle, "Henüz gitme," dedi. "Kalırsan belki Raisl geri gelir."

"Gelse bile kimin umurunda?"

“Biraz daha sabırlı olsaydın seni terk etmezdi.”

“Evleneli beş yıl oldu, hatta neredeyse altı. Yeterince sabrettim. Yeter artık. Yasal süre olan on yılı da beklerdim ama o pis yabancının tekine kaçtı. O yüzden ben nasibimi aldım, bu kadarı bana yeter.”

“Seni kim suçlayabilir ki?” Şmuel üzüntüyle içini çekti. Biraz geçtikten sonra, “Küçük bir sigara saracak kadar tütünün var mı Yakov?” diye sordu.

“Çantam bomboş.”

Seyyar satıcı kupkuru avuçlarını birbirine sürttü.

“Boşsa boş. Benim anlamadığım neden Kiev’e gitme zahmetine katlandığın. Orası kiliseler ve Yahudi karşıtlarıyla dolu tehlikeli bir şehir.”

Yakov acı acı, “Başımdan beri aldatıldım,” dedi. “Bizzat başıma gelenleri zaten biliyorsun, askerde geçirdiğim birkaç ay dışında hep burada yaşadığımı da söylememe gerek yok. Bu kasaba bir hapisane gibi. Hmelniiski zamanından beri hiçbir şey değişmedi. Giderek çürüyor ve Yahudiler de onun içinde çürüyor. Burada hepimiz birer mahkûmuz. Bunu sana söylememe bile gerek yok. Bu yüzden en sonunda başka bir yerde yaşamaya karar verdim. Hayatımı kazanmak istiyorum. Dünyanın en azından bir kısmıyla tanışmak istiyorum. Son yıllarda birkaç kitap okudum ve hiçbirimiz farkında olmadan neler olup bittiğini görmek çok şaşırtıcıydı. Tibet’e kadar gitmeyi kastetmiyorum belki, ama St. Petersburg’da gördüklerim ilgimi çekti. Gecelerin aydınlık olabileceği kimin aklına gelirdi? Ama bu bilimsel bir gerçek işte, orada aydınlık geceler yaşanıyor. Ordudan ayrıldığımda burayı en kısa zamanda terk edeceğimi düşünmüştüm ama kızın da dahil olan biten beni oyaladı.”

“Onunla evlendiğiniz gün kızım buradan kaçmak istedi ama sen istemedin.”

Yakov, “Bu doğru,” diye cevap verdi. “Bu benim hatam. Durum daha da kötü olamaz, o halde işler düzelecek dedim. Her ikisinde de yanıldım, öyleyse bu kadarı yeter. En sonunda yollara düşüyorum.”

“Pale dışında sadece varlıklı Yahudiler ve meslek sahipleri oturma izni alabiliyor. Çar yoksul Yahudilerin topraklarına yayılmasını istemiyor. Ciğeri sökülesice Stolipin de onu teşvik ediyor. Tuu!” Şmuel iki parmağının arasından yere tükürdü.

“Eğitimli olmadığım için meslek sahibi sınıfına giremeyeceğime göre, varlıklı olmaya hayır demezdim. Ne demişler, milyoner olabilmek için sırtımdaki son gömleği bile satarım. Belki de şansım yaver gider de dış dünyaya açılıp bir servet edinirim.”

Şmuel, “Dünyada ne varsa, hepsi bu kasabada da var,” dedi. “İnsanlar, deneyimleri, endişeleri, koşulları. En azından burada, Tanrı bizimle birlikte.”

“Tanrı, Kazaklar dörtlüye çıkıp gelene dek bizimle. Onlardan sonra ara ki bulasın! Bana sorarsan o buralara pek uğramıyor.”

Şmuel yüzünü buruşturdu ama Yakov’un bu sözünü yanıtsız bıraktı. “Kiev’de neredeyse elli bin Yahudi yaşıyor,” dedi. “Yalnızca birkaç semtte yaşamalarına izin veriliyor ve bu semtler Yahudi düşmanlarının bir daha saldırıya geçtiklerinde ilk girecekleri yerler. Bu tür bölgeler büyük şehirlerde buralarda olduğundan daha çabuk yıkılır. Buralarda onların çığlıklarını duyduğumuzda ormana saklanıyoruz. Neden o dillerinden tavana asılasıca Kara Yüzlere kendi ayaklarıyla gidip teslim olasın ki?”

“Açık konuşmak gerekirse, asla tam olarak doyuramayacağı istekleri olan bir adamım. En azından burada. Buradan ayrılıp şansımı denememin zamanı geldi. Ne demişler, yerini değiştiren talihini değiştirir.”

“Yakov, geçen yıldan bu yana başka bir adam oldun sen. Bu denli önemli olacak ne gibi isteklerin var ki?”

“Asla uyumayan, beni de uyutmayan türden istekler. Sana ne gibi istekler olduklarını söyledim ya: Artık karnımın doymasını istiyorum. Karın tokluğuna çalışmak değil, para kazandıran bir iş istiyorum. Becerebilirim biraz eğitim

görmek bile istiyorum ama işçilerin yaptığı gibi akşamları oturup Tevrat okumaktan söz etmiyorum. Bundan nasibimi aldım. Dünyada neler olup bittiğini bilmek istiyorum.”

“Bunların hepsi Tevrat’ta var. Bunun sonu yok. Yanlış ve saf olmayan kitaplardan uzak dur Yakov.”

“Yanlış kitap yoktur. Asıl yanlış olan kitaplardan korkmaktır.”

Şmuel şapkasını çıkardı ve mendiliyle alnını sildi. “Yakov, madem yabancı yerlere gitmek istiyorsun, Türk olsun ya da olmasın neden Filistin gibi bir Yahudi’nin Yahudi ağaçlarını ve dağlarını görebileceği, Yahudi havasını soluyabileceği bir yere gitmiyorsun? Azıcık şansım olsaydı benim gideceğim yerler oralar olurdu.”

“Bu sefil kasabada sahip olabildiğim tek şey dilenci gibi bir hayat oldu. Artık şansımı Kiev’de deneyeceğim. Becerebilirsem orada doğru düzgün yaşamak istiyorum. Beceremezsem de fedakârlık edeceğim, para biriktirip Amsterdam’a veya gemiyle Amerika’ya giderim. Uzun lafın kısısı, elimde fazla bir şeyim olmasa da planlarım var.”

“Planın olsun ya da olmasın, sen belanı arıyorsun.”

Tamirci bu söze, “Bulmak için aramam hiç gerekmedi,” diye cevap verdi. “Her neyse Şmuel, sana iyi şanslar dilerim. Öğlen oluyor, ben artık yola koyulsam iyi olur.”

Yakov arabaya tırmanarak dizginlere uzandı.

“Yel değirmenlerine kadar seninle geleyim.” Şmuel, Yakov’un yanındaki yere oturdu.

Yakov, yaşlı adamın koltuğunun yanında bulundurduğu huş ağacı dalı ile atı dürttü. At hareketlenip kısa bir mesafeyi dörtlüğe gittikten sonra aniden durdu ve hareketsiz kaldı.

Kayınpederi, “Ben o dalı asla kullanmam,” diye belirtti. “Sadece bir uyarı olarak orada bulundururum. Hayvan yaşıtlarsa dalın orada olduğunu ona hatırlatırım. Bu dal hakkında konuşmamdan hoşlanıyor gibi sanki.”

“Durum böyleyse yürüyerek gitsem daha iyi olacak.”

“Sabırlı ol.” Şmuel dudaklarını şapırdattı. “Haydi, güze-

lim, deeh. Atım oldukça naziktir. Yapabildiğin zaman ona yulaf ver Yakov. Fazla ot yediğinde gaz yapıyor.”

“Gaz yapıyorsa bırak yellensin.” Yakov dizginleri hafifçe vurdu.

Yakov arkaya bakmadı.

Yaşlı at, orada burada kümelenmiş koyu renkli ot yığınlarının göze çarptığı, sürülmüş kara tarlaların arasındaki engebeli yolda ilerlemeye başladı. Köylü kilisesi sol tarafta kalmıştı. Derken taşlı, dar mezarlık yolundan yukarı çıktılar, mezarların arasında birkaç ince, sararmış söğüt ağacı vardı. Daha sonra Yakov’un, yirmili yaşlarının başında ölmüş olan anne ve babasının yattığı mezarların da bulunduğu mezar taşı kaplı alçak tepenin etrafından dolandılar. Yakov anne ve babasının otlarla kaplı mezarlarını ziyaret etmeyi düşünmüş ama son dakikaya kadar cesaretini toplayamamıştı. Geçmiş, insanın kafasında bir yara gibiydi. Raisl aklına gelince kendini kötü hissetti.

Tamirci sopayı yaşlı atın kemiklerine indirdi ama onu hızlandırmayı başaramadı.

“Bu hızla gidersek Kiev’e ancak Hanuka Bayramı’nda varırım.”

“Oraya varamazsan bu Tanrı’nın rızası olmadığındandır. Bir şey kaçırmazsın.”

Eğri duran bir mezar taşının yanında dikilen pejmürde bir dilenci tamirciye seslendi. “Hey Yakov, bugün günlerden cuma. Bu kutsal günün hayrına bana iki kapik versene? Sada-ka vermek ömrü uzatır.”

“Ölüm şu anda en son dert ettiğim şey.”

Şmuel, “Bana bir iki kapik borç ver Yakov,” dedi.

“Bugün tek kapik bile kazanmadım.”

Çirkin ayaklı bir adam olan dilenci, Yakov’a Yahudi düşmanı diye söylenirken dudakları bükülmüş, gözleri öfkeyle parlamıştı.

Yakov yola tükürdü.

Şmuel şeytanı kovmak için bir dua okudu.

Mezarlığı geçip yokuş aşığı inmeye başladıklarında at tırısı kalkmıştı. Arkada sallanan kova külüstür arabanın dingiline çarpıp duruyordu. Yıkık dökük yoksullar evinin önünden geçerlerken Yakov gözlerini binanın yetimlere ayrılmış ek binasından uzağı çevirdi. Oradan ahşap köprüünün üzerine çıkıp kasabanın daha kalabalık olan bölgesine geçtiler. Şmuel'in evinin önünden geçerken ikisi de başlarını çevirip bakmadı. Dar bir derenin yanında durmakta olan, dışı is ile kaplanmış, tahta pencereleli hamamı gördüklerinde Yakov aniden kuvvetleli bir banyo yapma isteğıyle kaşınmaya başladı. Adeta yoğun buharın içinde olduğunu hissediyordu, yanlarını sabunlarken hamamdaki yardımcının da başından aşığı su döktüğünü görür gibi oldu. Tanrı sabun ve sudan razı olsun, derdi Raisl. Hamam birkaç saat içinde cuma akşamı için yıkanmaya gelen Yahudilerle dolup taşacak, duvarlarındaki çatlaklardan buharlar yükselecekti.

Tekerlek izleriyle kaplı tozlu yolun bir kenarında sazlık evler, diğler tarafında ise otlara bürünmüş tarlalar uzanıyordu. Kafasında koca peruğıyla kapısının önünde oturmakta olan bir Yahudi kadın boynu kanlar içindeki tavuğı dizlerinin arasına almış tüylerini yoluyor, bir yandan da patates bahçesinin kalıntılarını didiklemekte olan bir köylü domuzuna söyleniyordu. Hendekte biriken kanlar katliamcının yaptığı törenin delili olarak göze çarpıyordu. Biraz ileride kavisli boynuzlarıyla sakallı, siyah bir keçi ipe direğı bağlanmıştı. Keçi meleyerek ata meydan okudu fakat direğı sallasa bile ipten kurtulamayarak sırtüstü düşüverdi.

Köydeki evlerin birçoğunun kapıları menteşelerinden çıkıp gevşemiş, merdiven basamakları da çökmüştü. Çitler eğrilip bükülmüştü. Sanki kimse farkına varmadan kopuverecek gibiydiler. Her şeyin düzgün ve çalışır olmasından hoşlanan tamircinin sinirini bozmuştu bütün bunlar.

Bu gece pencereler beyaz mumlardan yansıyan ışıkla aydınlanacaktı. Tamirci dışındaki herkes için.

Yaşlı at yalpalayarak pazar yerine doğru ilerledi. Buralar-

daki evler biraz daha düzgün görünüyordu. Bazıları geniş ve güzeldi. Yaz mevsiminde çiçeklerle dolan bahçeleri vardı.

Tamirci, “Hepsi de şu berbat zenginler için,” diye mırıldandı.

Şmuel bir şey demedi. Sık sık zihninin artık bu konuyu tükettiğini söylerdi. Zenginleri kıskanmıyordu. Tek istediği onların varlığının küçük bir kısmını paylaşmaktı, bir yandan hayatını kazanmak için çok çalışmaya devam edecekti elbet.

Pazar yeri geniş ve açık bir meydandı. İki yanında, bazı-
larının giriş katları dükkânlardan oluşan ahşap evler vardı. Köylülerin tahıl, sebze, odun, hayvan postu ve bilumum erzakla dolu arabaları bu alana dolmuş durumdaydı. Tezgâh ve sepetlerin etrafına kutsal cuma günü için alışveriş yapmaya gelen kadınlar toplanmıştı. Genelde pazarda takılmasına rağmen tamirci kimseye selam vermemiş, kimse de tamirciye selam vermemişti.

Hiçbir pişmanlığım olmadan ayrılıyorum, diye düşündü. Yıllar önce gitmeliydim.

Schmuel sordu, “Kimlere söyledin?”

“Söyleyecek kimim var ki? Neredeyse hiç kimse yok. Üstelik kimseyi de ilgilendirmez. Doğrusunu istersen hüznü-
yüm ama bir yandan da buradan öyle bıktım ki.”

İki yakın arkadaşı Leibiş Polikov ve Haskel Dembo ile vedalaşmıştı. İlki omuz silkmış, diğeri ise hiç konuşmadan ona sarılmıştı, hepsi o. Kasabın biri, sarı tombul ayaklarından tuttuğu, kanatlarını çırparak gıdaklayıp duran tavuğu elinde tutarak müşterilerine nükteli bir şeyler söyledi. Müşteriler arasından genç bir kadın dönüp baktı ve Yakov’a seslendi ama at arabası o sırada yolun kenarında yuvalanmış bazı tavukları ve ördekleri ürkütüp kaçırarak pazar yerinden çıkmıştı bile.

Kubbesindeki demir horozuyla sinagoga yaklaştılar. Sinagog şimdilik sessizlik içinde duran, delik deşik sarı duvarları ve meşe bir kapısı olan bir binaydı. Birden fazla kez yağmalanmıştı. Bankta oturmuş, güneşin altında katlanmış gazetesini okumakta olan siyah şapkalı bir Yahudi’nin dışında avlu

boştu. Yakov son yıllarda sinagogun içine pek nadir girmişti ama yine de çoğu boşa giden uzun saatlerini geçirdiği bu yüksek tavanlı, pirinç avizeli odayı, vitray camlı oval pencerelerini ve tabureli dua masalarıyla ahşap şamdanlarını kolayca anımsayabiliyordu.

Yaşlı ata, “Deeh,” diye seslendi.

Kasaba Rusya ile çevrelenmiş bir adaydı. Diğer tarafında yamalı pervaneleri ağır ve devasa bir devinimle dönmekte olan yel değirmeninin yanına vardıklarında tamirci dizginleri çekti ve at durdu.

Kayınpederine, “Burada ayrılıyorruz,” dedi.

Şmuel cebinden işlemeli, kumaş bir çanta çıkardı.

Utana sıkıla, “Bunları unutma,” dedi. “Evden çıkmadan önce çekmecende buldum.”

Çantada, içinde Yahudi muskaları olan bir kese vardı. Keseden başka da bir dua şalı ve bir de dua kitabı. Evlenmelerinden önce Raisl bu çantayı kendi elbisesinin bir parçasından dikmiş, üzerine de On Emir tabletlerinin resimlerini işlemişti.

“Sağ ol.” Yakov çantayı arabadaki diğer eşyalarının arasına attı.

Şmuel hararetle, “Yakov,” dedi. “Tanrı’yı unutma!”

Tamirci sinirlenmişti, “Kim kimi unutupuyor acaba? Tanrı kafama darbe indirmenin ve yüzüme işemenin dışında bir şey mi yapmıyor bana! Bunun nesine iman edeyim?”

“Dönmeler gibi konuşma. Yahudiliğini koru Yakov. Tanrı’na inanmaktan vazgeçme.”

“Dönme diye bir dini bırakıp başka bir dine dönene derler. Ben hiçbirini istemiyorum. Yaşadığımız dünyada zaman hızlı geçiyor. Tanrı ise zamanın olmadığı bir dağın tepesinde gökyüzünü seyrediyor. Bizi görmüyor ve umurunda da değil. Ben bir lokma ekmeğimi bugün istiyorum, cennete gittiğimde değil.”

“Dinle beni Yakov, nasihatime kulak ver. Yaşım senden fazla. Kiev Podol’de bir sinagog var, oraya git. Şabbos’a git. Kendini daha iyi hissedeceksin. ‘Ne mutlu ona sığınanlara’.”

“Benim gitmem gereken yer sinagog değil, Yahudi Sosyalist Partisi Bund toplantıları. Benim gitmem gereken yer orası. Doğrusunu istersen politikadan hoşlanmıyorum ama neden diye sorma. Eylemci olmadıktan sonra neye faydası var? Sanırım doğam böyle. Hiçbir konuda fazla bilgi sahibi olmama rağmen felsefi olana eğilim gösteriyorum.”

Şmuel rahatsız olmuştu. “Dikkatli ol. Düşmanlarımızın tam ortasında yaşıyoruz. Güvende olmanın en iyi yolu Tanrı’nın koruması altında kalmaktır. Unutma, Tanrı mükemmel değilse, biz de değiliz.”

Hızlıca kucaklaştılar ve Şmuel arabadan indi. Sonra atına, “Elveda tatlım,” diye seslendi. “Güle güle Yakov. Dua ederken seni de düşüneceğim. Raisl’ı görecektir olursan ona babasının onu beklediğini söyle.”

Şmuel ağır adımlarla sinagoga doğru yürümeye başladı. İyice uzaklaştığında Yakov ona bir iki ruble vermediğine pişman olmuştu.

Atı bir kez daha dehledi. At kulağını ona verdi, kısa bir tırısı kalktı ama sonra yeniden yorgun bir yürüyüş tutturdu.

Yakov, “Zorlu bir yolculuk olacak,” diye düşündü.

Önünden bir tarla faresinin geçmesiyle birlikte at aniden durdu.

“Haydi lanet olasıca hayvan.” At yerinden kıpırdamıyordu.

Yanlarından uzun boynuzlu bir öküzü sopasıyla dürterek yürüten bir köylü geçiyordu.

Yolun karşısından Rusça, “Atın anladığı kamçıdır,” diye seslendi.

Yakov sopayla atın sırtına kanatana kadar vurdu. At inlese de yerinden kıpırdamayı reddediyordu. Köylü bir süre onları seyrettikten sonra yoluna devam etti.

“Seni aşağılık hayvan. Bu gidişle Kiev’e asla varamayacağız.”

Tam ümitsizlik içine düşmüştü ki, yolun kenarındaki ağaçlardan birinin altından, dökülmüş yaprakları hışırdatarak

fırlayan bir köpek ata havlamaya başladı. At aceleyle ileri doğru fırladı. Yakov dizginleri güçlükle yakalayabilmişti. Köpek atın toynaklarına doğru sertçe havlayarak onları kovalamayı sürdürdü, sonra yolun dönemecinde gözden kayboldu. Araba ise kovayı tıngırdatarak yoluna devam ediyordu. Yaşlı at olabildiğince hızlı koşuyordu.

Çıkardığı nal sesleri sert toprak yolda yankılanıyordu. Yolun bir kenarında yamacın altında usul usul bir akarsu akıyor, diğer kenarında ise çürüyen samandan çatılarıyla köylülerin kütük evleri dağınık bir biçimde uzanıyordu. Yoksulluğuna ve bir sürü domuzun talan etmişliğine rağmen köy evleri yine de kasabadaki evlerden daha iyi görünüyordu. Sakallı bir köylü odun kırıyordu. Bir kadın köyün kuyusundan su çekiyordu. İkisi de durup Yakov'a baktı. Kendi kasabasından daha bir kilometre uzaklaşmıştı ama şimdiden yeryüzünde bir yabancı oluvermişti Yakov.

At tırısta ilerlemeyi sürdürürken Yakov da tarlaları seyreliyordu. Sürülmüş kısımlarında yulaf, şeker pancarı ve samanlar büyümüşü, ot yığınları ormanın önünde karanlık yığınlar oluşturunuyordu. Bir buğday tarlasının üzerinden ağır ağır bir karga uçuyordu. Tamirci de, tembel tembel duran koca bulutların altında uzanan çayırarda otlayan koyunları ve keçileri saymaya başlamıştı. Nemli ve kasvetli bir sonbahar olmuştu. Tarlaların etrafındaki ağaçların yarısında hâlâ ölü yapraklar asılıydı. Oysa geçen yıl bu zamanlar çoktan kar yağmıştı bile. Yakov genellikle doğa manzarasını sevmesine rağmen üzerinde bir ağırlık hissediyordu. Yaz mevsiminin tazeliği ve neşesi kaybolup gitmişti. Menekşe rengi ufuklarda bozkır, melankolik ve uçsuz bucaksız uzanıyordu.

Atın sağrısındaki kesikten hâlâ kan sızıyordu. Biraz pıhtılaşmasına rağmen yaradan hâlâ kırmızı damlacıklar süzülüyor, sinekler üzerine üşüşüyordu. Yakov hayvana dokunmadan sinekleri kovdu. Kasabadan ayrılır ayrılmaz moralinin biraz düzeleceğini sanmıştı ama henüz bir rahatlama hissetmiyordu. İtiraf etmek istemese de gitmekten başka şans

olmadığını içten içe biliyordu. Arkadaşları geride kalmıştı. Alışkanlıkları, şöyle ya da böyle en iyi hatıraları hep kasabada kalmıştı. Ama utancı da onlarla birlikte geride kalmıştı. Geçinmekte, kendinden daha az akıllı ve daha az yetenekli birçok kişiden daha başarısız olduğu için gidiyordu. Tevrat böyle bir adamı yaşayan ölü olarak tanımlıyordu. Çocuk sahibi olamamış bir koca olduğu için gidiyordu. Üstelik terk edilmiş ve hayata küsmüş bir kocaydı. Karısı ona sadık olsaydı yine de kalırdı. O halde sadık olmadığı isabet olmuştu. Verimsiz bir hayattan kaçıp kurtulduğu için karısına müteşekkir olmalıydı Yakov. Yine de yabancılarla dolu bir şehre gitmenin düşüncesi onu ürkütüyordu. İster Yahudi olsun ister Hristiyan, yabancı yabancıydı ve sanki yasak bir yere gidiyor gibiydi!

Kutsal Kiev, Rus şehirlerinin anası! Yakov birçok kenti biliyordu ama Kiev'e sadece bir kez, yaz mevsiminde bir hafta için gitmişti. Yabancılığın o hoşnutsuzluğunu içinde hissetti. Neyin nerede olduğunu bilmemek, tahmin yürütememek ve net bir şekilde gözünde canlandıramamak rahatsızlık veriyordu. Tek düşünebildiği Podol'deki kalabalık ve pejmürde apartmanlardı. Kendisi kadar fakir Yahudilerin arasında bir işe yaramayan aynı yoksulluğuna ve sıkıcı deneyimine devam mı edecekti yoksa daha iyi bir yaşamı bir şekilde bulabilecek miydi? Bu yaşta nasıl olacaktı? Çoktan otuzu bulmuştu. Ona uygun işler her zaman kısıtlıydı. Cebindeki birkaç rubleyle açlıktan ölmeden ne kadar dayanabilirdi? Yarın neden bugünden daha iyi olsundu ki? Bir imtiyaz mı kazanmıştı?

Bir sürü korkusu vardı, şimdiye dek pek nadir uzun yolculuklara çıktığı için yolculukla ilgili korkuları da vardı. Tabanlarının altı kaşınıyordu. Kocakarılar buna, uzun yola gideceksin, diye yorum yapardı. Öyleyse, bu iyi haberdirdi. Acaba gideceği yere varabilecek miydi? At yine yavaşladı, kahrolasica hayvan. Şu bulutlar da giderek yoğunlaşıp koyu bir renge bürünüyordu. Yarılp yeryüzüne bir kar boca etseler bu at buna dayanabilir miydi? Yoğun bir kar yağdığını hayal

etti; birkaç dakika içinde hem yollar hem de tarlalar bembeyaz olurdu ve yolun nerede başlayıp nerede bittiğini göremez olurdunuz. Arabanın içi karla dolardı. At dururdu. Yakov onu kan içinde bırakana kadar kamçılatabilirdi ama at ona rağmen usulca karın üzerine uzanacak türdendi. “Yorgunum birader. Bu fırtınada gitmek istiyorsan yolun açık olsun ama ben yokum. Bir uyku çekeceğim, hatta bu uyku sonsuza dek olursa daha da iyi olur. En azından kar sıcak.” Tamirci kendini kar yığınları arasında donana kadar yalpalayarak yürürken hayal etti.

Atın ise bir şey dediği yoktu, üstelik kar yağacağı da benzemiyordu. Yağmur bile yok gibiydi. Serin bir gündü. Esmeye başlayan rüzgâr atın yelelerini uçuruyordu. At acele etmese de istikrarlı bir şekilde ilerliyordu. Yine de karanlık dallı ağaçların Yakov’un tepesinde birleştiği bir korunun içinden geçtikleri sırada küçük ormanlık ürkütücü bir görünüme büründü ve tamirci yine havada bir değişiklik olacağı endişesine kapıldı. Acayip ışığa karşı ellerini gözüne siper ederek ileri doğru baktı, yol kıvrılarak uzanıyordu ama kar yoktu. Bir şeyler yesem iyi olur, diye düşündü. At sanki düşüncelerini okumuş gibi, Yakov dizginleri bile çekmeden durdu. Yakov arabadan indi, atın dizginlerinden tutarak arabayı yolun kenarına çekti. At arka bacaklarını açarak yola sarı bir akıntı bırakıverdi. Yakov da kenardaki kahverengi eğreltiotlarının üzerine işedi. Kendini biraz daha iyi hissetmeye başlayan Yakov yerden bir tutam kuru ot alarak ata yedirdi. Arabada bir yem torbası görmemişti. At, tamircinin verdiği otları aşınmış sarı dişleriyle köpürene kadar çiğniyordu. Tamircinin karnı guruldadı. Güneşin aydınlattığı bir ağacın altına oturdu. Koyun derisi paltosunun yakasını kaldırdı ve yiyecek çantasını açtı. Haşlanmış patatesin bir parçasını yavaşça çiğneyerek yedi. Sonra da üzerine kalın tuz dökülmüş salatalığın yarısını bir parça kara ekmeğe katık ederek yedi. Keşke biraz çay olsaydı, diye düşündü. Çay olmasa da en azından biraz tatlandırılmış sıcak bir su. Sırtını ağaca yaslamış halde uykuya daldı. Telaşla uyandığında hemen arabaya tırmandı.

“Geç oluyor, kahretsin, haydi yürü.”

At elbette kıınıldamayacaktı. Tamirci değneğe uzandı. Neden sonra bir şey düşünerek yeniden arabadan aşağı indi ve paslı kovayı arabadan sökerek su aramaya gitti. Ufak bir dere bulup su doldurdu. Kova su sızdırıyordu ama Yakov yine de içinde kalan suyu ata uzattı. At içmedi.

“Benimle oyun oynama.” Yakov suyu döktü. Kovayı yine arabanın arkasına astı ve yerine oturdu. Değneği havada ısıık çalana dek salladı. At kulaklarını indirerek ilerlemeye başladı. Buna ilerleme denebilirdiyse tabii. Tamirci değneği bir kez daha havada sallayınca at kısa bir tereddüitten sonra tırıs kalktı. Araba tangır tungur ilerlemeye başlamıştı.

Bir süre gittikten sonra yaşlı bir kadına rastladılar. Kadın elindeki uzun bastona dayanarak yolda ağır ağır ilerliyordu. Siyahlar giymişti, ayağına erkek ayakkabıları geçirmişti. Sırtında bir çanta, başının etrafında da kalın bir şal vardı.

Yakov onu geçmek için arabayı kenara çekti ama geçtiği sırada da seslendi: “Atlamak ister misin nine?”

“İsa senden razı olsun.” Üç çürük dişi vardı kadının.

Yakov’un İsa’ya ihtiyacı yoktu. Uğursuzluk bu, diye düşündü. Kadının arabaya çıkmasına yardım ettikten sonra atı değnekle dürttü. At şaşırtıcı bir şekilde hemen tırıs kalktı. Dönemece geldiklerinde arabanın sağ tekerleği bir kayaya çarparak büyük bir çatırtıyla kırıldı. Araba yalpaladı ve arkaya doğru göçtü. Sol tekerlek içeri doğru eğilmişti.

Yaşlı kadın haç çıkardıktan sonra yavaşça arabadan indi ve ağır bastonuyla yürüdü. Arkasına bakmadı.

Yakov, bu arabayı başına sardığı için içinden Şmuel’e saydırdı. Yere atlayarak kırılan tekerleği kontrol etti. Yıpranmış metal halkası çıkmıştı. Tahta kasnak çökmüş, iki tekerlek çubuğunu kırmıştı. Ayrılan göbekten dingil yağı sızıyordu. Yakov inledi.

Beş dakika boyunca ne yapacağını bilemedikten sonra arabadan alet çantasını çıkardı. Aletleri yola yaydı. Fakat elindeki aletlerle kırılan tekerleği tamir etmesi mümkün değildi.

En iyi koşullarda bu tekerleği tamir etmek bir gününü alırdı. Uyan bir tane bulabilirse köylülerden bir tekerlek satın almayı düşündü ama o köylüler neredeydi ki? İhtiyacın olmadığında dibinde biterlerdi. Yakov kırık tekerin parçalarını arabaya attı. Aletlerini topladı ve çaresizce birilerinin gelmesini bekledi. Kimse gelmedi. Kasabaya dönmeyi düşündü ama oradan kendine düşeni almıştı artık. Rüzgâr giderek daha soğuk ve kuvvetli esmeye başlamışı. Paltosundan içeri girip kürek kemiklerinin arasını  ş t yordu. Güneş batıyor, gökyüzü kararıyordu.

Belki yavaş gidersem    teker üzerinde bir sonraki köye varmayı başarabilirim, diye düşündü.

Denedi. Mümkün olduğunca arabanın soluna doğru oturmaya çalıştı ve ata yavaş olması için adeta yalvardı. İlerleyebildiklerini görünce rahatlamıştı. Arka tekerlek gıcırdaya gıcırdaya ilerlediler ve yaşlı kadına yetiştiler. Tamirci tam kadına, “Bu kez binemezsin,” diyecek oldu ki arka sol tekerlek de dingilin üzerine çöktü ve arabanın arkası büyük bir gürültüyle yola oturdu. Kova ezildi. At önce öne doğru fırladı, kişnedi ve şaha kalktı. Vücudu oldukça tehlikeli bir açıyla yana yatan tamirci donup kalmıştı.

En sonunda oturduğu yerden kalkıp yere indi. “Nereden geldim şu hayata yahu?” Arkasında ağaçsız bir bozkır uzanıyordu.  n nde de şu yaşlı kadın durmaktaydı. Kadın yolun kenarındaki tahtadan haçın önünde durup ha  çıkardı. Sonra yavaşça dizlerinin üzerine oturdu ve başını yere vurmaya başladı. Yakov’un kendi başı ağrıyana kadar başını vurmaya sürdürdü. Karanlığın çökmekte olduğu bozkır ıssızdı. Yakov sisten ve sertleşen r zg rdan korkuyordu. Atı çözüp arabadan ayırdı. Dizginleri topladı. Atı arabaya yanaştırdı ve oturma yerine çıkıp oradan atın üzerine bindi. Biner binmez tekrar yere indi. Alet çantasını, kitaplarını ve diğer paketleri yana yatmış oturma yerinin üzerine yerleştirdi. Dizginleri sağ elinde yeniden topladı ve tekrar atın üzerine  ıktı. Alet çantasını omzuna atarken diğer eşyaları atın sırtına dayayıp

sol eliyle destekledi, sağ eliyle dizginleri tutmaya devam ediyordu. At dört nala ilerlemeye başladı. Yakov düşmediğine şaşıyordu.

Haçın önünde secdede duran kadının arkasından dolaşırlar. Yakov atın üzerinde kendini aptallaşmış ve güvensiz hissediyordu ama düşmemeyi başardı. At biraz yavaşlayarak tırısı geçti, sonra da yavaş yavaş yürümeye karar verdi. Derken kütük gibi olduğu yerde durdu. Yakov hayvana lanetler yağdırınca, at yeniden canlandı ve ilerlemeye başladı. Hareket halinde oldukları sırada, daha önce herhalde hiç atı olmadığından hiç at sırtına binmemiş olan Yakov iyi bir talihin, başarının ve refahın hayalini kuruyordu. Rahat bir evi, iyi bir işi –küçük bir fabrika ya da o türden bir şey–, sadık bir karısı, koyu renk saçlı, sevimli ve sağlıklı üç çocuğu olduğunu düşünüyordu. At hareketsizleştiğinde ise düşünceleri karanlıklaşıyor, acı acı kayınpederini düşünüp, kendini gelecekte de işe yaramayan biri gibi görmeye başlayıp atı yumrukluyordu. İşe yaramayınca hayvana hızlanması için yalvarıyordu. Karanlık bastırmıştı. Bozkırda rüzgâr acımasızca esiyordu. At ise arabadan kurtulunca etrafını incelemeye merak salmıştı. Arada durup otluyor, dişleriyle ses çıkara çıkara otları çiğniyordu. Arada bir toparlanıp birkaç adım tırıs gidiyordu. Yakov çılgına dönerek onu sopayla tehdit ediyorsa da ikisi de ortada bir sopa olmadığını biliyordu. Yakov çaresizlik içinde atı topuklayınca hayvan canlanıyor, Yakov birkaç dakika boyunca kendini dalgalı bir denizin üzerinde bir teknede gibi hissediyordu. Bunun tehlikeli olduğunu fark edince topuklamayı kesti. Yükünü atmaya düşündü. Hafifleyince at daha hızlı gidebilirdi. Ama cesaret edemedi.

“Ben acımasız bir adamım, seni adi beygir. Kendine gel yoksa pişman olursun.”

Bu tehdit hiçbir fayda sağlamamıştı.

Ortalık artık zifiri karanlıktı. Rüzgâr iyice sertleşmişti. Bozkırlar garip seslerle dolu kapkara bir denizi andırıyordu. Burada kimse İbranice konuşmuyordu. Belki de bunun ga-

ripliğini hisseden at tırısı kalktı, çok geçmeden uçacak kadar hızlanmıştı. Tamirci batıl inançlı bir adam olmamasına rağmen aklına çocukluğunda dinlediği Kötü Ruhlar Kraliçesi Lilith ve bir de yolculara ya yardım eden ya da boğazlarını keserek onları öldüren Balık-cadı gelmeye başlamıştı. Ukrayna'da ruhlar duman gibi yükselirdi. Zaman zaman arkasında bir şeyin varlığını hissediyorsa da dönüp bakmıyordu.

Ay, büyümekte olan sarı bir çiçek gibi yavaş yavaş yükseldi ve bozkırı soluk bir ışıkla aydınlattı. Önlerindeki mesafe parıldıyordu. Tamirci, uzun bir gece olacak, diye düşündü. Dörtnala bir köyün içinden geçtiler. Köyün kilisesi ve evlerin damları ayın ışığında sarıya boyanmıştı. Hiçbir yerde ışık yanmıyordu. Tamirci odun kokusu alıyordu ama hiçbir yerden yükselen bir duman da görünmüyordu.

Yakov attan inip tanımadığı evlerden birinin kapısını çalıp bir gecelik konaklama için yalvarmayı düşündü. Ama attan bir kez inerse bir daha binemeyeceğinden korkuyordu. Azıcık parasını çaldırmaktan da korkuyordu. Bu yüzden at sırtında zorlukla da olsa yoluna devam etti. Gökyüzü yıldızlarla doluydu. Buz gibi rüzgâr yüzüne çarpıyordu. Bir anlığına uykuya daldı, korkunç bir kâbusun ürpertiyle ter içinde uyandı. Bir daha bulunamamak üzere kaybolduğunu sanıyordu ama tam karşısında soluk ay ışığında parlayan bir tepe, bu tepenin dibinde de yarım ayı yansıtan bir nehir gördüğünde şaşkınlığa düştü. At koşmayı bırakınca bu nehre varmaları neredeyse bir saat sürdü.

3

Hava buz gibi soğuktu, rüzgâr Dinyeper'in üzerine inmişti. Kayıkçı feribot olmadığını söyledi. "Kapandı. Kapalı. Açık değil." Yakov onunla Rusça konuşmuş olmasına rağmen kayıkçı bir yabancıyla konuşuyormuş gibi kollarını sallamıştı.

Feribotun çalışmadığını öğrenmek tamircinin nehrin diğer kıyısına geçme isteğini kamçılıyordu. Bir handa oda kiralayıp ertesi gün iş aramak için erkenden kalkmayı umuyordu.

Kayıkçı, “Bir ruble karşılığında seni karşıya geçiririm,” dedi.

“Çok fazla.” Yakov aslında ölümcül derecede yorgundu. “Köprüye nereden gidiliyor?”

“Altı veya sekiz kilometre kadar. Fazla uzun bir yol.”

“Bir ruble,” diye homurdandı tamirci. “Kimin bu kadar çok parası var ki?”

“Canın isterse. Kapkaranlık havada bu tehlikeli nehri geçmek kolay iş değil. İkimiz de boğulabiliriz.”

“Atımı ne yapacağım?” Tamirci daha çok kendi kendine konuşuyordu.

“Bu beni ilgilendirmez.” Omuzları bir ağacın gövdesini andıran kır sakallı kayıkçı önce bir burun deliğinden sonra da diğerinden kayaların üzerine sümkürdü. Sağ gözünün beyazına kan oturmıştı.

“Bak arkadaşım, neden başını gereğinden fazla derde sokuyorsun ki? Atı karşıya geçirsem bile, ki geçiremem ya, hayvan zaten ölmek üzere. Bunu anlamak hiç de zor değil. Baksana nasıl da titriyor. Yaralı boğalar gibi nefes alıyor.”

“Onu Kiev’de satmayı umuyordum.”

“Bu yaşlı kemik torbasını hangi aptal alır ki?”

“Belki bir at kasabı ya da başka biri. En azından derisi için belki.”

“Sana bu at ölmüş diyorum. Ama akıllıysan rubleni kurtarabilirsin. Atı bu yolculuk karşılığında senden alırım. Benim için de dert tabii, ölüsüne yarım ruble verirlerse ne âlâ. Ama sen madem buralarda yabancısın, senin için bu iyiliği yaparım.”

Tamirci, bu at benim başımı derde sokmaktan başka bir işe yaramadı, diye düşündü.

Sırtındaki aletleri, kitapları ve diğer paketleriyle kayığa bindi. Kayıkçı ipi çözdü ve yola koyuldular.

Bir direğe bağlanmış at, ay ışığının altında uzaklaşmalarını izliyordu.

Tamirci, tıpkı yaşlı bir Yahudi'ye benziyor, diye düşündü.

At kişnedi, işe yaramadığını görünce de gürültüyle gaz çıkardı.

“Konuştuğun aksanı çıkaramadım, Rusça olmasına Rusça ama hangi ildensin?”

Tamirci, “Letonya’da ve daha birçok yerde yaşadım,” diye geveledi.

“İlk başta seni o kahrolası Polonyalılardan sandım.” Kayıkçı kakhaha attı. Sonra da kıs kıs güldü, “Ya da o aşağılık Yahudilerden biri. Sen bir Rus gibi giyinmene rağmen Alman benziyorsun. Hepsinin canı cehenneme, sen hariç tabii!”

Tamirci, “Letonyalı,” dedi.

“Her neyse, Tanrı bizi o kahrolası Yahudilerden kurtarsın.” Kayıkçı bir yandan konuşuyor, bir yandan kürek çekiyordu. “O uzun burunlu, çopur yüzlü, sahtekâr, kan emici parazitler. Yapabilecek olsalar bizi gündüz gözüyle soyup soğana çevirirler. Leş kokuları ve sarımsak kokulu nefesleriyle yeryüzünü ve havayı kirletiyorlar. Bunun sonunu getiremezsek Rusya bunların yaydığı hastalıklarla bitecek. Yahudilerin hepsi birer şeytandır. Bu bilinen bir gerçek. Bir tanesinin leş kokulu çizmesini çıkardığına denk gelersen ayaklarının çift toynaklı olduğunu göreceksin. Bu doğru. Yemin ederim, bir tanesine kendim şahit oldum. Kimsenin bakmadığını sanıyordu ama toynağını gözümle gördüm.”

Kan oturmuş gözlerini Yakov’a dikti. Tamircinin ayağı kaşınıyordu ama ona dokunmadı.

Bırak konuşsun, diye geçirdi içinden, ama yine de ürpermişti.

Kayıkçı, “Günbegün anayurdu kirletiyorlar,” diye durmadan konuşmayı sürdürdü. “Kendimizi kurtarmanın tek yolu onların kökünü kurutmak. Arada bir bir tanesini yumrukla ya da kafasına sıkarak öldürmekten bahsetmiyorum. Topunu birden silmek gerek, bazen bunu yapmayı denedik, ama

bir türlü tam olması gerektiği gibi yapamadık. Tüm erkeklerimizi toplayıp silahlandıracaksın, bıçak, kazma kürek, bir Yahudi'yi öldürebilecek ne varsa. Sonra kilisenin çanları çalmaya başladığında Yahudi mahallesine gideceksin, leş gibi kokusundan anlarsın zaten neresi olduğunu, sonra da bunları saklandıkları yerden çıkaracaksın. Artık tavan arası mı olur, kiler mi, sıçan deliği mi bilmem, nerede saklanıyorlarsa tutup çıkaracaksın, sonra da beyinlerini dağıtacaksın, kurtlu bağırsaklarını deşeceksin, o sümüklü burunlarını koparacaksın. Yaşlı ya da genç demeyeceksin çünkü birini bırakırsan fareler gibi çoğalırırler, sonra bu işi bir daha yapmak gerekir.

“Rusya’nın tüm şehirlerindeki bu lanetli topluluğu katlettikten sonra onları temizleyeceğiz. Zaten çoğunu Pale’ye kapamış durumdayız. Cesetleri üst üste yığıp üzerlerine benzin döküp ateş yakacağız ki tüm dünya da sevinebilsin. Bu iş bittikten sonra leş kokulu küllerinin üzerine hortum tutup temizleyeceğiz. Geriye kalan rubleleri, mücevherleri, gümüşleri, kürkleri ve çaldıkları her şeyi yoksullarımıza dağıtacağız. Bana inanabilirsin – söylediğim her şeyi yapacağımız gün çok uzak değil. Çünkü çarmıha gerdikleri İsa peygamberimiz artık haklı intikamının alınmasını istiyor.”

Kayıkçı küreğin tekini elinden bırakarak haç çıkardı.

Yakov aynı şeyi kendi de yapmamak için kendini zor tuttu. Dua ve muskalarının durduğu çanta Dinyeper Nehri’ne lop diye bir ses çıkararak düştü ve kurşun gibi dibe battı.

İKİNCİ KISIM

I

Daha önce hiçbir yere gitmediyseniz nereye gidersiniz? Yakov önce Yahudi mahallesinde saklandı, zaman zaman gizlice çıkıp dünyada görülecek ne var diye, araştırmak ve toprağın sıklılığını denemek için bakınıyordu. Kiev, “Rusya’nın Kudüs’ü”, onu hâlâ korkutuyor ve huzursuz ediyordu. Orduya yazılmadan önce birkaç sıcak yaz gününü geçirmek üzere Kiev’de bulunmuştu. Şimdi ise, yeniden onu benliğinin yarısı ile görüyordu. Diğer yarısı ise kendi endişeleri konusunda endişeleniyordu. Buna rağmen sokak sokak dolaşırken renkler gözüne hafif ve canlı görünüyordu. Öğleden sonraları altın rengi bir ışıltı havada asılı kalıyordu. Kalabalık caddeler insan doluydu, yerel giysileri içinde Ukraynalı köylüler, Çingeneler, askerler, papazlar. Geceleri gaz lambalarından çıkan beyaz küreler caddelerde parılıyordu, nehrin üzerinde kalın bir buğu dolaşıyordu. Kiev üç tepenin üzerinde yer alıyordu. Yakov, şehri ilk kez Nikola Köprüsü’nden görüp etkilendiği anı hatırladı – yeşil çatılı beyaz evler şehre noktalar halinde yayılmıştı. Kilise ve manastırların altın ve gümüş kubbeleri yeşil bitkilerin arasında yüzüyor gibiydi. Güzel bir manzara gördüğünde bunu algılayabiliyordu Yakov, gerçi hayatına bir şey katıyor değildi. Yine de insanoğlu bir ırgattan daha fazlasıdır derlerdi.

Ölmekte olan bir atın üzerinde geldiği diğer tarafta, cam gibi kahverengi nehrin karşı kıyısında, bozkır geniş yeşilliklerle birleşiyordu. Otuz kilometre yol gittikten sonra ka-

sabası artık gözle görülmez olmuştu. Puf diye kaybolmuş, belki de yok olmuştu. Evini özlüyor olmasına rağmen asla geri dönmeyeceğini biliyordu. Peki, ama şimdi ne yapacaktı? Raisl onu birden fazla kez kasabadan ayrılmaktan korkmakla suçlamıştı. Belki bu doğrudu ama en sonunda artık doğru olmaktan çıkmıştı. Ayrıldım işte, diye düşündü, bunun bana ne faydası olacak ki? Acaba Raisl dönmüş müdür? Raisl'ı ne zaman düşünse ona lanet okuyordu.

Daha önce gitmediği yerlere gidiyor, onunla konuşan herkesle Rusça konuşuyordu. Kendimi deniyorum, diye açıklıyordu kendi kendine. Bir adam neden dünyadan korksundu ki? Ama sebebi olsa da olmasa da korkuyordu işte. Yahudi olduğunu anlayıp kovacaklar diye korkudan titreyerek bir kilisenin içinde duruyor; sırtlarında çantalarıyla diz çökmüş, altından yapılma yüksek bir haçın ve mücevherlerle bezenmiş Meryem Ana heykelinin önündeki sunakta dua eden köylüleri izliyor, kalın bir cüppe giymiş iri bir adam olan papazın okuduğu Ortodoks dualarını dinliyordu. Adam baktıkça tamirci korkudan ürperiyor, tütsünün alışık olmadığı kokusu da korkusunu artırıyordu. Biri koluna dokunduğunda neredeyse yerinden fırlayacak gibi oldu. Yanındaki siyah sakallı kambur bir adam taş döşemeli yere kafalarını vuran ve zemini hararetle öpen aşağıdaki köylüleri işaret etti: "Sen de git ve onlar gibi yap! Tuzlu ekmek ye ve hakikati dinle!" Tamirci hızla oradan ayrıldı.

Bu maceraya cesaret ettiğine kendi de inanamıyordu. Daha sonra korku dolu solgun suratlarıyla, ellerinde yanan mumlar taşıyan bir köylü grubunun arasında, Dinyeper'e yukarıdan bakan Peçerski Tepesi'ndeki eski manastırın altında uzanan Lavra mezarlıklarına indi. Yeraltı mezarlığının alçak, nem kokulu tünellerinde düzensiz bir sıra halinde ilerliyorlardı. Yakov buradaki parmaklıklı pencerelerin arkasında, eskimiş kırmızı ve altın renkli kumaşlara sarılmış halde üzeri açık tabutlarda yatan Ortodoks Kilisesi azizlerini gördü. İkonalarının altında küçük kırmızı lambalar yanıyordu. Mum

ışığıyla aydınlatılmış bir hücrede omuzlarına kadar inen ve fare kuyruğunu andıran saçlarıyla bir keşiş “Aziz Andreas’ın eli”nin kalıntısını, öpsünler diye inananlara uzatıyordu. Hepsi de parşömene dönmüş bu eli dudaklarına değdirmek için diz çöküyordu. Yakov her ne kadar bu kemikli parmakları hızlıca öpmeyi düşünse de diz çökme vakti geldiğinde kendi mumunu söndürdü ve yoluna karanlıkta devam etti.

Dışarıda bir dilenci kalabalığı vardı. Bazıları son savaşta sakat kalan kolsuz ve bacaksızlardan oluşuyordu. Aralarından üçü kördü. Birinin gözleri içeri dönmüştü. Diğerinkiler balık gözü gibi dışarı fırlamıştı. Üçüncüsü de tok sesiyle “İlahi bir esinlenmeyle” elinde tuttuğu bir dua kitabından dualar okuyordu. Yakov’a baktı. Yakov da ona.

2

Podol Bölgesi’ndeki Yahudi mahallesinin merkezinde, havalanması için şiltelerin, kuruması için çamaşırların etrafta asılı olduğu tıkış tıkış bir apartmanda yaşıyordu. Aşağıdaki avluda ahşap atölyeleri bulunuyordu. Herkes meşguldü ama kimse fazla bir şey kazanmıyordu. Güçbela hayatta kalıyorlardı. Tamirci daha iyisini istiyordu. En azından o güne değin payına düşenden daha iyisini. Fazla bir şey değildi bu. Sonbaharın soğuk yağmurları süresince kendini bu Yahudi mahallesine kapadı. Sonraları şehre ilk karın yağmasından sonra ise, ki bu da Kiev’e gelişinden yaklaşık bir ay sonrasına denk geliyordu, yeniden iş aramak üzere dışarı çıkmaya başladı. Alet çantasını omzuna asarak, nehre uzanan Podol ve Plosski ticari bölgelerini sokak sokak dolaştı ve Yahudilerin çalışması yasak olan tepelerin içindeki mahallelere kadar çıktı. Kendi kendine fırsat aradığını söylüyordu ama zaman zaman kendini düşman hattındaki bir casus gibi hissettiği oluyordu. Yıllardır hiç değişmeyen Yahudi mahallesi insan kaynıyor ve kokuyordu. Burada yaşayanların sahip olduğu her şey ma-

neviydi. Tek eksikleri refahtı. Kasabasını terk etmiş olan tamirci bu eksikliğe içerliyordu. Bir fırça imalatçısının yanında çalışmayı denemişti, köpük gibi sakalları olan adam ona işi öğreteceğine söz vermişti. Ücret ise bir çorba parasıydı. Bu yüzden Yakov tamirciliğe geri dönmüştü. Tamircilik de ona hiçbir şey kazandırmıyordu. Ancak bazen bir çorba parası. Bir pencere bozulsa arasına kumaş sıkıştırıp üzerine de bir dua okuyorlardı. Yakov pencereyi cüzi bir ücret karşılığında tamir etmeyi teklif ettiğinde ise bunu kabul ediyor, iş bitince de ona teşekkürleriyle birlikte dua ediyor, bir tabak da şehriye çorbası veriyorlardı. Yakov bir matbaacının yardımcısı olan Aaron Lakte'nin alçak tavanlı dairesinde tutumlu bir şekilde yaşıyor, üzerine çuval örtülmüş bir bankın üzerinde uyuyordu. Evin içi çocuklarla ve kokuşmuş tüy yataklarla doluydu. Tamirci kapiklerini harcayıp, yerine yenilerini kazanamadıkça endişesi giderek artıyordu. Para kazanabileceği bir yere gitmeli ya da yaptığı işi değiştirmeliydi. Belki de ikisi birden. Yahudi olmayanların arasında belki talihi dönerdi, en azından daha kötü olamazdı. Ayrıca seçeneklerinin ne olduğunu bilmeyen bir adamın ne seçeneği olabilirdi ki? Yani bu dünyada. Böylece kimsenin farkında olmadığı bir sırada Yahudi mahallesinden ayrıldı. Karın altında kendini kimliksiz hissetmişti. Rus kalpağı ve paltosunun içinde kimse onu fark etmiyordu bile. Sıradan bir işsizdi. Ruslar yanından ona bakmadan geçiyor, o da onların yanından geçip gidiyordu. Yahudiye benzemediğini söylerlerdi, artık o da buna inanıyordu. Yakov karların arasından tepeyi tırmanarak geniş ana cadde Kreşçatik'e vardı. Büfeleri, dükkânları, kamu binalarını gezdi ama yapacak çok az iş vardı, ufak tefek işler dışında bir şey bulamadı. Karşılığında da çok az para kazanabilmişti. Gece kaldığı daireye döndüğünde soğuktan kızarmış ellerinin arasında bir bardak sıcak çayla kasabasına dönmeyi düşünürken, bir yandan da ölmeyi düşünüyordu.

Bunu yüksek sesle söylediğinde Latke ona gözleri fal taşı gibi açılarak dehşetle baktı. Latke'nin eklem romatizması

olan elleri ve açlık çeken sekiz çocuğu vardı. Ağrıları işini güçleştiriyor ama çalışmasını engelleyemiyordu.

“Tanrı aşkına sabırlı ol,” dedi. “Beyinsiz değilsin ki bu başlı başına bir şans zaten. Gerisi de gelecektir.”

“Benim hiç şansım olmadı.”

“Buralara daha yeni geldin, en azından nerede olduğunu anlayana kadar biraz sabırlı ol.”

Böylece tamirci şansını aramaya çıktı.

Gaz lambalarından karların üzerine yeşilimsi bir ışığın süzüldüğü ümitsiz bir akşam vaktinde, Yakov alacakaranlıkta Plosski Bölgesi’nde yorgun argın yürüyordu ki karların üzerinde yüzüstü yatan bir adam gördü. Adamı sırtüstü çevirmeden önce bir an tereddüt etti. Başını belaya sokmak istemiyordu. Adam şişmanca, kel kafalı bir Rus’tu. Altmış beş yaşlarında görünüyordu. Kalpağı karların içine yuvarlanmıştı. Şişkin yüzü yer yer kızarmış, yer yer mavimsi bir renk almıştı. Bıyığı da kara bulanmıştı. Nefes alıyor ve içki kokuyordu. Tamirci anında adamın yakasına iştirilmiş siyah beyaz rozeti tanımıştı. Kara Yüzler’in çift başlı kartalı. Bırak ne hali varsa görsün, diye düşündü. Korkarak köşeye kaçtı, sonra geri koştu. Yahudi düşmanını kollarının altından kavrayarak, düştüğü yerin en yakındaki evin kapısına sürüklemeye başladı. O sırada sokağın aşağısından bir bağırış duydu. Yeşil elbisesinin üzerine yeşil bir şal sarmış olan bir kız yalpalayarak onlara doğru koşuyordu. Yakov önce kızın sakat bir çocuk olduğunu sandı ama sonra onun bacağı sakat bir genç kadın olduğunu anladı.

Genç kadın eğildi, tombul adamın yüzündeki karları temizledi, onu sarsarak nefes nefese, “Baba kalk! Baba, bu böyle devam edemez,” dedi.

Yakov’a dönerek, “Gidip onu aramam gerekirdi,” dedi ve ellerini göğsünün üzerinde kenetleyip parmaklarını çıtlattı. “Bu ay ikinci kez böyle yolda düşüyor. Meyhanede içtiği zaman durum imkânsız bir hal alıyor. Lütfen onu eve götürme yardım edin bayım. Buradan birkaç ev ötede oturuyoruz.”

Yakov, “Bacaklarından tutun,” dedi.

Kızın yardımıyla Rus'u sokağın başındaki üç katlı sarı tuğla eve kadar yarı taşıdı yarı sürükledi. Evin kapısının önünde dövme demirden bir güneş saçağı vardı. Kız kapıcıyı çağırdı. Kapıcı tamirciyle birlikte peşlerinden gelen kızın babasını merdivenlerden yukarı, birinci kattaki geniş odalı, güzel döşenmiş bir daireye çıkardı. Pekinez cinsi bir köpek önce havlamaya başladı, sonra tamirciye hırladı. Genç kız köpeği kucağına alarak yandaki odaya götürdü ve hemen geri döndü. Köpek kapının arkasından şiddetle havlamaya devam ediyordu.

Kapıcı adamın ıslak ayakkabılarını çıkarınca adam titreyerek inledi.

"Tanrı'nın izniyle," diye mırıldandı.

Kızı adama seslendi: "Baba, bu iyi adama geçirdiğin kazadan sonra gösterdiği yardım için teşekkür borçluyuz. Seni karda yüzüstü yatarken buldu. O olmasaydı boğulacaktın."

Babası nemli gözlerini açtı. "Tanrı'ya şükür." Haç çıkardı ve ağlamaya başladı. Kızı da haç çıkardı ve gözlerini bir mendille sildi.

Babasının paltosunun düğmelerini açmaya başladığı sırada Yakov ısınmak için bir nefeslik daha orada durduktan sonra daireden ayrıldı. Merdivenlerden aşağı indi ve dışarı çıkmanın ferahlığını yaşadı.

Genç kız gergin ve yüksek bir sesle merdivenlerden Yakov'a seslendi ve tırabzanlara tutunarak aksaya aksaya peşinden gitti. Yüzü keskin hatlıydı, yeşil gözleri soran, aç gözlerle bakıyordu. Yirmi beş yaşlarında görünüyordu. Ufak tefek yapılydı, bedeni uzundu. Omuzlarına dökülen gür saçları bal rengiydi. Güzel değildi ama sıradan bir kız da sayılmazdı. Yakov onun sakat bacağı için üzgün olsa da bir anlık tuhaf bir tiksinti hissetti.

Genç kız ona kim olduğunu sorarken tam olarak yüzüne bakmamıştı. Gözlerini aşağı indirmişti. Daha sonra ise gözlerini doğrudan gözlerinin içine dikmiş ve omzundaki alet çantasına bakmıştı.

Yakov ona fazla bir şey anlatmadı. Buralara taşradan yeni gelmiş bir yabancıydı. O sırada başındaki kalpağı çıkarmak aklına geldi.

Kız, “Lütfen yarın yine gelin,” dedi. “Babam kendini biraz daha toparlamış haldeyken size teşekkür etmek istediğini söylüyor. Size açıkça sadece kuru bir teşekkürden fazlasını bekleyebileceğinizi söyleyebilirim. Babam Nikolay Maksimoviç Lebedev’dir. Yarı emekli. Aslında çoktan emekli olmuştu ama kardeşinin ölümünden sonra işlerini devralmak zorunda kaldı. Benim adım da Zinaida Nikolayevna. Lütfen sabah babam kendine geldiğinde bize uğrayın. Genellikle sabahları kendini daha iyi hisseder. Gerçi zavallı annemin ölümünden beri tam olarak iyi olduğunu görmedim.”

Yakov sabah döneceğini söyleyerek ismini vermeden oradan ayrıldı.

Aaron Latke’nin evindeki odacığın döndüğünde “kuru teşekkürden fazlası”nın ne olduğunu merak ediyordu. Kız belli ki bir tür ödül söz ediyordu. Muhtemelen bir-iki ruble bir şey olurdu. Şanslıysa beş bile olabilirdi. Yine de Yakov’un oraya geri gitmekle ilgili kuşkuları vardı. Yahudi düşmanlığını açıkça ifade eden birinden ödül almalı mıydı? Ne adamın ne de kızın varlığının yanında bir an bile rahat hissetmemişti kendini. O halde gitmemek daha iyiydi. Ya da yaşlı adama kime borçlu olduğunu söyleyip öyle ayrılmalıydı. Düşündüklerinin etkisiyle Yakov’u ter bastı. Sarhoşun çift başlı kartalı iki gözünü Yakov’un üzerine dikmişti. Huzursuzluk içinde uyudu ve yeni bir düşünceyle uyandı. Birkaç ruble almanın ne zararı olurdu? Bir Yahudi düşmanından daha iyi ne hizmet alınabilirdi ki? “Korkak bir kurt ormandan uzak durmalıdır,” diyen bir Rus deyişini hatırladı ama yine de gitmeye karar verdi. Şansını denemezse bu dünyada neler olup bittiğini nasıl öğrenecekti?

Böylece Plosski’deki eve geri döndü. Bu kez yanına alet çantasını almamıştı. Üstüne başına özen gösterecek durumu yoktu. Ayrıca isteği de yoktu. Zinaida Nikolayevna, üzerine

işlemeli bir köylü bluzu ve etek giymiş, saçına iki yeşil kurdele bağlamış, boynuna ise iki sarı cam boncuk takmıştı. Yakov'u babasının odasına götürdü. Nikolay Maksimoviç, kürk yakalı bol bir sabahlık giymiş, önüne koca bir kitap açmış, pencerenin önündeki masada oturmaktaydı. Arkadaki duvarda İkinci Nikola'nın Âdem'den başlayarak soyunu gösteren kalın dallı bir soyağacı tablosu vardı. Onun altında da yanında soluk yüzlü Çariçe ile birlikte Çar'ın çerçevelenmiş bir portresi asılıydı. Ev gereğinden fazla ısıtılmıştı. Köpek yine Yakov'a hırlamaya başlayınca aşçı tarafından odaya kapatılmak zorunda kaldı.

Nikolay Maksimoviç, ağır ağır yerinden kalkarak Yakov'u buyur etti. Yaşlı adamın kırışmış, kızarık nemli gözlerinde mahcubiyet yoktu. Tamirci, adamın Kara Yüzler rozetini düşünerek hem ona hem de kendine karşı bir miktar nefret hissediyordu. Boğazı düğümlendi. Titremiyordu ama sanki titriyormuş gibi hissediyordu.

Şişman Rus dolgun ve yumuşak elini uzatarak, "Ben Nikolay Maksimoviç Lebedev," diye kendini tanıttı. Göbeğinin üzerinden kalın bir saat zinciri sarkıyordu, yeleşinin üzerinde de enfiye tozları vardı.

Yakov hafif bir tereddütten sonra onunla el sıkışırken önceden planladığı gibi kendini, "Yakov İvanoviç Dologuşev," diye tanıttı. Asıl ismini vermesi ödülünden yoksun kalmasına yol açabilirdi. Yine de utanç içinde kalmış, terlemişti.

Zinaida Nikolayevna semaverle ilgileniyormuş gibi duruyordu.

Babası tamirciye oturması için sandalyeyi gösterdi.

Kendi de yerine otururken, "Sana büyük bir teşekkür borçluyum, Yakov İvanoviç," dedi. "Karda ayağım kaydı, kesin altında buz vardı. Bana yardım etmekle büyük bir iyilik yaptın. Bu herkesin yapacağı bir şey değil. Aslına bakarsan içmeye ancak çok sevdiğim, istisnai özelliklere sahip olan karımın ölümünden sonra başladım. Zina söylediklerimin doğruluğunu teyit edecektir. Bir keresinde, oldukça zor şartlar

altındayken hastalıktan dolayı Fundukleyevski Caddesi'nde bayılmıştım. Bir kahve dükkânının önünde. Kafam yarılmış bir halde orada, kaldırımın üzerinde uzun süre yatmışım. Kimse gelip yardım etme zahmetine girmemiş bile. O defasında oğlunu Port Arthur savaşında kaybetmiş bir kadın en sonunda yardımına koşmuştu. Bugünlerde insanlar başkalarının iyiliğini eskisi kadar çok düşünmüyor. Dünyada dini duygular giderek azaldı ve iyilik nadir rastlanan bir şey oldu. Gerçekten de pek nadir.”

Sözü ödüle getirmesini bekleyen Yakov sandalyede gergin bir şekilde oturuyordu.

Nikolay Maksimoviç tamircinin eski püskü koyun derisi kabanını inceledi. Enfiye kutusunu çıkarıp her iki burun deliğine de bir miktar çekti. Sonra kocaman beyaz bir mendile gürültüyle sümkürdü. İki kere hapşırdı. Boşa giden birkaç denemenin sonunda da enfiye kutusunu yine sabahlığının cebine sokmayı başardı.

“Kızım dün bir alet çantası taşıdığını söyledi. Ne iş yaptığınızı sorabilir miyim?”

Yakov, “Tamir işleri vesaire. Her türlüşünden,” diye cevap verdi. “Marangozluk, boyacılık ve çatı onarımı da yapıyorum.”

“Öyle mi? Şu anda bir işiniz var mı?”

Tamirci hiç düşünmeden olmadığını söyledi.

“Sizin için sorun değilse nereli olduğunuzu söyleyebilir misiniz?” diye sordu Nikolay Maksimoviç. “Soruyorum çünkü meraklı bir yapım var.”

“Taşradanım.” Yakov bir an tereddüt ettikten sonra cevaplamıştı.

“Ah, gerçekten mi? Bir taşra çocuğu? Bu iyi bir şey bence. Taşranın değerleri inkâr edilmemelidir. Ben de Kursk bölgesindenim. Zamanında saman toplamışlığım vardır. Kiev’e hac ziyaretine mi geldin?”

“Hayır. Çalışmaya geldim.” Yakov durakladı. “Ayrıca, eğer mümkün olursa biraz eğitim almak da istiyorum.”

“Mükemmel. Taşra şivesiyle olsa da iyi konuşuyorsun. Gramerin düzgün. Hiç okula gittin mi?”

Yakov içinden, sorularının canı cehenneme, diye geçirdi. “Kendi kendime biraz okumuşluğum var.”

Kız yere bakıyor gibi görünse de onları izliyordu.

Nikolay Maksimoviç, “Kutsal Metinleri de okur musun?” diye sordu. “Okursun diye tahmin ediyorum.”

“Mezmurları bilirim.”

“Harika. Duydun mu Zina? Mezmurları biliyormuş, bu harika. Eski Ahit önemli bir kitaptır. İsa’nın gelişini ve bizleri ölümü aracılığıyla kurtaracağını haber verir. Öte yandan, Peygamberimizin Yeni Ahit’teki kıssaları ve öğütleriyle asla bir tutulamaz. Ben de az önce şunu okuyordum.” Nikolay Maksimoviç önünde açık duran kitaba baktı ve yüksek sesle okudu: “Ne mutlu ruhta yoksul olanlara, çünkü göklerin egemenliği onlarındır.”

Rengi solan Yakov, başıyla onayladı.

Nikolay Maksimoviç’in gözleri nemlenmişti. Yine burnunu silmek zorunda kaldı.

Zinaida Nikolayevna, “Dağdaki Vaaz’ı ne zaman okusa ağlar,” dedi.

“Hep ağlarım.” Nikolay Maksimoviç boğazını temizledikten sonra okumaya devam etti: “Ne mutlu merhametli olanlara, çünkü onlar merhamet bulacaklar.”

Tamirci, merhamet bu adamı ağlatıyor, diye düşündü.

“Ne mutlu doğruluk uğruna zulüm görenlere, çünkü göklerin egemenliği onlarındır.”

Yakov içinden, hadi sadede gel, diye geçirdi.

Nikolay Maksimoviç, “Bu çok dokunaklı,” diyerek gözlerini bir kez daha silmek zorunda kaldı. “Bilirsin Yakov, Yakov İvanoviç, ben bazı açılardan acılı bir adamım. Melankoliğim, çok içerim. Aslında bundan da fazlası var. Geçenlerde sigara içerken külün pantolonuma düşmesiyle üzerimdeki kıyafetlerimi yaktım. Zina üzerime bir sürahi su dökmeseydi şu anda yanmış bir ceset olacaktım. İçiyorum çünkü çoğu

kişiden daha hassasım. Hayatın acılarını fazlasıyla hissediyorum. Kızım da bu konuda beni onaylayacaktır.”

Kız, “Bu doğru,” dedi. “Sıradan duygulardan fazlasına sahip bir adamdır. Bundan önceki küçük köpeğimiz Paşa gençlik hastalığından öldüğünde babam haftalarca yemek yiyemedi.”

“Zina küçükken geçirdiği o zorlu hastalıktan sonra gecelerce zavallı kızın sakat kalan bacağına ağladım.”

Genç kız gözleri nemlenerek, “Bu doğru,” dedi.

Nikolay Maksimoviç Yakov’a dönerek “Bunları sana anlatıyorum çünkü ne tür bir insan olduğumu anlamamı istiyorum,” dedi. “Zina, lütfen bize çay verir misin?”

Kız, çayı mermer masaya gümüş bir tepsiyle getirdi; çayın yanına iki toprak kabın içinde frambuaz ve şeftali reçeliyle birlikte Viyana çörekleri ve tereyağı da ilave etmişti.

Biliyorum bu çılgınlık, diye düşündü Yakov. Zengin Yahudi düşmanı ile çay saati. Yine de açlıkla yedi.

Nikolay Maksimoviç ise çayına biraz süt ekledi ve tereyağlı bir çörek yedi. Çöreği sanki içiyormuşçasına yutkunma sesleri çıkararak yiyordu. Sonra sıcak bardağından bir yudum aldı ve bardağı yerine bıraktı. Enfiyeden şişmiş dudaklarını keten bir peçeteye kuruladı.

“Bana tam vaktinde yardım ettiğin için sana küçük bir ödül vermek istiyorum.”

Yakov sabırsızlıkla bardağını yerine koydu ve doğruldu.

“Benim bir talebim yok. Çay için teşekkür ederim. Gitsen iyi olur.”

“Tam bir Hristiyan’a yakışacak sözler, ama lütfen otur ve söyleyeceklerimi dinle. Zina, Yakov İvanoviç’in bardağını doldur ve tabağına bolca çörek ve reçel koy. Yakov İvanoviç, diyeceğim şu ki, üst katta boş bir dairem var. Yakın zamanda boşaldı. Kiracılar pek iyi bakmamış. Dört büyük oda var, boyaya ve tamirata ihtiyaç var. Bu işi üstlenmek istersen kırk ruble vermeyi teklif ediyorum. Normalde ödeyeceğimden fazla çünkü boya ve diğer malzemeyi ben tedarik edeceğim

ama bu durumda şartlar farklı. Sana minnet borçluyum. Benden sadaka gibi birkaç gümüş para almaktansa çalışmayı tercih etmez misin? Emek sarf etmeden gelen paranın değeri olur mu? Birine iş vermek ona değer vermek demektir. Bana iyiliklerin en büyüğünü yaptığını biliyorum. Zina'nın da söylediği gibi karda boğulabilirdim. Yine de sana sadece para vermek yerine çalışmanı teklif etmek daha saygın değil mi?" Coşkuyla Yakov'a bakıyordu. "Bu yüzden kabul edersin değil mi?"

Yakov, "Anlattığınız açıdan evet," diye cevapladı. Hızlıca kalktı ve gideceğini söyledi. Çıkarken bir dolaba çarptıktan sonra aceleyle daireden ayrıldı.

Gece boyunca huzursuzluk içinde nasıl bir işin içine girdiği konusunda endişelenmesine ve her yarım saatte bir fikrini değiştirmesine rağmen ertesi sabah yine gitti. Gidiş sebebi ilk seferkiyle aynıydı. Ödülünü almak. Kim kırk rubleye hayır diyebilirdi ki? İnanılmaz bir paraydı. O halde geri döndüğüne şaşmamak gerekirdi. Git ve işi çabucak yap. Paranı al ve cebine koy. Sonra oradan ayrıl ve her şeyi unut. Ne de olsa bu sadece bir iş, ruhunu satmıyorsun ya! İşim bittiğinde temizlenir, giderim. Kötü insanlar değiller. Beni her ne kadar rahatsız etse de kızın dürüst bir hali var. Yaşlı adamı da belki ben yanlış değerlendirdim. Onun gibi kaç tane. Yahudi düşmanı tanıdım ki? Belki de meyhanede sarhoş olduğu sırada o Kara Yüzler rozetini yakasına başka biri takmıştır. Yine de gerçekten o rozet onun ise ona doğrudan sormak isterdim: "Nikolay Maksimoviç, lütfen bana ölmüş bir köpeğe ağlayabilirken nasıl olup da Yahudi oldukları için bazı insanların ölmeleri gerektiğini savunan fanatik bir derneğin üyesi olabiliyorsun, anlat. Bana bunun mantığını açıkla." Sonra da onun cevap vermesini beklemek isterdim.

Tamircinin canını sıkıyan bir şey de, çalışmak için oraya gittiğinde, her ne kadar bu "ödül" durumu yapacağı işi normal bir işten farklı kılsa da üzerinde "Dini inancı: Yahudi" yazılı olan pasaport belgesinin ondan istenebileceği idi. Nikolay

Maksimoviç böylelikle Yakov'un ondan ne sakladığını anında öğrenebilirdi. Yakov dudaklarını kemiriyordu ama yine de eğer bu belge istenirse Podol'deki poliste olduğunu söyleyecekti. Eğer Nikolay Maksimoviç bu belgeyi göstermesinde ısrarcı olursa o zaman artık pes etme zamanı gelmiş olacaktı, aksi halde başı büyük belaya girerdi. Bu açıdan biraz kumara benziyordu, ama kumara karşysan kartları bırakman gerekirdi. Rus'un muhtemelen bu belgeyi sormayacak kadar kafa karışıklığı içinde olduğunu tahmin ediyordu. Aslında yasal olarak sorması gerekiyordu. Fakat bu bir ödöl olduğundan belki de sormazdı. Yakov şimdi baştan beri bir Yahudi olduğunu gizlediğine pişman olmaya başlamıştı. O durumda ödölü unutmaması gerekse bile, en azından kendini küçük düşürmüş olmazdı. İnsan bir şeyi saklamaya başladı mı arkası çorap söküşü gibi geliyordu.

Dairede tam bir uzman gibi iş çıkardı. Önce duvarlardaki kâğıt kalıntıları temizledi. Tavanlardaki sıva ve boya döküntülerini kazıdı. Gereken yerleri alçıyla sıvadı, tavana kat kat boya sürdü. Nikolay Maksimoviç her şeyin en iyisine layıktı. Duvar kâğıdını bu konudaki deneyimi kısıtlı olmasına rağmen son derece düzgün yapıştırdı. Kasabada duvarına kâğıt kaplatacak kadar havalı olan bir tek Nogid Viskover vardı. Yakov gün boyu çalıştı. İşi bitirebilmek için sarı gaz lambasının ışığında çalışmaya devam etti. Ev sahibi de her sabah, arada bir nefesini düzene sokmak için duraksayarak merdivenleri tırmanıp işin nasıl gittiğini kontrol ediyor, ne kadar memnun olduğunu belirtiyordu. Öğleden sonralarıysa içine portakal kabuğu şeritleri ilave ettiği votka şişesini çıkarıyor, güneş batarken çoktan sarhoş olmuş oluyordu. Zina, gün içinde hiç görünmüyor, aşçı Lidya'yı öğlen yemeği vaktinde üst kata gönderiyordu. Öyle lezzetli yemekler geliyordu ki tamirci bu işi sadece karın tokluğuna bile yapabileceğini düşünmeye başlamıştı.

Bir gece Zina topallayarak merdivenleri çıktı. Yakov'un bu kadar geç saatlere kadar çalışmasına şaşırmişti. Yakov'a

öğlenden beri bir şey yiyip yemediğini sordu. Yakov aç olmadığını söylediğinde, endişeyle gülerek, babasının yattığını, kendisinin de yalnız olmamayı tercih edeceğini söyleyerek Yakov'a yemekte ona eşlik etmesini teklif etti. Bu davete oldukça şaşırان tamirci, affını istedi. Yapacak çok fazla işi olduğunu anlattı ve üstünün başının uygun olmadığını söyleyerek özür diledi. Zina ise bunu dert etmemesini belirtti. "Kıyafetler bir saniye içinde çıkarılıp atılabilir Yakov İvanoviç, ama bir insanın doğasını değiştiremezler. İnsan ya iyidir ya da değildir. Kıyafetinin ne olduğu önemli değil. Ayrıca ben fazla resmiyetten hoşlanmam." Yakov yine teşekkür ederek işinin başından ayrılamayacağına ısrar etti. Daha yapılması gereken iki oda vardı. Ertesi akşam Zina yine yukarı gelerek biraz tedirginlikle yalnız olduğunu itiraf etti; böylece aşağıdaki mutfakta birlikte yemek yediler. Zina, aşçı Lidya'yı göndermişti, yemek boyunca sürekli konuştu. Çoğunlukla da çocukluğundan, gittiği genç hanımefendiler okulundan ve yaz mevsiminde Kiev'in ne kadar güzel olduğundan söz etti.

"Günler uzun ve sıcaktır ama geceler baştan çıkarıcıdır. Yıldızlar gökyüzünü aydınlatır. İnsanlar çiçek bahçelerinde dinlenir. Bazıları parklarda yürür, kvas* ve limonata içip senfoni dinler. Yakov İvanoviç, *Pagliacci*'yi hiç dinlediniz mi? Bence Marinski Parkı'na bayılırsınız."

Yakov parklara pek aldırmadığını söyledi.

"Sözleşme Fuarı baharda açılır, çok eğlencelidir. Ya da Kreşchatik'te bir sinematograf seyredilebilir."

Zina konuşurken arada kaçamak bakışlarla bakıyor, Yakov da bakınca gözlerini kaçırıyordu. Tamirci bir vakit sonra kızın konuşmasından rahatsız olarak işe dönmek için izin istediysede seçtiği duvar kâğıdını yapıştırmasını seyretmek üzere Zina da onunla birlikte yukarı çıktı. Duvar kâğıdının üzerinde mavi gül demetleri vardı. Kız bir mutfak sandalye-

* Esmer ya da normal çavdar ekmeğinin mayalanması ile üretilen bir içecek -ç.n.

sine oturarak bacak bacak üstüne attı. Sağlam bacağına sakat olan bacağının üzerine atmıştı. Bir yandan kurutulmuş ay çekirdeği çitliyor, bir yandan da Yakov'u seyrederken bacağına tempolu bir şekilde sallıyordu.

Daha sonra bir sigara yakarak beceriksizce içmeye başladı.

“Biliyor musun Yakov İvanoviç, sana sıradan bir işçi gibi davranmam mümkün değil, çünkü öyle biri değilsin. Benim gözümde kesinlikle değilsin. Gerçekten de babamın kendine özgü fikirlerinden dolayı burada çalışmakta olan bir misafirsin. Umarım beni anlıyorsundur.”

“Çalışmayana ekmek yok.”

“Bu doğru, ama sen ortalama bir Rus işçisinden çok daha akıllı ve kibarsın. Üstelik hassassın da. Lütfen buna itiraz etme. Ne kadar sinir bozucu olabildiklerini ben biliyorum, hele o Ukraynalılar yok mu? Bazen gerçekten de bir tamire veya tadilata ihtiyacımız olacak diye ödümüz kopuyor. Lütfen inkâr etme. Herkes senin ne kadar farklı olduğunu görüyor. Üstelik babama eğitimin gerekli olduğunu ve kendi eğitimine devam etmek istediğini söyledin. Söylerken seni duydum ve bunu çok onaylıyorum. Ben de okumayı çok seviyorum. Sadece aşk romanlarını değil üstelik. Gelecekte kendine olağanüstü fırsatlar bulacağına inanıyorum. Aklını kullanırsan belki bir gün babam kadar rahat edebilirsin.”

Yakov duvarlara kâğıt kaplamaya devam etti.

“Zavallı babam melankoliden çok çekiyor. Akşam olana kadar tamamen sarhoş olmuş oluyor. Hiç iştahı yok. Akşam yemeği yemiyor. Genellikle sandalyesinde uyuyakalıyor. Lidya onun ayakkabılarını çıkarıyor. Aleksey de yatağa yatırmamıza yardım ediyor. Geceleri uyanıp dualar okuyor. Bazen üstünü başını çıkarıyor. Sabahları kıyafetlerini bir türlü bulamıyoruz. Bir keresinde çoraplarını halının altına koymuştu. Bir keresinde de çamaşırlarını su bidonundan çıkardım. Genellikle öğlene kadar uyuyor. Benim için zor elbette ama şikâyet edemem. Babam zor bir hayat yaşadı. Lidya'dan ve bir şeyler tamir ettiği zamanlarda Aleksey'den başka ak-

şamları bana arkadaşlık edecek biri yok. Doğrusunu söylemek gerekirse Yakov İvanoviç, ikisinin de kafasında fikir namına bir şey yok. Aleksey bodrum katında uyuyor, Lidya'nın küçük odası da dairenin arka tarafında. Onun konuşmalarını dinlemektense bütün gece kitap okumayı tercih ederim. Bazen geceleri evde uyanık tek kişi olmak da hoşuma gidiyor. Ev sıcacık görünüyor. Semaverin altını yakıyorum, kitap okuyorum, eski arkadaşlarıma mektuplar yazıyorum ve örgü örüyorum. Babam en güzel dantel örtüleri benim yaptığımı söylüyor. Motiflerin karmaşıklığı onu hayrete düşürüyor. Yine de çoğu zaman,” diyerek bir iç çekti Zina, “doğrusunu söylemek gerekirse korkunç bir yalnızlığın içindeyim.”

Avunmak istercesine bir ay çekirdeği daha çitledi. Sonra da çocukken geçirdiği hastalıktan sonra bir bacağı sakat kalmasına rağmen her zaman karşı cins tarafından çekici bulunduğu ve her daim birden fazla hayranı olduğunu anlattı.

“Bunu böbürlenmek ya da küstahlık etmek için söylemiyorum, yalnızca beni normal bir hayat yaşayamayacak kadar dezavantajlı görmeni istemediğim için söylüyorum. O türden biri değilim. Oldukça çekici bir fiziğim var. Çoğu erkek beni hemen fark ediyor. Özellikle de güzel giyindiğimde. Bir keresinde bir restorana gitmiştik. Adamın biri bana öyle arzu dolu bakışlarla ısrarla bakıyordu ki babam yanına gidip bir açıklama yapmasını istemişti. Adam kibarca özür dilemişti ve biliyor musun Yakov İvanoviç eve döndüğümde hıçkırarak ağladım.”

Zina anlatmaya devam ediyordu. Erkekler elbette onunla ilgileniyordu ama maalesef her zaman en hassas veya değerli kişilerden olmuyorlardı. Duyarlı ve güvenilir erkekler az bulunuyordu ama bu türden insanlar sadece seçkinlerin arasında değil, her sınıftan olabilirdi.

Yakov onu bir kulağıyla dinliyordu. Bakışlarının her hareketini takip ettiğinin farkındaydı. Niye bu zahmete katlanıyor ki, diye kendi kendine sordu. Benim gibi bir adamda ne görebiliyor ki? Yanılmıyorsam tek sahip olduğum şey de-

zavantajlarım. Doğru düzgün Rusça konuşamıyorum. Bir de “Yahudi” olduğumu söylesem kim bilir nereye kaçar? Fakat kız sık sık düşüncelerine giriyordu. Yakov daha önce hiç Rus bir kadınla birlikte olmamıştı. Gerçi Haskel Dembo köylü bir kızla yatmış, bunun herhangi bir Yahudi kızından farklı olmadığını söylemişti. Yakov, kızın sakat bacağının onu rahatsız etmeyeceğini düşündü.

Kâğıt kaplama işini o gece bitirmişti. Ahşap işleri hariç tımir ve bakım işleri tamamlanmış gibiydi. İki gün sonra her şey tamam olduğunda Nikolay Maksimoviç kontrol etmek üzere sendeleyerek merdivenlerden çıktı. Odadan odaya do-laştı, parmaklarını duvar kâğıdının üzerinde gezdirdi, başını kaldırıp tavanları kontrol etti.

“Olağanüstü,” dedi. “Oldukça başarılı. Dürüst ve göz alıcı bir çalışma Yakov İvanoviç. Seni tebrik ediyorum.”

Daha sonra, sanki sonradan aklına gelmiş gibi sordu: “Sorduğum için beni bağışla ama siyasi tercihin nedir? Sosyalist olmadığın belli. Kesinlikle cevabın gizli kalacak, ağzından laf almaya çalışmıyorum. Suçlamak gibi bir amacım da kesinlikle yok. Kısacası, soruyorum çünkü senin geleceğinle ilgileniyorum.”

Yakov, “Politikayla ilgilenen bir insan değilim,” diye cevap verdi. “Dünya bununla dolu ama bana göre değil. Siyaset benim doğamda yok.”

“Bu iyi haber. Ben de değilimdir, biri sorduğunda böylesi çok daha iyi. Yakov İvanoviç, senin ustalığını çok geçmeden unutacağımı sanma. Benimle çalışmaya devam etmek istersen, tabii başka ve daha büyük unvanlı bir işte, seni işe almaktan son derece memnun olurum. İşin doğrusu şu ki, yakınlardaki tuğla fabrikasının sahibiyim. Yakın ama komşu bir muhitte. Bu fabrika bana ağabeyimden miras kaldı. Hayatı boyunca bekâr yaşadı ve tedavisi mümkün olmayan bir hastalıktan dolayı altı ay önce son ödülünü aldı. Fabrikayı satmaya çalıştım ama verilen teklifler öyle düşüktü ki pek gücüm olmamasına ve aklım artık işe pek yetmemesine

rağmen fabrikayı çalıştırmaya devam ediyorum. Ama itiraf etmem gerekir ki pek kârlılığı yok. Sorumluluk ustabaşım Proško'da. Proško teknik açıdan kusursuzdur ama bunun dışında cahil bir adamdır. Aramızda kalsın ama altında çalışan şoförler avludan taşıdıkları tuğlaların hesabını tam veremiyorlar. Senin oraya bir çeşit şef gibi gitmeni, hesapları kontrol etmeni ve beni kollamanı istiyorum. Ağabeyim işin tüm aşamalarının içinde yer alıyordu ama benim tuğlalara karşı pek sabrım yok.”

Teklifi büyük bir heyecanla dinleyen Yakov, bu iş konusunda pek deneyimi olmadığını itiraf etti. “Muhasebe hakkında hiçbir şey bilmem ben.”

Nikolay Maksimoviç, “Bir kez dürüstlükten emin olunduktan sonra iş hayatında sağduyu yeterlidir,” diye cevap verdi. “Öğrenmen gereken her şeyi çalışırken öğreneceksin. Ben genellikle haftada bir veya iki gün bir saatlik bir ziyaret yaparım. Benim de bilgimin oldukça sınırlı olduğunu söyleyeyim ama yine de sana yardım etmeye çalışırım. Buna itiraz etmene hiç gerek yok Yakov İvanoviç. Bu konulardaki yargısına çok güvendiğim kızım senin yeteneklerinle ilgili çok olumlu düşünüyor. İnan bana, ben de onunla aynı fikirdeyim. Senin ağırbaşlı ve hisleri kuvvetli biri olduğunu düşünüyor. Ben de temel bilgileri aldıktan sonra sorumluluk sahibi ve etkili bir iş çıkaracağından eminim. Şey, çıraklık döneminde de sana aylık kırk ruble ödeyeceğim. Umarım bu yeterli olur. Bunun yanında bahsetmek istediğim bir avantaj daha var. Doğrusunu istersen bu ikimizin de yararına olacak. Ağabeyim tuğla fabrikasının ahırının üst katını sıcak ve rahat bir odaya dönüştürmüştü. Teklifimi kabul edersen kira vermeden orada yaşayabilirsin.”

Kırk ruble tamirciyi hayrete düşürmüş ve çok heyecanlandırmıştı.

“Bir fabrika şefi ne iş yapar? Bunu sorduğum için kusura bakmayın ama ben pek görmüş geçirmiş bir adam değilim.”

“Görmüş geçirmiş olmak boştur, benim de hoşuma gitmez. Şef şirketin ticari tarafını yönetir. Günlük iki yüz civarında tuğla imal ediyoruz. Eskiden üretimimiz çok daha fazlaydı. İnşaat sezonu boyunca günde binden fazla tuğla ürettik. Yılın bu zamanında ise üretim daha düşük olurdu. Son zamanlarda ise bu rakamlar daha da düştü, ama Kiev Belediye Meclisi ile birkaç bin tuğlalık bir kontratımız var. Çar, Romanov Jübilesi’nin öncesinde şehrin düzenlenmesi için emir vermiş. Belediye de tahta kaldırımları söküp yerine bütün caddelere tuğla kaldırım döşüyor. Tabii bu hava şartları müsait oldukça yapılan bir işlem, kar kış olduğunda yapılamıyor. Bir de Dinyeper’in üzerindeki surların restore edilmesi için de küçük bir kontratımız var. Evet, senin aldığımız siparişlerin kayıtlarını tutmanı ve hem imal edilen hem de sevk edilen tuğlaların hesabını tutmanı istiyorum. Bu rakamları Proško’dan alacaksın ama kontrol etmenin bazı yolları da var. Ayrıca ödeme talep yazıları gönderecek, aldığın ödemeleri de muhasebe defterine işleyeceksin. Gelen çekleri ve diğer paraları haftada bir veya iki defa bana teslim edeceksin. Bana teslim edene kadar da kasada güvende tutacaksın. Elbette Proško ustabaşı olarak sorumluluklarını taşımaya devam edecek. Ona vereceği tüm malzeme siparişlerini senin üzerinden vermesini beklediğimi söyleyeceğim. Bir de maaş envanteri çıkaracaksın ve ay sonunda işçilerin parasını ödeyeceksin.”

Yakov bu işi yapabileceğinden emin olamamasına ve içi korkuyla dolmasına rağmen bunun önemli bir şans olabileceğini düşünüyordu. Bu tür bir işte birkaç ay deneyim kazandıktan sonra karşısına yeni fırsatlar da çıkabilirdi. “Bu konuyu etraflıca düşüneceğim,” diye cevap verdiyse de Nikolay Maksimoviç daha merdivenlerden inerken teklifi kabul etmişti bile.

Ev sahibi, anlaşımlarını kutlamak için bir şişe votkayla geri döndü. Yakov iki bardak içtikten sonra bütün endişesi kaybolmuşu. Kendine daha iyi bir geleceğe hazırlandığı-

nı söylüyordu. Bir süre yerde uyudu ve sonra kalkıp ahşap işlerinin kalanını bitirmek üzere çalıştı. Huzursuzluğu geri gelmişti.

Gece olmuştu. Yerleri süpürüp sildikten sonra fırçaları da tinerle yıkadı. Tam o sırada Zina'nın topallayarak merdivenleri çıktığını duydu. Genç kız mavi ipekli bir elbise giymiş, saçını tepesinde toplayıp beyaz bir kurdeleyle bağlamıştı. Yanakları ve dudakları dikkatle renklendirilmişti. Yine Yakov'a gelip yemekte ona katılmasını söyledi. "İşinin başarıyla tamamlanmasını kutlayalım. Ondan da önemlisi babamla gelecekteki ilişkinizi. Babam çoktan yattı, ikimiz yalnız olacağız."

Yakov yine önceki bahanelerine başvurdu. Davetten çok rahatsız olmuştu ve kaçmak istiyordu. Zina ise bunları duymuyor gibiydi. "Hadi Yakov İvanoviç, hayatta çalışmaktan başka şeyler de var."

Bu Yakov'un bilmediği bir şeydi. Yine de, buradaki iş bitti ve en azından kızı bu son görüşüm, diye düşündü. Vedalaşmakta yanlış bir şey yoktu o halde.

Zina mutfak masasına neredeyse bir ziyafet hazırlamıştı. Aralarında Yakov'un belki de o güne kadar görmediği yiyecekler vardı. Doldurulmuş salatalıklar, Tuna'dan gelme çiğ ringa balığı, tombul sosisler, mantarlı mersin balığı turşusu, et çeşitleri, şarap, kekler ve kiraz likörü. Tamirci bu bolluk karşısında bir an şaşkına döndü. İnsan yokluğa alıştıysa çokluktan korkar. Ama bu şaşkınlığından çabucak kurtulup hayatında daha önce hiç yemediği bu yemekleri iştahla kaşıklamaya koyuldu. Kırmızı şarabı, leziz beyaz ekmek parçaları eşliğinde kana kana içti.

Zina rahat ve neşeliydi. Her zamankinden daha çekici görünüyordu. Yiyeceklerin baharatlı ve tatlı olanlarından tek tük alıyor, kadehini sık sık şarapla dolduruyordu. Keskin hatlı yüzü kızarmıştı. Kendinden söz ediyor ve her şeye gülüyordu. Yakov onu muhtemel bir arkadaş olarak düşünmeye çalışsa da, kıza duyduğu yabancılik geçmiyordu. Beyaz masa örtüsüne dalgın dalgın baktığı bir anda aklına Raisl geldi ama

Yakov çabucak onu aklından çıkardı. Yemeğini bitirdi. Hayatında hiç bu kadar çok yememişti. Üzerine iki bardak likör içtikten sonra “parti”nin ancak tadına varmaya başlamıştı.

Zina masayı toplarken ağır ağır nefes alıyordu. Bir gitar getirdi, tellerine vurdu ve ince, yüksek bir sesle şarkı söylemeye başladı. “Ah, yüküm çok ağır.” Hüzünlü bir şarkıydı bu. Yakov’un içine işledi ve onu melankoliye sürükledi. Tamirci kalkıp gitmeyi düşündü ama mutfak sıcaktı ve orada oturup gitarı dinlemek keyif veriyordu. Zina söylemeye devam etti. “Haydi meleşim, gel ve benimle dans et.” Zina gitarını bıraktığında Yakov’a her zamankinden çok farklı bir şekilde bakıyordu. Yakov, neler olduğunu hemen anladı. Heyecan ve korku birbirine karışıyordu. Hayır, diye düşündü. O kadın bir Rus. Benimle yatar da sonradan kim olduğumu öğrenirse intihar eder. Ama sonradan, bu işin her zaman böyle olmayabileceğini düşündü. Bunu umursamayan bazı kadınlar da vardı. Kendi hesabına, yaşanabilecek her şeyi yaşamaya istekliydi. Yönetimi ona bırakacaktı.

“Yakov İvanoviç,” diyen Zina kendine bir kadeh daha şarap doldurdu ve tek seferde kafaya dikti. “Aşka inanır mısın? Soruyorum çünkü kendini aşktan koruduğunu düşünüyorum.”

“Korusam da korumasam da aşk bana kolay kolay uğramaz.”

Zina, “Aşkın çok kolay olmaması gerektiğine gönülden inanıyorum,” diye cevap verdi. “Ama sanki hayatı ciddiye alanlar, hatta belki de biraz fazla ciddiye alanlar, duygu dünyalarında olan değişikliklere yanıt vermekte biraz yavaş kalıyor. Demek istediğim şu, Yakov İvanoviç, insan çok korkaksa ya da böylesi iyi bir talihe sahip olduğuna inanmıyorsa aşkın rüzgârlı bir gökyüzündeki bulutlar gibi uçup gidivermesine izin vermesi mümkün.”

Yakov, “Bu mümkün,” diye cevap verdi.

Zina çabucak, “Sadece biraz da olsa beni seviyor musun, Yakov İvanoviç?” diye soruverdi. “Bazen sanki sevebilirmiş-

sin gibi baktığını gördüm. Mesela birkaç dakika önce bana oldukça içtenlikle gülümsedin. Bu benim yüreğimi ısıttı. Sormaya cesaret ediyorum çünkü sen çok alçakgönüllü bir insansın. Farklı sınıflardan geliyor oluşumuza çok önem veriyorsun. Bana sorarsan gereğinden çok önem veriyorsun. Ben ise birbirimize çok benzeyen insanlar olduğumuzu düşünüyorum.”

Yakov, “Hayır,” dedi. “Seni seviyorum diyemem.”

Zina kızardı. Gözlerini kırpıştırdı. Upuzun geçen bir dakikadan sonra içini çekti ve alçak bir sesle, “Pekâlâ, öyleyse benden biraz olsun hoşlanıyor musun?” diye sordu.

“Evet. Bana çok iyi davrandın.”

“Ben de senden hoşlanıyorum sanırım. Evet gerçekten hoşlanıyorum. Ciddi ve bilgili bir insansın.”

“Hayır, ben yarı cahil biriyim.”

Kız kendine biraz kiraz likörü doldurdu. Bardağından bir yudum alıp bıraktı.

“Of Yakov İvanoviç, bir anlığına şu ciddiyetini kenara bırak ve öp beni. Cesaretin varsa öp beni.”

Ayağa kalktılar ve öpüştüler. Kızın elleri Yakov’un bedeninde dolaşıyordu. Sıkı sıkı Yakov’a sarılmıştı. Yakov kısa bir an için ona karşı acımayla karışık bir üzüntü duydu.

Kız fısıldayarak, “Burada daha fazla kalacak mıyız?” diye sordu. “Odama gitmek ister misin? Babamın odasını gördün ama benimkini görmedin.”

Yakov’un gözlerinin içine bakıyordu. Yeşil gözleri koyu bir ışıkla aydınlanmıştı. Yakov’unkine yaslanmış bedeni alev alevdi. O anda Yakov’un gözüne yaşından büyük bir kadın gibi göründü. Yirmi sekiz yirmi dokuz yaşlarında, kendi ayakları üzerinde duran bir kadın gibi.

“Nasıl istersen.”

“Sen ne istiyorsun, Yakov İvanoviç?”

“Zinadia Nikolayevna, bu soruyu sorduğum için özür dilerim ama ciddi bir hata yapmak istemem. Şu hayatta yeterince hata yaptım. Aklına gelebilecek her türden hata. Arala-

rında bir kez daha yapmak istemeyeceklerim var.” Utanarak ekledi: “Eğer masumsanız daha ileri gitmesek iyi olur. Bunu size olan saygımdan ötürü soruyorum.”

Zina kızardı. Sonra omuz silkerek samimiyetle cevap verdi: “Herkes ne kadar masumsa ben de o kadar masumum. Ne daha fazla ne de daha az. Bu açıdan meraklanacak bir durum yok.” Sonra da mahcup mahcup güldü. “Eski kafalı bir insan olduğunu görüyorum ve bu da hoşuma gidiyor. Yine de bana sorduğun soru pek kibarca sayılmazdı.”

“Madem başladım, bir soru daha sorayım. Baban ne olacak peki? Yani sormak istediğim, odana gidersek bunu anlama ihtimali var mı?”

Zina, “Bugüne kadar hiç anlamadı,” diye cevap verdi. Yakov bu cevabı duyunca kısa bir şaşkınlık yaşadıysa da bir soru daha sormadan durumu kabullendi. Gerçeklerle mücadele etmenin ne faydası vardı ki?

Koridorda sessizce ilerlediler. Zina önden sendeleyerek yürüyor, Yakov da arkasından onu takip ediyordu. Genç kızın parfüm kokulu odasına vardılar. Yatağın üzerinde yatmakta olan Pekinez tamirciye bakıp esnedi. Zina onu kucağına aldı ve yeniden koridordan geçerek mutfığa götürüp oraya kilitledi.

Kızın odası sayısız küçük sehpanın üzerine yayılmış ıvır zıvır eşya ile doluydu. Duvarda başörtülü kız resimleri asılıydı. Bir aynanın çerçevesinin arkasına tavus kuşu tüyleri sıkıştırılmıştı. Odanın köşesinde önünde kırmızı bir yağ lambası yanmakta olan bir Meryem Ana ikonası asılıydı.

Yakov, gitmeli miyim, kalmalı mıyım, diye düşündü. Bir taraftan uzun zamandır kimseyle beraber olmamıştı. Erkek olmanın gerektirdiği bazı şeyler vardı. Hasidim ne diyordu: “Kendi bedeninden kaçmamalısın.” Diğer taraftan bu benim için ne ifade ediyor? Benim yaşımda biri için bu merak edilecek bir şey değil. Hiçbir şey ifade etmiyor.

Kız geri döndüğünde Yakov yatağın üzerinde oturmaktaydı. Üzerindeki gömleği ve fanilayı çıkarmıştı.

Zina dikkatle ayakkabılarını çıkardıktan sonra Meryem Ana ikonasının önünde diz çöküp haç çıkardığında ve kısa bir an durup dua ettiğinde Yakov kendini kötü hissetti.

Kız, “İnancın var mıdır?” diye sordu.

“Hayır.”

Zina içini çekti. “Olmasını isterdim.”

Sonra ayağa kalktı ve ona banyoda soyunmasını söyledi. Kendisi de yatak odasında hazırlanacaktı.

Yakov, bacağı yüzünden herhalde, diye düşündü. Ben içeri girdiğimde yorganın altında olacak. Böylesi daha iyi.

Banyoya giderek üzerindekileri çıkardı. Elleri hâlâ boya ve tiner kokuyordu. Kızın parfüm kokulu pembe sabunuyla iki kez yıkadıktan sonra ellerini bir kez daha kokladı. Şimdi de leş gibi parfüm kokuyorlardı. Yapılacak bir hata varsa onu yapacağım, diye düşündü.

Aynada çıplak aksini görünce ilk başta kendini huzursuz hissetti. Ne yapmak üzere olduğunu düşününce de midesi bulandı.

İşler yeterince karışık, daha da karıştırmanın ne gereği var? Bu bana uygun değil, ben onun tipi değilim. Bunu ona ne kadar çabuk söylersem o kadar iyi olur. Kıyafetlerini eline alarak yatak odasına geri döndü.

Zina saçlarını örmüştü. Çıplaktı ve ayaktaydı. Dolgun göğüsleri vardı. Gaz lambasının ışığında beyaz bir kâsenin içindeki su ve sünger yardımıyla kendini temizliyordu. Yakov onun sakat bacağından aşağı süzülen parlak kırmızı kanı görünce afalladı: “Ama siz temiz değilsiniz!”

“Yakov! Beni korkuttun.” Genç kız elindeki ıslak bezle üzerini kapamaya çalıştı. “Ben çağırana kadar beklersin sanmıştım.”

“Durumunuzu bilmiyordum. Özür dilerim, hiç aklım gelmemişti. Bana sözünü etmediniz, gerçi kişisel bir konu olduğunu anlayabiliyorum.”

Zina, “Ama bunun en güvenli zaman olduğunu biliyor-

sun değil mi?” diye sordu. “Üstelik uygunsuz bir durum da olmuyor, biz başladığımız anda kan akışı duruyor.”

“Kusura bakmayın, başkaları yapıyor olabilir ama ben yapmam.”

Yakov karısının âdet zamanı süresince, hamamta gideceği güne kadar ne kadar iffetli davrandığını düşündü ama elbette bundan Zina’ya bahsedemezdi.

“Üzgünüm, ama gitsem iyi olur.”

Zina, “Ben yalnız bir kadını Yakov İvanoviç, biraz vicdanlı ol!” diye bağırdı ama Yakov üzerini giyinmeye başlamıştı bile. Çok geçmeden oradan ayrıldı.

3

Kış ayazında bir gece, sabah saat dördün zifiri karanlığında iki arabacı Serdiuk ve Richter iki takım at almak üzere çıkagelip ahırda geriye altı at bırakarak dışarı çıktılar. Yakov tuğla fabrikasına geleli iki gün olmuştu. Arabacılar ahırdan çıkarken karla kaplı kaldırım taşlarında atların çıkardığı nal seslerini duyunca hızla yataktan çıktı. Bir mum yakarak aceleyle giyindi. Ahırın üzerindeki odasının dış tarafındaki merdivenlerden gizlice indi, tuğla ocaklarının ve kazıklı çitlerin önünden geçerek soğutma deposuna gitti. Buz gibi yağmurun altında hiç kıpırdamadan durarak arabacılarla yardımcılarının ne yaptığını seyretti. Adamların koyun derisi paltolarından ve atların üzerinden buhar tütüyordu. Arabacılar üzeri samanla kaplı at arabalarını ağır tuğlalarla yüklüyorlardı. Yaptıkları iş ağır ilerliyordu. Bir yardımcı tuğlaları diğer yardımcıya atıyor, diğer yardımcı da aynı tuğlaları arabadaki arabacıya aktarıyordu. Arabacı da tuğlaları arabaya yerleştiriyordu. Karanlıkta öylece durup seyrettiği süre Yakov’a çok uzun gelmişti. Nefesiyle ellerine üfleyerek ses çıkarmadan ısınmaya çalışıyordu. Arabalardan birine üç yüz kırk, diğeri-

ne dört yüz üç tuğla yüklendiğini saydı. Ahırda üç araba daha vardı ama onlar kullanılmamıştı. Sabah olduğunda ustabaşı Proško, Yakov'un çalıştığı alçak tavanlı boğucu barakaya geldi. Yakov'un masasının üzeri eskiden kalma işe yaramayan bir sürü kâğıt ve muhasebe defterleriyle doluydu. Proško masaya yırtık pırtık bir paket kâğıdının üzerine kötü bir el yazısıyla karalanmış hesabı bıraktı. Kâğıtta yedi yüz kırk üç tuğla yerine altı yüz on tuğla yazıyordu. Yakov bu denli soğukkanlı hırsızlık yapılabilmesi karşısında sinirden dişlerini gıcırdattı.

Çalışmak için son derece istekli olmasına rağmen Nikolay Maksimoviç'in teklifini tedirgin olarak kabul etmişti. Tuğla fabrikasının Lukianovski'de mezarlığın çok yakınında bulunduğunu öğrendiğinde ise son dakikada panik içinde vazgeçmek istemişti. Burası Yahudilerin yaşamasının yasak olduğu bir bölgeydi. O sırada fabrika sahibine bu işi layıkıyla yapamayacağından korktuğu için işi kabul edemeyeceğini söylemişti. Fakat Nikolay Maksimoviç ona acele etmemesini tavsiye etmiş ve şüphelerini yatıştırmıştı.

"Saçmalama, düşündüğünden çok daha iyi bir iş çıkaracaksın. Doğal yeteneklerine güvenmeyi öğrenmelisin Yakov İvanoviç. Muhasebeyi tutarken rahmetli ağabeyimin yöntemini uygula yeter. Eski moda ama güvenli bir yoldur. Böylelikle zaman içinde sistemi çok iyi öğreneceksin." Yine de biraz kafası karışarak, Yakov'a yaptığı maaş teklifini aylık üç ruble artırmıştı. Kendini işi kabul etmeye ikna etmek için her yolu denemekte olan Yakov ise Podol'de oturmaya devam edip fabrikaya sabah gidip akşam gelmesinin daha uygun olabileceğini öne sürmüştü. Fabrika oturduğu yere çok da uzak değildi, yürüme mesafesindeydi. Fabrikanın yakınında bir durağı olan elektrikli tramvay geceleri çalışmıyordu ama Yakov yürüyebilirdi.

Nikolay Maksimoviç, "Podol'de oturmaya devam edersen maalesef benim pek bir işime yaramazsın," demişti. Ocak ayında bulutlu bir günün sonunda fabrikada konuşuyorlardı.

Tuğla ocaklarının üzerinde kara bir duman bulutu vardı ve Nikolay Maksimoviç paltosunun yakasına yine o Kara Yüzler rozetini ilıstırmıştı. Yakov bu rozete bir kez baktı mı bir daha gözlerini ayırmakta zorlandığını fark etmişti. Bu nedenle görmezden gelmek veya etrafına bakınmak zorunda kalıyor-du. Rozet oldukça iri ve rahatsız ediciydi.

Yahudi düşmanı adam, “Burada gündüz vakti olan biten beni o kadar meraklandırmıyor,” diye açıklamıştı. “Aslına bakarsan ona da endişeleniyorum ama esas sabahın erken saatlerinde neler olduğunu merak ediyorum. O saatlerde ilk sevkıyatlar için arabalar yüklenmeye başlıyor. Bir hırsız için gündüz vakti fazla aydınlıktır. Hayaletler karanlıkta uçar ve kötü amacı olanlar, iyi insanlar yataklarında uykudayken çalışır. Rahmetli ağabeyim çok az uyurdu. Bir gün mutlaka değeri-ni anlayacak birileri olacaktır. Hava nasıl olursa olsun sabaha karşı saat üçte fabrikada olur ve bütün arabaların yük-lenmesini seyrederdi. Tabii sana bunun aynısını yapmanı söylemiyorum Yakov İvanoviç. Bir işe bu denli bağlanmak fanatikliktir ki bence ağabeyimin erken ölmesine yol açan şey de bu oldu.” Nikolay Maksimoviç gözlerini kapayarak haç çıkardı. “Yine de onları sabahın erken saatlerinde kontrol edecek olursan, sonra bir de beklemedikleri zamanlarda gün içindeki yüklemeleri de tuğlaları yüksek sesle sayarak kontrol edersen hırsızlığı abartmamaları adına caydırıcı olabilir. Bir miktar hırsızlık olmasını normal karşılıyorum, neticede in-sanoğlunun zaafıları var, ama bunun da bir sınırı olması gere-kir. Bu fabrika iflas ederse onu satarken makul bir fiyat teklifi almak benim için iyice imkânsız hale gelebilir.”

Tamirci, “Nasıl çalışıyorlar?” diye sormuştu.

“Tahminimce Proşko’nun denetiminde oluyor. Arabacı-lar hesapladıklarından daha fazlasını çıkarıyorlar.”

“O halde neden onlara yol vermiyorsunuz?”

“Bunu söylemesi kolay ama yapması zor, sevgili oğlum. Onları kovacak olursam fabrikayı kapatmam gerekir. Proşko mükemmel bir teknik eleman. Ağabeyim onun en iyilerden

biri olduğunu söylerdi. Amacımın onu hırsızlık yaparken yakalamak olmadığını açıkça itiraf ediyorum. Dindar bir insan olarak onu hırsızlık yapmaktan alıkoymaya çalışıyorum. Sence de bu çok daha düşünceli ve iyi niyetli bir hareket değil mi? Bence bu işi benim söylediğim şekilde düzenleyelim. Sen ahırın üzerindeki odada kal Yakov İvanoviç. Kira için bir kuruş istemeden sana veriyorum orayı.” Patronu Yakov’u iş almak için ne pasaportunun ne de gerekli evrakların sözünü etmediğinden, Yakov içi huzursuz da olsa bu şansı değerlendirmeye karar vermişti. Bir an için yine Yahudi olduğunu açıklamayı düşünmüştü – Nikolay Maksimoviç’e usulca şöyle diyebilirdi: “Bakın, durumun nasıl olduğunu bilmeniz gerekiyor. Benden hoşlandığınızı söylüyorsunuz. Dürüst ve patronunun vaktini harcamak istemeyen bir insanım. O halde bir Yahudi olarak doğmuş olduğumu, bu yüzden de bu bölgede yaşayamayacağımı öğrenmek sizi şaşırtmaz herhalde.” Ama tabii ki bunu söylemesi mümkün değildi. Nikolay Maksimoviç’in tüm söylemleri ve rozetini düşününce böyle bir itirafı duymazdan gelebileceğini varsaymak hayal kurmak olurdu. Öyle olsa bile birkaç sıra dışı istisna haricinde Lukianovski Yahudilere göre bir yer değildi. Zavallı bir tamircinin orada yaşadığı ortaya çıkarsa başı ciddi anlamda belaya girmiş olurdu. Durum fazlasıyla karmaşıktı. İlk hafta boyunca Yakov her gün işi bırakmanın sınırına gelerek yaşadı. Oradan kaçıp gitmek istedi. Ama kaldı çünkü Aaron Latke’den Podol’de birtakım matbaaların pek yüksek sayılmayacak bir ücret karşılığında sahte belgeler sağladıklarını öğrenmişti. Böyle bir işe girişmenin düşüncesi bile soğuk terler dökmesine sebep olsa da bunu bir seçenek olarak aklında tutmaya karar verdi.

Yakov’un arabaları yükleyen arabacıları dikizlediği gecenin sabahı Proşko tuğla hesabını getirdikten sonra, kâğıdın üzerindeki yanlış hesabı gören tamircinin kalbi güm güm atmaya başlamıştı. Proşko’ya Nikolay Maksimoviç’in ona geceleri vagonlar yüklenirken orada bulunmasını söylediğini anlattı. Bu onun sorumluluğuydu ve bundan sonra yükleme

sırasında o da orada olacaktı. Proşko iriyarı, büyük kulaklı, kaba saba bir adamdı. Sarı, uzun ve çamurlu çizmeler giymiş, önüne de deriden kirli bir önlük bağlamıştı. Keskin bakışlı küçük gözlerini tamirciye dikti.

“Geceleri arabaların içinde neler oluyor sanıyorsun ki? Arabacılar dizlerinin üzerine çöküp analarını mı beceriyorlar?”

“Her ne oluyorsa oluyor,” dedi Yakov gergin bir sesle, “ama dün gece yüklediğiniz tuğlaların sayısı ile bu kâğıdın üzerine yazdığın rakam birbirini tutmuyor. Kusuruma bakmazsan durumun bu olduğunu söylemek zorundayım.”

Yakov sözlerini bitirir bitirmez bunu daha farklı ifade etmiş olmayı diledi. Gerçi bir hırsıza daha farklı ne söyleyebileceğini de bilmiyordu.

“Gece kaç tuğla yüklendiğini sen nereden biliyorsun ki?”

“Nikolay Maksimoviç’in verdiği talimatla dün gece deponun yakınında durup tuğlaları saydım. Başka bir deyişle bana ne dediyse onu yaptım.” Yakov’un duygularının yoğunluğuyla sesi boğuklaşmıştı. Sanki tuğlalar onundu. İşin garip yanı tuğlaların sahibi Yahudi düşmanı bir Rus’tu.

Proşko, “O halde yanlış saymışsın,” dedi. “Yüklediğimiz sayı bu.” Kalın parmağıyla masanın üzerinde duran kâğıt parçasına vurdu. “Dinle arkadaşım, köpek burnunu boka sokarsa kirlenir. Senin de uzun bir burnun var Dologuşev. Bana inanmıyorsan git aynaya bak. Böyle burnu olan bir adam onu nereye soktuğuna dikkat etse iyi olur.”

Sonra barakadan çıktı ama öğleden sonra geri döndü. “Senin evrakların nerede?” diye sordu. “Onları hâlâ kaydettirmedin mi? Ettirmediysen buraya getir de ben de Bölge Polisi’ne onaylattırayım.”

Yakov, “Yardım teklifin için müteşekkirim,” diye cevap verdi. “Ama o işin çaresine çoktan bakıldı. Nikolay Maksimoviç bu konuyla ilgilendi. Senin zahmet etmene gerek yok.”

“Söylesene Dologuşev,” dedi Proşko. “Rusçayı neden bir Türk gibi konuşuyorsun sen?”

“Türk olsam ne olacak?” Yakov çarpık bir gülümsemeyle sırtıttı.

“Kim ki fazla hızlı koşar, arkasından rüzgâr çıkarır.” Prosko bacağını kaldırarak gaz çıkarttı.

Sonrasında Yakov akşam yemeği yiyemeyecek kadar huzursuz oldu. Ben polislik yapmak için yanlış bir adamım, diye düşündü. Bu iş Yahudi olmayan birine daha uygun.

Yine de ondan istenenleri yaptı. Her sabah saat dörtte aya-zın ortasında deponun yanında belirdi ve arabalara yüklenen tuğlaları saydı. Gün içinde barakanın penceresinden dışarı bakıp onların yükleme yaptığını gördüğünde de dışarı çıkıp oradan izlemeye devam etti. Bunu açıkça yaparak hırsızların hırsızlıklarını yapmalarına engel oldu. Yakov depoda belir-diğinde kimse konuşmuyordu. Sadece bazen arabacılar çalış-mayı bırakıp ona dik dik bakıyordu.

Proško her sabah hesap pusulası getirmeyi bırakmıştı. Bu yüzden Yakov da kendi hesabını yazıyordu. Muhasebeyi tutmak düşündüğü kadar zor çıkmamıştı. Sistemi kolay kav-ramıştı. Ayrıca çok fazla iş de yoktu. Nikolay Maksimoviç haftada bir bankasına yatırılacak makbuzları toplamak için uğradığında her seferinde daha da melankolikleşmiş oluyor-du. Bir ay sonra Yakov ondan uzun bir tebrik mektubu aldı. “Çalışman tam da öngörmüş olduğum gibi çok başarılı ve et-kili. Sana tüm güvenimi vermeye devam edeceğim. Zinaida Nikolayevna selamlarını gönderiyor. Emeklerini alkışlıyor.” Ama ondan başka da alkışlayan olmuyordu. Ne arabacılar ne de yardımcıları, Yakov onlarla sohbet etmeye çalıştığı-n-da bile, ona ilgi göstermiyordu. Sert yüzlü bir Alman olan Richter, Yakov yaklaşınca karın üzerine tükürüyor, at teri ve saman kokulu, uzun boylu Ukraynalı Serdiuk ise ağır ağır nefes alarak Yakov’u süzüyordu. Proško avluda onun yanın-dan geçerken, “İspiyoncu piç,” diye mırıldanıyor, Yakov da duymamış gibi yapıyordu. Adamın “Yahudi” dediğini duya-cak olsa herhalde korkudan havaya fırlardı.

Bunların dışında fabrikada çalışan diğer işçilerle arası

düzgün sayılırdı. Paralarını zamanında ödüyordu. Fabrika-
nın günde beş ya da altı bin tuğla çıkardığı zamanlarda çalışan
iki yüz kadar işçiden geriye ellisi kalmıştı. Proško onunla il-
gili çirkin söylentiler yaymaya başlamış olsa bile işçilerle arası
iyiydi gerçekten de. Fabrika bekçisi Skobeliev'den öğrendiği-
ne göre bu söylentilerden biri, tamircinin bir keresinde hır-
sızlıktan yakalanıp hapis yatmış olduğuydu. Fakat hiç kimse
fabrika kapalıyken Yakov'u ne arıyor ne de soruyordu. Çoğu
zaman yalnızdı. Yakov mesai bittikten sonra odasında vakit
geçiriyordu. Nikolay Maksimoviç odaya bir elektrik am-
pülü taktıracağına söz vermişti ama şimdilik her gece lam-
banın ışığında saatlerce kitap okuyordu. Eskiden tesadüfen
karşısına çıkan şeyleri okurdu. Şimdi ise ne öğrenmek isti-
yorsa o konuda okuyordu. Rusça çalışmaya devam ediyordu.
Uzun dilbilgisi alıştırmaları yazıyor, sonra da onları yüksek
sesle tekrar ediyordu. Her gün iki tane gazeteyi son satırına
varıncaya kadar okuyordu. Aslında gazetelerin haber olarak
verdikleri de, ima ettikleri de Yakov'u dehşete düşürüyordu.
Rasputin ve Çariçe, teröristlerin çevirdiği yeni dolaplar, Ya-
hudi katliamı tehditleri ve olası bir Balkan savaşı gibi konu-
lar. Yakov o kadar çok şeye yeniydi ki, insan bilmesi gereken
her şeyi nasıl öğrenebilirdi acaba? Bu yüzden boş vakitlerin-
de Podol'deki kitapçılara uğramaya ve pahalı olmayan kitap-
ların peşine düşmeye başlamıştı. Ahırdaki odasında geçirdi-
ği yalnız gecelerde okumak üzere *Spinoza'nın Hayatı* adında
bir kitap satın aldı. Başka birinin hayatından ders çıkarmak
mümkün müydü acaba? Rus tarihi de Yakov'u çok etkiliyor-
du. Kitapçılarının arka taraflarındaki raflarda duran broşürle-
ri karıştırıyordu. Serflikle ilgili, Sibirya'daki ceza sistemiyle
ilgili broşürler okuyordu. Kitapçının işaret ederek gösterdi-
ği yığınların içinde bulduğu bu broşürlerde insanın kanını
donduran şeyler yazıyordu. Ayrıca Dekabrist ayaklanması ve
yıkımı hakkında da birtakım şeyler okudu; sonra 1870'lerde
kendilerini köylüleri sosyal bir devrime kışkırtmaya adanmış
idealistler olan, köylüler tarafından geri püskürtülünce de

mistik idealizmden terörizme dönen Narodnik'ler hakkında okumalar yaptı. Yakov bir de Büyük Petro'nun biyografisini okudu. Onun ardından da Novogord'un Korkunç İvan tarafından kanlı bir şekilde yerle bir edilmesinin dehşet verici hikâyesini bitirdi. Deli Çar şehrin kendine ihanet edeceği fikrine kapılmış, şehirden kaçışı önlemek için etrafına tahtadan bir duvar örülmesini buyurmuştu. Sonra da ordusuyla birlikte şehre girmiş, her gün binlercesini kılıçtan geçirmişti. Anneler, çocuklarının diri diri yakılarak vahşi köpeklerle atıldığını izlemek zorunda kalmış, günden güne artan bu vahşetin yarattığı çığlıklar göğe ulaşmıştı. Beş haftanın sonunda şehrin leş gibi kokan sokaklarında paramparça edilmiş, ölmüş bir halde altmış bin insan yatıyordu. Hastalık yayılmaya başlamıştı. Yakov altüst olmuştu. En kötüsünden Yahudi katliamları gibiydi. Ruslar, yine Ruslara karşı katliam yapıyordu. Bu onların tarihinde vardı. Ne kadar hazin bir ülke burası, diye düşündü. Okuduklarına şaşırılmıştı, burada her şey bir olasılıktı. Beyaz siyah, siyah da beyaz olabilirdi. Ruslar bile kendi yöneticileri tarafından sinek gibi ezilerek katledildilerse o halde Seçilmiş Halk'ın lafı mı olurdu?

Tarih okumaktan yorgun düşerek Spinoza'ya geri döndü. Din kitaplarını, batıl inançları ve mucizeleri eleştiren, neredeyse ezbere bildiği bölümleri yeniden okudu. Bir Tanrı vardıysa bile, Spinoza'yı okuduktan sonra dükkânı kapatıp gitmiş, sadece bir fikir olarak kalmış olmalıydı.

Yakov okumadığı zamanlarda çeşitli konular üzerine küçük makaleler yazıyordu. Bir tanesinde, "Tarihin hem içindeyim, hem de değilim. Bir bakıma çok uzağındayım, tarih bana uğramadan yanımdan geçip gidiyor. Bu iyi bir şey mi yoksa kişiliğimde eksik bir şey mi var? Ne soru ama! Elbette bir eksiklik var ama bu konuda ne yapabilirim? Ayrıca bu gerçekten de çok mu önemli? İnsanın Spinoza gibi tarihe katacak bir şeyi yoksa olduğu yerde kalması daha iyi. Spinoza'nın hayatını okurken öğrendim. Tarihten anlıyordu, ayrıca tarihe verecek fikirleri de vardı. Adamı yaksalar bile

kimsenin gücü fikirleri yakmaya yetmez. Öte yandan bir de eylemci Jan De Witt var. Spinoza'nın hem arkadaşı hem de destekçisiymiş. Masum olmasına rağmen ondan şüphelenen Felemenk bir çete tarafından paramparça edilmiş, iyi ve hatta harika bir adam. Kim böyle bir sonu olmasını ister ki?" diye yazmıştı. Yazdığı bu küçük makalelerin bazıları da gazetelerde okuduğu "Bazı Durumlar" üzerine yazdığı eleştirilerdi. Bunları tekrar tekrar okur, sonra da ocakta yakardı. Yeniden satamayacağı broşürleri de yakıyordu.

Onu beklenmedik şekilde rahatsız eden bir şey de artık aletlerini kullanmıyor olmasıydı. Kendisine bir yatak, bir masa, bir sandalye ve duvara da bazı raflar yapmıştı ama bunların hepsi de tuğla fabrikasına geldikten sonraki ilk birkaç gün içinde yapılmıştı. Marangozluk yapmaya devam etmezse bu işi unutacağından korkuyordu. Unutmasa iyi olurdu.

Bir mektup daha almıştı. Bu kez mektup Zina'dan geliyordu. Kızın el yazısı şaşırtıcı biçimde kalın siyah hatlar taşıyordu. Zina onu babasının da izniyle evlerine davet ediyordu.

"Hassas bir kişisiniz Yakov İvanoviç," diye yazmıştı. "İdeallerinizi ve davranış biçiminizi saygıyla karşılıyorum. Öte yandan lütfen kıyafetleriniz konusunda endişe etmeyiniz. Ayrıca artan geliriniz ile yeni kıyafetler alabileceğinizden de eminim." Yakov mektubu cevaplamak için oturmuş ama ona ne diyebileceği konusunda aklına hiçbir fikir gelmemişti. Böylece mektubu cevapsız bırakmıştı.

Yakov şubat ayında son derece gergin bir dönem geçirdi. Bu gerginliğini endişelerine bağlıyordu. Sahte belgeleri edinebileceği yere uğramış, bu belgelerin ucuz olmasalar da imkânsız sayılamayacak bir rakama mal olacağını öğrenmişti. Takma adına bir pasaport ve oturma belgesi hazırlatmayı düşünüyordu. Kamyonlardaki tuğlaların sayısını kontrol etmek üzere uyanması gerekenden saatler önce uyandığında kasları oldukça sert oluyordu. Göğsü sıkışıyor, nefes alıp verirken bazen acı çekiyordu. Proško ile konuşurken de huzursuzdu.

Adama en sıradan soruları sormak bile tamirci için oldukça rahatsız edici oluyordu. Gün boyu oldukça sinirliydi. Hesapları tutarken yaptığı birkaç kapiklik hata için bile kendine sayıp döküyordu.

Bir gece fabrikanın avlusunda iki erkek çocuk yakaladı ve onları kovdu. Onların ne bela olduklarını biliyordu. Bir tanesi on iki yaşlarında solgun yüzü sivilceli bir çocuktur. Diğer de onunla aynı yaşlarda saman gibi saçları olan bir köylü çocuğuydu. Öğleden sonra geç saatlerde okuldan sonra fabrikaya gelirler, birbirlerine kilden toplar yaparak fırlatır, sağlam tuğlaları kırar ve ahırdaki atları ürkütürlerdi. Yakov onları fabrikadan uzak durmaları konusunda daha önce uyarmıştı. Bu kez de geldiklerini barakanın camından görmüştü. Çocuklar ellerinde kitaplarıyla fabrikaya gizlice girmişler, fırınların bacasından tüten dumana taş atıyorlardı. Yakov barakadan fırladığı gibi onlara kaybolmalarını söyledi. Ama çocuklar gitmiyordu. Yakov onları korkutmak için üzerlerine doğru koştu. Onun geldiğini gören çocuklar cinsel organlarına dokunarak onunla dalga geçip güldüler. Sonra da kitaplarını topladıkları gibi koşarak kaçılar.

Yakov yumruğunu sallayarak, “Sizi küçük piç kuruları,” diye bağırdı. Barakasına dönerken Skobeliev’in sinsisi onu izlediğini farketti. Derken bekçi aceleyle gaz lambalarını yakmaya davrandı. Bir süre sonra lambalar yeşil mumlar gibi ışıldamaya başlamıştı.

Deponun önünde durmakta olan Proško da onları izliyordu. “Yaralı bir domuz gibi koşuyorsun Dologuşev,” diye seslendi.

Ertesi sabah tamirciye fabrikada politik açıdan güvenilme-yecek birileri olup olmadığını sormak üzere bir polis müfettişi geldi. Tamirci öyle birinin olmadığını söyledi. Polis müfettişi ona birkaç soru daha sorduktan sonra fabrikadan ayrıldı. Yakov o gece okuduklarına aklını bir türlü veremedi.

Son günlerde doğru dürüst uyuyamadığından yemeğini yer yemez yatmayı denedi. Çabucak uykuya daldı ama gece

yarısı olmadan uyanmıştı. Tamamen uyanıktı ve bir tehli-
ke sezinliyordu. Gün içinde çok nadiren aklına gelen birçok
tehlike şimdi zihnine adeta üşüşmüş gibiydi. Ahırın alevler
içinde olduğunu, Yakov da içindeyken tamamen yanıp kül
olduğunu hayal etti. Elleri ve ayakları bağlıydı. Atlar çıldır-
mış gibiydi. Kendilerine zarar veriyorlardı. Ya da kan kusarak
veya kan işeyerek verem ya da onun gibi bir hastalıktan öle-
ceğinden korkuyordu. En çok korktuğu şey de saklanmakta
olan bir Yahudi olduğunun açığa çıkmasıydı. “Gevalt!” diye
bağırdı. Sonra sustu ve korkuyla arabacıların orada olup çığ-
lığını duymuş olabileceğinden şüphelendi. Bir defasında rü-
yasında, sırtında kocaman siyah bir çuval taşıyan Richter’in
mezarlığın yanındaki yoldan onu takip ettiğini görmüştü.
Tamirci, Alman’la yüzleşmek için dönüp ona çuvalın içinde
ne olduğunu sorduğunda Richter ona, “Sen varsın,” diye ce-
vap vermişti. Böylelikle Yakov sahte belgeleri sipariş ederek
parasını ödedi. Ama aradan haftalar geçmiş olmasına rağmen
bir türlü gidip kâğıtları almadı. Daha sonra ise sebebin ne ol-
duğunu bilmeksizin kendini daha iyi hissetmeye başlamıştı.

Artık daha güvenli bir dönem içindeydi. Hayatında ilk kez
parayı önemsemeden harcayabiliyordu. Daha fazla kitap ve
yazmak için daha fazla kâğıt aldı. Postallarından kurtulmak
için bir çift ayakkabı, bir kavanoz çilek reçeli, ekmek yapmak
için de bir kilo un satın aldı. Ekmek kabarmamıştı ama Yakov
onu yine de pişirdi ve kurabiye niyetine yedi. Bir çift çorap
da almıştı. Bir fanila-külot takımı, pahalı olmayan bir kazak.
Yani yalnızca gerçekten gerekli olan şeyler. Bir gece, aşırı bir
tatlı isteği duydu. Bir yudum kakao ve biraz kek yemek üzere
şekerci dükkânına gitti. Kendine bir de kalın bir parça çikolata
aldı. Daha sonra rublelerini saydığında düşündüğünden fazla
para harcamış olduğunu fark ederek endişelendi. Böylece ye-
niden tutumlu davranmaya başladı. Kara ekmek, ekşi krema
ve haşlanmış patates ile beslendi. Arada sırada bir de yumur-
ta yiyordu. Biraz yoldan çıktığında da küçük bir parça helva

* Yidce “Eyyah”, “Aman Tanrım” anlamlarına gelen bir tabir —ed.n.

atıştırıyordu. Çorapları ve gömleğini dikiş tutmayacak hale gelene dek yamayarak kullandı. Her bir kapağını biriktirdi. “Bırakalım biriksinler,” diye mırıldandı. Ciddi planları vardı.

Nisan ayında, Dinyeper Nehri’ni kaplayan buz tabakasının çatlamaya başladığı sıralarda bir gece en son aldığı kitapları sattıktan sonra Ploski Bölgesi’nde biraz gezinip fabrikaya geç vakitte dönerken, beklenmedik bir şekilde kar yağmaya başladı. Yokuş yukarı mezarlığa yaklaştığı sırada Yakov bazı çocukların yaşlı bir adama saldırdığını gördü. Bağırarak çocukların dağılmasını sağladı. Çocuklar korkmuş tavşanlar gibi dağılarak mezarlığın içinde kayboldular. Yaşlı adam bir Yahudi’ydi. Ayak bileklerine kadar bir kaftan, kürklü kenarları olan bir haham şapkası ve uzun beyaz çoraplar giymiş bir Hasid* idi. Ağır ağır eğilip karın üzerine düşen, kahverengi bir iple bağlanmış küçük siyah çıkını topladı. Şakağından yaralanmıştı. Tüylü yanağından çatallı ak sakalına doğru kan süzülüyordu. Sersemlemişti.

Tamirci Rusça konuşarak, “Ne oldu sana, büyükbaba?” diye sordu. Hasid korkup geri çekildi. Yakov bekledi. Yaşlı adam kesik kesik konuştuğu Rusçasıyla Yahudi mahallesindeki hasta kardeşini ziyaret etmek için Minsk’ten geldiğini ama kaybolduğunu anlattı. Sonra da bazı çocuklar içine taş koydukları kartoplarıyla yaşlı adama saldırmıştı.

O saatte yoldan geçen tramvay kalmamıştı. Kar lapa lapa yağıyordu. Yakov endişelenmiş ve huzursuzlanmıştı ama yine de yaşlı adamı tuğla fabrikasına götürüp, adam biraz dinlenirken bu sırada onun yarasını soğuk suyla temizleyebileceğini düşündü. Arabacılar ve yardımcıları gelmeden onu fabrikadan çıkarabilirdi.

“Benimle gel büyükbaba.”

Hasid, “Beni nereye götürüyorsun?” diye sordu.

“Başındaki kanı sileriz. Kar durunca da sana Podol’daki Yahudi mahallesine giden yolu gösteririm.”

* 18. yüzyılda Polonya’da ortaya çıkan Ortodoks bir Musevi mezhebi –ed.n.

Yaşlı adamı fabrikaya götürdü. Merdivenlerden çıkarak ahırın üzerindeki odasına girdiler. Yakov lambayı yaktıktan sonra en eski gömleğini yırttı, ıslattı ve yaşlı adamın sakalındaki kanları temizledi. Yarası hâlâ kanıyordu ama Hasid bundan şikâyet etmedi. Gözlerini kapamış, Yakov'un sandalyesinde oturmaktaydı. Fısıldar gibi nefes alıyordu. Yakov ona ekmek ve biraz şekerli çay ikram etti ama Hasid yiyecek kabul etmedi. Zülüfleri uzun, gururlu bir adamdı. Yakov'dan biraz su istedi. Bu suyla parmak uçlarını ıslattıktan sonra kaftanının cebinden bir mendile sarılmış hamursuz parçaları çıkardı. Hamursuzlar için Tanrı'ya şükrettikten sonra iç çekerek bir parçasını yedi. Hamursuz Bayramı'nın geldiğini şimdi fark ediyor olması tamirciyi şaşırtmıştı. Bir an yoğun bir duygusallığa kapıldı ve geçene kadar arkasını dönmek zorunda kaldı.

Pencereden dışarı baktığında karın yağmaya devam ettiğini gördü. Yağan karın ardından ay ışığı soluk bir halka gibi seçilebiliyordu. Tamirci, kar çok geçmeden duracak, diye düşündü ama kar durmadı. Ay ışığı kayboldu ama hava bir kez daha kararmış ve kar hızlanmıştı. Yakov arabacılar gelene kadar bekleyip tuğlaları hızla sayabileceğini, kar durunca da arabacılar gider gitmez yaşlı adamı Proško gelmeden gizlice fabrikadan çıkarabileceğini düşündü. Kar durmazsa da artık o vakitten sonra yaşlı adam her halükârda gitmek zorunda olacaktı.

Hasid oturduğu sandalyede uyudu. Uyanıp gözlerini lambaya dikti, sonra da pencereden dışarı baktı. Sonra yine uyudu. Arabacılar ahırın kapısını açtığında uyanarak Yakov'a baktı. Tamirci ona sessiz olmasını işaret ederek depoya inmek üzere çıktı. Hasid'e yatağında yatmasını teklif etmişti ama geri döndüğünde yaşlı adam uyanıktı ve oturuyordu. Arabacılar arabaları yüklemiş, depodan çıkmak için günün doğmasını bekliyordu. Atların toynaklarına zincir bağlamışlardı ama Serdiuk kar durmazsa fabrikadan çıkmayacaklarını söylemişti. Yakov artık gerçekten endişelenmeye başlamıştı.

Odaya döndüğünde üzerinde koyun derisi paltosu ile pencerede durup yağan karı seyretti. Sonra bir sigara sarıp içti ve kendine bir fincan ılık çay koydu. Biraz içtikten sonra yatağına uzanıp uyuyakaldı. Rüyasında Hasid ile mezarlıkta karşılaşıyorlardı. Hasid ona, “Neden burada saklanıyorsun?” diye soruyordu. Tamirci de elindeki çekiçle Hasid’in kafasına vuruyordu. Bu korkunç rüya başını ağrıtmıştı.

Uyandığında yaşlı adamın ona bakan gözleriyle karşılaştı. Endişeleri bir anda geri gelivermişti.

“Ne oldu?” diye sordu.

Yaşlı adam, “Ne olduysa oldu, ama kar durdu,” diye cevap verdi.

“Uykumda bir şey söyledim mi?”

“Seni dinlemiyordum.”

Gökyüzü aydınlanmıştı. Artık gitme vakti gelmişti ama Hasid parmaklarını suya batırdıktan sonra çıkınının ipini çözdü ve içinden büyük, çizgili dua örtüsünü, kaftanının cebinden de muska çantasını çıkardı.

“Doğu ne tarafta?” diye sordu.

Yakov sabırsızlıkla pencerenin olduğu duvarı işaret etti. Yaşlı adam muskaların üzerine dua okuduktan sonra bir tanesini yavaşça sol kolunun, diğerini de yaralanan kaşının üzerine koydu. Başını geniş dua örtüsüyle örttü, duvara döndü, gözleri kapalı, öne geriye sallanarak sabah dualarını okudu. Örtüyü başından çıkardı ve dikkatle yerine yerleştirdi. Muskaları da çıkardı, dudaklarına götürdü ve yeniden çıkınına koydu.

Yakov’a dönerek, “Tanrı senden razı olsun,” dedi.

“Senden de razı olsun büyükbaba, ama artık gitme zamanı.” Tamirci soğuk terler döküyordu.

Yaşlı adama bir dakika beklemesini söyledi, karla kaplanmış merdivenlerden aşağı indi ve ahırın etrafını dolaştı. Avlu bembeyaz ve tenhaydı. Fırınların üzeri karla kaplanmıştı. Tuğlalarla yüklü arabalar henüz fabrikadan ayrılmamıştı. Arabacılar hâlâ depodaydı. Yakov aceleyle merdivenleri çıktı

ve Hasid'i aldı. Bahar karı altında birlikte kapıya doğru yol almaya başladılar. Yakov yaşlı Hasid'i tepenin aşağısındaki tramvay durağına kadar götürdü. Orada beklerlerken kızaklı bir araba çanlarını çalarak yaklaştı. Yakov arabaya el etti. Uykulu arabacı Yahudi'yi Podol'de gideceği yere götüreceğine söz verdi. Yakov fabrikaya döndüğünde ne kadar uzun bir gece geçirdiğini ancak fark etmişti. Morali bozuktu ve kendini kötü hissediyordu. Ahıra giderken Proško ile karşılaştı. Proško oldukça neşeliydi.

Odasına döner dönmez sanki o Hasid ile dışarı çıktığında içeri birinin girmiş olduğu hissine kapıldı. Eşyalar yerinden oynatılmış ama tam olarak eski yerine konmamış gibiydi sanki. Ustabaşından şüpheleniyordu. Telaşla birkaç eşyasını kontrol etti ama hiçbir şey eksilmemişti. Ne evin eşyaları, ne kitapları, ne de teneke kutudaki rubleleri. Hepsi tamdı. Kitapların bazılarını sattığı ve broşürleri de yaktığı için şükretti. Bunlar tarihle ilgiliydi ama tarihin bazı tarafları tehlikeliydi. Ertesi gün yakınlardaki bir mağarada bir ceset bulunduğu haberini aldı. Sonra da gazetede mezarlığın yakınındaki ahşap evlerden birinde yaşayan on iki yaşındaki çocuğun nasıl öldürüldüğünün detaylarını dehşet içinde okudu. Ceset oturur durumda bulunmuştu. Çocuğun elleri arkasında bağlanmıştı. Üzerinde sadece iç çamaşırları vardı. Ayakkabıları çıkarılmıştı. Siyah çoraplarının teki sol ayağından sarkıyordu. Kan lekeleriyle dolu bir gömlek, bir okul kasketi, bir kemer ve birkaç karalanmış okul kitabı yerlere saçılmıştı. *Kievlianin* ve *Kievskaya Mysl* gazetelerinin ikisi de Jenya Golov adındaki çocuğun resmini basmıştı. Yakov arkadaşıyla birlikte fabrikadan kovaladığı bu sivilceli suratlı çocuğu tanımıştı.

Gazetelerin birine göre çocuk öleli bir, diğerine göre ise iki hafta olmuştu. Polis müfettişi çocuğun şişmiş yüzünü ve tüm kanı akıtılmış bedenini incelediğinde, sivri uçlu bir aletle açılmış tam otuz yedi yara izi tespit etmişti. Kiev Anatomi Enstitüsü'nden Profesör Y. A. Çerpunov'a göre çocuk bıçaklanarak öldürülmüş ve belki de "bazı dini amaçlar uğ-

runa” tüm kanı akıtılmıştı. Çocuğun acılı dul annesi Marfa Vladimirovna Golov, oğlunun cesedini istemişti. Her iki gazete de kadının zavallı oğlunun başını acılı göğsüne bastırmış, ağlarken çekilmiş fotoğrafını basmıştı. Kadın çaresizce, “Söyle bana Jenyuška, bunu sana kim yaptı bebeğim,” diye ağlıyordu.

O gece nehir taşıtı ve şehrin alçak muhitlerini sel bastı. Çocuk iki gün sonra Yakov’un evinden birkaç adım uzaklıktaki mezarlıkta toprağa verildi. Yakov pencereden, nisan ayında hâlâ üzerleri karla kaplı olan ağaçları ve ağaçlarla mezar taşlarının arasından geçen, karalar giymiş insan kalabalığını görebiliyordu. Aralarında eli değnekli hacılar da vardı. Tabut mezara indirildiği sırada havaya yüzlerce broşür saçıldı: BUNDAN YAHUDİLER SORUMLUDUR.

Bundan bir hafta sonra Kiev’deki Hıristiyan Ruslar Birliği, Çift Başlı Kartal Derneği üyeleri ile birlikte çocuğun mezarına tahtadan yapılmış koskocaman bir haç diki. Yakov da bunu uzaktan izliyordu. O akşamki gazetelerde yazılana göre bir de tüm dini bütün Hıristiyanları İsraili düşmanlarına karşı yeni bir haçlı seferine çağırıyorlardı. “Canımıza ve ülkemize göz diktiler! Ey Rus halkı! Çocuklarınıza acıyın! Zavallı kurbanların kanını yerde bırakmayın!”

Yakov, bu korkunç bir durum, diye düşündü. Adamlar katliam başlatmak istiyor. Proško fabrikada dolaşırken giydiği deri önlüğünde çift başlı kartal rozeti taşımaya başlamıştı. Tamirci ertesi sabah çok erken bir saatte evraklarını almak için matbaaya koştu. Oraya vardığında dükkânın yanıp kül olduğunu görecekti. Koşarak odasına döndü ve aceleyle Amsterdam ya da belki de New York’a gitmeye yetecek kadar parası olup olmadığına bakmak üzere rublelerini saymaya başladı. Birkaç parça eşyasını paketledi. Alet çantasını omzuna astı. Merdivenlerden indiği sırada kendini Kiev Gizli Polis Servisi’nin başı Albay I.P. Bodyanski olarak tanıtan kıvil bıyıklı bir adam ve beraberindeki çok sayıda memur, ünifor-

malarının göğsü beyaz kemerli on beş jandarma, bir bölük polis, birkaç sivil dedektif ve Bölge Yüksek Mahkemesi Savcılığı'nın iki temsilcisi ile karşılaştı. Hepsi toplamda otuz kişi kadardı. Silahlarını çekmiş aceleyle merdivenlerden yukarı çıktıkları sırada kaçmakta olan Yakov ile karşılaşmışlardı.

Kızıl bıyıklı albay, "Majesteleri İkinci Nikola adına," diye başladı, "seni tutukluyorum. Karşı koyarsan seni öldürürüz."

Tamirci Yahudi olduğunu hemen oracıkta itiraf etti. Bunun dışında başka bir suç işlememişti.

/

ÜÇÜNCÜ KISIM

I

Yakov, Lukianovski'deki tuğla fabrikasına birkaç kilometre uzaklıkta, Plosski'nin ticari kesiminde yer alan Bölge Adliyesi'nin iç karartıcı karanlık taş binasındaki yüksek tavanlı uzun hücresindeydi. Bir türlü sakinleşemiyordu. Elleri kelepçelenmiş, iki sıra atlı jandarmanın arasında karla kaplı caddelerden yürüyüşü bir türlü gözünün önünden gitmiyordu.

Utancını bir nebze hafifletebilmek adına kaldırımdan yürümesine izin vermesi için albaya yalvarmış ama işe giden insanların durup ona bakabileceği şekilde caddenin ortasından yürümeye zorlanmıştı. İnsanlar önce sessizce seyrettiler. Sonra sessizlik fısıltılarla bozulmaya başladı. Fısıltılar mırıldanmalara dönüştü. Birkaç yuhalama duyuldu. İnsanların çoğu bu geçit töreninin ne olduğunu anlamaya çalışıyordu. Derken mavi kasketli, üniformalı, gümüş düğmeli bir palto giymiş bir okul çocuğu mahkûmun arkasına geçti, parmaklarını başının üzerinde boynuz gibi kaldırarak tamirciyle dalga geçmeye başladı. Çocuğun bu hareketi ve "Yahudi, Yahudi" diyerek bağırması kalabalık arasında homurdanmaların çoğalmasına yol açtı. Aralarında kadınların da bulunduğu küçük bir topluluk peşlerinden gelmeye başladı. İnsanlar tamirciye kötü sözler ederek bağırıyordu. "Katil Yahudi." Yakov koşarak kaçmak istiyordu ama cesareti yoktu. Gruptan biri Yakov'a doğru bir tahta parçası attı ama tahta atlardan birine isabet etti. At irkilerek dörtlüye kalktı. Yeniden kontrol altına alınana kadar hayvan yerdeki tüm karları havalan-

dırmış ve neredeyse iki yüz metre ilerlemişti. Bunun üzerine kürk şapkasıyla iriyarı bir adam olan albay süvari kılıcını havaya kaldırıncı kalabalık dağıldı.

Albay mahkûmu önce Gizli Polis Merkezi'ne götürdü. Burası biraz ötedeki cadde üzerinde yer alan tek katlı kah-verengi bir binaydı. Albay burada uzun ve rahatsız edici bir telefon konuşması yaptı. Etrafı jandarmalarla çevrili olarak bekleme odasındaki bir bankta oturmakta olan tamirci bu konuşmaların bazı kısımlarını duyuyor ve duydukları onu korkutuyordu. Albay telefonu kapattıktan sonra ellerinde kılıçlarıyla koridoru kolaçan eden iki jandarmayı ardında bırakarak Yakov'u doğrudan Bölge Mahkemesi'ndeki bir yeraltı hücreğine götürdü. Yakov hücrede yalnız kalınca ellerini ovuşturarak, "Tanrım, ben kendime ne yaptım böyle? Düşmanın avucunun içine düştüm!" diye haykırdı. Göğsünü yumrukladı, talihini lanetledi, başına gelebilecek korkunç şeyleri hayalinde canlandırdı. Arada ümitlendiği kısa anlar da oluyordu. Yaptıklarını neden yaptığını anlatırsa, belki de hemen serbest bırakılırdı. Aptalca, olmadığı biri gibi davranmıştı. Bunun kendine "fırsatlar" yaratacağını ümit etmiş, ama tam tersi olduğunu öğrenmişti. Fırsatlar yanlış fırsatlar olarak doğmuştu. Şimdi de bunun bedelini ödüyordu. Artık onu bırakmalıydılar. Yeterince pişman olmuştu. Kim olduğunu düşününce, kendini bencil ve ağgözlü olmakla suçluyor ve gelecekte her şeyin farklı olacağı konusunda kendine söz veriyordu. Evet, bir kez daha dersini almıştı. Sonra ayağa fırlayarak yüksek sesle bağırdı. "Hangi gelecek?" Cevap veren olmadı. Bir görevli ona esmer ekmek ve çay getirdi. Bütün gün ağzına bir lokma koymamış olmasına rağmen gelenleri yiyemedi. Saatler ilerledikçe Yakov inliyor, saçını başını yoluyor, başını sürekli duvarlara vuruyordu. Onu gören bir jandarma bunu yapmasını sertçe yasakladı.

Akşama doğru yerdeki ince halının üzerinde oturmakta olan mahkûm koridordan yaklaşmakta olan ayak sesleri duydu. Bu ayak sesleri iki jandarmanın yerine nöbet tutmaya

gelmiş olan silahlı gardiyandan başka birine aitti. Yakov ayağa fırladı. Siyah bir şapka ve kürk bir manto giymiş orta boylu bir adam loş koridorda hücreye doğru aceleyle ilerliyordu. Gardiyana hücrenin kapısını açıp, o içeri girdikten sonra kapıyı üzerine kilitleyip gitmesini emretti. Gardiyan tereddüt etti. Adam sabırsızlıkla onu bekledi.

“Sizin için sorun değilse aldığım emir buradan ayrılmamak yönündeydi sayın yargıç. Çok önemli bir dava olduğundan savcı, Yahudi’yi bir an bile gözümün önünden ayırmamamı söyledi. Yardımcısı tarafından bana verilen talimat böyle.”

“Burada resmi bir görev için bulunuyorum ve ihtiyacım olduğunda seni çağıracağım. Koridor kapısının dışında bekle.”

Gardiyan tereddüt içinde hücrenin kapısını açtı. Adam içeri girdikten sonra da kapıyı ikisinin üzerine kilitledi. Adam gardiyan gözden kaybolana kadar onu izledikten sonra palto-sunun cebinden bir mum çıkardı. Mumu yaktı, bir çay tabağının içine eriyen mumdan birkaç damla damlattı ve mumu içine yerleştirdi. Yakov’u uzun uzun incelediği sırada tabağı elinde tuttu, sonra hücrede bulunan masanın üzerine bıraktı. Soğuktan buhar olan nefesini mum ışığında görerek, kürklü paltosuna sarındı. “Çok soğuk havalara maruz kalıyorum da.” Koyuca renkli bir sakalı vardı. Kelebek gözlüğü takmış, boynuna da kalın bir atkı dolamıştı. Gergin bir şekilde hazır olda dururken içi titreyen tamirciye bakarak tınılı sesiyle kendini tanıttı. “Adım B.A. Bibikov, Olağanüstü Davalar Sorgu Yargıcı. Lütfen kendinizi tanıtin.”

“Yakov Şepsoviç Bok, sayın yargıç. Yaptığım aptalca hataların olağanüstü bir durumu yok gerçi.”

“Yani Yakov İvanoviç Dologuşev değil misin?”

“Bu sadece aptalca bir aldatmacaydı. İlk başta bunu itiraf ettim zaten.”

Bibikov gözlüklerini düzeltti ve sessizlik içinde Yakov’a bakmayı sürdürdü. Sigarasını yakmak için mumu kaldırdı.

Sonra fikrini değiştirip mumu masaya bıraktı, sigarayı da cebine geri koydu.

Sorgu yargıcı sert bir sesle, “Bana doğruyu söyle,” dedi. “Zavallı çocuğu sen mi katlettin?”

Yakov’un gözleri karardı.

“Asla! Asla!” diye boğuk bir sesle haykırdı. “Masum bir çocuğu neden öldüreyim ki? Böyle bir şeyi nasıl yapabilirim? Yıllarca bir çocuğum olsun istedim ama şansım yoktu, karım da hamile kalamadı. Gerçek hayatta olamadıysa da yüreğimde ben bir babayım. Hal böyle iken nasıl olup da masum bir çocuğu öldürebilirim? Böyle bir şey aklımdan bile geçmez. Ben ölürüm daha iyi.”

“Ne kadar zamandır evlisin?”

“Beş yıldır. Altı olmak üzere. Aslında şu anda gerçekten evli sayılmam çünkü karım beni terk etti.”

“Öyle mi? Seni neden terk etti?”

“Kısaca özetlemek gerekirse bana sadık kalmadı. Bilinmeyen biriyle birlikte kaçtı. Benim şu anda hapiste olmamın sebebi de budur. Bunu yapmamış olmasıydı, ben de ait olduğum yerde yani doğduğum yerde kalacaktım. Tam şu anda akşam yemeği için masaya oturmuş olacaktım. Yoksul da olsam bundan daha kötü olmazdı. Güneş battığında para kazanamamış bile olsam eve doğru yola koyulurdum. şimdi düşünüyorum da, evimde olmak hiç de kötü bir şey değilmiş.”

“Kiev’den değil misin?”

“şehirden değilim, taşrasındayım. Karım beni terk ettikten birkaç ay sonra köyümden ayrıldım. Kasım ayından beri buradayım. şışler ters gittiği için orada kalmaya utandım. Başka sebepler de vardı ama beni en çok rahatsız eden buydu.”

“Ne gibi başka sebepler vardı?”

“İşimden bunalmıştım. Yani iş güç yoktu. şansım biraz yaver giderse biraz eğitim alabileceğimi ummuştum. Amerika’da yetişkinlerin geceleri devam edebileceği okullar olduğunu söylüyorlar.”

“Amerika’ya göç etmeyi mi düşünüyordun?”

“Bu düşüncelerimden bir tanesiydi sayın yargıç. Bunun gibi bir sürü düşüncem vardı ama hiçbirisi sonuca ulaşmadı. Her şeye rağmen Çar’a sadık bir kulum.”

Sorgu yargıcı elini cebine atıp sigarasını buldu ve yaktı. Masanın diğer tarafında oturmuş sessizce sigarasını içerken, Yakov’un mum ışığıyla aydınlanan acı dolu yüzünü incelemeyi sürdürüyordu.

“Tutuklandığında ele geçirilen eşyaların arasında birkaç kitap gördüm. Bunların arasında filozof Spinoza’nın eserlerinden seçilmiş bölümler de vardı.”

“Bu doğru, sayın yargıç. Onları geri alabilir miyim? Bir de aletlerim konusunda endişeleniyorum.”

“Hakkında soruşturma açılmazsa zamanı gelince geri alırsın. Spinoza’nın yazdıklarına aşina mısındır?”

“Sözüm ona biraz.” Tamirci bu sorudan endişelenmişti. “Kitabı okumuş olmama rağmen pek bir şey anladığımı söyleyemem.”

“Peki, nesi ilginî çekiyor? Öncelikle Spinoza’yı nasıl keşfettiğini sorayım. Yahudi olması mı?”

“Hayır, efendim. Kitaba ilk rastladığımda onun kim olduğunu, ne olduğunu bilmiyordum. Onu sinagogda da pek sevmezler. Hayat hikâyesini okuduysanız bilirsiniz. Yakındaki bir kasabada bir hurdalıkta bulmuştum. Satın almak için bir kapık ödedim ve sonra da zorlukla kazandığım parayı harcadığım için kendime çok kızdım. Sonraları birkaç sayfa okudum ve sanki biri beni zorluyormuşçasına okumaya devam ettim. Dediğim gibi, her yazılanı anlamıyorum ama insan böylesi fikirlerle ilgilendiği zaman sanki büyüleniyor. Artık aynı adam değildim. Tabii bu da lafın gelişi çünkü gençliğimden beri pek az değiştim.”

Sorulara dürüstlikle cevap vermesine rağmen Rus yetki-liyle bu kitap hakkında konuşuyor olmak tamirciyi korkutuyordu. Beni deniyor, diye düşündü. Yine de öldürülen çocuk hakkında konuşmaktansa kitap hakkında konuşmayı yeğledi. Doğruyu söyleyeceğim ama temkinli olmalıyım.

“Spinoza’nın eserinin sence ne anlama geldiğini biraz anlatabilir misin? Başka bir deyişle, bu bir felsefeyle neden bahsediyor?”

“Bunu anlatmak kolay değil.” Yakov mahcup olmuş gibiydi. “Açıkçası ben yarı cahil bir adamım. Cahil olmayan tarafım ise ancak yarı eğitilmiş sayılabilir. Ne kadar çok dikkat edersem edeyim kaçırdığım çok fazla şey oluyor.”

“Sana neden sorduğumu anlatayım. Bunları soruyorum çünkü Spinoza benim en sevdiğim filozoflar arasında yer alıyor ve başkaları üzerindeki etkileri de ilgimi çekiyor.”

Yakov kısmen rahatlamıştı. “O halde,” dedi, “size kitabın, bölümlerinin konularına göre farklı farklı anlamlar taşımasına rağmen alttaki örgünün aslında birlik içinde olduğunu söyleyebilirim. Ama bana sorarsanız kendini özgür bir adam haline getirmek için yola çıktığı söylenebilir. Yani kendi felsefesine göre bir insanın olabileceği kadar özgür. Bilmem anlatabiliyor muyum? Enine boyuna düşünüp, her şeyi birbiriyle bağlantılandırmaya çalışmış. Anlatabildim mi sayın yargıç?”

“Fena bir yaklaşım değil,” dedi Bibikov. “Konuya eser üzerinden değil yazarı üzerinden yaklaşıyorsun. Ama biraz da felsefesini açıklamak gerekir.”

Tamirci, “Yapabilir miyim bilmiyorum,” dedi. “Galiba Tanrı ve doğanın bir ve aynı olduğunu, ister zengin ister fakir olsun insanın da böyle olduğunu söylüyor. İnsanın zihninin Tanrı’nın bir parçası olduğunu düşünürseniz, onu siz de benim gibi anlamışsınız demektir. Tanrı’nın zihninde yer aldığınızı düşündüğünüzde de bu yolla özgür kalırsınız. Oradaysanız bunu bilirsiniz. Öte yandan Doğa tarafından sınırlandırılmaktasınızdır, ama Tanrı zaten Doğa olduğu için bu bir yandan da doğru değildir. Bir de ‘zorunluluk’ diye anılan bir şey var. Kimse onu istemese bile o hep orada. İnsanın ona karşı durması gerekiyor. Benim kasabamda Tanrı kanuna sıkı sıkıya bağlı bir şekilde hüküm sürerken, bu diğer Tanrı daha fazla yer kaplamasına rağmen daha az iş yapıyor.

Nihayetinde kime inanırsanız inanın eğer işsizseniz dünyada değişen pek bir şey olmuyor. Zorunluluk da buraya kadar. Çıkardığım diğer bir anlam da hayat, hayattır ve onu bile bile mezara götürmenin anlamı yoktur. Ya böyle bir şeyler anlatıyor ya da ben anlatılanları doğru dürüst anlamamışım.”

“İnsan zorunluluğa mahkûmsa özgürlük nereden geliyor?”

“Özgürlük sizin düşüncelerinizde, sayın yargıç. Tabii düşünceniz Tanrı'daysa. Yani bu türden bir Tanrı'ya inanıyorsanız, yani böyle bir mantık yürütüyorsanız. İnsan aklın kanatlarıyla yükselirse kendi düşüncelerinin sınırlarını aşabiliyor gibilerinden bir şey. O zaman evrene karışıyor ve endişelerinizi unutuyorsunuz.”

“İnsanın bu yolla özgürleşebileceğine inanıyor musun?”

“Bir noktaya kadar.” Yakov iç geçirdi. “Kulağa iyi geliyor ama benim deneyimim oldukça sınırlı. Küçük kasabaların dışında pek fazla yaşamadım.”

Yargıç gülümsedi.

Yakov da kıkırdar gibi oldu ama sonra kendine hâkim olup sustu.

“Anlattığın gibi bir şey sence tamamen özgür olmak sayılır mı? Yoksa insan politik olarak özgür olmadan gerçek anlamda özgür olmayabilir mi?”

Tamirci, burada ne dediğime dikkat etsem iyi olur, diye düşündü. Politika politikadır. Kömürün üzerinden yürüyeceksen koru alevlendirmenin anlamı yok.

“Bundan emin olamam sayın yargıç. Her ikisinin de biraz doğruluk payı var.”

“Bu doğru. Spinoza'nın kafasında birden fazla özgürlük kavramı olduğunu söyleyebiliriz. Felsefi açıdan 'zorunluluğun' içinde, uygulamada ise devletin içinde, yani politika ve politik eylem alanındaki özgürlük. Spinoza düşünmeyi seçme özgürlüğüne benzer bir şekilde siyasi tercihlerde belli bir özgürlüğü kabul ediyordu, tabii bu seçimleri yapmak mümkün ise. En azından bunları düşünmek mümkün. Belki

de Spinoza devletin ya da hükümetin amacının düşünün insanın güvenliği ve görece özgürlüğü olduğunu hissetmişti. Bu da insanın mümkün olan en iyi derecede düşünebilmesine izin vermektir. Ayrıca insanın kendi yaptığı gibi yalnızlık içinde yaşamasındansa toplumsal hayata dahil olmasının onu daha özgür kılacağını da düşünüyordu. Toplumun içinde yer alan özgür bir insanın komşularının mutluluğu ve düşünsel özgürleşmesini artırmakta olumlu bir etki göstereceğini düşünüyordu.”

Yakov, “Siz öyle diyorsanız doğrudur sanırım, sayın yargıç,” diye cevap verdi. “Fakat bana sorarsanız, söyledikleriniz üzerinde düşünülmesi gereken şeyler, gerçi fakirseniz zamanınız bahsine bile değmeyecek diğer meselelerle geçiyor. Politik sorunlarla ilgilenmeyi bunu yapabilecek olanlara bırakıyorsunuz.”

Bibikov içini çekti ve bir süre konuşmadan sigarasını tütürdü. Bir an için hücre tamamen sessizlik içinde kalmıştı.

Yakov panik içinde, yanlış bir şey mi söyledim, diye düşündü. Bazen insan ağzını açtığına pişman oluyordu.

Sorgu yargıcı yeniden konuştuğunda sesi kuru ve nesnel, sadece soruşturma yapan bir resmi görevli gibi çıkıyordu.

“Daha önce hiç ‘tarihsel zorunluluk’ diye bir kavram duymuş muydun?”

“Hatırladığım kadarıyla duymadım. Duyduğumu sanmıyorum ama belki de ne anlama geldiğini tahmin edebilirim.”

“Emin misin? Hiç Hegel okumadın mı?”

“Adını hiç duymadım.”

“Peki ya Karl Marx? O da bir Yahudi’ydi. Gerçi öyle olduğuna pek de memnun değildi.”

“Onu da hiç duymadım.”

“Kendine ait bir ‘felsefen’ olduğunu söyleyebilir misin? Varsa bu nedir?”

“Olsa da pek gelişmiş bir düşünce değildir. Okuduklarım oldukça sınırlı sayın yargıç.” Yakov özür diler gibiydi. “Bir felsefem varsa, kusuruma bakmazsanız eğer, o da hayatın bundan daha iyi olabileceğidir.”

“İyi de, politikanın içinde ya da onunla ilintili olmadan hayat nasıl daha iyi olabilir?”

Yakov, bu kesinlikle bir tuzak, diye düşündü. “Belki de daha çok iş imkânı ile,” diye kekeledi. “İnsanlar arasındaki iyi niyeti de unutmamak gerek. Hepimiz makul olmak zorundayız, yoksa kötü olan daha da beter hale gelir.”

Yargıç usulca, “Pekâlâ, bu da en azından bir başlangıçtır,” dedi. “Daha çok okuyup düşünmelisin.”

“Buradan çıkar çıkmaz yapacağım.”

Bibikov sıkıntılı görünüyordu. Tamirci onu hayal kırıklığına uğratmış gibi hissediyor ama tam olarak neden olduğunu kestiremiyordu. Kesin cevaplar vermediğinden olmalıydı. İnsanın başı beladayken makul konuşması zor oluyor. Bir de doğasından gelen diğer koşullarının dezavantajı hesaba katılacak olursa tabii.

Yargıç bir süre sonra dalgın bir edayla sordu, “Başını nasıl morarttı böyle?”

“Karanlıkta, çaresizlikten yaptım.”

Bibikov elini cebine atarak sigara paketini tamirciye uzattı. “Al bir tane. Türk sigarası.”

Yakov adamı kırmamak için bir tane sigara alıp içti. Tadını alamamıştı bile.

Yargıç paltosunun cebinden katlanmış bir kâğıt ve bir kalem çıkardı, masanın üzerine koydu. “Bu soru formunu sana bırakıyorum. Polis kaydın olmadığı için seninle ilgili daha fazla kişisel bilgiye ihtiyacımız var. Her bir soruyu cevapladıktan sonra adını yazıp imzala. Gardiyanı çağırıp kâğıdı ona teslim et. Söylediklerinin hepsinde net olmalısın. Mumu sana bırakıyorum.”

Yakov kâğıda baktı.

“Artık gitmeliyim. Oğlumun ateşi var. Karım panik yapıyor.” Sorgu yargıcı paltosunun düğmelerini ilikledi ve başına büyük gelen geniş kenarlı fötr şapkasını giydi.

Mahkûmu başıyla selamlayarak, alçak bir sesle, “Başına ne gelirse gelsin güçlü olmalısın,” dedi.

“Tanrım, başıma ne gelebilir ki? Ben masum bir adamım.”

Bibikov omuz silkti. “Bu hassas bir konu.”

“Merhamet edin sayın yargıç. Hayatım boyunca merhamet görmedim.”

“Merhamet Tanrı’nın işidir. Ben kanunlara bağlıyım. Kanunlar seni koruyacaktır.”

Yargıç gardiyanı çağırdı ve hücreden ayrıldı. Kapı kilitle-nirken acele adımlarla loş ışıklı koridorda uzaklaştı.

Tamirci bir an yoğun bir kayıp duygusuna kapılmıştı.

Yargıcın arkasından, “Bir daha ne zaman geleceksiniz?” diye bağırdı.

“Yarın.” Uzaktan kapanan bir kapı sesi duyuldu. Ayak ses-leri duyulmaz olmuştu.

Gardiyan, “Yarın uzun bir gün olacak,” dedi.

2

Ertesi sabah, yeni bir gardiyan gelip hücrenin kapısını açtı. Yakov’un üzerini –uyandığından beri üçüncü kez– didik didik aradı, sonra kalın ve kısa bir zincirle birbirlerine bağlanmış olan ağır kelepçeleri bileklerine taktı. Yanında iki silahlı gardiyan daha vardı. Bir tanesi Yakov’a bela okuyarak elindeki silahla tamirciyi dürtükledi. Yaşayan bir ölü kıvamındaki tamirciyi dik ahşap merdivenlerden çıkararak sorgu yargıcının bürosuna götürdüler. Bekleme odasında birkaç üniformalı memur oturmuş, dolmakalemlerle kâğıtlara bir şeyler yazıyordu. Başlarını kaldırıp belirgin bir ilgiyle Yakov’a baktıktan sonra birbirleriyle bakıştılar. Yakov kahverengi duvarlı küçükçe bir büroya alındı. Açık pencerenin önünde ayakta durmakta olan Bibikov elini sallayarak sigara dumanını dağıtmaya çalışıyordu. Yakov içeri girer girmez pence-reyi çabucak kapatarak, uzun masanın başındaki sandalyeye

oturdu. Odada büyük bir masa, üzerinde kalın kitaplar bulunan birkaç raf, yeşil lambalar ve köşede küçük bir heykel göze çarpıyordu. Duvarda Çar İkinci Nikola'nın asılı duran portresi Yakov'u eleştirir gibi bakmaktaydı. Resim Yakov'un rahatsızlığını artırıyordu.

Odada Bibikov'dan başka bir de yardımcısı vardı. Otuzlu yaşlarında, yüzü sivilceli bir adamdı. İnce sakalının altından çenesi seçilebiliyordu. Masanın kısa kenarında, yargıcın hemen yanında oturuyordu. Yakov'a diğer uca oturması söylen-di. Üç gardiyan yargıcın isteği üzerine dışarıda bekliyordu. Yargıç, mahkûma doğru düzgün bakmamıştı bile. Hatta Ya-kov'a onu biraz küçümsermiş gibi gelmişti. Bibikov önünde-ki bir tomar resmi belgeyi karıştırdı, içinden sayfalarına daha önce bakılmış olduğu belli olan kalın bir dosyayı çekti. Siyah mürekkep şişesinden dolmakalemini doldurmakta olan yar-dımcısına bir şeyler fısıldadı. Yardımcı kalem ucundaki mü-rekkebi temizledi ve hızla bir deftere notlar almaya başladı.

Bibikov keyifsiz ve yorgun görünüyordu. Önceki gece-den bu yana değişmiş gibiydi. Yakov bir an için endişeyle onun dün akşamki adam olamayabileceğini düşündü. Yargıç bir postu andıran kırışmaya yüz tutmuş saçları ve geniş al-nıyla, büyük kafalı bir adamdı. Okurken incecik alt dudağı-nı ısırıyordu. Kâğıtları masaya bıraktı, gözlüklerini dikkatle düzeltti, su bardağından bir yudum aldı. Masanın karşısında oturmakta olan tamirciye soğuk bir sesle hitap etti: "Şimdi sana Lukianovski Bölgesi'ndeki fabrikanın sahibi Nikolay Maksimoviç Lebedev'in ifadesinden bir bölüm okuyacağım." Sonra sesindeki resmiyet değişti ve alçak bir sesle, "Yakov Şepsoviç Bok," dedi. "Zor bir durumdasın ve gerçekleri orta-ya çıkarmamız gerek. Önce şahit Lebedev'in ifadesini dinle. Başından beri onu kandırmaya niyetli olduğunu söylüyor."

"Bu doğru değil sayın yargıç!"

"Bekle bir dakika. Kendine hâkim ol."

Bibikov dosyayı eline aldı, içinden bir sayfa açtı ve yüksek sesle okudu:

“N. Lebedev: Yakov İvanoviç Dologuşev olarak tanıdığım kişi, bana şans eseri hatırı sayılır bir iyilik yapmıştır. Bu iyiliği karşılığında onu cömertçe ödüllendirdim. Kızım da ona son derece düşünceli davrandı. Fakat bu adam dürüst değilmiş, daha açık söylemek gerekirse yalancının biriymiş. Alenen ortada olan sebepler yüzünden kimliğini benden sakladı. Tabii kim olduğunu bilseydim onu işe almayacağımı da düşünmüş olabilir. Benden Yahudi olduğunu saklamaya çalıştı. Ona kutsal kitaplarla ilgili soru sorduğumda rahatsız olduğunu hissetmiştim. İncil okuma alışkanlığı olup olmadığını sorduğumda bana sadece Eski Ahit’i bildiğini söyledi. Ona Yeni Ahit’ten, özellikle de Dağdaki Vaaz’dan ayetler okumaya başladığımda ise yüzü bembeyaz kesildi.’

“Sorgu Yargıcı: Başka?”

“N. Lebedev: Adını ilk kez söylediği zaman tuhaf bir tereddüt yaşadığını, bir nevi gevelediğini hissettim. Tabii meğerse bu henüz kendisinin de alışmadığı takma adıymış. Söylememe gerek var mı bilmiyorum ama sayın yargıç, bu isim adamın Yahudi dilinde eğreti duruyordu. Ayrıca kendisi gibi fakir bir adama göre ona fabrikada çalışması için yaptığım cömert teklif karşısında aşırı derecede tereddüt göstermişti. Ona fabrika sahasındaki ahırın üst katında yer alan odada yaşamasını söylediğimde gösterdiği rahatsızlık şüphelerimin daha da artmasına neden oldu. Benim için çalışmak istiyordu ama doğal olarak korkuyordu da. Sıkıntılı ve endişeliydi. Sürekli dudaklarını ıslatıyor, gözlerini kaçırıyordu. Sağlığım biraz bozuk olduğu için, fabrikada yaşayarak işleri kontrol edecek bir şefe ihtiyacım vardı. Karaciğerim başımı ağrıtıyor ve nefes darlığı çekiyorum. Öte yandan aniden hastalanıp karların üzerinde baygın yattığım sırada bu Yahudi gelip bana yardım ettiği için şüphelerim de kalıcı olmadı ve ona bu işi teklif ettim. Bilmeden yaptığım bu teklifi kabul ederken kendisinin Lukianovski Bölgesi’nin kutsal bir bölge olduğunu ve devlete üstün hizmetler sağlayanların dışındaki Yahudi’lerin yaşamasının yasak olduğunu gayet iyi bildiğine inanıyorum.

Sanırım Bölge Polisi'ne teslim edeceğimden korktuğu için kimlik belgelerini de bana bu yüzden getirmedir.'

"Sorgu Yargıcı: Belgeleri istediniz mi?"

"N. Lebedev: Doğrudan istemedim. Evet, belki bir kere istedim ve o da bana Yahudilerin yapacağı türden kaypak bir bahane geveledi. Sonrasında ben sağlığımla uğraşmakta olduğum için ona bir daha hatırlatmayı ihmal ettim. Hatırlatsaydım ve o da benim talebimi reddetmiş olsaydı onu anında mülkümden dışarı atardım. Ben cömert ve merhametli bir adamım sayın yargıç, ama bir Yahudi'yi işe almayı asla düşünmezdim. Lütfen, sizden yakamdaki rozete iyi bakmanızı rica edeceğim. Bu rozeti gördüğü halde karşımda korkmadan durabilmesi bu adamın cüretkârlığının belirtisidir. Ayrıca Çift Başlı Kartal Derneği'nin bundan önceki yönetim kurulu sekreteri olduğumu da bilgilerinize sunarım."

Yargıç elindeki kâğıdı masanın üzerine bıraktı, gözlüklerini çıkardı ve gözlerini ovuşturdu.

Yakov'a, "Verdiği ifadeyi duydun," dedi. "Senin soru formunda verdiğin cevapları da okudum, yani verdiğin cevapları biliyorum. Şahit Lebedev'in ifadeleri konusundaki yorumlarını da almam gerekiyor. Lebedev'in söylediklerinin özü doğru mu? Verdiğin cevaba dikkat etmelisin. Burası mahkeme olmasa da, mahkemeye verilip verilmeyeceğin burada yapılan araştırmanın sonucuna göre belirlenecek."

Yakov heyecanla ayağa kalktı. "Lütfen sayın yargıç, kanunlar hakkında pek bilgim yok ve doğru yerde evet ya da hayır demek her zaman o kadar basit değil. Bir avukata danışmama izin verir misiniz? Polis bana paramı geri verebilirse avukata birkaç ruble ödeme de yapabilirim."

"İnsan doğruyu söylüyorsa evet ve hayır kelimeleri kendiliğinden doğru yerini bulur. Bu aşamada bir avukatla görüşmen mümkün değil. Hukuk sistemimizde suçun sabit görülüp görülmeyeceği öncelik taşır. İlk sorgulamadan sonra sorgu yargıcı ve savcı bir görüşme yapar, ikisi de şüphelinin suçlu olduğuna inanıyorsa bir iddianame hazırlayarak Böl-

ge Mahkemesi'ne gönderirler. İddianame burada yargıçlar tarafından ya onanır ya da reddedilir. Savunma ancak iddianamenin oylandığının zanlıya bildirilmesinden sonra başlayabilir, ondan sonra da zanlıya iddianamenin bir nüshası verilir. Bir hafta veya belki biraz daha uzun bir süre içinde zanlı avukatını seçip mahkemeye bildirebilir.”

Yakov panik içindeydi. “Sayın yargıç, ya zanlı söyledikleri suçu işlememiş bir masumsa? Ya bütün bunlar sadece kafasının karışıklığı nedeniyle olmuşsa? Bir an her şeyin gün gibi ortada olduğunu ve söz konusu suçun bir hatadan öteye gitmeyecek denli küçük bir suç olduğunu düşünürken bir an sonra söylediklerinizle ürperiyorum. İşlediğim küçücük günah yüzünden neden herkes beni çok büyük bir günahla suçluyor? Birine sahte bir isim verdiysem hakkımda bir iddianame olmak zorunda mı?”

“Neler olacağını ancak zamanı geldiğinde bileceğiz.”

Tamirci ağır ağır içini çekerek yerine oturdu. Kelepçeli ellerini kucağına bırakıverdi.

Bibikov, “Senden şahit Lebedev’in ifadesi hakkında yorum yapmanı istemiştim.”

“Sayın yargıç, sizi temin ederim ki kimseye zarar vermek gibi bir amacım yoktu. Yaptığım yanlış zaten tereddüt ederek, istemeyerek yaptım. Nikolay Maksimoviç bile bunu teyit etmiş. Gerçek şu ki onu karda bulduğumda sarhoştur. Ödül olarak bana iş teklif etti. İş ben talep etmedim. Geri çevirebildim, hatta bunu bir veya iki kere yaptım ama elimdeki para hızla eriyip gidiyordu. Ödemem gereken bir kiram vardı. Bir işe şiddetle ihtiyaç duyuyordum. Ellerim boş kaldıklarında çok rahatsız olur. Bu sebeple en sonunda bana yaptığı teklifi kabul ettim. İlk başta yaptığım boya ve kâğıt kaplama işini beğendi. Sonra bana tuğla fabrikasında yaptığım şefliğin de iyi olduğunu söyledi. Arabaların yüklemesini kontrol etmek için her sabah saat üç buçukta kalkıyordum. Benim iyi bir şef olduğumu defalarca söyledi. İsterseniz kendisine de sorabilirsiniz sayın yargıç.”

“Bu doğru ama ona kendi ismin diye sahte bir isim vermedin mi? Hem de Yahudi ismi olmayan bir isim. Bu yanlışlıkla olmadı diye kabul ediyorum. Bilerek yaptın, öyle değil mi?”

Yargıç yüzünü sert bir hareketle Yakov’a yaklaştırmıştı. Spinoza’yı seven adam bu muydu?

Yakov, “Bu benim hatam, kabul ediyorum,” dedi. “Ona aklıma ilk gelen ismi söyleyiverdim. Düşünmeden hareket ettim sayın yargıç, insanın başı böyle belaya giriyor işte. Endişe verici bir durumla karşılaştığınızda bir sonraki aşamanın ne olacağını pek düşünemiyorsunuz. Dologuşev benim köyümde domuzları kesen tek gözlü bir çiftçidir. Ama doğrusunu söylemem gerekirse gerçekten de fabrikada yaşamak istememiştim. Öyle ki endişelenmekten gözüme uyku girmez olmuştu. Nikolay Maksimoviç orada yaşamamla ilgili teklifini kabul ederken korktuğumu söylemiş. Az önce okuduğunuz kâğıtta aynen böyle söylemiş. Ona fabrika yerine Podol’de yaşayıp, işe yürüyerek gidip gelmemin mümkün olup olamayacağını sordum ama kabul etmedi. Orada yaşamak zorundaydım. Başka bir deyişle bu benim fikrim değildi. Benden kimlik belgelerimi istediğini düşünüyorsa da yanılıyor. Belki istemeyi düşünmüştür ama istemedi. Melankolik bir adam o, bazen düşüncelerinde kaybolup gidiyor. Size yemin ederim ki benden belgeleri asla istemedi. İstemiş olsaydı mesele o an oracıkta kapanırdı. Oyun bitti, der, eve dönerdim. Böylece bir sürü çileden de kurtulmuş olurdum.”

“Yine de tamamen yasadışı olduğunu bilmene rağmen Lukianovski’de yaşadın, öyle değil mi?”

“Söylediğiniz doğru, sayın yargıç, ama işi kaybetmek istemedim. Elimdekinden daha iyi bir hayata sahip olmayı ümit ediyordum.” Yakov’un sesi af diler gibi çıkmaya başlamıştı. Yargıcın dudaklarını büzdüğünü ve aksi aksi baktığını fark edince konuşmayı bıraktı ve gözlerini ellerine dikti.

Bibikov gözlüklerini taktı ve başka bir kâğıda bakmaya başlayarak, “Soru formunda ‘doğum ve milliyet itibarıyla’ bir

Yahudi olduğunu söylemişsin,” dedi. “Burada bir tereddüt mü hissediyorum? Öyle ise nedir?”

Tamirci bir dakika sessizlik içinde oturdu, sonra rahatsız olmuşçasına başını kaldırdı. “Dindar bir adam değilim demek istedim. Gençken öyleydim ama sonra inancımı kaybettim. Dün gece konuştuğumuzda size bundan bahsettiğimi sanıyorum, ama belki de söz etmedim. Söylemek istediğim sadece buydu.”

“Bu nasıl oldu? Dini inancını kaybetmeni kastediyorum.”

“Sanırım bunun birden fazla sebebi var. Gerçi hepsini hatırlamıyorum. Hayatım boyunca daima düşünecek çok şeyim oldu. Bir düşünce diğerini doğuruyor. Bana bir fikir verin ve iki dakika içinde onu zorlayan ikinci bir fikir beliriverir. Ayrıca size söylediğim gibi az da olsa bir şeyler okudum sayın yargıç. Bu okuduklarımdan daha önce bilmediğim şeyler öğrendim. Sanırım hepsi bir araya gelince bu durum ortaya çıktı.”

Yargıç arkasına yaslandı. “Bu yolculuk boyunca bir ihtimal hiç vaftiz edilmedin mi peki? Senin için iyi olurdu doğrusu.”

“Ah, hayır sayın yargıç. Öyle bir şey değil. Özgür düşünceli bir insanım demek istemiştım.”

“Bunu anlıyorum, aslına bakarsan özgür düşünceli olmak için insanın nasıl düşüneceğini bilmesi gerekir.”

Yakov, “Elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyorum,” dedi.

“Sence özgür düşünceli bir insan ne demektir?”

“Bir dine inanmak isteyip istemediğine kendi karar veren bir insan diye düşünüyorum. Belki biraz da bilinemezci olmalı. Bazıları inanır, bazıları inanmaz.”

“Sence dinsiz olmak itibarına bir katkıda bulunuyor mu?”

Tamirci, Tanrım ne dedim ben öyle, diye düşündü. Basit ve sade konuşmalıyım, yoksa kendi mezarımı kendim kazmış olacağım.

Telaşla, “Sayın yargıç sizin dediğiniz gibi doğruyu söylersem, evet ve hayır doğru yerini bulur diye düşündüm. Size doğruyu söylüyorum.”

Bibikov, “İşleri gereksiz yere karmaşıklaştırmayalım,” dedi ve bardağından bir yudum su içti. “Hukuki olarak sen bir Yahudi’sin. Ne kadar kıvransan da hükümet seni bir Yahudi olarak kabul ediyor. Kimlik belgende de bu şekilde kayıtlısın. Yahudilerle ilgili yasalarımız senin için de geçerli. Öte yandan ait olduğun halktan utanıyorsan bu inancı neden resmi olarak terk etmiyorsun?”

“Utanıyor değilim sayın yargıç. Belki her zaman gördüklerimden hoşlanmıyor olabilirim. Her türden Yahudi var, ama utanacağım biri varsa o da benim.” Yakov bunları söylerken kızarmıştı.

Bibikov ilgiyle dinliyordu. Önündeki notlarına baktı. Başını kaldırdığında gözlerini kısmıştı. Yardımcısı İvan Semyonoviç yargıcın ifadelerine hızlıca tepki veriyor, çoğu zaman onun yüz ifadelerine bürünüyordu. Oturduğu yerden notlara baktıktan sonra dikkatle öne doğru eğildi.

Yargıç sert bir sesle, “Şimdi tam olarak gerçeği söyle lütfen,” dedi. “Devrimci misin? Teorici ya da eylemci olarak?”

Yakov kalbinin güm güm attığını duyabiliyordu.

“Notlarınızda böyle bir şey mi diyor sayın yargıç?”

“Soruma cevap ver.”

“Hayır, değilim. Tanrı korusun. Bu beni aşar, anlatabiliyor muyum. Benim doğamda değil. Bir şey olacaksam kendi halinde bir adamım. Kendi kendime ‘Yakov,’ derdim, ‘dünyada çok fazla şiddet var, aklın varsa bundan uzak durursun.’ Bu bana göre değil, sayın yargıç.”

“Bir sosyalist ya da sosyalist partilerin bir üyesi misin?”

Tamirci tereddüt etti. “Hayır.”

“Emin misin?”

“Size şeref sözü veriyorum.”

“Siyonist misin?”

“Hayır.”

“Herhangi bir siyasi partiyle ilişkili misin? Buna Yahudi partileri de dahil.”

“Hiçbiriyle ilişğim yok efendim.”

“Güzel. İvan Semyonoviç, cevapları not aldınız mı?”

Sivilceli yardımcı, “Kelimesi kelimesine, efendim. Hepsi-
ni kaydettim,” diye cevap verdi.

Bibikov, “İyi,” dedi. Dalgın dalgın sakalını kaşıyordu.
“Şimdi seni sorgulamak istediğim başka bir konu var. Kâğıdı
bulana kadar bekle.”

Yakov, “Sözünüzü kesmek istemem ama köyden ayrıl-
dığımıda pasaportuma çıkış izni mührü bastırmıştım. Kiev’e
gece geç saatte vardığımda da, vardığımin hemen ertesi günü
Podol Bölgesi Polis Merkezi’ndeki pasaport bölümüne gide-
rek orada da damgalattırdım.”

“Bu zaten kayıtlara geçti. Pasaportunu gördüm. Söyle-
diklerin tamamıyla doğru ama benim gündeme getireceğim
konu bununla alakalı değil.”

“İzin verirsiniz sayın yargıç, kayıt yaptırmadığım tek böl-
genin Lukianovski olduğunu söylemek istiyorum. Hatayı
burada yaptım.”

“Bu da belgelerde yazılı.”

“Kusura bakmazsanız Rus Ordusu’nda kısa bir dönem
hizmet verdiğimi de belirtmek istiyorum.”

“Bu da kayıtlarımızda var. Oldukça kısa bir süre, bir yıldan
az. Hasta olduğun için görevden alınmışsın, öyle değil mi?”

“Ayrıca savaş da bitmişti. Askerler o tarihte artık pek işe
yaramıyordu.”

“Hastalığın ne idi?”

“Astım krizleri gelip gidiyordu. Bir sonraki krizin ne za-
man geleceğini hiç bilemiyordum.”

Yargıç sohbet edercesine, “Hâlâ bu hastalığı çekiyor mu-
sun?” diye sordu. “Soruyorum çünkü benim oğlumun da
astımı var.”

“Büyük bölümü geçti ama bazen rüzgârlı havalarda nefes
almakta zorlanıyorum.”

“İyileştğine sevindim. Şimdi izin verersen sıradaki konu-
ya geçeceğim. Zinaida Nikolayevna Leedev’in ifadesini oku-
mak istiyorum. Hiç evlenmemiş, otuz yaşında.”

Tamirci, işte bu çok kötü, diye düşündü ellerini sıkarak. Bu iş nereye varacaktı böyle?

O sırada kapı açıldı. İki resmi görevli odaya girince yargıç ve yardımcısı başlarını kaldırıp baktılar. Gelenlerden biri Yakov'u tutuklayan, altın apoletli kırmızı-mavi bir üniforma giymiş, iriyarı, kızıl bıyıklı Albay Bodyanski'ydi. Diğeri ise Kiev Yüksek Mahkemesi Vekili de olan Savcı Grubeşov'du. O sabah tek kelime etmeden gözlerini dikip bakmak için Yakov'un hücreesine inmişti. Yakov duvarın dibinde donmuş gibi dikilmişti. Savcı beş dakika sonra dönüp gitmiş, Yakov'u huzursuzluktan ter içinde bırakmıştı.

Grubeşov masanın üzerine iplerle bağlı, yıpranmış bir dosya bıraktı. Yüzü etli, uzun favorili, kalın kaşlı ve atmaca gözlü irice bir adamdı. Kalın ensesi kat kat olmuş, dar gelen sert gömlek yakasından aşağı sarkmıştı. Koyu renk bir takım elbisenin içine toprak rengi bir yelek giymiş, boynuna da siyah bir papyon takmıştı. Duyduğu güçlü heyecanı bastırır gibi bir hali vardı. Yakov yine endişeliydi.

Bibikov'un yardımcısı bir kez daha ayağa kalktı ve eğilerek selam verdi. Yargıcın uyarı dolu bakışını gören tamirci de aceleyle ayağa kalktı ve öylece kaldı.

Bibikov, "Günaydın, Vladislav Grigorieviç," dedi. Biraz gerilmiş gibiydi. "Günaydın, Albay Bodyanski, şüpheliyi sorguya çekiyordum. Lütfen oturun. İvan Semyonoviç, lütfen kapıyı kapatın."

Albay parmaklarıyla bıyıklarını sıvazladı. Savcı ise hafifçe gülümseyerek başını eğdi. Yakov yargıcın verdiği işaretle titreyerek yerine oturdu. Gelen yetkililer Yakov'u inceliyordu. Savcı bir kez daha dikkatle tamirciye gözlerini dikmişti. Sanki bir hayvanat bahçesinde ilk kez gördüğü bir hayvanın sağlığını, kilosunu, gücünü anlamaya çalışır gibi bakıyor, bu bakışlar karşısında Yakov buz gibi terler döküyordu. Albay ise Yakov'a sanki o orada değilmiş, onu hiç görmüyormuşçasına bakıyordu.

Yakov perişan bir halde, keşke hiç var olmasaydım, diye düşündü.

Bibikov elindeki daktiloyla yazılmış kâğıtlara göz gezdirdi, sonra başını kaldırdı.

“Hah, işte burada,” diyerek boğazını temizledi. “Kilit ifade işte bu: ‘Z. N. Lebedev: Onu ilk gördüğüm andan itibaren farklı veya bir şekilde garip olduğunu hissetmişim ama tam olarak ne olduğunu anlayamamışım. Durumu anlasaydım onunla hiçbir şekilde ilgilenmezdim, inanın bana. Bana bir nevi yabancı gibi görünmüştü ama kendi kendime onun taşradan geldiği için eğitim ve medeniyet eksikliği çektiğini söyledim. Tek söyleyebileceğim, her ne kadar karda kayıp düştüğünde babamı kurtarmış olduğu için minnettar olsam da, onun varlığından genel olarak rahatsızlık duyduğumdur. Sonrasında ondan tiksindim çünkü bana tecavüz etmeye kalktı. Ona net bir biçimde onu bir daha görmek istemediğimi söyledim...’”

“Bu doğru değil, ona tecavüz etmedim.” Yakov yerinden kalkacak gibi oldu. “Bu kesinlikle doğru değil.”

Bibikov Yakov’a şaşkınlıkla bakarak, “Lütfen,” dedi.

Albay Bodanski yumruğunu masaya vurdu. “Kes sesini. Otur yerine!”

Grubeşov parmak uçlarını masaya vurarak ritim tutuyordu.

Yakov çabucak yerine oturdu. Bibikov utanarak yan gözle albaya baktı. Tamirciye dönerek sertçe, “Lütfen kendinizi kontrol ediniz, bu adli bir soruşturmadır,” dedi. “Okumaya devam ediyorum: ‘Sorgu Yargıcı: Sanığı size cinsel saldırıda bulunmakla mı suçluyorsunuz?’

“Z. N. Lebedev: Bana saldırıda bulunmaya yeltendiğinden eminim. Zaten o ara Yahudi olduğundan şüphelenmeye başlamıştım. Ama bunu gözlerimle görünce yüksek sesle bir çığlık attım.’

“‘Sorgu Yargıcı: Gözlerimle gördüm derken neyi kastettiğinizi açıklayın lütfen.’

“Z. N. Lebedev: O... Yahudi erkeklerin edildiği şekilde sünnet edilmişti. Görmemeyi başaramadım.’

“Sorgu Yargıcı: Sakinleştikten sonra anlatmaya devam edin Zinaida Nikolayevna. Utanıyor olabilirsiniz ama gerçeği anlatmak en iyisidir.’

“Z. N. Lebedev: Bana yaklaşmasına müsamaha göstermeyeceğimi anladı ve odadan çıktı. Onu en son o zaman gördüm, bunun için de Tanrı’ya şükrediyorum.’

“Sorgu Yargıcı: Kusura bakmazsanız, o halde gerçek anlamda bir saldırı söz konusu değilmiş. Size dokunmadı, dokunmaya da kalkışmadı, öyle değil mi?’

“Z. N. Lebedev: Böyle de söyleyebilirsiniz ama üzerini çıkardığı ve Rus bir kadınla birlikte olma niyeti olduğu da ortada. Niyeti bu olmasaydı, bunu istemeseydi soyunup karşına çıplak halde çıkmazdı. Bunu siz de doğru bulmazsınız sanıyorum, sayın yargıç.’

“Sorgu Yargıcı: Ne onun ne de sizin yaptıklarınızı onaylayacak kişi ben değilim Zinaida Nikolayevna. Daha sonra babanız Nikolay Maksimoviç’i bu olaydan haberdar ettiniz mi?’

“Z. N. Lebedev: Babam iyi değil ve zavallı annemin ölümünden beri hem fiziksel hem de ruhsal olarak sağlığı bir hayli kötü. Sahip olduğu tek ağabeyi de uzun bir hastalık sürecinden sonra bir yıl önce öldü. Bu yüzden babamı daha fazla üzmemek istemedim. Bilse Yahudi’yi kamçıyla dövmek isterdi.’

“Bu noktada tanışın hıçkırığa hıçkırığa ağladığı belirtilmiş.”

Biblikov kâğıdı masaya bıraktı.

Yakov’a döndü. “Şimdi söyler misin, Zinaida Nikolayevna’yla zorla birlikte olmaya çalıştın mı?”

İvan Semyonoviç masanın üzerindeki porselen sürahiyi alarak yargıcın bardağına su doldurdu.

Yakov telaşla, “Kesinlikle hayır, sayın yargıç,” diye cevap verdi. “Ben üst kattaki dairede çalıştığım dönemde onun daveti üzerine iki kez birlikte yemek yedik. Boyama işini bitir-

diğim son gece de beni yemekten sonra odasına davet etti. Belki de hiç gitmemeliydim. Şu anda bunun yanlış olduğunu çok iyi anlıyorum, ama bir erkeğin doğasını göz önünde bulundurursanız bunu yapmak hiç de kolay değil... Neticede tereddütlerim vardı ve bunu söylediğim için kusuruma bakmayın sayın yargıç ama onun temiz olmadığını gördüğüm anda da oradan ayrıldım. Size dürüstlikle doğruyu söylüyorum. Bugünden başlayıp kıyamete kadar çabalasam da bundan daha doğrusunu söyleyemem.”

“‘Temiz değil’ derken neyi kastediyorsun?”

Tamirci perişan haldeydi. “Böyle şeylerden söz ettiğim için özür dilerim ama insanın başı beladaysa kendini ifade etmek zorunda kalıyor. Gerçek şu ki o sırada aybaşı halindeydi.”

Yakov yüzünü ovuşturmak için kelepçeli ellerini yukarı kaldırdı.

Albay Bodyanski, “Bir Rus kadınına yaklaşan her Yahudi’yi asmak gerekir,” dedi.

Gurbeşov hafif boğuk bir sesle, “Kendisi bu durumda olduğunu belirtti mi peki?” diye sordu.

“Özür dilerim efendim, ama kendini bir bezle yıkarken kan aktığını gördüm.”

“Demek kan gördün?” Savcı kinayeliydi. “Bir Yahudi olarak bu senin için dinsel bir anlam taşıyor muydu? Ortaçağ’da Yahudi erkeklerin aybaşı kanaması geçirdiği söylenirmiş, bunu biliyor muydun?”

Yakov ona şaşkınlık ve korkuyla baktı.

“Bilmiyorum, sayın yargıç. Böyle bir şey nasıl olabilir akıl erdiremedim. Ama Zinaida Nikolayevna Lebedev konusuna dönecek olursak, bulunduğu durumun ikimiz için de uygun olmadığını ve odasına gitmemin baştan yanlış olduğunu düşündüm. İşimi bitirir bitirmez evime dönmeli, türlü türlü yiyeceklerle bezeli masanın cazibesine kapılmamalıydim.”

“Yatak odasında olanlara dönelim,” dedi Bibikov. “Ve lütfen sana sorulan soruya cevap vermekle yetin.”

“Hiçbir şey olmadı, sayın yargıç. Size tüm kalbimle yemin ederim. Daha önce söylediğim gibi... az önce okuduğunuz kâğıtta hanımefendinin de söylediği gibi... hızla üzerimi giyindim ve çıktım. Sizi temin ederim ki bu onu en son görüşüm oldu. İnanın bana böyle bir şey olduğu için çok üzgünüm.”

Bibikov, “Sana inanıyorum,” dedi.

Grubeşov şaşkınlık içinde dönüp sorgu yargıcına baktı. Albay Bodyanski sandalyesinde rahatsız olmuşçasına kıpırdandı.

Bibikov kendini haklı çıkarmak istercesine, “İki mektup bulduk,” dedi. “Her iki tanık da bu mektupları kendilerinin yazdıklarını doğruladılar. Bir tanesi Nikolay Maksimoviç tarafından Yakov İvanoviç Dologuşev’e hitaben yazılmış. Yakov’un Lebedev Tuğla Fabrikası’ndaki çalışmalarını methediyor. Diğer mektup ise Zinaida Nikolayevna tarafından parfümlü mavi mektup kâğıdına yazılmış. Şüpheliyi evine yemeğe davet ediyor ve mektubu yazmasına babasının izin verdiğini de özellikle ifade ediyor. Kiev Emniyet Müdürlüğü’nden Yüzbaşı Korimzin fabrikadaki büroda bulunduğu bu mektupları bana teslim etti. Her iki mektup da dosyamda.”

Albay ve savcı hiç kıpırdamadan heykel gibi oturuyordu.

Yargıç yeniden Yakov’a dönerek, “Tarihine bakarak genç hanım tarafından yazılan mektubun az önce anlatılan olaydan sonra yazıldığını anlıyorum,” dedi. “Bu doğru mu?”

“Doğru, sayın yargıç. O sırada fabrikada çalışmaktaydım.”

“Bu hanıma senden talep ettiği gibi cevap yazmadın mı?”

“Mektubu cevaplamadım. Başımda gereğinden fazla bela ile doğmuş olduğuma ve yeni belalara ihtiyacım olmadığına karar vermiştim. Boğulmaktan korkuyorsan, sudan uzak durursun.”

Yargıç, “Zinaida’nın bana daha sonra resmi kayıtlar dışında belirttiği şeyler senin ifadenle aynı yönde. Tutumunu doğru bulduğum anlamına gelmiyor ama yine de bu nedenle, koşulları göz önünde bulundurarak sayın savcıya senin

cinsel tacize teşebbüs suçuyla itham edilmemeni tavsiye edeceğim,” dedi.

Bibikov yardımcısına döndü. Yardımcısı başıyla onaylayarak aceleyle yazmaya koyuldu.

Savcı ise favorilerine kadar kızarmıştı. Önündeki dosyayı topladı, sandalyesini geriye iterek gürültüyle yerinden kalktı. Albay Bodyanski de kalkmıştı. Bibikov masadaki suyuna uzanırken bardağı devirdi. Yerinden fırlayarak masaya dökülen suyu mendiliyle kuruladı. Yardımcısı İvan Semyonoviç de atılarak masanın üzerindeki kâğıtları topladı ve ıslananları kurulamaya başladı.

Grubeşov ve Albay Bodyanski tek kelime etmeden surat asarak odadan çıktılar.

Sorgu yargıcı masadaki suyu kuruladıktan sonra yerine oturdu. İvan Semyonoviç'in kâğıtları kurulayıp düzenlemesini bekledi. Kazadan mahcup olmuş bir halde notlarını topladı, boğazını temizledi ve bir kez daha tınılı sesiyle tamirciye hitap etti.

“Kanunlarımız var Yakov Bok,” dedi ciddiyetle. “Bu kanunlar, ister dindar olsun ister olmasın senin dininde doğmuş olanların doğduklarında verilen kimlik belgelerindeki isimleri dışında bir isim benimsemelerini ya da uydurmalarını suç sayar. Öte yandan bu davada sahte bir belge ya da kimlik çıkarılmamış, daha önceden bir sabıkan da yok. Onun için bu seferliğine hoşgörülü davranacağım ve böyle bir suçlamada bulunmayacağım. Yine de sana daha önce de söylediğim gibi yaptığın sahtekârlık çok uygunsuz ve durumun çok daha kötü bir hale dönüşmediği için çok şanslısın.”

“Size yürekten teşekkür ederim, sayın yargıç...” Yakov parmaklarıyla gözlerini sildi.

Yargıç söze devam etti: “Yine de mahkemeden seni Yahudiler için yasak olan bir bölgede ikamet etmek suçundan yargılamasını talep edeceğim. Bu açıdan kanuna karşı geldiğin aşikâr. Büyük bir suç değil ama yine de yargılanıp ceza alacaksın.”

“Hapse girecek miyim sayın yargıç?”

“Korkarım gireceksin.”

“Hay aksi. Ne kadar yatarım?”

“Çok uzun olacağını sanmam ama en az bir ay yatarsın. Belki de daha az. Seni yargılayacak hâkime bağlı. Böylece dersini almış olacaksın, buna ihtiyacın olduğu ortada.”

“Mahkûm kıyafetleri giymem gerekecek mi?”

“Diğer mahkûmlarla aynı şartlara tabi tutulacaksın.”

Kapı vuruldu ve üniformalı bir haberci içeri girdi. Elindeki zarfı İvan Semyonoviç’e uzattı. Semyonoviç de zarfı çabucak Bibikov’a verdi.

Sorgu yargıcı elleri biraz da titreyerek zarfı yırtıp açtı. El yazısıyla yazılmış notu okudu. Ağır ağır gözlüklerini temizledi ve aceleyle odadan çıktı.

Başının belaya gireceğini beklemesine rağmen Yakov yaşadığı ilk hayal kırıklığının ardından işlerin çok daha kötüye gitmediğini öğrenince biraz rahatlamıştı. Aslında sadece bir uyarı olarak ya da sert bir azar işiterek kurtulacağını da ummuş, bunun ardından Yahudi mahallesine geri dönmesinin emredileceğini tahmin etmişti. O anda seve seve oraya dönmek istiyordu zaten! Yine de hapishanede bir yıl değil de bir ay, belki de üç hafta geçirmek o kadar da kötü değildi. İyi tarafından bakacak olursa kira da ödemeyecekti. Etrafta toplanan kalabalığın mırıldanmaları arasında karlı caddede elleri kelepçeli vaziyette yürüdüğü günden ve önceki gece sorgu yargıcının onu hücresinde zorlu bir şekilde sorgulamasından sonra başına büyük bir felaket, hatta daha da kötü bir şey gelmesini bekliyordu. Şimdiyse işler sanki biraz yoluna girmiş gibiydi. Bu ufak cezanın dışında bir şey yoktu, belki bir avukat bulursa ceza bir haftaya iner ya da tamamen iptal bile edilebilirdi. Elbette avukat tutunca biriktirdiği rublelerine veda etmesi gerekecekti. Polisin el koyduğu paralarını geri vereceğinden emindi. Yavaş da olsa parayı yeniden kazanabilirdi. Çalışarak bir ay geçirmek hapiste yatmaktan çok daha iyi bir seçenektir. Parayı düşünmenin anlamı yoktu. Önemli

olan özgür olmaktı. Onu bir özgür bıraktılar mı, Yakov Bok bundan sonra kanunla ilgili konularda bu kadar aptalca davranmayacaktı.

Yargıcın yardımcısı, Bibikov'un çıkmadan önce buruştu-rup masanın üzerinde bıraktığı nota uzandı. Başını kâğıttan kaldırdıktan sonra belli belirsiz gülümsedi. Ama tamirci de ona gülümsemeye çalışınca, gürültüyle sümküdü.

Sorgu yargıcı o arada geri dönmüştü. Nefes nefeseydi. Yüzü asılmıştı. Peşinden Grubeşov ve Albay Bodyanski de içeri girdi. Bir kez daha masanın etrafına oturdular. Savcı ye-niden dosyasını açtı. İvan Semyonoviç endişeyle onlara bakı-yordu ama yetkililerin hiçbiri konuşmuyordu. Yardımcı ka-lemiyle bir şeyler karaladı ve yazmaya hazır vaziyette bekledi. Grubeşov'un yüzündeki gülümseme kaybolmuştu. Dudak-ları sımsıkıydı. Albayın yüzünde korkutucu bir ciddiyet var-dı. Hallerine bakınca Yakov'un içini yeniden bir korku sardı. Sırtından soğuk terler akıyordu. Bir kez daha en kötüsüne hazırlanması gerekiyordu. Felakete yakın bir duruma.

Bibikov alçak ve boğuk bir sesle, "Şimdi savcı sana birkaç soru soracak," diye açıkladı. Arkasına yaslandı ve gözlüğüyle oynamaya başladı.

"Lütfen izin verin ilk soruyu ben sorayım." Albay, dosya-sının bölümlerini karıştırmakta olan Grubeşov'dan müsaade istedi. Savcı başını kaldırarak izin verdi.

Albay Bodyanski'nin sesi odada yankılan maya başladı: "Mahkûm şimdi adını sıralayacağım siyasi örgütlere üye olup olmadığını açıklasın: Sosyal Demokratlar, Sosyalist-Devrim-ciler veya Yahudi Bund'u, Siyonistler, Seymistler, Volkspartei gibi örgüt kolları."

Bibikov biraz da sabırsızlıkla, "Bunları zaten sormuş-tum," dedi.

Albay, Bibikov'a döndü. "Sayın sorgu yargıcı, İmparator-luk Tacı'nı düşmanlardan koruma görevi Gizli Siyasal Po-lis'in görevidir. İşlerimize fazlasıyla karışıldı zaten."

“Ne münasebet albayım, burada adi bir suç soruşturması yapmaktayız...”

“Adi bir suç bile bazen majestelerini ilgilendirebilir. Sorularıma müdahale etmemenizi rica ediyorum. Ben de sizin-kilere müdahale etmeyeceğim.” Yakov’a döndü. “Söyle bakalım, az önce belirttiğim bu sözde siyasi partilerden herhangi birine üye misin ya da başka bir terörist veya nihilist grupla ilişkin var mı? Doğru cevap ver yoksa seni Petropavelski Kalesi’ne gönderirim.”

Yakov telaşla, “Hayır efendim. Hiçbiriyle ilişğim yok,” diye cevap verdi. “Asla sözünü ettiğiniz gibi bir siyasi parti ya da gizli örgüte ait olmadım. Doğrusunu söylemem gerekirse birini öbüründen ayırt bile edemem. Daha eğitilmiş biri olsaydım belki bilirdim ama şu anki halimle pek bir bilgim yok.”

“Yalan söylüyorsan çok ağır ceza alacaksın.”

“Neden yalan söyleyeyim efendim? Eski bir asker olarak yalan söylemediğime yemin ederim.”

Albay tiksintiyle, “Boşuna nefes harcama,” diye sözünü kesti. “Asker diyebileceğim bir Yahudi’yle bugüne dek hiç karşılaşmadım.”

Yakov’un yüzü öfkeden kıpkırmızı oldu.

Albay bir parça kâğıda sinirli sinirli bir şeyler yazdı ve kâğıdı ceketinin cebine koyduktan sonra savcıya başıyla işaret yaptı.

Grubeşov dosyasının içinden siyah ciltli bir defter çıkarmış, kaşları çatık bir vaziyette bu defterdeki el yazısıyla yazılmış bir bölümü inceliyordu. Defteri masaya bıraktı. Tamirciye bakıyordu ama aslında aklından onu memnun eden bir düşünce geçiriyor gibiydi. Kuru ama kalınca bir sesle dedi ki: “Bay Yakov Şepsoviç Bok, nam-ı diğer Dologuşev, nam-ı diğer her ne ise... Şimdi size ciddi sorular soracağım ve sorularıma büyük ciddiyetle yaklaşmanızı rica ediyorum. Rus kanunlarını açıkça ihlal ettiğinizi kendiniz ifade ettiniz. Belirli suçları işlediğinizi itiraf ettiniz ve başka suçlar işlediğinizden

şüpheli edilmesi için makul, hatta göz ardı edilemez gerekçeler var. Bu suçlardan biri öyle ağır ki kanıtları dikkatle yeniden inceleyene kadar ona değinmeyeceğim. Ama kanıtları inceleme işine çalışma arkadaşlarımla izniyle şimdi devam etmek istiyorum.”

Grubeşov, ciddiyetle sigarasını içmekte olan Bibikov’a başını eğdi. Bibikov da ona aynı hareketle yanıt verdi.

Yakov, “Aman Tanrım,” diye inledi. “Size yemin ederim ki ağır bir suç işlemedim. Hayır, efendim, işlediğim en ağır suç aptallık. Yani Lukianovski bölgesinde izinsiz oturmuş olmam. Sorgu yargıcı bunun için hapisshanede bir ay geçirmem gerektiğini söylüyor ama kesinlikle bundan daha kötü bir suç işlemedim.”

Yakov dehşet içinde, Tanrım lütfen beni affet, diye düşündü. Şu anda gerçekten zor durumdayım. İnsan bir kez yolunu şaşırdı mı başına gelecek budur işte.

Grubeşov, “Sorularıma kesin ve tam olarak cevap ver,” diyerek defterine baktı. “Sen bir ‘Hasid’ ya da ‘Misnogid’ misin? İvan Semyonoviç, lütfen tutuklunun verdiği cevapları titizlikle not ediniz.”

Yakov, “Ne biri, ne de diğeri. İkisi de değilim,” diye cevap verdi. “Diğeri yargıç beyefendiye de söylediğim gibi illa bir sıfat üstleneceksem özgür düşünceli biriyim. Bunu dindar bir adam olmadığımı anlamanız için söylüyorum.”

Savcı aniden rahatsız olarak, “Bunun sana bir faydası olmaz,” dedi. “Böyle bir cevap vermeni bekliyordum. Sorgunun yönünü değıştirme girişimi bu. Şimdi bana dolandırma-dan cevap ver, sünnet olmuş bir Yahudi misin, değil misin?”

“Ben bir Yahudi’yim efendim. Bunu itiraf ederim, gerisi ise kişisel bir konu.”

Bibikov, “Bu konuların üzerinden zaten geçtim Vladislav Grigorieviç,” dedi. “İfadesinin notlarında hepsi yer alıyor.

* Hasid hareketi çok sayıda Yahudi’yi saflarına katmaya başlayınca bu harekete hararetle muhalefet eden gelenekselci Yahudilerin oluşturduğu grubun üyesi –ed.n.

İvan Semyonoviç, o bölümü okuyun lütfen, vakit kazanmış oluruz.”

Grubeşov ters ters, “Sorgu yargıcından beni bölmemesi- ni rica ediyorum,” dedi. “Zaman kazanma peşinde değilim. Hiçbir acelem yok. Faydasız bölünmeler olmaksızın işime devam etmeme müsaade ediniz.”

Bibikov bir bardak su almak için sürahiyi eline aldı ama sürahi boştu.

İvan Semyonoviç, “Doldurayım mı efendim?” diye fısıldadı.

Bibikov, “Hayır,” dedi. “Susamış değilim.”

Albay, “Şu özgür düşünceli olma meselesi nedir?” diye sordu.

Grubeşov, “Şimdi değil Albay Bodyanski, sizden rica ederim,” diyerek onu susturdu. “Bir siyasi parti değil.”

Albay Bodyanski bir sigara yaktı.

Grubeşov, Yakov’a dönerek defterinden ağır ağır bazı kelimeler okudu. “Siz Yahudilerin arasında *Tzadik* denenler var, öyle değil mi? Bir Yahudi, sizin aranızda *goy* dediğiniz bir Hristiyan’a zarar vermek istediği zaman *tzadike* gider ve ona *pidion* denen bir çeşit ücret öder. *Tzadik* de Hristiyan’ın başına talihsizlikler gelmesi için kelimelerin gücünü kullanarak büyü yapar. Bu doğru değil mi? Bana cevap ver.”

Yakov, “Lütfen,” diye yalvardı. “Benden ne istediğinizi anlamıyorum. Bu tür işlerin benimle ne alakası var?”

Grubeşov kızardı. “Zaten bilmiyorsan da yakında öğreneceksin. Bu arada da sorularıma, kendin ağız dolusu alakasız soru sormak yerine, doğru düzgün cevaplar ver. Şimdi söyle bakalım, siz Yahudiler *afikomen* kelimesiyle ne kastediyorsunuz? Cilalamadan gerçeği söylemeni istiyorum.”

“Ama bütün bunların benimle ne ilgisi var? Bana bu sorularınızla ilgili ne bilirim ki? Ben de sizin gibi hiçbir şey bilmiyorum.”

“Bir kez daha kendini sorularıma cevap vermekle sınırlandırmanı emrediyorum. Son bir kez sabır göstererek kişisel

yorumlarıyla ilgilenmediğimi ifade edeyim. Zaten başının çok ciddi bir belada olduğunu aklından çıkarma ve diline hâkim ol.”

Tamircinin cesareti kırılmıştı. “Bilgi sahibi değilim. Ama Hamursuz Bayramı töreni sırasında kötü ruhlar ve kötü insanlara karşı korunmak için kullanılan bir matzo (hamursuz ekmek) türü olduğunu sanıyorum.”

“Bunların hepsini yazın İvan Semyonoviç. Bu büyü müdür?”

“Benim düşünceme göre batıl inançtır, sayın savcı.”

“Yine de hamursuzlarla aynı şey olduğunu mu söylüyorsunuz?”

“Sanırım pratikte aynı şeydir. Bu konularda uzman sayılmam. Doğrusunu istiyorsanız bu konularda fazla işinize yaramam. Geleneksel usulleri takip etmek isteyenlere karşı değilim ama kendi adıma dünyada yeni olan şeylere ilgi duyuyorum.”

Yakov, sorgu yargıcına göz attı ama Bibikov camdan dışarı bakıyordu. Grubeşov parmaklarını dosyaya daldırarak içinden mendile sarılı bir şey çıkardı. Mendilin dört ucunu dikkatle ve yavaşça açarak üçgen şeklindeki kırık bir matzo parçasını zafer kazanmış edasıyla havaya kaldırdı. “Bunu tuğla fabrikasındaki ahırda, senin yaşadığın ortamda bulmuşlar. Şimdi ne diyeceksin bakalım.”

“Ne diyebilirim ki sayın savcı. Bu bir matzo. Benim değil.”

“Bu bir *matzo şmuro* mu?”

“Olup olmadığını ben bilemem.”

“Matzo şmuro koyu ve dindar Yahudilerce yenirmiş, öyle mi?”

“Sanırım öyle.”

“Sıradan matzodan farkı nedir bunun?”

“Bana sormayın efendim. Gerçekten bilmiyorum.”

“Ne istersem sorarım. Gözlerin yuvalarından fırlayana kadar da soracağım. Beni anlıyor musun?”

“Evet efendim.”

“Bu matzoyu sen mi pişirdin?”

“Hayır.”

“O halde senin yaşadığın yere nasıl geldi? Polis bunu senin kaldığın yerde buldu.”

“Bunu yaşlı bir adam getirmişti. Ben adamı tanımıyordum. Size içtenlikle söylüyorum. Bir gece mezarlığın yakınında yolunu kaybetmişti. Ben de kar durana kadar onu misafir ettim. Bazı oğlanlar ona taş atıyordu. Korkmuştu.”

“Bu olay Lukianovski'deki mezarlığın yakınında mı oldu?”

“Tuğla fabrikasının olduğu yerde.”

“Bu adam bir tzadik miydi?”

“Öyle bile olsa bunun benimle ne ilgisi var ki?”

“Saygısızlık etmeden cevap ver!” Savcı elini masaya vurdu. Matzo parçası yere düştü. İvan Semyonoviç hızla matzoyu yerden kaldırdı. Herkesin görmesi için havaya kaldırdı. Matzo kırılmamıştı. Bibikov kuruyan dudaklarını ıslattı. “Saygılı cevap ver,” dedi.

Yakov sersemlemiş bir halde başını salladı.

Grubeşov bir kez daha sorgu yargıcını başıyla selamladı. “Derin teşekkürlerimi kabul ediniz.” Bir şeyler daha söyleyecekmiş gibi durakladı, sonra fikrini değiştirdi. “Bu tzadik arkadaşın ahıra sık sık gelir miydi?” diye Yakov’a sordu.

“Sadece o seferinde gelmişti. Tanımadığım biriydi. Onu bir daha hiç görmedim.”

“O senin yanından ayrıldıktan kısa bir süre sonra tutuklandın da ondan.”

Yakov buna karşı çıkamadı.

“Ahırda başka Yahudileri de sakladığın ve onlar aracılığıyla çalıntı mal kaçakçılığı yaptığın doğru mu?”

“Hayır.”

“İşverenin Nikolay Maksimoviç Lebedev'den sistematik bir şekilde çaldın mı?”

“Tanrı şahidimdir ki tek bir kapık bile çalmadım.”

“Bu matzoyu kendin pişirmediğinden emin misin? Kaldığın yerde yarım çuval un bulundu.”

“Haddim olmayarak söyleyebilirim ki sayın savcı, o un hamursuz yapımına uygun değildir. Birkaç kapik tasarruf edeyim diye ekmek yapmayı denemeye kalkıştım ama başaramadım. Ekmeğim kabarmadı. Kaya gibi sert oldu. Un ziyan oldu. Ekmek yapmaya yeteneğim yokmuş. Genellikle marangozluk ya da boyacılık yaparım. Bu arada aletlerimin başına bir şey gelmediğini umuyorum, onlar dünyadaki tek malvarlığım. Yani aslında ben bir tamirciyim. Asla hamursuz pişirmedim. Kazancı az da olsa, tamir edilmesi gereken şeyleri tamir ederek yaşarım. Çalışma hayatında pek şanslı olamadım. Ama ben bir cani değilim sayın savcı.”

Grubeşov sabırsızlıkla dinledi. “Sadece sorulara cevap ver. Matzoları şu tzadik mi pişirdi?”

“O pişirdiyse bile benim evimde pişirmedi. Başka bir yerde pişirdiyse de bilmiyorum. Bana bu konuda bir şey söylemedi ama sanmıyorum.”

“O halde başka bir Yahudi pişirdi.”

“Muhtemelen doğrudur.”

“Başka ne olacak.” Savcı, Yakov’a öfkeyle baktı. “Gerçek bu.”

Yakov savcının yeniden o şeytani dosyasını incelediğini görünce kelepçeli ellerini masanın altına indirdi.

Grubeşov bu sefer ağır ağır, uzun ve lekeli bir bez çıkardı. Bezi havada sallayarak, “Bunu daha önce görmüş müydün?” diye sordu.

Dalgın dalgın gözlüğünün camlarını temizlemekte olan Bibikov havada sallanan bez parçasına baktı. İvan Semyonoviç de beze büyülenmiş gibi bakıyordu.

Savcı, “Size anlatacağım,” dedi. “Bu bez, şu anda üzerinde olana benzer bir köylü gömleğinden koparılmış bir parça. Bu sana mı ait?”

Yakov bezmiş bir ifadeyle, “Bilmiyorum,” dedi.

“Daha dikkatli düşünmeni öneririm Yakov Bok. Sarımsak yemediysen nefesin kokmaz.”

Yakov çaresizlik içindeydi. “Evet efendim. Sanırım benim. Gerçi endişe edilecek bir şey değil. Size sözünü ettiğim yaşlı adama taş atılmıştı, ben de kanını silmek için artık giymediğim eski bir gömleğin bir parçasını kullandım. Gömlek artık sırtımda paralanmıştı. Size tüm gerçeği söylüyorum, yemin ederim.”

Savcı, “O halde bezin kan lekeli olduğunu itiraf ediyorsun,” diye bağırdı.

Yakov bir an dili tutuldu sandı.

“Tuğla fabrikasındaki fırınların orada oynayan çocukları hiç kovaladın mı? Özellikle de Jenya Golov adındaki on iki yaşındaki çocuğu?”

Yakov cevap veremedi.

Grubeşov, Bibikov’a yan gözle baktıktan sonra yüzünde geniş bir gülümsemeye Yakov’a döndü ve alaylı bir ifadeyle sordu:

“Söyle bakalım görgüsüz Yahudi, neden titriyorsun öyle?”

3

İnsan neden titrer?

Tamirci yeniden hücre sine kilitlendiğinde yerdeki pis şilteler üçe çıkmıştı. Bir tanesinin kendisine ait olduğunu fark etmek onu kahretmişti. Diğer iki şiltenin üzerinde iki tutuklu yatmaktaydı. Tutuklulardan biri üstü başı perişan, kıllı bir adamdı. Diğerisi ise yaşayan bir iskelet gibiydi. İkisi de hücreyi yoksulluk ve pislik kokusuyla doldurmuştu. İkisi de onunla ilgilenmemişti. Üstü başı perişan olan gözlerini duvara dikmişti. Diğerisi de horluyordu. Tamirci hücrenin en uzak köşesine çekildi. Kendini kaybolmuş, terk edilmiş hissediyordu.

“Şimdi başıma ne gelecek?” diye kendi kendine sordu. Kötü bir şey gelirse kimin haberi olacaktı? Şimdiden ölmüş gibiyim. Kayınpederini ve karısını hatırladı, ikisini de yakınında hissedemiyordu. Hele karısını! Kendi anne ve babasını düşündü. Genç yaşta mezarlarında çürüdükleri geldi aklına. Onların akıbetini düşünmek moralini daha da bozmuştu. Masum olduğunu ispat edememek onu adeta çıldırtıyordu. Haksız şekilde suçlanıyordu, çaresizdi, ortaya kanıt koyamıyor, ona inanmalarını sağlayamıyordu. Acaba bundan sonra onu neyle suçlayacaklardı? “Beni tanısalar da böyle şeyler söyleyebilirler miydi?” Neler olup bittiğini idrak etmeye ve bunu kendi kendine açıklamaya çalışıyordu. Ne de olsa akli başında bir insandı. İnsan makul olmaya çalışmalıydı. Öte yandan ne kadar düşünürse o kadar anlayamaz oluyordu. Tanıdık olan şeyler kötülüğe dönüşüyordu. Bundan sonra neler olacağını kestiremiyordu. İsteyerek ya da istemeyerek Yahudi olması kaderini açıklamaya yetmiyordu. Geçmiş hayatını hatırlamak işlerin nasıl bir yola girdiğiyle ilgili içinin nefretle dolmasına yol açıyordu. Ben bir tamirciyim ama hayatım boyunca tamir etmekten çok bozdum, diye düşündü. Bundan sonra onu ne ile suçlayacaklardı? Kimse ona inanmak istemezken insan kendini bu kadar korkunç imalara, dokundurmalara, suçlamalara karşı nasıl savunabilirdi? Panik içini kemiriyordu. Ne yapması gerektiğini kestirememenin çaresizliği içindeydi. Bir şekilde hücrelerinden kurtulup Yahudi mahallelerinde yaşlı adamı bulmak ve yaşlı adamın da Ruslara, başına taşla vurulduğunu ve Yakov’un bu kanı sildiğini anlatmasını istiyordu.

Tamirci evden eve dolaşır, her bir kapıyı çalarak tzadiki sorar. Ama tanıyan kimse çıkmaz. Derken uğradığı en son evde onu tanıyanlar çıkar. Aziz gibi bir adam olduğunu ama uzun bir yola çıktığını söylerler. Tamirci aceleyle Minsk’e giden trene yetişmeye çalışır, aylarca süren aramaların sonunda yaşlı adamı, haham şapkasının üzerine ay ışığı vurmuş halde, sinagogdan evine dönerken bulur.

“Lütfen, Kiev’e geri gelip benim masum olduğumu ispatlamalısın. Yetkililere beni suçladıkları şeyleri yapmadığımı anlat.”

Fakat yaşlı tzadik tamirciyi tanımaz. Ona uzun uzun bakar ama başını iki yana sallar. Şakağındaki yara iyileşmiştir ve Yakov’un ahırın üzerindeki odada onunla geçirdiğini söylediği geceyi artık hatırlayamamaktadır.

Tamirci bir anda kendine gelip nerede olduğunu hatırlayınca tırnaklarıyla elini yüzünü tırmalamaya başladı.

Horlayan mahkûm birden uyandı. “Akimiç,” diye bağırdı. “Eskiden bir terziydim, ben masumum,” diye mırıldandı. “Vurmayın bana.”

Diğer mahkûm kıs kıs güldü.

“Sigaran var mı Potseikin?” Eski terzi diğer şiltede yatmakta olana sordu. “Bir izmarit filan?”

“Canın cehenneme.” Diğerinin gözleri kan çanağıydı.

Akimiç, bu sefer Yakov’a sordu: “Sigaran var mı?”

Yakov çantasını havaya kaldırdı. “Çantam bomboş.”

Akimiç, “Neden burada olduğumu bilmediğine bahse girerim,” dedi.

“Bilmiyorum.”

“Ben de bilmiyorum zaten. Başka biriyle karıştırdılar herhalde. Yaptığımı söyledikleri şeyi yapmadım. Analarının sütü burunlarından gelsin inşallah. Beni anarşist sandılar.”

Ağlamaya başladı.

Potseikin, “Ben de bir düzine broşür ya da adına her ne deniyorsa işte, onun yüzünden buradayım,” dedi. “İnstitutski Caddesi’nde deli bakışlı, kalın paltolu herifin teki yanıma yanaştı, ‘Kardeş,’ dedi, ‘Tuvalet gitmem lazım, bir dakika şunu tutar mısın? Geri geldiğimde sana beş kapık vereceğim, söz veriyorum.’ İşemesi gereken bir adama ne diyebilirsin ki? Hayır diyebilir miydim? Ya sonra üzerime işeseydi? Ben de onun çıkını tuttum ve iki dakika içinde domuz bakışlı bir dedektif koşarak caddeden karşıya geçti ve karnıma silahı dayadı. Sonra da ne söylesem dinlemeden beni Gizli Polis’e

teslim etti. Oraya vardığımızda iri kıyım üç tanesi kemikle-
rimi kırana dek dövdüler. Sonra da bana broşürleri gösterip
Çar'ı devirmek istemekle suçladılar. Aslında kişisel olarak
İkinci Nikola ve kraliyet ailesine saygım sonsuzdur, özellikle
de genç prenses ve zavallı hasta oğlanı kendi çocuğum gibi
severim. Ama kimse bana inanmadığı için buradayım. Hepsi
o lanet olasıca broşürlerin yüzünden.”

Akimiç, “Benimki de kimlik yanlışlığı yüzünden,” dedi.
“Senin suçun ne dostum?”

Yakov, “Aynısı,” diye cevap verdi.

“Ne yaptın dediler?”

Yakov onlara bunu söylememesi gerektiğini düşündü ama
onu suçlayanları suçlamaktan geri duramadı.

“Bir çocuğu öldürdüğümü söylediler... Bu çirkin bir ya-
lan.”

Hücrede derin bir sessizlik oldu. Yakov, söylemekle hata
ettim, diye düşündü. Gardiyanı görebilmek için bakındı ama
adam çorba karavanasını almaya gitmişti.

Şiltelerde yatan iki tutuklu baş başa verip kulaktan kulağa
bir şeyler fısıldadılar. İlk fısıldayan Akimiç oldu. Sonra da
Potseikin bir şeyler söyledi.

Akimiç, Yakov'a, “Öldürdün mü peki?” diye sordu.

“Tabii ki hayır. Neden masum bir çocuğu öldüreyim?”

Bir kez daha fısıldaştılar. Potseikin kalın bir sesle, “Bize
doğruyu söyle, sen bir Yahudi misin?” diye sordu.

Yakov, “Ne fark eder ki?” dedi ama iki adam yine fısılda-
maya başladıklarında korktu.

“Bir şey yapmaya yeltenmeyin yoksa gardiyanı çağırırım.”

Perişan kıyafetler içinde olanı ayağa kalktı ve küçümse-
yerek tamirciye yaklaşmaya başladı. “Demek o Hristiyan
çocuğu öldürüp kanını emen Yahudi sensin ha? Gazetede
okumuştum.”

Yakov, “Beni rahat bırak,” dedi. “Bırak on iki yaşında bir
çocuğu, ben hiç kimseye öyle bir şey yapmadım. Tabiatımda
yok.”

“Sen kokuşmuş Yahudi yalancının tekisin.”

“Nasıl istersen öyle düşün ama beni rahat bırak.”

“Böylesi bir şeyi aşağılık bir Yahudi’den başka kim yapar ki?” Potseikin tamircinin üzerine çullandı ve çürük dişleriyle ensesini ısırmaya çalıştı. Yakov onu itti ama nefesi leş gibi kokan Akimiç de arkasından tamircinin kafasına ve yüzüne kemikli elleriyle yumruklar indiriyordu.

“İsa’nın katili!”

Yakov kollarını sağa sola savurarak, “Gevalt!” diye bağırdı. Ne kadar çabalasa ve yumruklarını sallasa da Potseikin ve Akimiç’in dayağından kurtulamadı. Tamirci acı içinde gözleri karararak kendinden geçti. İki adam ona vahşice vururken öylece yattı, bayılmakta olduğunu hissederken içinden korkunç bir öfke yükseldi.

Şiltesinde uyandığında diğer ikisinin horladığını duyarak tiksindi. Cinsel organının üzerinden bir fare geçince dehşetle irkildi. Ama hücrenin tepesindeki ufak ve parmaklıklı pencereden ayın bir kısmı görünüyordu. Tamirci bir süre huzur içinde onu seyretti.

DÖRDÜNCÜ KISIM

I

Proško, ahırın birkaç dakikada yanıp kül olduğunu, bunun Yahudi büyüğü sebebiyle olduğuna hiç şaşırmayacağını söyleyerek tamircinin ayaklarına tükürdü. Dört atın korkudan çıldırmış bir halde şaha kalkarak ve kişneyerek öldüğünü söyleyip ahırın simsiyah olmuş duvarlarına ve çöken çatının yanmış tahtalarına işaret etti.

Tuğla fabrikasına gelen sakallı, bıyıklı yetkililerin bazıları üniformalıydı. Yağmur dinmiş olmasına rağmen bazılarının elinde hâlâ şemsiye vardı. Gizli Polis jandarmaları, sivil kıyafetli dedektifler ve Kiev Polisi'nin yanı sıra, iki sıra altın düğmeli üniformasının göğsünde madalya taşıyan bir İmparatorluk Ordusu generali de bulunuyordu. Proško konuşurken hepsi sessizlik içinde ona bakıyordu.

Grubeşov, İngiliz stili bir melon şapka giymişti. Ayağında çamurlu çizmeler ve üzerinde bir yağmurluk vardı. Proško'nun ifadesini dinlerken yanakları al al olmuştu. Albay Bodyanski'nin elini sımsıkı kavrayarak kulağına bir şeyler fısıldadı. Albay da içtenlikle onun kulağına bir şeyler fısıldarken Yakov kurumuş dudaklarını ıslattı. Bibikov, sarı çamurla kaplı küçük botlar giymişti. Boynuna doladığı atkısı ve geniş kenarlı şapkasıyla, asık suratlı iki Kara Yüzler temsilcisinin arkasında duruyor ve birbiri ardına sigara yakıyor, nezaketle etrafındakilere de ikram etmekten geri kalmıyordu.

Sivilceli yüzüyle İvan Semyonoviç de yaşlıca bir rahiple birlikte yakınlarında duruyordu. Yakov, Ortodoks Kilise-

si'nden olan Rahip Anastasiy'in "Yahudilik Dini üzerine uzman" olduğunu duymuştu. Kır sakalları, ince elleri ve huzursuz bakan koyu gözleri olan rahip uzun bir cübbe giymiş, tas gibi şapkası uçmasın diye elini başına bastırmaktaydı. Ondan Yakov'un zaten berbat olan durumunu daha da kötü hale getirmesi bekleniyor olmalıydı. Yakov, elleri kelepçelenmiş, ayaklarına zincir vurulmuş halde endişe içindeydi. Aklını kaçırmamak için tüm gücüyle savaşıyordu. Diğerlerinin yanı sıra bir de arkasında silahlı beş gardiyan duruyordu. Tutuklanmasından bu yana neredeyse bir ay olmasına rağmen hâlâ başına gelenlere inanmakta zorluk çekiyordu. Sanki bir rüya görüyordu. Proşko'nun anlattıklarını hayretler içinde dinledi. Canice işlenen bir cinayetle suçlanmasını hem doğruymuş hem de kendisiyle ilgili değilmiş gibi dinliyordu. Sanki bu olay çok iyi tanımadığı, yabancı birinin başına gelmiş gibi hissediyordu. Bir yandan da böyle bir şey kendi başına gelebilir diye düşünüp tedirgin oluyordu.

Mayıs ayının bu soğuk pazar gününde tuğla fabrikasında kimsecikler yoktu. Arabacı Richter ve Serdiuk'tan başka işçilerin hiçbiri orada değildi. Onlar da hiç konuşmadan sadece dinliyor, arada sırada tükürüyorlardı. Ukraynalı kalpağını iri kırmızı elleri arasında tutarken huzursuz görünüyordu. Alman da eski şefine gözlerini dikmiş kötü kötü bakıyordu. Nikolay Maksimoviç'in de gelmesi bekleniyordu ama Yakov adamın evden ayık çıkabilmesi için saatin çok geç olduğunu biliyordu.

Sabah sis kalktıktan sonra sağanak bastırmış, yağmur öğleden sonra yeniden başlamıştı. Atlarla çekilen altı araba Plosski'deki bölge mahkemesinden aralıklarla ayrılmış ve çamurlu suları sıçrata sıçrata önce tuğla fabrikasında buluşmuştu. Yakov'u, Albay Bodyanski'yi ve jandarmaları taşıyan özel motorlu araba ise Lukianovski'de çamura saplanınca etraflarına insanlar toplanmış, bundan rahatsız olan savcı, şoföre meselenin "yayılmasını" istemediklerini belirtmişti.

Gazetelerde tamirciyle ilgili pek bir haber yazılmamıştı.

Tek bildikleri Podol'den bir Yahudi'nin "şüpheli" bulunarak tutuklandığıydı ama bu kişinin kim olduğu ya da neden şüpheli bulunduğu bilinmiyordu. Grubeşov daha ileri bir tarihte bilgi vermeye söz vermişti. Şimdilik soruşturmanın zarar görmesini istemiyordu. Adliyeden ayrılmalarından önce Bibikov daha fazla bilgi vermediyse de, bunu Yakov'a aktarmayı başarmıştı.

Grubeşov, pazar günleri giydiği kalın pantolonlu, kısa ceketli takım elbisesini giymiş olan Proško'ya dönerek, "Başından başla," dedi. "En başındaki şüphelerini duymak istiyorum."

Savcı, sanığa bu yeniden yüzleşmeyi planladığını daha önceden söylemişti. Bu yüzleşmenin amacını da "Sana karşı açtığımız davanın sağlamlığını görerek buna göre ve kendi yararına davranmanı sağlamak" olarak açıklamıştı.

"Nasıl benim yararına olacak ki?"

"Anlayacaksın."

Ustabaşı sümküdü. İki harekette burnunu sildi ve mendilini pantolonunun cebine tıktırdı.

"Her ne kadar Rus numarası yapsa da bir bakışta Yahudi olduğunu anlamıştım. Renk körü değilseniz soğanla turp arasındaki farkı ayırt etmek kadar kolaydır bu." Proško zorla güldü. "Adının Yakov İvanoviç Dologuşev olduğunu söylüyordu ama aksanından isminin onda sırtıttığını anlamıştım. İnsanın ismi kimliği gibidir ama bu isim onda çalıntı kıyafetler gibi eğreti duruyordu. Bir hayaletin varlığını hissetmek gibi onun bir Yahudi olduğunu hissediyordum. Kendi kendime, bekle bakalım, dedim. Buradan kötü bir koku yükseliyor. Belki de kendi doğal kokusudur. Belki de Rusça konuşmasından bana öyle gelmiştir. Belki de oğlanları kovalarkenki paytaklığındandır... Ama gözümü açıp adam gibi baktığımda kuşkularımdan emin oldum. Yahudi olduğuna şüphe yoktu. Ne derler, kurbağadan prens olmaz. Yahudilik adamın yüzünden belli olur. Bu herif sinsi biri, dedim kendi kendime. Yahudi zülüflerini ve buklelerini kesip de Ruslar gibi koyun

postundan palto giyince saklandığını sanıyor. Nikolay Maksimoviç'i kandırdıktan sonra belki onu deliğinden çıkarmak zor olacaktı, ama Tanrı'nın izniyle bunu başardım."

Grubeşov, "Detayları anlat," dedi.

"Onu gördükten on beş dakika sonra büroya gittim ve karakola teslim etmek için evraklarını sordum. Anında kendini ele verdi. Patrona verdiğini ve karakola kaydettirdiğini söyledi. Yalan söylüyordu. Bir adam çarpık konuşuyorsa, dedim, başka konularda da çarpıktır. O halde gözüm üstünde olacaktı. Fazla beklememe gerek kalmadı. Fırınların etrafında kendi amaçları uğruna dolanmaya çıktığında ben de gizlice odasına girdim ve deftere yazdığı rakamları kontrol ettim. Her gün yazması gerekenden az yazarak rubleleri kendine saklamıştı. Çok değildi, Yahudiler kurnazdır. Belki günde dört ya da beş ruble. Böylece Nikolay Maksimoviç şüphelenmeden, odasındaki teneke kutunun içinde küçük bir yığın biriktirmiş."

Yakov titriyordu. "Sen bir yalancısın. Bir hırsızsın ve suçlu benim üzerime atıyorsun. Sen ve arabacıların Nikolay Maksimoviç'ten binlerce tuğla çaldınız. Bunları takip ettiğim için benden nefret ediyordun çünkü artık daha fazla çalamaz hale gelmiştin."

Kimse dinlemiyordu.

Bibikov ustabaşına sordu: "Çaldığı rublelerle ne yapıyordu? Doğru hatırlıyorsam teneke kutuda yaklaşık doksan ruble vardı. Her gün dört ruble çalışıyorsa çok daha fazla parası olması gerekirdi."

"Bir Yahudi'nin parayla ne yaptığını Tanrı bilir. Paralarını yatağa götürüp arada bir becerirlermiş diye duymuştum. Bahse girerim çoğunu Podol'deki sinagoga göndermiştir. Rus rublesiyle yapacak çok şeyleri var ne de olsa."

Grubeşov, Albay Bodyanski'ye danıştıktan sonra açıkladı: "Gizli polis yüz beş ruble tespit etti." Yakov'a dönüp, "Çeneni kapalı tut," dedi. "Sana soru sorulduğunda cevap ver."

Proşko devam etti: "Dahası, tuğla fabrikasına başka Yahu-

diler getirdi. Bunlardan biri de şu yuvarlak şapkalılardandı, hasid mi ne deniyorsa işte. Ahırda dua ettiler. Başka bir tanesi de ortalıkta kimse yokken geldi. İkisi de başlarına boynuzlar bağlayıp Yahudi Tanrısı'na dua ettiler. Onları pencereden seyrettim ve dua edip hamursuz yediklerini gördüm. Anladığım kadarıyla yukarıdaki fırında da hamursuz pişirdiler. Polis geldiğinde yatağın altına saklanmış yarım çuval un vardı. Bunları takip ettim çünkü size söylediğim gibi şüpheleniyordum. Bunu geceleri bembeyaz yüzü ve garip bakışlarıyla etrafta gizlice dolaşırken gördüm. Ayrıca size anlattığım gibi oğlanları kovalarken gördüm. Onlara zarar vermesinden endişelendim. Ne kadar haklı olduğumu sonradan daha iyi anladım. Bir keresinde iki ya da üç okul çocuğu ellerinde kitaplarıyla fabrikaya gelmişti. Onları kovaladığını gördüm ama kaçtılar. Bir keresinde ona sordum. 'Yakov İvanoviç, o küçük okul çocuklarını niye kovaladın? Onlar iyi çocuklar. Tek istedikleri tuğlanın nasıl yapıldığını görmek,' dedim. Ama o bana şöyle cevap verdi: 'O kadar masumlarsa İsa onları koruyacaktır.' Bunu derken ne kastettiğini Proşko'nun anlamayacağını sandı, ama anladım."

Yakov inledi.

"Bu yüzden gözümü ondan ayırmadım. Ben izleyemediğim zamanlarda da arabacılara takip etmelerini tembihledim."

Hâlâ at kokuları saçmakta olan Serdiuk, "Aynen öyle," dedi. Richter de onayladı.

"Onları küçük siyah şapkalarını giyip dua ederken gördüm. Hamursuz pişirirlerken de gözetledim. O çocuk öldürüldüğünde nisan ayında karın yeniden yağmaya başladığı gündü. Çocuğu sabah mağarada bıçak yaralarıyla bulduklarında, bu herifi, diğer yuvarlak şapkalı Yahudi'yi merdivenlerden indirirken gördüm. Aceleyle fabrikadan uzaklaştılar. Yukarı çıktım, oraya girdiğimi anlamasın diye onların kardaki ayak izlerine bastım. Pişirdikleri hamursuzların parçalarını o gün bulmuştum. Yatağın altındaki yarım çuval unu, bunun

alet çantasını ve size söylediğim kanlı paçavrayı da. Şeytan gittiği her yere kötülüklerini saçarmış.

“Sonra delilleri yok etmek için ahır ateşe vermek istedi ama gözümün onda olduğunu fark etmişti. Tuğla fabrikasında karşısına çıktığımda yüzünün kanı çekilir, gözlerini kaldırıp bana bakamazdı. Bunlar o çocuğu öldürdükten sonra oldu. Cenazeden sonra polise gittim ve bir hafta içinde gelip onu tutukladılar. Hamursuzları ve size sözünü ettiğim diğer şeyleri aldılar ama Serdiuk, Richter ve ben döşeme tahtalarını kaldırmak için yukarı çıktık ve yerde koyu renkli kan izleri gördük. Polise göstermek istedik. Tam o sırada yaşlı, beyaz sakallı bir Yahudi’nin ahırdan koşarak çıktığını gördük. Hemen ardından da bütün ahır alevler içinde kaldı ve beş dakika içinde kül oldu. Atların bir kısmını şans eseri kurtarabildik. Altı tanesini kurtardık, dört tanesini kaybettik. Sıradan bir yangın olsaydı onunu birden kurtarabilirdik ama öyle bir yangındı ki, sanki içine rüzgârı da almış gibiydi. Sanki içinde insanlar ölüyor ve hayaletler onlarla buluşuyor gibi sesler çıkıyordu. Sesler bir Yahudi kitabından bazı büyülü kelimeler söylüyordu, yemin ederim. Bunun yaşadığı ve tutuklandığı üst katta alevler yağlı bir yeşil renge büründü. Öyle bir şey hayatımda hiç görmemiştim. Sonra renk sarıya döndü, sonra da siyah oldu. Samanların yandığı ahırdaki yangından iki katı hızla tutuşuyordu. Ahırdaki alevler turuncu ve kırmızıydı. Sıradan bir yangın gibi yanıyordu. Bu sayede altı at alevlerin arasından kurtarabildik. Dördünü de kaybettik.”

Richter ifadenin her kelimesinin doğru olduğuna yemin etti. Serdiuk da iki kez haç çıkardı.

2

Rahip Anastasiy, öldürülen çocuğun bitkin düşmüş annesi Marfa Golov’u kucakladı. Uzunca boylu, ince boyunlu,

esmer kadın, kıpkırmızı olmuş nemli gri gözleriyle eğilip selam vermeye çalışırken rahibin kollarında bayılmıştı.

“Günahlarımızı bağışla, peder,” diye ağlıyordu.

Rahip, “Sen bizi bağışla, çocuğum,” diye genzinden gelen bir sesle cevap verdi. “Dünya sana karşı günah işledi. Özellikle de peygamberimize karşı günah işleyenler yaptı bunu.”

Rahip haç çıkardı. Eli bir kuş gibi asılı kalmıştı. Yetkililer de onu taklit etti.

Yakov, Marfa Golov’u ilk gördüğünde kadın, kalın şallı bir komşusu ile birlikte, sivri teneke çatılı iki katlı ahşap evin kırık dökük merdivenlerinde durmuş, yetkililerin gelmesini bekliyordu. At arabaları görüldüğünde komşusu hızla uzaklaşmıştı. Ev, alçak duvarlı bir mezarlığa tepeden bakıyordu. Uzaktan da pazar günü bacasından duman tütmeyen tuğla fabrikasını görüyordu. Bibikov durup fabrikaya bakmıştı. Kutu biçimindeki ev, bir zamanlar beyaza boyanmıştı ama artık rengi griye dönmüştü ve boyaları dökülüyordu. Ön bahçede hiç çimen yoktu, yağmurdan çamur olmuştu. Bahçenin etrafı, sokağa bakan tarafta orantısız yerleştirilmiş koyu renkli plakalarla birbirine tutturulmuş olan boyasız yüksek bir çitle çevriliydi. Motorlu arabayla at arabalarının park edildiği evin ön tarafındaki cadde delik deşik ve çamur içindeydi. At arabaları cenaze merasimi arabalarına benziyordu. Bir tek ölüyü taşıyan cenaze arabası eksikti sanki.

Marfa, gazetenin haberine göre otuz sekiz yaşındaydı. Oldukça güzeldi. Gergin ve akli başka bir yerdeymiş gibi bir hali vardı. Gözleri bir o yana, bir bu yana dönüyordu. Ağzı mutsuzluktan bir çizgi halini almıştı, çenesi incecikti. Bu toplantı için koyu renk çiçekli bir bluz, uzun yeşil bir etek ve düğmeleri iki renkli, sivri burunlu ayakkabılar giymişti. Yıpranmış boynuna rengi atmış bir broş tutturmuş, omzuna hafif bir şal atmıştı. Bir de başına parlak kirazlarla süslenmiş beyaz bir şapka takmıştı. Bu şapka insanların ona ilgiyle bakmasına neden oluyordu.

Tamirci avluya getirildiğinde Marfa hıçkırıklara boğuldu.

Savcının emrindeki görevlilerden biri ve yakınlarında durmakta olan bir jandarma usulca ama duyulabilecek bir sesle tutukluyu lanetlediler.

Marfa soluğu kesilerek, “Kesinlikle bu o,” diye fısıldadı.

Bibikov gümüş çerçeveli kelebek gözlüğünü düzelterek Marfa’ya baktı. “Kimmiş o?”

“Jenya’nın bana anlattığı Yahudi. Onu uzun bir bıçakla kovalamış.”

Grubeşov, İvan Semyonoviç’e dönerek, “Kimlik tespitini not edin,” dedi. Yardımcı defterini yanına almamıştı ama polislerden birine söyleyerek ona yazdırdı.

Avluda küflenip yeşile dönmüş bir taş kuyu vardı. Bibikov eğilip kuyuya baktı ama bir şey göremedi.

Kuyuya küçük bir taş attı ve bir süre sonra taşın suya düştüğü duyuldu. Yetkililer birbirlerine baktı ama sorgu yargıcı yürüyüp gitti.

Marfa, savcıya döndü. “Oda üst katta efendim. Odanın küçük olduğunu göreceksiniz ama Jenya da yaşına göre ufak tefekti. Bana çekmemiş, benim minyon olmadığımı fark etmişsinizdir. Bu yönü bizi terk edip giden korkak babasına çekmiş.” Kadın gülümserken asabi görünüyordu.

Onları üst kata çıkararak yetkililere zavallı çocuğun uyuduğu yeri gösterdi. Herkes ayaklarını kapıdaki çamurlu pas-pasa silerek küçük sıkışık gruplar halinde yukarı çıktı. Karanlık ve daracık oda, geniş, dağınık bir yatak odası ile kapısı kilitli bir odanın arasında yer alıyordu. Yatak odasında üzerinde iki baş yastığı olan pirinç bir karyola vardı. Marfa kilitli odanın depo olduğunu söyledi.

“Dul bir kadının bu kadar yatak odasıyla ne işi olur? Genellikle eşyaları depolarım. Teyzem öldüğünde mobilyalarını bana bıraktı. Aslında benim kendime yetecek kadar eşyam var.”

Diğerleri çocuğun odasını gördükten sonra Yakov’a da yukarı çıkması emredildi. Yakov gitmek istemiyordu ama bunu söylerse onu zorla götüreceklerini biliyordu. Ağır ağır

merdivenlerden çıkarken ayaklarına vurulan zincirler birbirine çarpıyor, bileklerini kesiyordu. Peşinde de elleri silahlarında, üç jandarma vardı.

Yahudi çocuğun odasına kaçamak bir bakış attığı sırada Marfa, Peder Anastasiy, Grubeşov, Semyonoviç ve Albay Bodyanski koridordaydı. Onu dikkatle izlediler. Grubeşov dudaklarını büzmüştü. Tamirci sakın ve onurlu görünmek istiyordu ama bu mümkün olmadı. Sanki odadan vahşi bir hayvanın üzerine sıçrayacağından korkar gibiydi. Korkuyla, hücreye benzeyen daracık odaya baktı. Duvar kâğıdı yıpranmış, dağınık yataktaki çarşaf lar grileşmişti. Kirli battaniye yırtık pırtıktı. Oda ve karyola ona yabancıydı ama yine de bir an için sanki daha önce gördüğü hissine kapıldı. Hemen ardından Podol'deki matbaacının dairesinde kendi yaşadığı odayı hatırladı. Tanıdık gelen buydu ama koridordakilerin bilseler kesin onu suçlayabilecekleri bir şeyi düşündüğünü düşünmelerinden endişe duyuyordu.

“Sevgili Jeniçka'm günün birinde rahip olmayı ümit ediyordu.” Marfa, Peder Anastasiy'e fısıldıyordu ama söylediklerini herkes duyabiliyordu. Kadın kızarmış gözlerini kokulu bir mendille sildi. “Dindar bir çocuktu ve Tanrı'ya dua ededi.”

Peder, “Bana papaz okuluna hazırlandığını söylediler,” diye cevap verdi. “Keşişlerden biri bana onun çok iyi bir çocuk olduğunu söyledi. Hatta bazı açılardan aziz gibiymiş. Anladığım kadarıyla zaten mistik bir deneyimi olmuş. Bizim papaz cübbelerimizi de pek severmiş, günün birinde onlardan giymeyi hayal ediyormuş. Ölümü din adına büyük bir kayıp.”

Marfa acı içinde gözyaşı döküyordu. İvan Semyonoviç'in de gözleri buğulanmıştı. Arkasını dönerek paltosunun koluyla gözyaşlarını sildi. Yakov da ağlamak istiyordu ama ağlayamadı.

Derken Peder Anastasiy aşağı indi ve Bibikov da yukarı çıktı. Sıkışarak jandarmaların arasından geçti. Jenya'nın da-

racık odasına kayıtsız gözlerle baktı. Bakışları dalgın dalgın etrafta dolaştı. Sonra dizlerinin üzerine çömelerek yatak çarşafını kaldırdı ve yatağın altına baktı. Zemine dokundu ve toprak bulaşan parmak uçlarını inceledi.

Marfa aceleyle, “Yerler tozlu olabilir,” diye atıldı. “Ama lazımlığı her zaman boşaltırım.”

Grubeşov iğrenerek, “Önemli değil,” diye onu susturdu. Bibikov’a döndü. “Ne buldunuz?”

“Hiçbir şey.”

Sorgu yargıcı hızla Marfa’nın yatak odasına baktı ve diğer odanın kilitli kapısının önünde dinliyormuş gibi durdu ama kapıyı açmaya çalışmadı. Sonra merdivenlerden aşağı indi. Marfa telaşla çocuğun yatağını toparlama girişiminde bulununca Grubeşov ona bırakmasını söyledi.

“Sadece bir dakikamı alır.”

“Olduğu gibi bırakın. Polis böyle olmasını tercih eder.”

Birlikte aşağı indiler. Dışarıda yağmur çiselemesine rağmen yetkililerden bazıları avluda toplanmıştı. Tutuklu ve onun başında bekleyen jandarmalar da dahil geri kalanlar ise Marfa’nın dağınık ve tozlu salonunda bir araya geldiler. Salon sigara dumanı, bayat bira ve lahana kokuyordu. Grubeşov’un isteği üzerine Marfa pencerenin camını açtı ve kirli bir bez parçasıyla alelacele altı sandalyenin tozunu aldı. Kimse sandalyelere oturmadi. Tutuklu oturmaya korkuyordu.

Marfa eline bir süpürge alarak yerde bir şeyi süpürmeye kalktı ama savcı süpürgeyi elinden aldı. “Bu bekleyebilir Marfa Vladimirovna. Lütfen bütün dikkatinizi bize verin.”

Kadın telaşla, “Ortalığı biraz toplayayım demiştim,” diye açıkladı. “Açıkçası bu kadar yüksek düzeyli yetkililer beklemiyordum. Sadece tutuklunun ne yaptığını görmeye geleceğini sandım, neden pis bir Yahudi için temizlik yapayım diye düşündüm.”

Grubeşov, “Sorun değil,” dedi. “Ev işleriyle pek ilgilenmiyoruz. Şimdi oğlunuzun başına gelenleri anlatmaya başlayın.”

Marfa, “Küçüklüğünden beri rahip olmak isterdi,” diye ağladı. “Ama artık o mezarda yatan ölü bir ceset.”

“Evet, bunu hepimiz biliyoruz. Trajik bir hikâye ama belki de kendini, cinayetten önceki detaylarla ilgili bildiklerini anlatmaya odaklayabilirsin.”

“Önce size çay ikram etsem ne dersiniz efendim?” Marfa’nın dikkati dağıtmıştı. “Semaver kaynıyor.”

Grubeşov, “Hayır,” dedi. “Çok yoğunuz ve evimize dönmekten yapmamız gereken çok işimiz var. Lütfen bize hikâyeyi anlatın. Özellikle de Jenya’nın kaybolması ve ölümünü. Örneğin, bunu nasıl öğrendiniz?”

Sonra pencereden dışarıdaki kestane ağaçlarına düşen yağmur damllarına bakmakta olan Yakov’a seslendi: “Sen, bunun seni ilgilendirdiğini çok iyi biliyorsun. O yüzden dinle.”

Tamirci hapse girdiğinden beri şehir yeşile dönmüştü. Her yerde tatlı tatlı kokan leylaklar vardı ama kim bunun tadını çıkarabiliyordu ki? Yakov açık pencereden ıslak çimenlerin ve taze yaprakların kokusunu duyabiliyordu. Mezarlığın bittiği yerlerde gümüşü gövdeleriyle huş ağaçları göğe doğru uzanıyordu. Yakınlarda bir yerde bir laternacı bir zamanlar Zinaida Nikolayevna’nın Yakov’a gitarıyla çaldığı valsi çalıyordu: “Yaz gitti, sonsuza dek.”

Grubeşov, Marfa’ya dönerek, “Devam edin lütfen,” dedi.

Kadın şapkasını düzeltmek için iki elini birden kaldırdı, Grubeşov ile göz göze gelince ellerini indirdi.

“Ağırbaşlı bir çocuktuk,” diye hızla anlatmaya başladı, “bana asla diğer erkek çocukların yaşattığı sorunları yaşatmadı. Ben ise adına leke sürülmemiş, saf ve sade yaşayan bir dulum. Telgrafçı olan kocam daha önce sözünü ettiğim gibi beni terk etti efendim. Birkaç yıl sonra da veremden öldü. Bize davranışlarından ötürü hak etmişti bunu. Geçimimi sağlamak için çok çalışıyorum, evim bu yüzden pek temiz değil ama oğlumun her zaman başını sokacak bir evi oldu. Ona alnımın teriyle baktım. Açık konuşmamın kusuruna

bakmayın ama köle gibi çalışan bey gibi yaşayamaz. Bizi bırakıp giden kocam olmadan da geçinip gidiyorduk. Bu ev benim değil, burada kiracıyım. Bazen bir ya da iki odasına pansiyoner aldığım oluyor. Gerçi ayaktakımına karşı dikkatli olmak gerekiyor, özellikle de borcunu ödemeyen tiplere karşı. Çocuğumun bu tip insanlarla muhatap olmasını istemiyordum bu yüzden pansiyoner almaktansa çok daha fazla çalışmayı tercih ediyordum. Aldığım zaman da nazik insanları seçmeye gayret ediyordum. Bu sayede elimiz dar olsa da Jenya'ya yokluk çektirmedim. O da kıymetini bildi. Bana yardım ederdi. Her çocuk bunu yapmaz. Mesela komşu evde Vasya Şiskovski onun gibi değildir. Benimki itaatkâr bir çocuktuk, melek gibiydi. Bir keresinde din okulunu bırakıp kasaba çırak olarak girmek için benden izin istemişti. Ben de ona, 'Jenya, tatlım, derslerine çalışmaya devam etmen en iyisi olacaktır. Eğitimini tamamlamalısın. Günün birinde zengin olunca, zavallı yaşlı annene destek olabilirsin,' demiştim. O da bana 'Anneciğim,' diye cevap vermişti, 'sen yaşlı ve hasta olduğunda ne olursa olsun sana bakacağım elbette.' Melek gibi bir çocuktuk diyorum ya, bir gün İncil dersinden dönüp de rahip olmak istediğini söylediğinde bu yüzden hiç şaşırmadım. O gün gözlerim yaşlarla dolmuştu."

Kadın endişeyle Grubeşov'a baktı. Grubeşov hafifçe başını öne eğdi. "Devam edin Marfa Vladimirovna, Mart ayının sonuna doğru, Yahudilerin bu yılki Hamursuz Bayramı'ndan birkaç hafta önce neler olduğunu anlatın. Biraz daha yavaş konuşun ki söylediğiniz her şeyi anlayabilelim. Kelimelerinizi yuvarlamayın."

Yakov'a döndü. "Dikkatle dinliyor musun?"

"Can kulağıyla dinliyorum efendim. Öte yandan bunların benimle ne ilgisi olduğunu gerçekten anlamıyorum. Her şey çok garip."

Grubeşov, "Sabırlı ol, yeter," dedi. "Bir süre sonra çok iyi anlayacaksın, suratının ortasındaki burnu nasıl biliyorsan öyle bileceksin."

General de dahil olmak üzere yetkililerin çoğu bu sözlere güldü.

Marfa “Sözünü ettiğiniz sabah...” diye anlatmaya devam ederken Yahudi’ye bir bakış fırlattı. “... bir salı sabahıydı, hayatımın sonuna dek unutamayacağım bir sabah... Jenya kal-kıp ona vaftiz hediyesi olarak aldığım siyah çoraplarını giydi ve her zamanki gibi sabah saat altıda okula gitmek üzere çıktı. O gün gece hava kararana dek çalışmam gerekiyordu, sonra da gidip alışveriş yapacaktım. Bu yüzden eve geç döndüm. Jenya evde değildi. Bir süre dinlendikten sonra –doğumdan beri çok ağrı yapan varislerim var– komşum Sofya Şiskovs-ki’ye gittim. Onun oğlu Vasya da Jenya’nın sınıfında olduğu için oğlumun nerede olduğunu sordum. Vasya bilmediğini söyledi. Okuldan sonra Jenya’yı görmüştü ama Jenya her za-man yaptığı gibi eve onunla dönmemişti. ‘Nereye gitti?’ diye sordum. ‘Bilmiyorum,’ dedi. Belki büyükannesine gitmiştir, merak etmeyeyim, diye düşündüm. Aynı gece ateşim çıktı. Üç gün boyunca titreyerek nöbetler geçirdim, sonra üç gün daha yataktan çıkacak halim olmadı. Affedersiniz ama ancak tuvalete gitmek ve ishalimi kesmek için bir miktar pirinç haş-lamak için yataktan çıkabiliyordum. Jenya bir haftadır kayıp-tı. Tam söylemek gerekirse altı ya da yedi gündür ortalarda yoktu. Ben de üzerimi giyip polise gitmeye karar vermiştim ki, bir mağarada, vücudunda kırk yedi bıçak darbesi olduğu halde bulundu. Komşular ağır adımlarla ve yüzlerinde üzgün bir ifadeyle evime geldiler. Onlara bakınca daha söyleyecek-lerini duymadan korkuya kapılmıştım. Başıma neler geldiği-ni bana anlattıklarındaysa, ‘Hayatım sona erdi artık, çünkü yaşama sebebimi kaybettim!’ diye ağladığımı hatırlıyorum.”

Marfa elini gözlerinin üzerine koydu ve sendeledi. Yetki-lilerden ikisi ona doğru yöneldiler ama kadın bir sandalyeye tutunarak destek alınca geri çekildiler.

Bibikov yumuşak bir sesle, “Özür dilerim,” dedi, “ama nasıl oluyor da oğlunuzun kayıp olduğunu polise bildirme-den altı ya da yedi gün bekleyebildiniz? Benim oğlum kay-

bolsaydı anında haber verirdim, en geç eve gelmediği günün gecesinde. Hasta olduğunuzu anladım ama hasta insanların acil durumlarda yataktan çıkıp hareket edebildikleri biliniyor.”

“Bu ne kadar hasta olduğunuza bağlıdır, efendim. Oğlunuz kayıp da olsa, yüksek ateş ve bulantı ile mücadele ederken kafanız pek çalışmıyor. Jenya için endişeliydim, üstelik korkunç kâbuslar da gördüm. Başına korkunç bir bela geldiğinden korkuyordum ama ateş nedeniyle böyle rüyalar gördüğümü düşündüm. Ateşler içinde yattığım süre boyunca komşum Sofya ve Vasya da aynı şekilde hastalanmış. Kimse gelip kapımı bile çalmadı. Normalde gün içinde iki ya da üç kez gelen birileri olur. Sofya’nın kocası Yuri Şiskovski de ancak bayramdan bayrama uğrayacak türden bir adamdır. Pek iyi geçinmeyiz ama bu şu anda önemli bir konu değil. Her neyse, bu beş-altı günlük sürede evime birileri gelmiş olsaydı zavallı çocuğum için duyduğum endişeyi anlatabilirdim ama kimse gelmedi.”

Grubeşov, Bibikov’a dönerek, “Bırakın hikâyesini anlat-sın. Gerekirse sorularınızı sonra sorarsınız,” dedi.

Sorgu yargıcı meslektaşına başını salladı. “Bunun son derece gerekli olduğuna sizi temin ederim, Vladislav Grigori-eviç, öte yandan madem öyle istiyorsunuz sorularımı sonra soracağım. Başka neyin gerekli olup olmadığına gelince; sözgelimi soruşturma sürecindeyken uygulamakta olduğumuz şu prosedür... Bence bunu da tartışmalıyız, başka bir sebepten değilse bile en azından prensip olarak.”

Grubeşov, “Yarın,” diye cevap verdi. “Her şeyi yarın konuşacağız.”

Sonra kadına döndü. “Şimdi meselenin özüne gelin Marfa Vladimirovna. Bize Jenya ve Vasya Şiskovski’nin olaydan önce Yahudi ile ilgili neler söylediğini anlatın.”

Marfa iki adam arasındaki konuşmaları ilgiyle dinlemişti. Rahatsızlığı açıkça sıkıntıya dönüşmüştü. Bibikov konuşurken kadın etrafına endişeli bakışlarla bakıyordu ama biri ona baktığı anda gözlerini yere indiriyordu.

“Vasya da bana Jenya’nın birçok kez anlattığı şeyleri söyledi. Tuğla fabrikasındaki Yahudi’den korkuyorlardı.”

“Devam edin, dinliyoruz.”

“Jenya bir gün bana Vasya ile birlikte fabrika avlusunda oynadıkları sırada iki Yahudi gördüklerini söylemişti. Akşam doğru bir saatmiş. Yahudiler kapıdan gizlice girmişler ve bu Yahudi’nin yaşadığı kata çıkmışlar.”

Marfa tamirciye baktı, sonra gözlerini başka tarafa çevirdi. Tamirci başını öne eğmiş, duruyordu.

Bibikov, “Böldüğüm için özür dilerim,” diye savcıya döndü, “ama çocukların bu adamların Yahudi olduklarını nasıl bildiklerini anlamak isterim.”

Albay Bodyanski bir kahkaha attı. Grubeşov da gülümsemedi.

Marfa heyecanla, “Çok kolay efendim,” diye atıldı. “Yahudi kıyafetleri giyiyorlarmış ve uzun sakalları varmış. Sakalları buralardaki beyler gibi doğru düzgün değilmiş. Ayrıca çocuklar camdan bakıp adamların dua ettiklerini görmüş. Üzerlerinde siyah şapkalar ve cübbeler varmış. Çocuklar korkmuşlar, koşa koşa eve geldiler. Vasya’ya kalıp Jenya ile birlikte bir fincan kakao içip bir dilim beyaz ekmek yemesini söyledim ama o kadar çok korkmuştu ki kendi evine gitmek istedi.”

Grubeşov ellerini arkasında kavuşturmuş dinliyordu. “Lütfen devam edin.”

“Çocuklardan bu Yahudi’nin ahırın üstündeki odasına başka Yahudiler de getirdiğini duydum. Bir tanesi yaşlı bir adammış. Elinde siyah bir heybe varmış. O heybeyle ne yaptıklarını Tanrı bilir. Jenya bir keresinde bu Yahudi’nin yüzüne, onu bir daha kovalarsa ustabaşına şikâyet edeceğini söylemiş. Yahudi de ‘Ben de o zaman seni öldürürüm,’ demiş. Jenya bir gün onun fabrikada başka bir çocuğu kovaladığını görmüş. Buralarda oturan sekiz yaşlarında bir çocuk. Adı Andriyuşka Khototov. Babası sokakları süpürür. Neyse ki çocuk açık kapıdan kaçabilmiş, Tanrı’ya şükür. Yahudi

benim Jenya'mı görmüş ve onun peşine düşmüş ama Jenya'cıgım çitlere tırmanarak o seferliğine kurtulmuş. Bana çok korktuğunu anlatmıştı. Yahudi'den kurtulamayacağını sanmış. Yine bir gün fırınların oralarda saklanmış olan Jenya, Yahudilerden ikisinin bir Rus çocuğunu sürükleyerek ahıra götürdüğünü görmüş. Çocuk akıllı bir şeymiş herhalde ki onları ısırmış, tırmalamış ve öyle yüksek sesle bağırarak korkup salıvermişler. Jenya'yı kaç kez bir daha oraya gitmemesi için uyardım. 'Kaçırılabilirsin, seni öldürebilirler,' dedim. O da bir daha gitmeyeceğine söz verdi. Sanırım bir süre gitmedi, sonra bir gece korku içinde eve geldi. Ateşi çıkmıştı. O zaman bağırdım, 'Jenya, neyin var oğlum, çabuk bana neler oldu anlat,' dedim. O da Yahudi'nin mezarlıktaki mezar taşlarının arasında elinde uzun bir bıçakla onu kovaladığını anlattı. Onun önünde diz çöktüm. 'Jenya Golov, Meryem Ana aşkına, bir daha o şeytan Yahudi'nin yanına yaklaşmayacağına dair bana söz ver. O fabrikaya gitme,' dedim. O da 'Peki sevgili anneciğim,' diye söz verdi. Bana böyle söylemişti, demek ki oraya yine gitti. Oğlanlar böyledir işte efendim. Siz zaten bilirsiniz. Onları tehlikeye neyin çektiğini bir tek Tanrı bilir. Ama onu küçükken bazen yaptığım gibi eve kilitleyseydim bugün mezarda değil hayatta olacaktı."

Marfa hararetle haç çıkardı.

Grubeşov, "Marfa Vladimirovna, çocuklar başka ne anlattı size?" diyerek kadını devam etmesi için teşvik etti.

"Yahudi'nin masasında kan dolu bir şişe gördüklerini söylediler."

General hayrete düşmüştü, diğer yetkililer de dehşet içinde birbirlerine baktı. Gözlerini Marfa'ya dikmiş öylece bakan Yakov'un yüzü bembeyaz olmuştu. Dudakları titriyordu. "Masamda kan dolu bir şişe falan yoktu," diye bağırdı. "Olsa olsa bir kavanoz çilek reçelidir. Reçel kan değildir. Kan da reçel değildir."

Grubeşov, "Sessiz ol," diye emretti. "Konuşma zamanın geldiğinde sana bildireceğiz."

Jandarmalardan biri elindeki tüfeği Yakov'a doğrulttu.

Bibikov, "O aptal silahı indir," diye müdahale etti. "Adam hem zincire vurulmuş hem de kelepçeli."

Marfa'ya dönerek, "Siz bu kan şişesini kendi gözlerinizle gördünüz mü?" diye sordu.

"Hayır, ama iki oğlan da görmüş. Bana söylediler. Zorlukla konuşabiliyorlardı. Yüzleri yemyeşil olmuştu."

"O halde neden bunu polise bildirmediğiniz? Bunu yapmak görevinizdi. Az önce saydığınız bir dizi olayı da bildirmeliy-diniz. Örneğin şüphelinin oğlunuzu bıçakla kovalaması. Bu suçtur. Burası medeni bir toplum. Böyle şeylerin polise ih-bar edilmesi gerekir."

Marfa bir çırpıda cevap verdi: "Kusura bakmayın ama polislerden payıma düşeni aldım da ondan. Buradaki polis-lerden özür dilerim, onlar beni hiç rahatsız etmediler. Bir keresinde polise Yuri Şiskovski'yi şikâyet etmiştim. Kendime saklamayı tercih edeceğim bazı sebeplerden dolayı bu adam kafama bir tahta ile vurmuştu. Bütün gün beni karakolda tut-tular. Kişisel sorularla dolu uzun formlar doldurttular. Sanki suç işleyen benmişim gibi davrandılar. O manyak adamı da kafamda kanlı bir yara olmasına rağmen salıverdiler. Bir ap-tala sorsanız bile kimin kime vurduğunu anlardı. Böyle za-man kaybetmeyi göze alamazdım. Hayatımı kazanmak için çalışmak zorundayım. İşte oğlanların bana anlattıklarını bu yüzden polise bildirmedim."

Grubeşov, "Bu gayet anlaşılabilir bir şey," diyerek generale döndü. General de ona bakarak başını salladı. "Yine de sor-gu yargıcı ile aynı fikirde olduğumu belirtmem gerek, bu tür olayların vakit kaybetmeden polise bildirilmesi gerekir. Şimdi hikâyenizi anlatmayı tamamlayın Marfa Vladimirovna."

"Bitirdim, daha fazla anlatacak bir şey yok."

Savcı, "O halde," diyerek yetkililere döndü. "Devam etsek iyi olur."

Sarı yeleğinin cebinden incecik altın bir saat çıkardı ve gözlerine yaklaştırarak saate baktı.

Bibikov, "Vladislav Grigorieviç," dedi. "Tanığı sorgulama hakkımı kullanmakta ısrar etmek zorundayım."

Marfa'nın dik bakışlarındaki ifade korkudan öfkeye dönüştü.

"Ben size ne yaptım?" diye haykırdı.

"Kimsenin kimseyle bir alıp veremediği yok, konu bu değil. Marfa Golov, size bir-iki soru sormak istiyorum. Lütfen Vladislav Grigorieviç, ısrar ediyorum. Maalesef şu anda bazı konulara girmem mümkün değil ama bir-iki soru sorma konusunda ısrarcıyım. Sorularımın dürüstçe ve dosdoğru cevaplanmasını istiyorum. Örneğin, Marfa Golov, bir hırsız çetesinden çalıntı malların elinize geçtiği ve bu eve sık sık gelmekte olan âşığınızın da bu çetenin bir mensubu olduğu doğru mu?"

Grubeşov kıpkırmızı oldu. "Bu soruya cevap vermeye zahmet etmeyin," diye atıldı. "Konumuzla bir ilgisi yok."

"O kadar da ilgisiz olmadığında ısrar ediyorum Vladislav Grigorieviç."

"Hayır, söylediğiniz gibi mallar elime geçmiyor." Marfa'nın dudakları bembeyaz olmuş, gözleri koyulaşmıştı. "Düşmanlarım tarafından yayılan adi bir dedikodudan başka bir şey değil."

"Cevabınız bu mudur?"

"Elbette."

"Pekâlâ. Geçen yıl ocak ayında âşığınızın gözlerine bir şişe asit atarak onu hayatının sonuna dek kör olmasına sebep olduğunuz, bu adamla daha sonra yeniden barıştığınız doğru mu?"

"Beni ihbar eden o muydu?" Marfa öfkelenmişti.

"İhbar etmek mi?"

"Size bu yalanları söyleyen?"

"Boris Aleksandroviç, üstünüz olarak bu soruları sormaktan sizi men ederim." Grubeşov rahatsız olmuştu. "Bu türden sorular soracaksınız lütfen yarın sabah benim büromda sorunuz, aslına bakarsanız bu alakasız konuların davayla ne

ilgisi olduğunu pek anlayamıyorum da. Elimizdeki delillerin ağırlığını değiştirmiyorlar. Artık işimize devam etmeliyiz. Günlerden pazar ve hepimizin ailemize karşı sorumlulukları var.”

“Önem ve ağırlığından bahsettiğiniz deliller hangileri acaba?”

“Baştan beri toplamakta olduğumuz deliller. Ayrıca tarihin delilleri de buna dahildir.”

“Tarih kanun değildir.”

“Bunu göreceğiz.”

“Marfa Golov’dan bir cevap almakta ısrar etmek zorundayım.”

Marfa kibirli bir havayla, “Başka söyleyecek bir şeyim yok” diye cevap verdi. “Beni döverdi ve ben de kendimi savundum. Bacaklarım ve sırtım aylarca mosmor gezdim. En sonunda gözüme öyle sert vurdu ki üç hafta gözümünden iltihap aktı.”

“Oğlunuzu da dövdüğü doğru mu? Bir keresinde öylesine sert dövmüş ki çocuk bilincini kaybetmiş.”

Grubeşov bağırdı: “Cevap vermenizi yasaklıyorum.”

Albay Bodyanski, Bibikov’a döndü. “Aptallık etme.”

Marfa haykıarak, “Bu Yahudi oğlumu öldürdü. Birinin onun gözlerini oyması gerek,” dedi. Pencereye koşarak açık olandan dışarı, mezarlığa doğru bağırdı: “Jenya, bebeğim, evine dön! Annene geri dön!”

Acıyla ağlıyordu.

Yakov, bu kadın deli, diye düşündü. Başındaki kirazlı şapka da bunun kanıtı.

Marfa, tamirciye dönerek bağırdı. “Bana ormandaki aç kurtlar gibi baktığını görmüyor musunuz? Durdurun onu!”

Yetkililer arasında bir kıpırdanma oldu. İki jandarma tutukluyu kollarından yakaladı.

Marfa, tamirciye öfkeyle bakarak başındaki şapkayı çıkarmaya çalıştı. Göz kapakları seğirdi. İnleyerek yere yığıldı. Başındaki şapka yere yuvarlandı ama kadın kendinden geç-

meden önce şapkanın nerede olduğunu görmek için etrafına bakındı.

Peder Anastasiy ve Albay Bodyanski ona yardım etmek için yere eğildiler. Marfa kendine geldiğinde odada sadece polis, jandarmalar ve tutuklu vardı. Bibikov'un herkesten önce orayı terk ederek çamurlu yoldan yürümesi ve tek başına arabaya binip gitmesi Yakov'u yıkmıştı. Ölen çocuğun annesi şapkasını istedi. Üfleyip dikkatle büfenin çekmecesine kaldırdı.

Sonra da başını kalın siyah bir şalla örttü.

3

Melon şapkası ve ıslak yağmurluğu ile Grubeşov elindeki büyük siyah şemsiyeyi Peder Anastasiy'in başının üzerine tutuyordu. Islak dudaklı peder alçak, düz bir taşın üzerinde durmuş, sesini bazen anlattığı konuyla alakasız bir şekilde alçaltıp yükselterek, genzinden gelen konuşmasıyla Yahudi soyunun suçundan bahsedip duruyordu.

Polis ve diğer yetkililer, arabaları taş döşeli eğimli bir sokağın girişinde bırakmışlardı. İnsanlar pencerelerinden ya da kapılarının önünden onlara bakıyordu ama kimse izlemek için dışarı çıkmamıştı. Yetkililerden oluşan kalabalık grup yaklaşırken sokaktan bir güvercin sürüsü havalandı, iki küçük beyaz köpek de acı acı havlayarak evlerine doğru koştu. Topluluk uzaktan Dinyeper'e bakan bir tepeye yürüyerek tırmandıktan sonra çamurlu bir dereye inip, oradan da derenin kıyısını takip ederek neredeyse dimdik duran kayalık bir tepeye doğru ilerledi. Tepenin cephesinde bazı mağaralar görülüyordu. Jenya Golov bu mağaralardan birinin içinde bulunmuştu.

Çocuğun cesedinin bulunduğu gün Yakov'un okuduğu gazetelerde ayrıntılı bir şekilde tarif edilen bu mağara yüz-

yıllar önce keşişler tarafından tepenin içine oyulmuştu. Yüksekliği neredeyse dört-beş metre idi. Mağaranın içine girmek için kayalık dağın yüzeyine oyulmuş basamaklardan çıkmak gerekiyordu. Tepesinde ise, üzeri kırlangıçlarla dolu ince gövdeli huş ağaçlarından oluşan bir orman vardı. Ormanın ardında, Nikolay Maksimoviç'in tuğla fabrikasından birkaç kilometre mesafede kalan düzlükte ise, dağınık evler ve boş arazilerden oluşan şehrin varoşları uzanıyordu.

Grubeşov, "Buradan Jenya'nın öldürüldüğü tahmin edilen tuğla fabrikasına neredeyse dümdüz bir yol var," dedi.

Bibikov ise, "İzin verirsiniz, Vladislav Grigorieviç, Marfa Golov'un evinden gelen hem düz hem de biraz daha kısa bir yol olduğuna da dikkatinizi çekmek isterim," diye ekledi.

Savcı, "Her ne ise," diye cevap verdi, "uzmanların vereceği ifade en önemli delil olacaktır."

Nefesi sarımsak kokan, uzun saçlı, iri burunlu bir adam olan rahip, Grubeşov'un şemsiyesinin altında ayakta durmaktaydı. Karşısında da dinleyicileri düzensiz bir daire oluşturmuşlardı. Savcı Yakov'u yakına çağırdı. Yakov gardiyanları tarafından öne doğru itilirken ayağındaki zincirler birbirine çarpıyordu. Yetkililer yana açılıp yol verdi. Bibikov ise arkada durmuş, sakın sakın sigara içiyordu.

Yağmur hâlâ çiseliyordu. Tamirci kalpağını kaybettiği için yağmur onu mevcut durumunda tahmin ettiğinden de çok rahatsız ediyordu. Kaybettiğim sadece bir kalpak, hayatım değil, diye düşündü ama bu düşünce ona korkunç geldi. İlk kez hayatından endişelendiğini kendine itiraf ediyordu. Öğrenildiği anda ölüme mahkûm edilmesine yol açacak gizli bir gerçeği öğrenmek üzere olduğundan korkarak ayakları çamura batmış, soluğu kesilmiş bir halde öylece kalakalmış, dinliyordu.

Rahip Ruslara hitap ederek kuru ellerini kavuşturdu. "Sevgili evlatlarım, dünyanın yaratıldığı günden beri ölenleri ortaya çıkarmak üzere yer yarılacak olsa, İsa'dan nefret eden Yahudiler tarafından kaç Hıristiyan çocuğun işkence edile-

rek öldürüldüğüne çok şaşırırdınız. Yüzyıllar boyunca kendi kutsal kitaplarında ve yazılarında anlatıldığı gibi, Yahudi kanı onları tarifsiz şiddetlere ve başkalarının inançlarına saygısızlığa yöneltir. Örneğin Talmud'da kan, su ve süte benzetilir, bu kitap Hristiyanlara karşı düşmanlığı öğütler, onları insan olarak görmez, hayvanlarla eşdeğer görür. "Öldürmeyeceksin" emri bizi kapsamaz, çünkü kitaplarında bir de "Hristiyanlar arasındaki iyileri öldürün," diye de buyrulur. Bu kalleşlik Yahudilerin büyü ve simya kitabı olan Kabala'da ifade edilir. Kabala'da şeytanın adı çağırılır, bu nedenledir ki bu cellatlar nice masum çocuğu gözünün yaşına bakmadan katletmiştir."

Rahibin gözleri yetkililerin yüzlerinde dolaştı ama kimse kıpırdamadı.

"Ayin niteliği taşıyan bu cinayetler sevgili peygamberimizin çarmıha gerilişini yeniden canlandırmak için yapılır. Hristiyan çocukların öldürülmesi ve kanlarının Yahudiler arasında dağıtılması onların Hristiyanlığa karşı ezeli düşmanlığının bir nişanesidir. Çünkü masum Hristiyan çocuğunu öldürmekle İsa'yı yeniden kurban etmiş olurlar. Jenya Golov'un kanının akması İsa'nın kıymetli kanının, düşmanlarınca çivilendiği çarmıhta canice damla damla akıtılmasını simgelemektedir. Bir Hristiyan'ın öldürülmesi Yahudilerin yüzyıllardır beklemekte oldukları Mesihleri İlyas'ın gelmesini çabuklaştıracaktır, öyle söylerler. Onun için ezelden beri kapıları açık bırakırlar. Oysaki bu mesih ilk gelişinden bu yana geçen çağlar boyunca bir kez daha onların çağrısını kabul etme zahmetine katlanmamıştır. Kudüs'teki tapınaklarının Titus'un orduları tarafından yerle bir edilmesinden bu yana sinagoglarında hayvan kurban edilmesi için sunak yer almamıştır. Bu nedenle hayvanlar yerine Hristiyanların, özellikle de masum çocukların öldürülmesi kabul edilir hale gelmiştir. Yazdıkları ülkemizde 1844'ten beri yasaklı olan filozofları Maymonides bile Yahudilere Hristiyan çocukları

öldürmelerini emreder. Sizlere bizi hayvan olarak gördüklerini söylemedim mi?”

Rahip Anastasiy genzinden gelen müzikal konuşmasıyla, “Geçmişte Yahudiler, Hıristiyan kanını birçok amaç için kullanmıştır,” diye devam etti. “Büyüler ve cadı ayinlerinde, aşk ve ölüm iksirlerinde, bir ülkeden diğerine yayılan bulaşıcı hastalık salgınlarını yaratmakta Hıristiyan kanı ile kendi Yahudi idrarlarını karıştırarak kullanmışlardır. Bunlara zehirli yılanların başlarını ve hatta İsa’nın kanayan bedeninden bir parçayı bile karıştırdıkları söylenir. Yahudilerin hepsinin ömürlerini uzatmak için Hıristiyan kanına ihtiyaç duyduğu, aksi halde genç yaşta öldükleri yazılıdır. O tarihlerde bizlerin kanı onların hastalıklarına en etkili çare imiş. Bu da yazılı kayıtlarda geçmektedir. Eski tıp kitaplarına göre bu kanı doğum yapan kadınlarını iyileştirmekte, kanamaları durdurmakta, bebeklerdeki körlüğü gidermekte ya da sünnet nedeniyle oluşan yaraları iyileştirmekte kullanırlarmış.”

Kiev polisi yetkililerinden Yüzbaşı Korimzin, ıslak palto-su ve çamurlu çizmelerinin içinde, gizlice haç çıkardı. Yakov bayılacak gibi oldu. Rahip ona dik dik baktıktan sonra konuşmaya devam etti. Konuşması sakindi ama hareketleri heyecanlıydı.

Ruslar ciddi bir ilgiyle dinlemeye devam ediyordu.

“Evlatlarım, aramızdan bazıları anlattıklarımın eski çağların batıl hikâyeleri olduğunu savunacaktır. Öte yandan, size anlattıklarımın hepsi doğrudur, diyemem ama bunlar Yahudilere karşı yöneltilen suçlamaların sıklığından yola çıkılarak varılan saptamalardır. Hiç kimse gerçeği sonsuza dek gizleyemez. Yaşadığımız bilim çağında bizler de bu talihsiz insanlara karşı yapılan her suçlamayı satırı satırına kabul edemeyiz elbet; öte yandan inanmakta tereddüt etmemize rağmen anlatılanların ne kadarının doğru olduğunu da sormamız gerekir. Bütün Yahudiler suçludur, bu yüzden de hepsi katledilmelidir, demiyorum ama aralarında özellikle de (liderleri tzadikler olan) Hasid’ler gibi bazı tarikatlar vardır ki, bunlar

sizlere anlattıklarımın benzeyen gizli suçlar işlemektedir. Hıristiyan dünyası ise her ne kadar sıklıkla bu suçlara maruz kalsa da, zavallı bir çocuk daha öldürülüp bu cinayette olduğu gibi; cesedi elleri arkasından bağlanmış, bedeni keskin bir aletle birçok yerinden deşilmiş, eski çağlarda işlenen suçlarda olduğu gibi üzerinde 3, 7, 9, 13'e benzer bazı büyülü sayılarda yaralar açılmış halde bulunana kadar, başına gelenleri unutuvermektedir.

Her ne kadar başka amaçlarla kutladıklarını söyleseler de onların Hamursuz Bayramı'nın İsa'nın çarmıha gerilişini kutlamak için yapıldığını biliriz. Bu bayramda dini törenleri için Hıristiyanları kaçırdıklarını biliriz. Burada, kutsal şehrimizde 1100 yılındaki Polovostia yağmaları sırasında keşiş Eustratios, Peçera Manastırı'ndan kaçırılarak Herson Yahudilerine satılmıştır. Bu Yahudiler keşişi Hamursuz Bayramı'nda çarmıha germiştir. Artık böyle suçları açıkça işlemeye cesaret edemediklerinden, bu bayramı hamursuz denen matzolar ve kabarmayan ekmekler yiyerek kutluyorlar. Fakat bu hareketleri bile ardında bir suç gizlemektedir, çünkü yedikleri bu yiyeceklerin içinde şehitlerimizin kanı vardır, elbette tzadikler bunu inkâr edecektir. Sonuç olarak, Hamursuz Bayramı'nda yedikleri bu yiyeceklerin içindeki kanlarımızla, yaşayan İsa'nın işkenceden geçirilmiş bedenini tekrar tekrar tüketmiş oluyorlar. Evlatlarım, sizleri temin ederim ki, büyüyünce rahip olmayı arzulayan Jenya Golov adındaki bu masum çocuk işte bu yüzden katledilmiştir!"

Rahip elindeki mendille önce bir gözündeki yaşı, ardından da diğer gözünü sildi. Tamircinin yanında duran iki gardiyan ondan uzaklaştılar.

Neden sonra Yakov haykırdı. "Bunların hepsi masal. Her bir kelimesi hem de. Böyle bir şeye kim inanabilir? Ben inanmam!" Sesi çatlamıştı, yüzündeki kan adeta tamamen çekilmişti.

Rahip, "Anlayanlar inanacaktır," diye cevap verdi.

Grubeşov ateşli bir ses tonuyla, “Kendi iyiliğini düşünüyorsan saygılı ol,” diye uyardı. “Dinle de ders al!”

Tamirci, “Gerçekler bunun tam tersiyken nasıl ders alırım?” diye haykırdı. Boğazına bir yumru oturmuş gibiydi. “Bir-iki olay üzerine teori geliştirmek olur da bu konuşulanlardaki gerçeği anlayamıyorum. Kusura bakmayın ama Kutsal Kitap kan içmemizi yasaklar. Kitabın her yerinde yazar bu. Kurallarda ve her şeyde geçer. Kutsal kitaplarla ilgili bildiğim neredeyse her şeyi unuttum ama geleneklerini bilen insanların arasında yaşadım. Üzerinde azıcık bir kan görse bile karım yumurtaları bize yedirmez, keçilere verirdi. Ona, ‘Rais!’, derdim, ‘biraz rahat ol. Böyle krallar gibi yaşamaya gücümüz yetmez.’ Ama o asla kanlı yumurtayı sofraya getirmezdi. İstemeseniz bile bu geleneklere göre yaşıyorsunuz. Üstelik karım bildiğinden asla şaşmazdı, papaz efendi. Ona asla, ‘Kanlı yumurtayı geri getir,’ demezdim çünkü deseydim yumurtayı kafama fırlatırdı. Azıcık yediğimiz eti ya da tavuğu bile bir damla kan kalmasın diye saatlerce yıkardı. Sonra da tuza basardı ki en son damladan bile kurtulduğundan emin olsun. Doğrusu budur işte, size yemin ederim. Bu suçu ben işlemedim, size yemin ederim ben masumum. Sadece size değil papaz efendi, buradaki bazı yetkililere de. Ben bir Hased değilim, bir tzadik de değilim. Sadece bir tamirciyim. Çoğu kişiden daha fakir bir tamirci. Eskiden kısa bir süre için Çar’ın ordusunda askerlik yapmıştım. Bütününüyle doğruyu söylemem gerekirse, dindar bir adam değilim. Ben açık görüşlü bir insanım. Başlarda karım ve ben bu konuda çok kavga ederdik ama ona insanın dini kendinedir derdim ve konu kapanırdı. Böyle söylediğim için kusuruma bakmayın papaz efendi. Her neyse, bugüne kadar ne o çocuğa ne de başka bir çocuğa elimi bile sürmedim. Ben de bir zamanlar çocuktum ve o zamanları unutamıyorum. Çocuklara karşı şefkatliyimdir. Karım bir çocuk doğurabilseydi çok mutlu bir adam olacaktım. Anlattığınız gibi bir şeyi yapmak benim

karakterimde yok. Böyle düşünen varsa beni başka biriyle karıştırdığı kesindir.”

Yakov yetkililere döndü. Hepsi de saygıyla dinlemişlerdi. Hatta o iki Kara Yüzler temsilcileri bile. Gerçi kısa boylu olanı Yakov’dan hoşlanmadığını hiç saklayamıyordu. Diğeri ise yürüyüp gitmişti şimdi. Kumaştan yuvarlak bir kalpak giymiş bir adam tatlı bir ifadeyle Yakov’a gülümsedi, sonra dalgın bakışlarını uzaklara, ağaçların üzerinden yükselen katedralin altın kubbelerine doğru çevirdi.

Grubeşov, “İşe yaramaz kokuşmuş hikâyeler anlatacağına suçunu itiraf etsen iyi olur,” dedi. Sonra da dönüp rahipten kaba konuştuğu için özür diledi.

“Size söylediğim gibi suçsuzsam neyi itiraf edeceğim sayın savcı? İtiraf edebileceğim şeyler var ama bu cinayetle ilgili değil. Burada beni affetmeniz gerekcek, bu suçu ben işlemedim. Böyle bir şeyi neden yapayım ki? Yanılıyorsunuz, efendim. Birileri ciddi bir yanlış yapıyor.”

Ne var ki kimse bunu kabul etmeyince Yakov’un üzerine büyük bir üzüntü çöktü.

Grubeşov, “Bu işin nasıl yapıldığını itiraf edeceksin,” diye cevap verdi. “Çocuğu şekerle kandırıp ahıra nasıl çağırdığını, sonra da iki veya üç kişi ona nasıl saldırdığınızı, onu susturup elini ayağını nasıl bağladığınızı ve merdivenlerden yaşadığınız odaya nasıl sürüklediğinizi anlatacaksın. O kara şapkalar ve cübbelerinizi giyip çocuğun başında dua ettiniz, korku dolu çocuğun üstünü başını soydunuz ve onu bıçaklamaya başladınız. Önce on iki bıçak darbesi, sonra on üçe tamamlamak için bir tane daha. Kabala kitaplarınızda yazana göre önce en çok kan akacak yerler olan kalbinin etrafına ve boynuna, sonra da yüzüne on üç darbe. Onu korkutup işkence ettiniz. Çocuk kurbanınızın titremesinden ve çaresizce merhamet dilenmesinden zevk aldınız, bir yandan da bembeyaz kalana dek akıttığı kanını şişelere doldurdunuz. Beş-altı şişe ılık kanı siyah bir heybeye tıktırdınız. Geleneğinizi anlayabildiğim kadarıyla bu kan matzo ve afikomen yapımında

kullanılmak için kambur bir Yahudi tarafından siyah heybenin içinde bir sinagoga teslim edildi. Zavallı Jenya Golov'un tüm kanı akıtılmış bedeni cansız bir şekilde yerde yatıyordu. Sen ve o beyaz çoraplı tzadik Yahudi çocuğu kaldırıp gecenin karanlığında buraya taşıdınız ve cesedi mağaraya bıraktınız. Sonra çocuğun hayaletinin sizi takip etmemesi için ikiniz de ekmek ve tuz yiyip güneş doğmadan oradan kaçtınız. Oda-
nın yerlerindeki kan izlerinin görülmesinden korktuğun için daha sonra Nikolay Maksimoviç'in ahırını yaksın diye Yahudi adamlarından birini gönderdin. İşte itiraf etmen gerekenler bunlar.”

Tamirci inleyerek göğsünü yumruklamaya başladı. Gözleri Bibikov'u arıyordu ama sorgu yargıcı ve yardımcısı gözden kaybolmuştu.

Grubeşov gardiyanlara dönerek, “Mağaraya götürün,” diye emretti.

Şemsiyesini kapattı ve basamakları hızla tırmanarak onlardan önce mağaraya girdi.

Yakov'un ayağına bağlanan zincirler çok kısa olduğundan merdivenleri çıkmasına engel oldu. Bu yüzden iki jandarma kollarına girerek onu sürükleye sürükleye, ite kaka yukarı çıkardılar. Diğer gardiyanlar da tam arkalarından takip ediyordu. Gardiyanlardan biri mağaraya girdi, diğerleri de tamirciyi mağaranın dar girişinden içeri soktu.

Ölüm kokan karanlık ve rutubetli mağara, duvarlara yerleştirilmiş mumlarla aydınlanıyordu. Grubeşov tamircinin alet çantasını çıkardı.

“Bunlar senin aletlerin değil mi Yakov Bok? Arabacı Richter bunları ahırdaki odanda bulmuş.”

Yakov mum ışığında da olsa aletlerini tanıdı.

“Evet efendim. Yıllardır bu aletleri kullanırım.”

“Şu paslı bıçağa ve şu bezle kanı temizlenmiş olan kunduracı bizine bak da ondan sonra sen beraberindeki Yahudi çetesinin o masum ve tatlı Hristiyan çocuğunu öldürüp kanını akıtmakta bu aletleri kullandığınızı inkâr et bakalım!”

Tamirci kendini bakmaya zorladı. Kunduracı bizim parlayan ucuna baktı. Aletlerden başını kaldırdığında karanlığın içinde mağaraya gelen herkesi görebiliyordu artık. Aralarında başına siyah bir şal sarmış, nemli gözleriyle Marfa Golov da vardı. Mezarından çıkarılıp getirilmiş, yerde cırılçıplak yatmakta olan Jenya'sının başında diz çökmüş ağlıyordu. Çocuğun grileşip büzüşmüş cesedindeki yara izleri, büyük başının ve küçük ayaklarının ucuna konmuş iri, beyaz mumların ışığında görülebiliyordu

Yakov aceleyle çocuğun şişmiş yüzündeki yaraları sayarak haykırdı: "On dört tane!"

Ne var ki savcı bunların iki kere yedi anlamına geldiğini söyledi ve yedi de büyülü rakamlardandı. Etrafa sarımsak kokuları saçan Rahip Anastasiy dizlerinin üzerine çökerek sessiz bir iniltiyle dua etmeye başladı.

BEŞİNCİ KISIM

I

Günler geçiyor, Rus yetkililer sabırsızlıkla Yakov'un âdet dönemini bekliyordu.* Grubeşov ve general sık sık takvimi kontrol ediyordu. Âdet dönemi yakın zamanda başlamazsa, onu bu amaç için kullandıkları bir aletle penisinden kan almakla tehdit ediyorlardı. Alet demirden yapılmış bir pompaydı. Üzerindeki kırmızı ibre ne kadar kan alındığını gösteriyordu. Tehlikeliydi çünkü bazen hatalı çalışıp insanın vücudundaki tüm kanı da alabiliyordu. Sadece Yahudiler üzerinde kullanılıyordu. Yalnızca onların penislerine uygundu.

Sabah olunca gardiyanlar hücreye girip tamirciyi sarsarak uyandırdı. Üzeri dikkatle arandıktan sonra giyinmesi emreldi. Elleri kelepçelendi, ayakları zincire vuruldu. Sonra iki kat yukarı çıktı. Bibikov'un ofisine götürülüyor olmayı ümit etmişti ama gittikleri yer, koridorun karşısındaki savcının odasıydı.

Bekleme odasının arka tarafındaki duvara dayalı oturma sırasında üzerlerinde eskimiş takım elbiseler olan iki adam Yakov'a kaçamak bakışlarla baktıktan sonra gözlerini yere indirdiler. Yakov, bunlar casus, diye düşündü. Grubeşov'un bürosu yüksek tavanlı büyük bir odaydı. Savcının masasının tam arkasında, başında mavi bir hale ile çarmıha gerilmiş İsa'nın uzun bir ikonası duruyordu. Savcı masasında oturmuş resmi evraklar okuyor, arada açık duran hukuk kitaplarına göz atıyordu.

* Ortaçağ'da, erken modern Avrupa'da ve bundan bir müddet sonra da Hristiyan dünyasında Yahudi erkeklerin âdet gördüklerine inanılmıştır –ed.n.

Tamirciye Grubeşov'un karşısındaki bir sandalyeye oturması emredildi. Gardiyanlar da tamircinin arkasında dikildiler. Rahatsız edici derecede sıcak bir gündü. Sıcağa rağmen pencereler kapalıydı.

Savcı açık yeşilimsi bir takım elbise giymiş, içine de önceki gün üzerinde olan aynı kirli sarı yeleği giyip aynı siyah papyonunu takmıştı. Favorileri taranmıştı. Kocaman bir mendille yağlı ensesini, yüzünü ve nemli ellerini sildi. Yakov o sabah gördüğü kâbus nedeniyle huzursuzdu. Savcının mağaradaki performansından beri neredeyse onun yüzüne bakamayacak durumdaydı. Kendini boğuluyor gibi hissediyordu.

Grubeşov, "Seni mahkemeni beklerken Kiev Hapishanesi'nde hücre hapsine göndermeye karar verdim," diye açıklarken sümkürdü ve burnunu ağır ağır sildi. "Mahkemenin ne zaman başlayacağını tahmin etmek elbette kolay değil. Bu yüzden sana işbirliği yapıp yapmayacağını sorayım dedim. Belki artık daha isteklisindir? Durumunu düşünecek zamanın olduğuna göre belki de artık gerçeği anlatmaya gönüllü hale gelmişsindir. Ne diyorsun? Daha fazla direnmek başını ağrıtmaktan başka işine yaramaz. İşbirliği yapman durumunu rahatlatacaktır."

"Başka ne diyebilirim, efendim?" Tamirci üzgün üzgün içini çekti. "Elimdeki birkaç kelimeyle masum olduğumdan başka bir şey söylemek elimden gelmiyor. Aleyhime hiçbir delil yok çünkü yaptığımı söylediğiniz şeyi yapmadım."

"Bu çok kötü işte. Bu cinayetdeki rolünü sen tutuklanmadan önce biliyorduk. Bölgede yaşayan tek Yahudi sendin. Birinci Lonca tüccarları Mandelbaum ve Litvinov buna istisna, çünkü cinayet işlendiği sırada, belki de bilerek, ikisi de Rusya dışındaydı. Olayı duyar duymaz bir Yahudi'den şüphelendik çünkü bir Rus büyük ihtimalle bu türden bir suç işleyemezdi. Kavgada birinin boğazını kesebilir ya da aniden birkaç darbeye birini öldürebilir ama hiçbir Rus masum bir çocuğu kırk yedi bıçak darbesiyle böyle işkence ederek öldürmez."

"Ben de öldürmem," diye cevap veren tamirci bir kez

daha, “ne kusurum olursa olsun böyle bir davranış benim yaradılışımda yoktur,” diye açıkladı.

“Deliller senin aleyhine görünüyor.”

“Belki de delillerde yanlışlık vardır, sayın savcı?”

“Delil delildir, yanlış olması mümkün değil.”

Grubeşov’un sesi ikna edici bir tona büründü. “Bana dü-rüstçe doğruyu söyle Yakov Bok, bu cinayeti sana Yahudi Milleti işletmedi mi? Ciddi bir insana benziyorsun... Bel-ki de bunu yapmaya gönüllü değildin ama seni zorladılar, tehdit ettiler ya da bazı söyler verdiler de sen de istemeye istemeye onlar için bu cinayeti işledin? Başka bir deyişle bu senin değil de onların fikri değil miydi? Bunu itiraf edersen, sana samimiyetle söylüyorum bak; hayatın daha kolay ola-cak. Seni tüm yetkimizle cezalandırmayacağız. Belki de kısa bir süre sonra seni serbest bırakır, cezayı tecil ederiz. Demek istediğim, ‘olasılıklar’ var. Senden tek istediğimiz imzanı ver-men. Hepsi bu kadar, fazla bir şey değil.”

Grubeşov’un yüzü sanki görüldüğünden daha büyük bir çaba harcıyormuşçasına ter içinde kalmıştı.

“Böyle bir şeyi nasıl yaparım sayın savcı? Böyle bir şeyi ya-pamam. Neden suçu masum insanların üzerine atayım ki?”

“Tarih onların pek de masum olmadıklarını kanıtladı. Ayrıca senin neden boş yere vicdan yaptığını hiç anlamıyo-rum. Ne de olsa özgür düşünceli bir adamım diyorsun, bu itirafı benim huzurumda yapmıştın. Yahudiler senin için çok önemli değil. Seni kendini kurtarmaya çalışan bir adam ola-rak görüyorum, bunun için de seni suçlayamam. Haydi gel, burada kendini içine düştüğün tüm suçlamalardan kurtar-man için bir fırsat var.”

“Yahudiler benim için bir şey ifade etmiyorsa o halde ne-den buradayım?”

“Kendini onların şeytani amaçlarına alet edecek kadar ap-talsın. Senin için ne yaptılar?”

“En azından beni kendi halime bıraktılar, sayın savcı. Ha-yır, böyle bir şeyi imzalayamam.”

“O halde bu işin sonuçlarının çok ciddi olabileceğini aklından çıkarma. Mahkemenin kararı kafana takacağın en son şey olacaktır.”

Tamirci zorlukla nefes alarak, “Lütfen,” dedi, “büyücülerin öldürülen Hristiyan bir çocuğun kanını çalıp matzolara karıştırdığına dair anlatılan o hikâyelere gerçekten inanıyor musunuz? Eğitimli bir adamsınız, böyle hurafelere inanmanız gerekir.”

Grubeşov hafifçe gülümseyerek arkasına yaslandı. “Jenya Golov’u ayın amaçlarıyla öldürdüğüne inanıyorum. Gerçekleri öğrendiklerinde bütün Rusya da buna inanacak.” Gardiyanlara döndü. “Siz buna inanıyor musunuz?” diye sordu.

Gardiyanlar inandıklarına yemin ettiler.

Grubeşov, “Elbette inanıyoruz,” dedi. “Yahudi, Yahudi’dir, işte hepsi bu. Tarihçeleri ve karakterleri değişmezdir. Yaradılışları sabittir. Bütün bunlar Gobineau, Chamberlain ve diğerleri tarafından yapılan bilimsel araştırmalarla kanıtlanmıştır. Şu anda Rusya’da Yahudilerin tipik yüz hatları üzerine bir çalışma hazırlıyoruz. Köylüler arasında, hırsızın hırsız olduğu yanan şapkasından bellidir, diye bir laf vardır. Burada da Yahudi’nin katil olanı burnundan belli oluyor işte.”

Grubeşov bir defter açtı ve üzerinde mürekkeple yapılmış çizimler bulunan bir sayfaya gelene kadar yaprakları çevirdi. Sayfanın başında yazanları okuyabilmesi için defteri Yakov’a doğru çevirdi: “Yahudi burunları.”

“Örneğin seninki burada.” Grubeşov eliyle ince ve kemmerli, delikleri dar bir burnu işaret etti.

Yakov boğuk bir sesle, “Bu da sizinki,” diyerek kısa, etli, geniş kanatlı bir burnu işaret etti.

Savcı bir an morarır gibi olsa da zorla güldü. “Zeki adamsın,” dedi. “Ne var ki bu senin işine yaramayacak. Kaderin belli oldu. İnsancıl bir toplumuz ama azılı katilleri cezalandırmanın yolları vardır. Korkarım sana –şu an durumunun ne kadar iyi olduğunu görmeyi için– çok da uzak olmayan bir

geçmişte din kardeşlerinin nasıl idam edildiklerini hatırlatmam gerek. Kalpakları kızgın katranla doldurulmuş olarak, ne kadar hor görüldükleri anlaşılсын diye de köpeklerle birlikte asılırlardı.”

“Bir köpeği ancak bir köpek asar, sayın savcı.”

“Isıramayacaksın diş göstermeyeceksin.” Grubeşov’un ensesi alev alev yanıyordu. Cetvelini tamircinin çenesine indirdi.

Tahta cetvel çenesine inip kırılırken Yakov bağırdı. Cetvelin bir parçası duvara çarpmıştı. Gardiyanlar Yakov’un kafasını yumruklamaya başladılar ama savcı eliyle onlara durmalarını işaret etti.

“Karar gününe kadar Bibikov’a ağlayabilirsin,” diye tamirciye bağırdı. “Ne var ki seni etlerin çürüyüp kemiğinden lime lime ayrılana kadar hapiste tutacağım. O masum çocuğu öldürmeye seni kimin teşvik ettiğini itiraf etmek için bana yalvaracaksın!”

2

Yakov hapishanede işlerin onun açısından kötü gideceğinden korkuyordu. Öyle de oldu. Acı acı, bu benim talihim, diye düşündü. Ne demişler, “Mum işine girecek olsam, güneşin batmayacağı tutar.” Ben ise Tamirci Yakov’um ve güneş saatin her vuruşunda batıyor. Daha az konuşmayı öğrenmem gerek, çok daha az. Aksi halde sonumu getireceğim. Aslında çoktan sonum geldi ya.

Kiev Hapishanesi de Lukianovski’deydi. Uzun duvarlarla çevrili, kale gibi eski gri bir binaydı. Geniş bir iç mekânı, çamurlu bir avlusu vardı. Demir kapının olduğu kısımda hurdalar yığılıydı. Kırık dökük bir araba, çürümekte olan şilteler, kararmış tahtalar, bidonlarca çöp, kayalar ve mahkûmların bazen çimentoyla çalıştığı kum yığınları.

Batı kanadındaki yönetim ofisleriyle ana hücre binası arasındaki temiz alan gezinti yeri idi. Yakov ve gardiyanları hapishaneye tramvayla gelmişti. Yakov'un o güne dek yattığı hücrenin bulunduğu Adliye Binası ile hapishanenin arası epey bir mesafeydi.

Tamirci hapishanede şaşı gözlü bir müdür tarafından karşılandı. "Merhaba kan içici, Vaat Edilmiş Topraklara hoş geldin."

Dört parmaklı sağ eli ve derinliği olmayan bakışlarıyla ince, uzun suratlı bir adam olan müdür yardımcısı da, "Burada seni matzo sığana dek un ve kan ile besleyeceğiz," diyerek selamladı. Diğer çalışanlar da Yahudi'yi görmek için ofislerinden koşarak çıktılar ama altın apoletleriyle haki bir üniforma gitmiş olan, ağarmış sarımsı sakallı, altmış beş yaşındaki Müdür Grizitskoy bir kapıyı iterek açtı ve Yakov'u içeri alarak kendisi de masasına oturdu.

"Burada senin gibileri istemem," diye söze başladı. "Ne var ki seçeneğim yoktu. Çar'ın hizmetkârıyım ve onun emirlerini sadakatle yerine getiririm. Sen ki Yahudilerin en aşağılıklarındansın... Yaptıklarını okudum... Ne var ki Majesteleri İkinci Nikola'nın himayesi altındasın ve bir sonraki emre kadar burada kalacaksın. Hareketlerine dikkat etsen iyi edersin. Kurallara ve düzenlemelere uy ve sana ne deniyorsa onu yap. Hem de hemen. Benim iznim olmaksızın bu hapishanenin dışındaki herhangi biriyle hiçbir koşulda iletişim kurmaya çalışmayacaksın. Sorun çıkarırsan anında vurulursun. Anlaşıldı mı?"

Yakov zorlukla, "Burada ne kadar kalmam gerekiyor?" diye sorabildi. "Henüz yargılanmadığını göz önüne alınırsa, demek istiyorum."

"Yetkililer ne kadar gerekli görürse o kadar. Şimdi sorularını kendine sakla ve çavuşla birlikte git. O sana ne yapman gerektiğini söyleyecek."

Sarkık bıyıklı çavuş tamirciyi, içinde çalışan memurların kapılarına çıkıp geçenlere baktığı pis ofislerle dolu bir kori-

dordan geçirerek içinde bir tezgâh ve birkaç sıranın bulundu- ğu uzun bir odaya götürdü ve burada soyunmasını emretti.

Yakov insan teri kokan çuvala benzer beyaz bir ceketle, biçimsiz bir keten pantolon giydi. Eline düğmeleri olmayan bir gömlek ve bir zamanlar kahverengi olup şimdi griye dönmüş olan eski bir palto tutuşturuldu. Bunu geceleri battaniye niyetine kullanacaktı.

Ayağındaki botları, bir çift sert hapishane ayakkabısıyla değiştirmek üzere çıkarırken bir anda gözleri kararır gibi oldu. Sanki bayılacaktı ama onlara bu mutluluğu yaşatmak istemedi.

Çavuş, "Saçını kesmemiz için o sandalyeye otur," diye buyurdu.

Yakov dik arkalıklı bir sandalyeye oturdu. Hapishane berberi elinde büyük bir makasla tam saçını kesmeye başlayacaktı ki, elindeki resmi evrakı kontrol eden çavuş onu durdurdu.

"Boş ver kesmeyeceksin. Emirde saçlarına ilişilmeyecek, deniyor."

Berber sinirlenmişti, "Bu şerefsizler hep böyledir işte," dedi. "Ayrıcalıklarıyla doğarlar."

Yakov, "Kesin şunu!" diye bağırdı. "Saçını kesin!"

Çavuş, "Sessiz ol!" diye emretti. "Emirlere uymayı öğreneceksin! Devam et!"

Büyük bir anahtarla metal kapıyı açtı ve tamirciyi loş ve rutubetli bir koridordan geçirerek kalabalık ve geniş bir koğuşa getirdi. Koğuşun bir tarafı demir parmaklıklarla çevriliydi, diğer tarafındaki duvarın epey yüksek bir noktasında ise, içeriye çok az ışığın süzûlebildiğı iki kirli pencere vardı. Hücrenin arka duvarı boyunca açık bir kanalizasyondan fork- sız idrar kokuları saçan açık tuvaletler vardı.

Çavuş, "Burası otuz gün hücresi," diye açıkladı. "Burada bir ay kalırsın. Sonra da ya mahkemeye çıkarsın ya da seni başka yere gönderirler."

"Başka yer neresi?"

"Başına gelince öğrenirsin."

Neresi olduğunu bilmek neyi değiştirecek ki, diye kara kara düşündü tamirci.

Kapı gürültüyle açılınca koğuştaki sesler kesilmiş, mahkûmlar Yakov'un içeri girişini izlerken sessizlik iyice derinleşmişti. Kapı Yakov'un arkasından kapandıktan sonra mahkûmlar yeniden konuşmaya ve hareket etmeye başladı. Odada aşağı yukarı yirmi beş adam vardı. Havasız koğuştan yükselen kokular insanın midesini bulandırıyor. Mahkûmların bazıları yerde oturmuş kâğıt oynuyor, iki adam birbirlerine sarılmış dans ediyor, bazıları güreşiyor, dalaşıyordu. Birbirlerinin üzerine düşüp küfürler savuranlar vardı.

Yaşlı ve deli kılıklı bir tanesi oturduğu kırık sıranın üzerinden sürekli fırlayıp duruyordu. Hasta ve çökmüş yüzlü bir adam ayakkabısını almış, diğer tekinin topuğuna durmaksızın vuruyordu. İçeride birkaç oturma sırası ve masa göze çarpıyordu ama herhangi bir şilte ya da yatak yoktu

Mahkûmlar dış duvar boyunca uzanan, tahtadan yapılmış alçak bir platformun üzerinde uyuyordu, platform nemli ve leş gibi döşemelerden bir santimetre kadar yukarıdaydı ancak.

Yakov en uç köşede tek başına oturmuş, sefil kaderini düşünüyordu. Saçını başını yolmak istese de göze batmaktan korktuğu için cesaret edemedi.

3

Eli silahlı bir gardiyan dışarıdan "Akşam yemeği!" diye bağırdı. Diğer iki gardiyan da hücrenin kapısını açarak içeriye üzerinde dumanı tüten üç çorba kazanı getirdiler. Mahkûmlar koşarak kazanların başına üşüştü. Bütün gün ağzına bir lokma koymamış olan Yakov ağır ağır ayağa kalktı.

Bir gardiyan her gruptan bir mahkûma tahta bir kaşık verdi. Kendi önündeki kazanın başında yere oturan mahkûmun

biraz arpayla koyulaştırılmış sulu lahana çorbasından on kaşık yemesine izin veriliyordu. Yemeğini bitiren mahkûm kaşığı sıradaki mahkûma veriyordu. Fazladan kaşıklamaya çalışanlar diğerlerinden dayak yiyordu. Her mahkûm kota-sını doldurduktan sonra ilk mahkûm yeniden kaşıklamaya başlıyordu.

Yakov en yakındaki kazana doğru yaklaştı ama o sırada çorbadan içmekte olan, kafası yara izli topal mahkûm kaşıklamayı bıraktı ve elini kazana soktu. Bir zafer çığlığı ko-pararak kazandan kuyruğundan tuttuğu ölü fareyi havada sallandırdı. Diğer eliyle de çorbayı kaşıklamaya devam etti. Diğer iki mahkûm telaşla kaşığı onun elinden alarak onu ka-zandan uzaklaştırdılar. Topal olan yandaki kazanın etrafında-ki adamlara doğru seğirtti ve elindeki fareyi onların yüzüne doğru salladı ama kimse korkmadı. Mahkûmlar ona küfür ettiler ama kazanın başından ayrılmadılar. O da elindeki ölü fareyle beceriksizce dans etmeye başladı.

Yakov ikinci kazana baktı. Dibinde yüzen birkaç hamam-böceği dışında kazanda pek bir şey kalmamıştı. Üçüncü ka-zana bakmaya bile zahmet etmedi. Teneke taslarda verilen şekersiz ve renksiz çayı içmeye de yanaşmadı. Bir parça ek-mek ümit etmişti ama çavuş ekmek listesine adını yazmadığı için ona hiç ekmek verilmemişti.

O gece diğer mahkûmlar platformun üzerine yan yana dizilip horladığı sırada, soğuk bir gece olmamasına rağmen tamirci paltosuna sarınmış bir halde hücrenin karanlığında ayakkabılarının çivileri ayaklarına batana kadar bir ileri bir geri volta atıp durdu.

En sonunda yorgunluktan bitap düştüğünde hücrede bul-duğu yarım sayfa bir gazete kâğıdını sineklerden korunmak için yüzüne örtüp yattı ama tam o sırada çalan zilin sesi ile uyanıverdi.

Kahvaltıda çürük tahta gibi kokan çayı zorla içti ama ka-zandaki gri renkli un çorbasına elini süremedi. Kullandıkları tahta kazanların çorba ile dolu olmadığı zaman banyoda kul-

lanıldığını duymuştu. Ekmek istedi ama gardiyan hâlâ adının listede olmadığını söyledi.

“Ne zaman listede olacağım?”

“Defol git,” dedi gardiyan. “Bela çıkarma.”

Tamirci başlangıçta kendisine karşı tarafsız olan mahkûmların tutumunun değişmeye başladığını fark etmişti. Adamlar daha sessiz ve sakindi. Bütün sabah gruplar halinde tuvaletin yakınında toplanmış, fısıldayıp durmuş, Yakov’u süzmüşlerdi. Topal olan ara sıra onu sinsi ve kurnaz gözlerle süzüyordu.

Yakov kanının donduğunu hissediyordu. Bir şey oldu, diye düşündü. Belki de birisi onlara kim olduğumu söyledi. Hristiyan bir çocuğu öldürdüğümü düşünüyorlarsa beni öldürmek isteyebilirler. Böyle bir şey olursa gardiyana seslenerek öldürülmemek için başka bir koğuşa transfer edilmeyi isteyebilir miydi? İstese bile oraya varana kadar hayatta kalabilecek miydi? Muhtemelen mahkûmlar üzerine üşüştüğünde gardiyanlar onu korumak için kılını bile kıpırdatmayacaktı.

Sabah yürüyüşü esnasında mahkûmlar, çift sıra dizilmiş on iki kişilik gruplar halinde avluda yürüyorlardı. Gruplar arasında on adımlık bir mesafe bulunuyordu. Bu sırada gardiyanlar da ellerinde silahlarıyla yüksek ve kalın avlu duvarlarının diplerinde onların başını bekliyordu. Yakov’un yanında sıraya girmiş olan topal mahkûm fısıldayarak, “Neden senin kafanı bizimki gibi kazımadılar?” diye sordu.

Yakov da fısıldayarak “Bilmiyorum,” diye cevap verdi. “Berbere yapmasını söyledim ama yapmadı.”

“Casus musun yoksa gammaz mı? Adamlar senden şüpheleniyor.”

“Hayır, hayır. Onlara gammaz olmadığımı söyle.”

“O halde neden bizden ayrı oturuyorsun? Kendini matah bir şey mi sanıyorsun?”

“Doğrusunu istersen bu ayakkabılar ayağımı çok sıkıyor. Ayrıca hapse ilk girişim. Alışmaya çalışıyorum ama hiç kolay değil.”

“Birinin sana yiyecek paketi göndermesini mi bekliyorsun?” diye sordu total.

“Kim bana yiyecek paketi yollasın ki? Bana paket gönderecek kimsem yok. Karım beni terk etti. Tanıdığım herkes fakir.”

“Her ne ise, paket alacak olursan bizimle paylaş, kardeş payı yapmak benim sloganımdır. Buraların kuralı budur.”

“Elbette, tamam.”

Total sessizlik içinde sekerek yürümeye devam etti.

Yakov, kim olduğunu bilmiyorlar, diye düşündü. Bundan sonra biraz sıcak davransam iyi ederim. Öğrendikleri an ortalık birbirine girecek, buna hiç şüphe yok.

Ne var ki mahkûmlar hücreye geri döndüğünde aralarında fısıldaşmalar başladı. Yakov, Bölge Mahkemesi’ndeki hücresinde nasıl dayak yediğini unutmamıştı. Her yanını ateşler basmaya başladı.

Bir müddet sonra mahkûmlardan uzun boylu, nemli gözlü olanı gruptan ayrılarak Yakov’a yanaştı. İriyarı bir adamdı ama sert ifadeli yüzü solgundu. Ensesi neredeyse kapkaraydı. İnce bacakları eğri büğrüydü. Yakov’a doğru ağır ağır ve garip bir havayla yürüdü. Sanki üzerinden bir şey düşmesinden korkuyor gibiydi.

Yerde oturup sırtını duvara dayamış olan tamirci çarçabuk toparlanıp ayağa kalktı.

Mahkûm konuşmaya başladı: “Dinle küçük kardeşim, benim adım Fetyukov. Mahkûmlar beni seninle konuşmam için gönderdi.”

“Merak etmeyin ben bir gammaz değilim.” Yakov aceleyle açıklamaya girişmişti. “Boş yere endişeleniyorsunuz. Ben de buradaki herkes gibi mahkemeye çıkmayı bekliyorum. Kim-seden ayrıcalık istemedim. Zaten bir ayrıcalık da tanımadılar. Bana ekmek bile verilmiyor. Saçıma gelince, berbere kesmesini söyledim ama çavuş engel oldu. Neden olduğunu bilmiyorum.”

“Seni neyle suçluyorlar?”

Tamirci diliyle kurumuş dudaklarını ıslattı. “Suçladıkları şeyi yapmadım. Yemin ederim. O kadar karışık ki anlatmaya başlasam sıkılırsınız. Zaten ben bile anlamıyorum.”

Fetyukov, “Ben bir katilim,” dedi. “Köyümdeki handa bir yabancıyı bıçakladım. Beni tahrik etti, ben de onu iki kez bıçakladım. Bir kere göğsünden, sonra tam düşerken bir de sırtından. Adam oracıkta öldü. Birkaç yudum bir şeyler içmiştim ama bana ne yaptığımı söylediklerinde gerçekten çok şaşırdım. Huzurlu bir adamımdır, tahrik edilmedikçe kimseye sorun çıkarmam. Birini öldürebileceğim kimin aklına gelirdi? Bana böyle bir şey yapacağımı söyleseler buna ancak gülerdim.”

Tamirci bakışlarını katilin üzerinde sabitlemiş, duvarın kenarından yan yan uzaklaşıyordu. Aynı anda iki mahkûmun daha birer taraftan ona doğru yaklaşmakta olduğunu gördü. Tam bağırdığı sırada Fetyukov elini arkasına uzatarak pantolonundan kısa, kalın bir sopa çıkardı. Yakov’un kafasına sert bir darbe indirdi. Tamirci bir dizinin üzerine çöktü, acı ve kan içinde kalan başını iki elinin arasına aldı ve düştü.

Uyandığında buz gibi tahtanın üzerinde yatıyordu. Baş feci ağrıyordu. Kafatasının sol tarafı zonkluyordu. Parmaklarıyla yoklayarak kafasındaki şişmiş, ıslak yarığı buldu. Yaradan kan sızıyordu. Yakov acı içindeydi. Her hücre değiştiğinde ve yeni mahkûmlarla bir araya gelişinde böyle dayak mı yiyecekti? Sersemlemiş bir halde doğruldu. Kan şimdi yüzünden aşağı akıyordu.

Çatlak camlı gözlük takmış bir ihtiyar ona bakarak, “Sil onu,” dedi. Bu adam tuvalet kovalarını boşaltan, içme suyunu getiren, arada sırada da ıslak yerleri silen adamdı. “Kapının yanındaki su kovalasını kulan.”

“Sana hiçbir şey yapmamış birine neden vurursun ki? Ben size ne yaptım?”

Yaşlı adam fısıldayarak, “Bak dostum,” dedi, “gardiyan gelmeden yüzündeki kanı temizle yoksa bu adamlar seni öldürecek.”

Yakov, “Bırak öldürsünler,” diye bağırdı.

“Size onun burnu boktan çıkmayan bir gammaz olduğunu söylemiştim.” Hücrenin diğer ucundan konuşan, topaldı. “Bitir şunun işini Fetyukov.”

Mahkûmların arasında huzursuz bir mırıldanma yükseldi.

Koridordan iki gardiyan koşarak yaklaşıyordu. Birinin elinde silah vardı. Mahkûmlar parmaklıkların arasından izliyordu.

“Burada neler oluyor? Kesin sesinizi sizi domuzlar, yoksa bütün hafta yemeğinizi keserim.”

Diğer gardiyan parmaklıkların arasından karanlık koğuştan inceledi.

“Yahudi nerede?” diye sordu.

Hücreyi ölüm sessizliği kapladı. Mahkûmlar birbirlerine bakıyordu. Bazıları da gizliden gizliye Yakov’a bakmıştı.

Biraz zaman geçtikten sonra Yakov orada olduğunu söyledi. Tutuklular arasından bir uğultu yükseldi. Gardiyan silahını uğuldayanlara çevirince ses kesildi.

Gardiyan, “Nerede?” diye sordu. “Seni göremiyorum.”

Yakov, “Burada,” dedi. “Görecek bir şey yok.”

“Çavuş ismini ekmek listesine yazdı. Bu akşam sen de ekmeğini alacaksın.”

Elinde silah olan gardiyan atıldı: “Bu arada matzolarının hayalini kurabilirsin. Tabii Hristiyan kurbanlarının kanını da. Sen ne demek istediğimi anladın.”

Gardiyanlar oradan ayrılınca mahkûmlar heyecanla kendi aralarında konuşmaya başladı. Yakov’un içini yeniden bir korku sarmıştı.

Katil Fetyukov yeniden Yakov’a yaklaştı. Tamirci gerilmişti, duvara tutunarak ayağa kalktı.

“Rus çocuğu öldüren Yahudi sen misin?”

Yakov boğuk bir sesle, “Yalan söylüyorlar,” dedi. “Ben masumum.”

Mahkûmların mırıldanmaları hücreyi kaplamıştı. Aralarından biri, “Piç kurusu Yahudi!” diye bağırdı.

Fetyukov, “Sana vurmamın nedeni bu değil,” dedi. “Kafanı kazımamışlardı, biz de seni casus sandık. Bizi gardiyana ispiyonlayıp ispiyonlamayacağını görmek için yaptık. İspiyonlasaydın işini bitirecektik. Topal seni bıçaklayacaktı. Biz de mahkemeye çıkacağız, kimsenin bu hücrede duyduklarını anlatmasını istemiyoruz. Yahudi olduğunu bilmiyordum ama bilseydim sana vurmazdım. Küçük bir çocukken Yahudi bir nalbandın yanında çıraklık etmiştim. O böyle şeyler yapmazdı. Kan içecek olsa hemen tükürürdü. Asla bir Hristiyan çocuğa zarar da vermezdi. Sana vurduğum için özür dilerim. Bu bir hataydı.”

Topal da, “Hata yaptık,” dedi.

Yakov yalpalayarak su kovasına doğru gitti. Kova kokuyordu ama o yine de dizlerinin üzerine çöktü ve başından aşağı biraz su döktü.

Mahkûmlar ona olan ilgilerini kaybedip başka konulara yöneldiler. Bazıları uykuya daldı, bazıları da kâğıt oynamaya koyuldu.

Fetyukov o gece tamirciyi uyandırdı ve kız kardeşinin ona gönderdiği paketten bir parça sucuk verdi.

Yakov sucuğu bir çırpıda mideye indirdi. Katil ona bir de başındaki yaraya bastırması için ıslak bir havlu verdi.

“Bana doğruyu söyle,” diye fısıldadı. “O çocuğu sen mi öldürdün? Belki de başka bir sebepten öldürmüşsündür? Sarhoş muydun?”

Yakov, “Hiçbir sebep yok,” dedi. “Sarhoş da değildim. Böyle bir şey olmadı, ben masumum.”

Fetyukov içini çekti, “Keşke ben de masum olsaydım. Yaptığım korkunç bir şey. Adamı hiç tanı mıyordum. İnsan yabancıları korumalı, kutsal kitap böyle diyor. Ben içmiştim, anlıyor musun? Sonra bir baktım ki elime bir bıçak almışım ve adam ayağımın dibinde ölmüş yatıyor. Tanrı bize can veriyor, sonra onu bir pamuk ipliğine bağlıyor. Bir darbede o iplik kopabiliyor. Neden diye sorma, belki de şeytan daha güçlüdür. O adamı yeniden hayata döndürebilmeyi

çok isterdim. Ona, al hayatını bir daha da yanıma yaklaşma, derdim. Bunu niye yaptım bilmiyorum ama katil olmak istemiyorum. İşler zaten yeterince kötü, daha beter olmasını kim ister ki? Şimdi beni Sibirya'da bir kampa gönderecekler. Ömrüm yeterse cezamın geri kalanını orada çekeceğim.

“Küçük kardeşim,” diyerek Yakov’a döndü. Onun üzerinde haç çıkarma hareketi yaparak, “Ümidini kaybetme. Yolun engebeli olabilir ama gerçek bir gün ortaya çıkacaktır,” dedi.

Yakov, “Peki ya o güne kadar,” diyerek iç geçirdi, “kaybolan gençliğime ne olacak?”

4

Gençliği ellerinden kayıp gidiyordu.

Neredeyse üç aydır mahpustu. Bibikov’un öngördüğünün tam üç katı. Üstelik bunun ne zaman sona ereceğini ancak Tanrı biliyordu.

Yakov başına gelenleri idrak etmeye çalışarak neredeyse aklını yitirme noktasına gelmişti. Zavallı, zararsız bir tamircinin hapiste ne işi vardı? Bu korkunç, sonu gelmek bilmeyen tutukluluğu hak etmek için ne yapmıştı? Bu adaleti olmayan dünyada payına düşen acıyı zaten çekmemiş miydi?

Çaresizlik içinde, kasabayı terk edip kendini hapiste bulmasına dek uzanan kaçınılmaz olaylar dizisini kavramaya çalışıyor ama bu garip ve beklenmedik olayların anlamlı ve birbiriyle ilişkili olduğunu düşünmeyi başaramıyordu.

Evet, dünya böyle bir yerdi işte. Yağmur yangınları söndürüyordu ama bir yandan da sellere yol açıyordu. Öte yandan başına gelenlerin çoğu anlamsızdı. Bazı hatalar yapmıştı ama bedelini de fazlasıyla ödemişti.

Sanki karanlık gecelerden birinde altında durduğu için üzerine kalın, kara bir ağ düşmüştü. Şimdi Yakov ne yana koşarsa koşsun kendini bu yapışkan sarmaldan bir türlü kur-

taramıyordu. Ağın sahibi olan örümcek sanki görünmezdi. Ama acaba kimdi? Bazen Tanrı'nın onu inançsızlığı yüzünden cezalandırdığını düşünüyordu. Neticede Tanrı kıskanç biriydi. "Benden başka hiçbir tanrıya tapmayacaksın." Tanrısızlığa bile.

Yakov bir de Yahudilere duydukları ezeli nefret yüzünden Yahudi olmayanları suçluyordu. İşler bir kez ters gitti mi hep öyle devam ediyordu, Tanrı olsun ya da olmasın. Böyle olmak *zorunda* mıydı?

Kendine lanet okumayı sürdürdü. Bu iş daha dindar bir Yahudi'nin başına gelseydi anlayabilirdi ama bunun yerine gelip –sırf Yakov Bok kısa süre önce açık görüşlü olmaya karar verdiği için– kısa süre önce açık görüşlü olmaya karar vermiş birini bulmuştu. Her zaman yaptığı hatalarda suç buluyordu. Öte yandan eski hatalarıyla, hapse girmesine yol açan yeni hataları arasındaki farkı ayırt edemez olmuştu. Yine de dışarıdan bir etki olduğunun farkındaydı. Sanki kaderin bir cilvesi onu gizli gizli gözetlemiş ve tehdit etmişti. Dikkatli olmaza yakın zamanda sonunu getirecekti.

Kim olduğunu açıklayabilmenin açlığını çekiyordu. Yakov'du o, Pale'deki küçük bir kasabadan çıkma bir tamirci, bir yetim. Raisl Şmuel ile evlenmiş, onun tarafından terk edilmişti. Hayatı boyunca fakir olmuş, ekmeğini kazanmak için canla başla çalışmıştı. Başka açılardan da fakirdi. Yakov bu ise, hapiste ne arıyordu? Hayatı zaten bir ceza gibiyken onu bir kere daha cezalandırmak isteyen kimdi? Zararsız bir adamı hapishanenin bu kalın taş duvarları arasına neden kapatıyordu? Onlara katil olmadığını söyleyerek yalvarmak istiyordu. Bunu herkes biliyordu. Gidip kasabasındakilere sorabilirlerdi.

Yetkililerden herhangi biri, Grubeşov, Bodyanski, hapishane müdürü, hangisi olsa fark etmezdi, onu daha önceden tanısalar mı asla böyle canavarca bir cinayet işleyebileceğine inanmazlardı. Masumiyeti bir kâğıda yazılı olsaydı, bu kâğıdı çıkarıp uzatır, "Alın, okuyun. Hepsi burada yazıyor," diyebi-

lirdi. Ama bütün bunlar Yakov'un içinde saklı olduğundan, ancak görmek isterlerse görebilirlerdi ve kimsenin bir şey görmek istediği de yoktu.

İnsan Marfa Golov'a bir kez baksa onun şüpheli tavırlarını ve şapkasındaki manyakça kirazları fark eder, bu cinayet hakkında itiraf etmek istediğinden çok daha fazlasını bildiğini hemen anlardı. Peki, neredeyse bir aydan fazla zamandır görmediği o sorgu yargıcına ne olmuştu? Hâlâ kanunlara sadık mıydı, yoksa kendilerini suçlu bir Yahudi arama çılgınlığına kaptırmış olanların arasına mı karışmıştı? Yoksa bu kolayca harcanabilecek adamı çoktan unutmuş muydu?

Adliyedeki nezarethanede geçirdiği ilk günlerinde yapılan suçlama Yakov'a çok yersiz gelmiş, tamirci hayatı ve amaçlarıyla hiç örtüşmeyen bir durumda kaldığını düşünmüştü.

Ne var ki mağaraya gittiklerinde olayın alakasızlığı hakkında, gerçekler hatta deliller hakkında bile düşünmekten vazgeçmişti. "Mantık" aramanın anlamı yoktu. Ortada sadece bir Yahudi'ye, hatta tüm Yahudilere karşı yazdıkları bir senaryo vardı. Yakov da şans eseri bu olayın kurbanı oluvermişti. Suçlama yapıldığı için mahkemeye çıkarılacaktı, başka bir neden olması gerekmiyordu. Yahudi olarak doğmuş olmak, en acımasız hataları da dahil olmak üzere tarih karşısında savunmasız kalmak demekti. Rastlantı ve tarih, Yakov'u asla dahil olmayacağı bir olaya dahil edivermişti. Kişisel bir dahil oluş değildi bu, öte yandan olay nedeniyle çektiği acı ve sefalet öyle değildi. Acısı kişiseldi, canını yakıyordu ve muhtemelen asla sona ermeyecekti.

Kapana kısılmış, terk edilmiş ve çaresiz hissediyordu kendini. Ortadan kayboluvermişti ve dost diyebileceği kimsenin bundan haberi bile yoktu.

Hiç kimsenin. Tamirci, Şmuel'in nasihatini dinleyip ait olduğu yerde kalmadığı için kendine lanet okuyordu. Kendini korkunç bir karmaşanın içine sokmuştu, hem de ne için? Fırsat için mi? Kendi mahvına sebep olma fırsatı için. Küçük balık avlamaya çıkıp köpek balığı tarafından avlanıvermişti.

Şimdi neler olup bittiğini birazcık olsun anlamasına ya da anladığını sanmasına rağmen yine de başına gelenleri kabullenmekte zorluk çekiyordu. Ara sıra tarihe de, Yahudi düşmanlığına da, kadere de, hatta ara sıra Yahudilere bile lanet okuyordu. Uykusunda “Bana kim yardım edecek?” diye bağıyordu ama diğer mahkûmların da kendi çileleri vardı, onlar da kendi kâbuslarıyla uğraşmaktaydı.

Bir gece koğuşa yeni bir misafir getirdiler. Elleri ayakları küçük, üzerinde kendi kıyafetleri olan, şişmanca, kumral sakallı genç bir adamdı. Başlangıçta huysuz tavırları olan adam ona bakan herkese düşmanca bakışlarla cevap veriyordu. Yakov uzaktan adamı gözlemledi. Genç adam koğuştaki sıksa mahkûmların arasındaki tek şişman kişiydi. Parası vardı, gardiyanlara rüşvet vererek istediklerini yaptırıyordu, dışarıdan gelen paketler sayesinde iyi yaşıyordu. Her hafta iki kocaman koli geliyordu. Yiyecek ve sigara konusunda cimri davranmıyordu.

“Hey, çocuklar, gelin karnınızı doyurun,” diyerek elinde fazla ne varsa veriyor, yine de kendini de aç bırakmıyordu. Etrafa yeşil şişeler içinde soda bile ikram ediyordu. İnsanlarla nasıl geçineceğini biliyor gibiydi. Bazı mahkûmlar onunla kâğıt oynuyordu. Topal, onun özel hizmetçisi olmayı teklif etmiş ama genç adam kabul etmemişti.

Adam aynı zamanda endişeli biriydi. Kendi kendine mırıldanıyor, başını onaylamaz bir havada iki yana sallıyor, bazen de kirli tırnaklarıyla bileklerini yoluyordu. Gömleğinin düğmelerini teker teker koparıyordu.

Yakov, adamla konuşmak istemesine rağmen başlarda ondan kaçındı. Muhtemelen parası olan insanlara ne söyleyeceğini bilmediğinden böyle yapıyordu. Adamın rahatsız edilmek istemediği de belliydi. Bir de Yakov’un kendine bile açıklamadığı bazı nedenlerin de etkisi vardı.

Yeni mahkûm yaptığı iyilikleri sahte bir samimiyet ile sunuyordu. Gözleri aslında samimi bir adam olmadığını sakla-

mayı beceremiyor, adam hemen içine kapanıyordu. Genellikle tek başına oturup kendi kendine mırıldanıyordu.

Yakov, adamın onun farkında olduğunu hissediyordu. İkisi de kendi işlerine bakıyor ve birbirlerini kolaçan ediyordu. Bir sabah, avludaki yürüyüşün ardından koğuşun köşesinde konuşmaya başladılar.

Şişman genç adam Yıdce, "Sen Yahudi misin?" diye sordu.

Yakov itiraf etti.

"Ben de."

Tamirci, "Bana da öyle gelmişti," dedi.

"Öyle düşündünse neden yanıma gelmedin?"

"Biraz bekleyeyim dedim."

"Adın ne?"

"Tamirci Yakov Bok."

"Gronfein, Gregor. Şalom.* Neden içeridesin?"

"Hıristiyan bir çocuğu öldürdüğümü iddia ediyorlar." Bu cümleyi hâlâ sesi titremeden kurmayı başaramıyordu.

Gronfein ona şaşkınlık içinde bakıyordu.

"Sen o musun? Tanrım, neden bana hemen söylemedin? Seninle aynı hücrede olduğuma çok sevindim."

"Buna niye sevinesin ki?"

"Birini mağarada buldukları Rus çocuğu öldürmekle suçladıklarını duymuştum. Elbette hepsi uydurma bir hikâyeden ibaret ama Podol'de bir Yahudi'nin tutuklandığına dair dedikodular dolaşıyor, gerçi seni gören ya da bilen yok ama bu her kimse hepimiz için çok büyük bir önem taşıyor. O gerçekten sen misin?"

"Benim. Keşke olmasaydım."

"Böyle birinin gerçekten olup olmadığından şüpheliydim."

"Artık emin olabilirsin." Tamirci içini çekti. "Tanrı en büyük düşmanlarımla başına da versin!"

Gronfein, "İsyan etme," dedi. "Tanrı yardım edecek."

* İbranice "Merhaba" —ed.n.

“Eder ya da etmez, keyfi bilir ama eğer o etmezse yakın zamanda birinin etmesini diliyorum çünkü aksi halde bunlar beni toprağın altına gömecek.”

Gronfein dalgın dalgın, “Sabır,” dedi. “Sabır. Bir yol kapanırsa, diğeri açılır.”

“Hangi diğeri?”

“İnsan hayatta kaldığı sürece her zaman şansı vardır. Çaresi olmayan bir tek ölümdür.”

Sonra kendinden söz etmeye başladı. “Elbette durumum birçoğundan daha iyi.” Aynı fikirde olup olmadığını görmek ister gibi Yakov’a baktı. “Birinci sınıf bir avukatım var. Benim için resmi olmayan yollardan çalışmaya başladı bile. Vermem gerekirse birkaç yüz ruble vermekten de korkmuyorum çünkü ne de olsa bende fazlası var. İşim sahte para basmak. Dürüst bir iş değil ama iyi para getiriyor, hem Çar Nikola’ya zarar ettiriyorsa ne olmuş. Yahudilerden yeterince alıyor zaten. Yine de bu kez rüşvet işe yaramazsa ne yarayacak ben de bilmiyorum. Bir karım ve beş çocuğum var, yavaş yavaş endişelenmeye başlıyorum. Hapiste hiç bu kadar uzun kalmamıştım. Sen ne kadar zamandır buradasın?”

“Burada bir ay kadar oldu. Tutuklandığımdan beri toplam üç aydır içerideyim.”

“Vay be.” Kalpazan, Yakov’a iki sigara ile son kolisinden çıkan elmalı turtadan bir parça verdi. Tamirci turtayı yedikten sonra sigarasını içerken adama müteşekkirdi.

İkinci konuşmalarında Gronfein, Yakov’a ana babası, ailesi ve köyü hakkında sorular sordu. Kiev’de ne işi olduğunu öğrenmek istiyordu. Yakov ona bir şeyler anlattıysa da fazla detaya girmede. Yine de Raisl’dan bahsetti. Gronfein yüzünü buruşturdu.

“Pek de Yahudi kızı gibi davranmamış. Karım asla böyle şeyler düşünemezdi. Yahudi olmayan biri şöyle dursun, herhangi biriyle kaçması bile söz konusu olamaz.”

Tamirci omuz silkti. “Bazısı yapar, bazısı yapmaz. Yapanlardan bazısı da Yahudi olabilir.”

Gronfein bir şeyler soracak gibi oldu, dikkatle etrafına baktıktan sonra çocuğa tam olarak ne olduğunu merak ettiğini fısıldadı. “Nasıl öldü?”

Yakov şaşkınlık içinde, “Kim nasıl öldü?” diye sordu.

“Katledilen Rus çocuk.”

“Ben nereden bileyim?” Yakov adamdan uzaklaştı. “Bunu ben yapmadım. Yahudi olmaktan başka bir suçum yok benim.”

“Emin misin? Neden bana açılmıyorsun? İkimiz aynı gemideyiz.”

“İtiraf edecek bir şeyim yok benim.” Yakov’un sesi buz gibiydi. “Ortada işlediğim bir suç yok, dolayısıyla gizlediğim bir şey de yok.”

Kalpazan, “Kötü talih,” dedi. “Yine de sana yardım edebilmek için elimden geleni yapacağım. Buradan çıkar çıkmaz avukatımla konuşacağım.”

“Buna müteşekkir olurum.”

Ne var ki Gronfein karamsarlaşmıştı. Gözleri gölgelenmişti. Başka bir şey söylemedi.

Ertesi gün Yakov’a yanaşarak endişeyle fısıldadı: “Dışarıdakiler diyor ki hükümet seni mahkemeye çıkarırsa aynı anda bir de Yahudi katliamı başlayacakmış. Kara Yüzler korkunç tehditler savuruyor. Yüzlerce Yahudi sanki vebadan kaçarmışçasına şehri terk ediyormuş. Kayınpederim işini satıp Varşova’ya kaçırmaktan bahsediyor.”

Tamirci sesini çıkarmadan dinliyordu.

Gronfein, “Kimse seni suçlamıyor, anlıyorsun değil mi?” dedi.

“Kayınpederin kaçmak istiyorsa en azından bunu yapabilecek durumda.”

Konuşurlarken kalpazan arada sırada endişeli bakışlarını koğuşun kapısına çeviriyordu. Sanki gardiyanı kontrol eder gibiydi.

Yakov, “Bir paket mi bekliyorsun?” diye sordu.

“Hayır, hayır. Ama beni artık buradan çıkarmazlarsa akli-

mı yitireceğim. Burası leş gibi kokuyor. Ailem adına endişeleniyorum.”

Yakov’dan uzaklaştı ama aradan yirmi dakika geçtikten sonra bir paketinden arta kalanlarla birlikte geri döndü. “Bunlara göz kulak ol,” dedi. “Belki de uzun zaman sonra işler biraz hareketleniyor olabilir.”

Bir gardiyan kapıyı açtı ve Gronfein koğuştan çıkarak yarım saatliğine ortadan kayboldu. Geri döndüğünde tamirciye kendisini o akşam serbest bırakacaklarını söyledi. Memnun olmuş görünüyordu ama kulakları alev alev yanıyordu. Kendi kendine bir saatten fazla mırıldanıp durdu. Sonra biraz daha sakinleşti.

Yakov, para olunca böyle oluyor demek, diye düşündü. Paran varsa kanatlanıyorsun işte.

“Gitmeden önce senin için yapabileceğim bir şey var mı?” Gronfein, tamircinin eline on rublelik bir banknot tutuştururken fısıldamıştı. “Endişelenme, bu para sahte değil.”

“Teşekkür ederim. Bununla kendime birkaç şey alabilirim. Bana kendi paramı vermiyorlar. Belki mahkûmların birinden biraz daha iyi bir ayakkabı alırım. Bunlar ayağımı acıtıyor. Eğer avukatın bana yardımcı olabilirse bu benim için çok iyi olur.”

Gronfein, “Belki de birine bir mektup göndermek isteyebileceğini düşündüm,” diye fikir verdi. “Bu kalemle yazarsan ben de postalarım. Cebimde kâğıt ve birkaç zarf var. Dışına pul yapıştırıp postalarım.”

Yakov, “Çok teşekkür ederim ama,” dedi, “yazacak kimim var ki?”

“Yazacak kimsen yoksa sana birini uyduracak değilim elbet ama bana kayınpederinden söz etmişsin. Ona yazmak istemez misin?”

“Hayatı boyunca fakirlik çekmiş bir adam o. Benim için ne yapabilir ki?”

“Bir ağzı var öyle değil mi? Ağzını açıp bağırmaya başlamasını sağlayabilirsin.”

“Bir ağzı ve bir midesi var ama oradan içeri bir şey girmez.”

“Pinsk’te bir Yahudi horozu ötse Filistin’de duyulur derler.”

Yakov, “Belki de yazsam iyi olur,” dedi.

Düşündükçe yazmayı daha çok istemeye başlamıştı. Kaderinin bilinmesine dair çaresizce bir istek duyuyordu. Gronfein’in de dediği gibi, dışarıdakiler birinin hapiste olduğunu biliyor ama onun kim olduğunu bilmiyordu. Herkesin bu kişinin tamirci Yakov Bok olduğunu bilmesini istiyordu. Masum olduğunu herkes öğrenmeliydi. Birileri bilmek zorundaydı yoksa buradan asla çıkamayacaktı. Belki de bir tür komite kurar ve ona yardım ederlerdi. Belki de bir avukatla görüşmesi mümkün olurdu. Bu olmazsa en azından savunmasına başlayabilmesi için belgeler hazırlayabilir, sesini duyurabilirdi.

Bir hafta sonra otuz günlük süresi dolacak ve bu koğuştan çıkacaktı. Henüz kimseden bir haber almamıştı. Sorgu yargıcına bir mektup yazmayı düşündüyse de cesaret edemedi. Yargıç mektubu savcıya gösterirse işler daha da sarpa sarabilirdi. O göstermese bile yardımcısı İvan Semyonoviç gösterebilirdi. Her halükârda alınacak bir risk değildi.

Tamirci ağır ağır iki mektup yazdı. Birini Şmuel’e, diğerini de evinde ona bir oda kiralayan matbaacı Aaron Latke’ye.

“Sevgili Şmuel,” diye başladı. “*Tahmin ettiğin gibi başımı büyük bir belaya soktum ve şu anda Dorogozitski Caddesi’ndeki Kiev Hapishanesi’nde*yim. Bunun imkânsız olduğunu biliyorum ama lütfen bana en kısa zamanda yardım etmeye çalış. Senden başka yardım isteyecek kimim var?

Damadın

Yakov Bok

Not: Kızın geri döndüyse bile ben bilmesem daha iyi.”

Aaron Latke’ye ise şunları yazdı:

“Sevgili arkadaşım Aaron, kiracın Yakov Bok şu anda Kiev Hapishanesi’ndeki otuz gün koğuşunda yatıyor. Otuz gün sonra başıma

ne geleceğini ancak Tanrı bilir. Şimdiye kadar olanlar yeterince kötü. Jenya Golov adındaki bir Rus çocuğu öldürmekle suçlanıyorum. Sana yemin ederim ki çocuğa dokunmadım bile. Lütfen bana bir iyilik yap ve bu mektubu Yahudi bir gazeteciye ya da tanıdığın biri varsa samimi bir hayırsevere göster. Onlara, beni buradan çıkartabilirlerse karşılığında bütün hayatım boyunca onlar için deli gibi çalışacağımı söyle. Lütfen acele et çünkü oldukça perişan bir durumdayım ve her gün daha da kötüye gidiyor.

Yakov Bok”

Gronfein mühürlü mektupları alırken, “Güzel,” dedi. “Bunlar işe yarayacaktır. Pekâlâ, sana iyi şanslar diliyorum. On rubleyi de kafana takma. Çıktığında bana geri ödersin. Bende para çok.”

Gardiyan koğuşun kapısını açtı ve kalpazan acele adımlarla koridorda gözden kayboldu. Gardiyan da onun arkasından hızla ilerledi.

On beş dakika sonra Yakov hapishane müdürünün odasına çağrıldı. Tamirci, Gronfein’in paketinden kalanları sonradan bölüşmeye söz vererek paketi göz kulak olması için Fetyukov’a teslim etti.

Yakov, gardiyanın silahı sırtına dayanmış halde aceleyle koridorda ilerledi. Heyecan içinde, belki de mahkeme kararıyla ilgilidir, diye düşündü.

Hapishane Müdürü Grizitskoy odasında müdür yardımcısı ve aksi suratlı, generallerinkine benzeyen bir üniforma giymiş olan bir müfettiş ile birlikteydi. Gronfein da şapkası başında, gözleri kapalı halde bir köşede oturmaktaydı.

Müdür tamircinin yazdığı mektupları elinde salladı. Mektuplar zarflarından çıkarılmıştı.

“Bunlar senin mi? Doğru söyle seni orospu çocuğu.”

Tamirci donup kaldı. Kalbi duracak gibiydi. “Evet efendim.”

Müdür başıyla İbranice yazılmış metinleri işaret etti. Gronfein’e “Bu kuş boku gibi yazıları çevir,” diye emretti.

Kalpazan yazıları okumak için gözlerini açtı, yüksek sesle hızla okuduktan sonra yeniden kapattı.

“Seni Yahudi kan emici,” dedi müdür, “ne cüretle hapis-hane kurallarına karşı gelirsin? Benim iznim olmaksızın dışarıdan herhangi biriyle temasa geçmemen için seni özellikle uyarmıştım.”

Yakov hiçbir şey söylemedi. Midesi bulanarak Gronfein’e bakıyordu.

Müdür yardımcısı tamirciye dönerek, “Bunları bize Gronfein teslim etti. Kurallara uyan bir vatandaş gibi davrandı.”

Gronfein, gözlerini açmaksızın kendi kendine, “Benden ahlaklı bir adam olmamı beklemeyin,” dedi. “Ben sadece kalpazanın biriyim.”

Yakov, Gronfein’e “Seni gammaz piç kurusu!” bağırdı. “Masum bir adamı neden kandırıyorsun?”

Müdür, “Laflarına dikkat et,” diye uyardı. “Ancak kötü kalpli biri kötü laflar söyler.”

Gronfein, “Her koyun kendi bacağından asılır,” diye mırıldandı. “Benim beş küçük çocuğum ve endişeli bir karım var.”

Müdür yardımcısı, “Üstelik,” dedi, “elimizde bu arka-daşa tuğla fabrikasındaki çocuğu kaçırmaya çalıştığını gören bekçiyi zehirlemesi için rüşvet teklif ettiğine ve ayrıca Marfa Golov’a da aleyhinde ifade vermemesi için para ödemesini istediğine dair yazılı belgeler var.”

Sonra Gronfein’e döndü: “Bunlar doğru değil mi?”

Kalpazanın başındaki şapkadan koyu renkli kirpiklerine doğru terler akıyordu. Başını bir kez öne doğru salladı.

Yakov, “Bu rüşvetleri verecek parayı nereden bulacakmısım?” diye sordu.

Müfettiş, “Yahudi milleti sağlayacaktır elbet,” diye cevap verdi.

Müdür, “Çıkarın şunu buradan,” diye buyurdu. Sonra

Gronfein'e dönerek, "Savcı ihtiyacı olduğu zaman seni çağıracaktır," dedi.

Yakov bağırmaya başladı: "Seni pis gammaz! Hain herif – bunların hepsi pis birer yalan!"

Gronfein sanki kör olmuş gibi müdür yardımcısı tarafından odadan çıkarıldı.

Müfettiş, Yakov'a dönerek, "İşte din kardeşlerinden alacağın yardım bu kadardır," dedi. "İtiraf etmek senin için en iyisi olacaktır."

Müdür de, "Kurallarımızın senin gibiler tarafından çiğnenmesine izin veremeyiz," dedi. "Şimdi seni tek başına hücreye kapatacağız, yazacağın başka mektupların varsa onları artık kendi kanınla yazarsın."

5

Kapattıkları tek kişilik hücrenin sıcaklığında sanki diri diri yanıyordu Yakov. Koltuk altlarından ve sırtından aşağı ter boşanıyordu. Üçüncü gece kapının kilidi çevrildi ve kapı açıldı.

İçeri giren gardiyan, aşağı müdürün odasına inmesini emretti: "Kıpırda biraz pis herif! Verdiğin zahmete değmezsin bile."

Sorgu yargıcı müdürün odasında bir sandalyede oturmuş, elindeki yamulmuş sarı hasır şapkayla yelpazelenerek serinlemeye çalışıyordu. Kırışmış keten bir gömlek giymiş, beyaz ipekli bir kravat takmıştı. Solgun yüzü, kısa kesilmiş koyu renk sakalıyla tezat oluşturunuyordu. Müdür yardımcısıyla içtenlikle bir şeyler konuşuyordu.

Müdür yardımcısının cilalanmış postalları leş gibi kokuyordu. Etrafa sürekli tedirginlikle bakan gözleri, içeri giren Yakov'u görünce irkildi ve adamın yüzü kızardı. Tutuklu topallayarak odaya girdiğinde iki görevli bir an için konuşmayı

kesti. Müdür yardımcısı dudağını dişleyerek “Bana sorarsanız bu usulsüz bir iş,” dedi.

Ne var ki Bibikov sabırla açıkladı: “Buraya sorgu yargıcı olarak resmi görevlerimi yerine getirmek üzere geldim, dolayısıyla çekinecek bir şey yok.”

“Öyle diyorsunuz ama acaba neden müdürün tatilde olduğu bir günde, diğer yetkililerin de uykuda olduğu gece yarısına yakın bir saati seçtiniz? Bana sorarsanız iş için burayı ziyaret etmek için garip bir zaman dilimi.”

Yargıç boğuk bir sesle “Korkunç sıcak bir günün ardından gelen zor bir gece,” diye açıklarken yumruk yaptığı eline doğru öksürdü. “Yine de bu saatler çok daha serin. Aslına bakarsanız sokağa çıktığınızda Dinyeper’den sağlam bir esinti geliyor. Doğrusu ben de yatmıştım ama evin sıcaklığı dayanılmaz bir boyuttaydı. Çarşafklar neredeyse benden daha çok terliyordu. Döndüm durdum, sonra boşa çabaladığımı anlayıp kalkmaya karar verdim. Üzerimi giyince etrafta gezinip sonradan gaz yapacak soğuk şeyler içeceğime işleri yapmaya başlamanın daha faydalı olacağına karar verdim. Neyse ki karım ve çocuklarım Karadeniz’deki yazlığımızdalar. Ben de ağustos ayında yanlarına gideceğim. Bugün öğleden sonra sıcaklık gölgede kırk buçuk dereceydi, biliyor muydunuz? Şu anda da otuz üç, otuz dört civarında seyrediyor olmalı. Sizi temin ederim, bugün büromda çalışmanın yolu yoktu. Yardımcım mide bulantısından şikâyet etti ve eve göndermek zorunda kaldık.”

Müdür yardımcısı, “O halde buyurun devam edin,” dedi. “Ne var ki burada kalıp sorularınıza şahit olmak konusunda ısrar etmek zorundayım. Tutuklu bizim yetkimiz altında.”

“Sizin sorumluluğunuzun gözaltı, benimkinin ise soruşturma olduğunu hatırlatmak isterim. Şüpheli henüz ne yargılanmış ne de hüküm giymiştir. Hatta şu ana kadar verilen bir iddianame bile yoktur. Üstelik sizin hapishanenize resmi bir kararla gönderilmesi de söz konusu değildir. Burada sadece görgü tanığı resmi sıfatıyla bulunmaktadır. İzin verirse-

niz onu yalnız sorgulama hakkım bulunuyor. Günün uygun olmayan bir saati olabilir ama bu yalnızca bir formalite. Bu nedenle kısa bir süre için bizi yalnız bırakmanızı rica edeceğim. Yarım saatten fazla sürmez.”

“Müdür döndüğünde öğrenmek isterse en azından ona ne hakkında soru soracağınızı bilmeliyim. Hapishanede gördüğü muameleyle ilgiliyse sizi şimdiden müdürün bundan hoşlanmayacağına dair uyarmalıyım. Bu Yahudi’ye burada hiçbir istisna tanınmadı. Kurallara uyduğu ve itaat ettiği sürece herkesle aynı muameleyi görür. Uymazsa başı belada demektir.”

“Sorularım bu konuda olmayacak. Yine de tutuklulara daima insanca davranıldığını umuyorum. Müdür Grizitskoy sorarsa ona tutuklunun buraya gelmeden önce bana verdiği bir ifadeyle ilgili çalışmam gerektiğini söyleyebilirsiniz. Daha ayrıntılı bilgi arzu ederse beni arayabilir.”

Müdür yardımcısı tutukluya ters bir bakış atarak çekildi.

Bibikov bir süre parmaklarını dudaklarına dayayıp oturduktan sonra hızla kapıya doğru yürüdü, dikkatle dinledi ve sonra hem kendi sandalyesini hem de Yakov’un oturması için ikinci bir sandalyeyi odanın penceresiz bir köşesine taşıyarak ona oturmasını işaret etti.

Alçak ve telaşlı bir sesle, “Dostum,” diye başladı. “Görünüşünden başından neler geçtiğini anlayabiliyorum. Bu konuyla ilgili yorum yapmazsam umursamadığımı sanma. Müdür yardımcısına başka konularda konuşacağıma dair söz verdim, ayrıca zamanımız kısa ve söylemem gereken çok şey var.”

Yakov, “Sorun değil efendim,” diye mırıldandı. Duygularıyla mücadele ediyordu. “Yine de bana başka bir çift ayakkabı ayarlayabilir misiniz bilmek isterim. Bu ayakkabıların içindeki çiviler anlatamayacağım kadar çok canımı yakıyor. Bana ya başka bir çift versinler ya da çekicimle kerpetenimi versinler de kendim tamir edeyim.” Derin bir nefes aldı ve koluyla bir gözünü sildi.

“Bakıyorum da ikimizin üzerindeki gömlekler de aynı.” Bibikov serinlemek için yamuk şapkasını sallarken şakalaşmaya çalışmıştı. Sesini alçalttı: “Bana ayakkabı numaranı söyle de sana bir çift ayakkabı göndereyim.”

Yakov fısıldadı: “Belki göndermeseniz daha iyi. Yoksa müdür yardımcısı size yakındığımı anlar.”

“Senin hapsedilme emrini benim değil de savcının verdiğini biliyorsun, değil mi?”

Tamirci başıyla onayladı.

“Bir sigara ister misin? Benim Türk sigaralarımı kıyaktır, bilirsin.”

Bibikov bir tane yakıp Yakov’a verdi. Yakov ise bir-iki nefes çektikten sonra sigarayı söndürmek zorunda kaldı. “Ziyan ettiğim için özür dilerim.” Öksürdü. “Ne var ki bu sı-cakta nefes almak zor.”

Yargıç sigara kutusunu kaldırdı. Göğsündeki cebine elini atarak kelebek gözlüklerini çıkardı, camlarına üfledikten sonra gözlükleri terleyen burnunun üzerine yerleştirdi. “Yakov Şepsoviç, izin verirsen senin davanın beni olağandışı bir şekilde ilgilendirdiğini söylemek istiyorum. Adalet Bakanı Kont Odoevski’ye danışmak üzere St. Petersburg’a yaptığım ziyaretten daha geçen hafta döndüm.”

Bibikov öne eğilerek kısık bir sesle devam etti: “Oraya çoktan topladığım delilleri teslim etmek ve sana verilecek cezanın, daha önce savcıya da önerdiğim gibi, yalnızca Luki-anovski Bölgesi’nde kanuna aykırı şekilde oturmanla sınırlı olarak verilmesini talep ettim. Hatta Kiev’i terk edip kendi köyüne dönmen koşuluyla bu davayı tamamen düşürmeyi önerdim. Ne var ki bunun yerine bana soruşturmamı en ufak şüpheyi mahal vermeyecek şekilde sürdürmeme dair talimat verdiler. Sana çok gizli olarak aktarmak isterim ki bir şey beni çok rahatsız etti: Adalet bakanı her ne kadar neza-ketle ve açık bir ilgiyle dinlediyse de, delillerin senin suçlu olduğunu doğrulamasını beklediği izlenimine kapılmış bu-lunuyorum. Yanıldığımı pek sanmıyorum.”

“Vey iz mir!”

“Bunun öyle açık seçik ifade edilmediğini de bil. Bu bir izlenim ve yanlış anlamış da olabilirim. Gerçi pek sanmıyorum. Açıkçası etrafta dönen konuşmalarda anlaşılmayan bir dil kullanılıyordu. İmalar, tereddütler, tam anlamadığım garip sorular, gölgede kalan ifadeler gibi şeylerle kafam daha da karıştı. Şu anda bile hiçbir şey tamamen doğrudan ifade edilmiş değil, öte yandan hâkim kanaati destekleyecek delilleri bulmam için baskı altındayım. İçişleri bakanı da bir süredir sürekli bana telefon ediyor. Bu baskıların beni huzursuz ettiğini itiraf edeceğim. Karım her zamankinden zor bir insan haline geldiğimi söylüyor. Gastrit sorunuyla mücadele ediyorum. Bugün yazdığı mektupta karım doktora gitmem için ısrar etmiş. Bu gece de...” Bibikov sesini iyice alçaltarak konuşmaya devam etti. “Buraya gelirken yolda arabamın başka bir araba tarafından takip edildiğinden şüphelendim. Gerçi şu an sinirlerim bozuk olduğu için de öyle gelmiş olabilir.”

Solgun yüzünü Yakov’un yüzüne yaklaştırarak fısılda-maya devam etti: “Ne var ki emin olamıyorum. Gerçekle-re dönecek olursak: Kont Odoevski bir ara kendimi ‘baskı altında ve kötü’ hissediyorsam ya da iş ‘tatsız’ hale geliyor, ‘inançlarıma’ aykırı düşünüyorsa, beni bu ‘zorlu’ davadan alarak rahatlatmayı önerdi. İddianamenin dinsel amaçlarla işlenmiş cinayete yönelik olarak verilmesini beklediğini hissettim di-yebilirim. Tabii bu düpedüz saçmalık.”

Yakov, “Yemin ederim cinayetle hiçbir ilgim yok,” dedi.

Sorgu yargıcı şapkasıyla ağır ağır yelpazelendi. Bir kez daha kapıya doğru baktıktan sonra, “Adalet bakanına, oldukça açık bir şekilde elimdeki delillerin bunun tam tersine olduğun-u söyledim,” dedi. “Kont heybetli bir adamdır. Yakışıklı, düzgün konuşan, temiz kokan biridir. Sanki henüz gerçeği göremediğimi ima edercesine omuz silkti. Görüşmemiz tam bu noktada kaldı. Omuz silmesi belki çok, belki pek az şey ifade ediyordur ama kuşku ettiği kesin. Düzgün bir adam olduğun-u söyleyebilirim. Öte yandan meslektaşım Savcı Gru-

beşov'un ise en küçük bir tereddüdü yok. Neredeyse olaydan önce zaten kararını vermiş olduğunu bile söyleyebilirim. Bunları iyice düşündükten sonra söylüyorum. Grubeşov benden kaç defa açık açık senin Jenya Golov'u öldürdüğüne dair bir iddianame vermemi talep etti. Elbette kesinlikle reddettim. Tabii bu da gerginliğimi artırıyor. Öte yandan hangi açıdan bakılırsa bakılsın bu konunun daha fazla uzatılamayacağını bilmen gerek. Bu iddianameyi ben vermezsem başka biri verecek. Becerebilirlerse benden kurtulacaklar ve o zaman senin hiçbir işine yaramayacağım. Bu nedenle onlarla işbirliği yapıyormuş gibi görünüp bir yandan da soruşturmamı yürütmeyi sürdüreceğim. Kusursuz bir dosya hazırlayınca da delillerimi adalet bakanına sunacağım. Hâlâ iddialarında diretirlerse elimdekileri basınla paylaşabilirim, bu da muhtemelen bir skandal yaratır. Yaratmasını umarım.

“Bugüne kadar aleyhinde delil olarak ortaya atılanlar, kaynağı belli olmayan suçlamaların ve gerici gazetelerde yayınlanan birkaç kışkırtıcı makalenin ötesine geçmedi. Aslında şimdiden, ismimi gizli tutarak birkaç itibarlı gazeteciye olayın gerçek görünüşüne dair seçilmiş bazı bilgileri vermeyi planlıyorum. Bu gece uykum kaçtığında karar verdim. Ani ziyaretimin nedeni de seni bu planlarımdan haberdar etmekti. Dünya üzerinde bir dostun olduğunu bil istedim. Sana yöneltilen suçlamaların haksız olduğunu biliyorum. Gücüm yettikçe ve elimden geldiği kadar bu soruşturmaya devam edip gerçeği her yönüyle tespit etmeye, gerekirse de açıklamaya kararlıyım. Bunu senin ve benim iyiliğimiz için olduğu kadar Rusya'nın da iyiliği için yapıyorum. Bu nedenle Yakov Şepsoviç, ne kadar zor olduğunu bilsem de senden güven ve sabır göstermeni istiyorum.”

Yakov sesi titreyerek. “Teşekkür ederim efendim,” dedi. “İnsan arada sırada bir nefes alıp, yağmur yağacak mı diye gökyüzüne bakmak için kulübesinden dışarı çıkmaya alışkınsa, tek başına karanlık bir hücrede kalmaya devam etmesi zor oluyor. Yine de beni anlayan ve ne yapıp yapmadığımı bilen,

güvendiğim biri olduğunu biliyorum. Ama izin verirsiniz, az önce gazetecilerden söz ederken kullandığınızı, ‘olayın gerçek görünüşü’ tabiri ile neyi kastettiğinizi bilmek isterdim.”

Bibikov tekrar kapıya gitti. Usulca açtı, dışarıya göz attı, sonra dikkatle kapatarak sandalyesine geri döndü. Yüzünü yine Yakov’unkine yaklaştırdı.

“Benim teorim şu” diye fısıldadı. “Cinayeti Marfa Golov’un suçlu ve hırsızlar çetesi işledi. Özellikle de gözleri görmeyen âşığı Stepan Bulkin’den şüpheleniyorum. Muhtemelen Marfa’dan onu kör etmesinin öcünü almak istedi. Çocuk annesi tarafından ciddi şekilde ihmal ediliyordu. Marfa kötü bir kadın, aptal ama kurnaz. Kaşarlanmış bir fahişenin ahlak anlayışına sahip. Jenya onu yasadışı işlerini Bölge Polisi’ne ihbar etmekle birçok kez tehdit etmiş olmalı. Sevgilisinin de Marfa’yı çocuktan kurtulmaya ikna etmiş olması mümkün.

“Olay muhtemelen herkes sarhoşken gerçekleşti. Çocuğun annesinin evinde öldürüldüğünden eminim. Bulkin bu vahşi katliamda başrolü oynadı. Eminim birçok yerinden bıçaklayarak çocuğa işkence ettiler. Yerde onları ele verecek bir iz kalmasın diye de akan kanını bezlerle silip sonra o kanlı bezleri yaktıklarını tahmin ediyorum. En sonunda da bıçağı kalbine sapladılar. Marfa çocuğunun ölümüne şahit oldu mu yoksa o sırada sarhoşluktan sızmış mıydı, bunu tespit edemedim.”

Tamirci ürperdi. “Bunu nasıl öğrendiniz efendim?”

“Bunu sana söyleyemem ancak hırsızlar genellikle birbirine düşerler. Daha önce de söylediğim gibi Marfa kurnaz olduğu kadar aptal da. Sabırla çalışırsak işin doğrusu gün ışığına çıkacak. Ceset mağaraya taşınmadan önce Marfa’nın onu evindeki küvette bir hafta sakladığını düşünüyoruz. Bunu gördüğü tahmin edilen bir komşuyu arıyoruz. Tahmin ediyorum ki Marfa’nın tehditlerinden öyle bir korkmuş ki hemen sonra başka bir yere taşınmış. Hırsızlar kendi paçalarını kurtarmak için doğal olarak kan akıtma ayini masalını destekliyor. Bu hikâye nereden çıktı henüz tam emin değiliz.

Cinayeti Yahudilerin işlediğini iddia eden isimsiz mektubu Marfa'nın kendisinin yazdığından şüpheleniyoruz. Polise gönderilen mektubun orijinali 'Bir Hıristiyan' diye imzalanmış. Henüz belgeyi göremediysem de bu konuda bilgi aldım. Hırsızlar cezadan kurtulmak için ellerinden geleni yapacaklardır. Seni cinayet işlerken gördüklerine dair ifade verenler bile çıkabilir. Bunlar korkmuş ve tehlikeli adamlar. Yardımcım İvan Semyonoviç, Nikolay Maksimoviç'in ahırını Yahudi büyüünün hiç yardımı olmaksızın Proşko ve Richter'in yaktığını kanıtlamış bulunuyor."

Yakov içini çekti. "Demek öyle. Görünen dünyanın ardında başka bir dünya yatıyor. Özür dilerim ama, acaba bana az önce anlattıklarınızı savcı da biliyor mu?"

Bibikov şapkasıyla ağır ağır yelpazeleniyordu.

"Dürüst olmam gerekirse onun neyi bilip neyi bilmediğini bilmiyorum. Ben onun güvendiği adamlardan biri değilim. Yine de itiraf ettiğinden fazlasını bildiğini tahmin ediyorum. Ayrıca hırslı ve fırsatçı bir adamdır. Kariyer saplantısı vardır. Gençliğinde azılı Ukraynacılardandı ama kamu hizmetine geçti geçeli Çar'dan daha Rus oldu çıktı. Günün birinde Tanrı'nın insafı araya girmez ise, Grubaşov Yüksek Mahkeme'ye atanacak. En çok istediği şeyin bu olduğundan hiç şüphem yok. Bu gerçekleşirse, 'adaletsiz' bir adalet olacak."

Yargıç birden toparlandı ve sustu. "Bu anlattıklarımı ve sana söylediğim diğer şeyleri kimseye anlatmazsan sevinirim Yakov Şepsoviç. Çoğu Rus gibi ben de fazla konuşuyorum; aslında tek istediğim seni biraz rahatlatmaktı. Bunu ikimizin de güvenliği için istiyorum."

"Burada düşmanım olmayan yok, ama olsa da söylemem. Yine de sormak isterim, savcı gerçekten de çocuğu benim öldürdüğümü düşünüyor mu? Rahibin mağaradayken anlattığı o şeylere gerçekten inanıyor mu?"

"Gerçekte neye inandığı konusunda bir fikrim yok, gerçi onu resmi görevler sırasında sık sık görüyorum. Bana göre

etrafındakiler neye inanıyorsa ona inanma eğilimi gösteriyor. Adamın ruhunun ne gibi bağnazlıklar ve safsatalarla dolu olduğunu ve bunun ne amaca hizmet ettiğini bilmiyorum. Ama aptal değildir, bundan emin olabilirsin. Tarihimizi iyi bilir. Ruhuna pek aldırmasa da kanunlarımızı iyi bilir. 1817’de Birinci Aleksandr’ın ve 1835’te Birinci Nikola’nın resmi hükümet fermanı yayınlayarak Rus topraklarında yaşayan Yahudilerle ilgili bu tür karalamaları yasakladığını bildiği kesin. Son dönemlerde bu hususta hayal kırıklığı yaratan bir gerileme olduğunu söylememe gerek yok sanırım. Köleliğin kaldırılışından beri ne kadar az gelişme gösterdiğimizi görmek üzücü. Bir ülkede insanların başka insanların malı olması o ülkeyi lanetliyor sanki. O namussuzluğun kokuşmuşluğu ruhlara siniyor ve gelecekteki kötülöklere davetiye çıkıyor. Yine de yıllar önce çıkarılmış bu fermanlar geri çekilmiş değil, bu nedenle kanun sayılıyor. Grubeşov benim son zamanlarda yaptığım gibi bu konuyla ilgilendiyse o da bunu biliyordur. Örneğin Katolik Kilisesi’nin aralarında Innocent, Paul, Gregory ve Clement’in de olduğu birçok Papası, Yahudilerin kan için cinayet işlediğine dair karalamaları yasaklayan birçok kısıtlama çıkarmışlardır. Galiba içlerinden biri bunu ‘temelsiz ve kötü niyetli bir uydurma’ olarak nitelemişti. İlginçtir ki Yahudilere yapılan bu kan suçlamasının tıpkısının birinci yüzyılda paganlar tarafından ilk Hristiyanların katledilmesine gerekçe olarak kullanıldığını öğrendim. Katolik ayinlerini bilirsen anlayacağın sebeplerden dolayı Hristiyanlar da ‘kan içiciler’ olarak adlandırılmış. Kanın gizemi ilkel insanların kanın mucizevi bir gücü olduğuna inanmasıyla ortaya çıkmış. Kan hem rengi hem de bileşimi açısından çok etkileyici bir madde elbette.”

“Öyleyse Papa hayır dediyse, papaz neden hâlâ evet diyor?”

“Peder Anastasiy bir şarlatan. Yahudi karşıtı aptal bir Latince kitapçık yazmış. Bu sayede Soylular Birliği’nin dikkatini çekmiş. Pederin senin aleyhine konuşmasını teşvik eden

de bu birlik. Yahudi katliamına yönelik kışkırtmalar ağırlıklı olarak pederin etrafında dönüyor. Jenya Golov'un pederin kitapçığının çıkmasından çok kısa bir süre sonra öldürülmesini ilginç buluyorum. Kendisi yüz kızartıcı bazı hareketlerinden ötürü meslekten men edilmiş bir Katolik papazı aslında. Zimmetine para geçirdiğini sanıyoruz. O olaydan sonra Polonya'dan gelip Ortodoks Kilisesi'ne girmiş. Bu arada Ortodoks Kilisesi'nin ruhani meclisi sana karşı yapılan suçlamayı desteklemiyor ama karşı da çıkmıyor. Kiev Metropoliti bana, bu konuda bir bildiri yayınlamayacağını söyledi."

Tamirci, "Bunlar kanayan yarayı iyileştirmez," diye mırıldandı.

"Korkarım öyle. Fransızca biliyor musun Yakov Şepsoviç?"

"Sanmıyorum efendim."

"Fransızların bir lafı vardır: 'İşler değiştikçe aynı kalır.' Bunda bir miktar doğruluk payı olduğunu kabul etmek lazım. Özellikle de 'toplum' dediğimiz şeyi düşününce. Biz her ne kadar üstünkörü de olsa medeniyetin geliştiğini düşünsek de, karanlık geçmişin ana hatlarında pek de değişen bir şey olmuyor. Ne yalan söyleyeyim, artık gelişme diye bir kavrama inanmıyorum. İnsanın hayatta baş etmek zorunda olduklarına saygım var. Zaman zaman bunu başarma şekline de saygı duyuyorum. Yine de medenileşmiş gibi davranmaya başladığından beri pek az değişti. Aynı şey bizim toplumumuz için de söylenebilir. Bunlar benim hislerim tabii, yine de hazır itiraf etmişken, tahmin etmiş olabileceğin gibi ben biraz iyimserim. Yani, iyimser gibi davranırım çünkü kötümserliğe kapılırsam hiçbir şey yapamıyorum. İnsan böyle karmaşık zamanlarda çaresizliğe kapılıyor. Kontrol edilemeyen olaylar ve deneyimler yaşamak, anlamaya çalışmak ve eğer mümkünse bunları bir düzene koymak. Yine de insan küçük de olsa bir katkıda bulunabileceğini biliyorsa bundan geri durmamalı. Çabadan vazgeçtiğimiz anda insanlığımızı kaybetme riskiyle karşı karşıya kalırız."

Bibikov devam etti: “Bu işler böyle işte. Savcı birazcık Eski Ahit’i inceleme zahmetine girmiş olsaydı, eminim ki Levililer’de Yahudilere hiçbir şekilde kan içmemeleri konusunda konan yasakları bilirdi. Tam olarak nasıldı tekrarlayamayacağım, notlarım evdeki masamda kaldı ama Tanrı kan içen her kimse ister bir İsraili ister bir yabancı olsun onu kulluktan atacağını söylüyor. Ayrıca birçok savaşa girip, çok fazla kan dökmesi yüzünden Davut’un Tanrı adına bir tapınak yapmasına izin vermiyor. Tanrı, çok yumuşak olmasa da tutarlı bir Tanrı. Ayrıca Tevrat ve eski kutsal Yahudi metinlerinin uzmanı olan bazı Ruslardan öğrendiğime göre o yazılanların arasında Yahudilere dini amaçları için kan kullanmalarını, özellikle de Hristiyan kanı kullanmalarını söyleyen herhangi bir kayıt, bir emir ya da bir gelenek bulunmuyor. Gizlice dandığımız bu kişilere göre hangi amaçla olursa olsun herhangi bir kan kullanımının yasaklanması, Tanrı’nın ilk emirlerinden sonra ne değiştirilmiş ne de geri alınmış. Mesela dahili ya da harici olarak hiçbir ilaç reçetesinde kan kullanıldığına dair bir kayıt yok. Vesaire, vesaire.

“Grubeşov’un öğrenmiş olması gereken bunun gibi pek çok gerçek var. Seni temin ederim ki Grubeşov’a düşünmesi için, yaptığım araştırmaların bir özetini göndermeyi ciddi ciddi düşünüyorum. Doğrusunu istersen, Yakov Şepsoviç, bir çalışma arkadaşımı senin karşında böyle kötölemekten utanıyorum ama bir yandan da şu üzüntü verici sonuca vardım ki, Grubeşov’un senin masum olduğuna dair benden duyacağı her şey, gerçekte yararsız olmasa da, en azından onun amaçları açısından zarar verici olacaktır. Zira o da senin hüküm giymeni istiyor.”

Yakov ellerini ovuşturdu. “Öyle ise ben ne yapacağım şimdi sayın yargıç? Ölenek dek terk edilmiş bir halde hapiste mi kalacağım?”

Sorgu yargıcı ona şefkatle bakarak sordu: “Seni kim terk etti?”

“Siz değil elbette. Bunun için şükrediyorum. Ama Bay

Grubeşov sizin topladığınız delillerle ilgilenmiyorsa yıllarca burada kalıp çürüyebilirim. Şunun şurasında kaç yıl yaşıyoruz ki? En azından bir avukatla görüşmeme imkân sağlayacak hafif bir iddianame çıkartamaz mısınız bana karşı?”

“Hayır, bu hiçbir işe yaramaz. Seni cinayetle suçlamaya zorlarlar beni. İşte bu yüzden o yönde ilerlemeye korkuyorum. Vakti gelince avukatın olacak ama şimdilik hiçbir avukatın sana benim kadar faydası dokunamaz Yakov Şepsoviç. Yararlı olabileceği gün geldiğinde iyi bir avukatın olmasını da sağlayacağım. Zaten ateşli, cesur ve çok tanınmış biri şimdiden kafamda var. Yakın gelecekte onunla görüşeceğim ve seni savunmayı kabul edeceğinden eminim.”

Tamirci teşekkür etti.

Bibikov saatine baktıktan sonra aniden ayağa kalktı. “Yakov Şepsoviç, sana daha fazla ne söyleyebilirim? Hakikatten güç al ve dayan. Masum olduğunu bilerek ayakta kal.”

“O kadar kolay değil efendim. Bu tür bir hayata uygun biri değilim. Bir köpek gibi davranmakta zorlanıyorum. Söylemek istediğim tam olarak bu değil ama biraz benziyor. Söylemeye çalıştığım şu, hapishaneden bıktım. Cesur bir adam da değilim. Doğrusunu söylemek gerekirse gece gündüz aklımdan çıkmayan şiddetli korkularım var.”

“Kimse kolay olduğunu iddia etmiyor. Yine de, yalnız değilsin.”

“Hücremde yalnızım. Düşüncelerimde yalnızım. Gerçi yardımlarınız için müteşekkirim, böyle acı konuşmak istemiyorum ama...”

Bibikov ciddi bir ifadeyle, “Sevgili dostum,” dedi, “acı sözlerin beni gücendirmiyor. Ben seni yüzüstü bırakmaktan korkuyorum.”

“Beni neden yüzüstü bırakasınız ki?” Tamirci endişeyle ayağa kalkmıştı.

“Kim bilebilir ki?” Bibikov yamuk şapkasını başına geçirdi. “Kısmen bu talihsiz ülkede içinde bulunduğumuz durum beni kuşkuda bırakıyor. Rusya öyle karmaşık, uzun süredir

acı çekmekte olan, cahil, parçalanmış ve çaresiz bir ulus ki. Bir açıdan hepimiz burada birer mahkûmdan farksızız.”

Bibikov duraklayarak parmaklarıyla sakalını sıvazladı. Sonra, “Kalbimizin ve zihnimizin tüm gücünü ortaya koyarak yapmamız gereken öyle çok işimiz var ki!” dedi. “Ama acaba nereden başlamalıyız? Belki de seninle başlamalıyız? Yakov Şepsoviç, şunu aklından hiç çıkarma; eğer senin hayatının bir değeri yoksa benimkinin de yoktur. Kanun seni korumazsa, günün birinde beni de korumayacaktır. İşte bu yüzden seni yüzüstü bırakmak istemiyorum ve bu beni endişelendiriyor. Seni yüzüstü bırakmamam gerek. Şimdi iyi geceler dilememe izin ver. İkimiz de bir şekilde uyumaya çalışalım. Belki yarın daha güzel bir gün olur. Tanrı’ya yarın için şükret.”

Yakov onun elini dudaklarına götürmek istedi ama Bibikov çoktan gitmişti.

6

Yan hücreye yeni bir tutuklu kapatmışlardı. Adam acılı ve çaresizdi. İçeri girdiği anda ayaklarıyla duvarı tekmelemeye başladı. Gürültü uzaktan geliyormuş gibiydi. Yakov da kendi ayakkabısıyla duvara vurarak cevap verdi. Adam bağırdığında ise sesi duyulabiliyor ama söyledikleri anlaşılmıyordu. Gündüz ve gece, çeşitli zamanlarda bağırabildikleri kadar yüksek sesle birbirlerine bağırıyorlardı. Yakov sanki birisi ona acıklı bir hikâye anlatmaya çalışıyor gibi hissediyordu. O da tüm yüreğiyle kendi hikâyesini anlatmak istiyordu. Ne var ki adamın bağırmaları, haykırışı, soruları boğuk ve anlaşılmazdı. Tamirci kendininkinin de anlaşılmadığını biliyordu.

Tecrit hücreleri dikdörtgen odacıklardı. Duvarlar tuğla ve çimentodandı. Dış duvarda üç parmaklıkla kapatılmış, mahkûmun başının yarım metre kadar üzerinde kalan tek bir

pencere vardı. Göz hizasında bir gözetleme deliği olan kapı som demirden yapılmıştı. Gardiyan orada olduğunda bu gözetleme deliğinden bakıyordu. Gerçi Yakov koridordan ona seslenildiğinde anlıyordu ama diğer mahkûmla bu deliklere ağızlarını dayayıp birbirlerine bağırdıklarında ikisi de ne söylendiğini anlayamıyordu. Delikler küçüktü, koridordan gelen sesler yankılanarak söyledikleri sadece bir gürültü haline getiriyordu.

Bir keresinde esmer yüzlü, aptal bakışlı bir gardiyan hücrenin kapısında belirmiş, birbirlerine bağırdıklarını duyarak ikisine de küfretmişti. Diğer mahkûma çenesini kapamasını yoksa beynini dağıtacağını söylemiş, Yakov'a da "Gürültü çıkarma yoksa o Yahudi çükünden vururum seni," demişti. Gardiyan gittiğinde iki adam da duvarı tekmelemeye devam etti.

Gardiyan gün içinde bir kez su, böcekli bir çorba ve kara kuru bir dilim ekmek getirmek için geliyordu. Bir de hücreleri öngörülemeyen aralıklarla kontrol ediyordu. Yakov, kötü niyetli gözün kendine dikilmiş olduğunu fark ettiğinde yerde uyuyor, küçücük hücreyi arşınıyor ya da sırtını duvara vermiş, dizlerini kendine çekmiş, işe yaramaz düşüncelere dalmış oluyor, fark ettiği anda gardiyan geri çekiliyordu.

Gardiyan ve yardımcısı yiyecek dağıtırken açılan kapı sayısından tamirci hücrelerin o kanadında sadece iki mahkûm olduklarını anlamıştı. Diğer mahkûm sol taraftaydı. Sağ yanında ise gardiyanların geri dönüşlerinde elli adım atarak ulaşip bir anahtarla açtıkları başka bir kapı vardı. Kapı korkunç bir gürültüyle kapanıp diğer tarafından kilitleniyordu. Bazen, sabahın erken saatlerinde, içindeki yüzlerce, belki de binlerce adam uykularında rüya görüp horlarken, inlerken ya da gaz çıkarırken koskoca hapisane karanlığa ve sessizliğe gömüldüğünde yan hücredeki mahkûm uyanıp aralarındaki duvarı yumruklamaya başlıyordu. Önce hızlı vuruş sesleri gelirken sonraları sanki tamirciye bir şifre öğretmeye çalışıyor gibi yavaşlamıştı. Yakov vuruşları sayarak Rus alfa-

besindeki harflere göre tercüme etmeye çalıştıysa da, ortaya çıkan kelimeler hiçbir anlam ifade etmiyordu. Yakov kendi aptallığını lanetliyordu. Adam vuruyordu ama ne demek istiyordu? Bazen ikisi de duvara vuruyor ve bir ilerleme sağlamıyorlardı.

Tek başına hapsedilmiş olmak tamircinin o güne kadar yaşadığı en büyük çaresizlikti. Kendi kendine, bu denli yalnız olmaya yetecek kadar akıllı değilim, diyordu. On ikinci günün sabahı gardiyanlar ekmeği ve çorbasıyla Yakov'un tek kişilik hücrelerine geldiklerinde Yakov onlara yardım etmeleri için yalvardı. Dersini almıştı ve onu genel koğuşa geri götürürlerse her bir kurala uyacağını söyledi. Orada en azından başka insanların yüzlerini ve insanların faaliyetlerini görebilecekti. "Bunu müdüre söylerseniz size tüm kalbimle müteşekkire olurum. Arada sırada küçük bir sohbet bile edemedim yaşamak çok zor."

Gardiyanlar ise tek bir kelime bile etmedi. Yakov'un mesajını müdüre iletmekle bir şey kaybetmezlerdi ama bunu asla yapmadılar. Yakov sessizliğe gömüldü. Bazen Podol'de olduğunu, herhangi biriyle havadan sudan konuştuğunu hayal ediyordu. Apartmanlarının avlusunda bir ağacın altında Aaron Latke ile oturmuş, işlerin ne kadar kötü gittiğinden dem vuruyorlardı. (İnsan özgür olunca işler ne kadar kötü gidebilirdi ki?) Sadece birkaç kelime, İbranice olsa daha iyi olurdu ama Rusça olsa da razıydı. Ya da o sırada özgürlük söz konusu olmadığına göre aletleri elinde olsaydı sabah vardiyasının ardından duvarda küçük bir delik açar ve yandaki mahkûmla konuşabilirdi. Belki biraz geri çekilse mahkûmun yüzünü bile görebilirdi. Birbirlerine hayat hikâyelerini anlatırlar, bunu aylarca sürdürebilirlerdi. Sonra gerekirse yeni baştan anlatmaya başlarlardı.

Öte yandan diğer mahkûm, herhalde ya tehdit edildiğinden ya da hastalandığından duvara vurmaya bırakmıştı. Artık birbirlerine bağırma da kesmişlerdi.

Yakov adamı unuttuysa da, birdenbire hatırladı. Bir gece

uzaktan gelen bir inleme tamirciyi uykusundan uyandırdı. Ne var ki uyandığında ortalık sessizdi. Tamirci ağır ayak-kabısıyla duvara vurdu ama cevap gelmedi. Rüyasında koridorda ayak sesleri duydu, sonra boğuk bir haykırıyla, korku içinde, yeniden uyandı.

Yolunda gitmeyen bir şeyler var, diye düşündü. Saklanmalıyım. Bir hücre kapısının sesini duydu. Koridordan birden fazla kişinin ayak sesleri geliyordu. Yakov zifiri karanlıkta gergin bir şekilde bekledi. Kendi kapısı açılırsa bağırırmaya hazırdı ama ayak sesleri onun hücresinin önünden geçip gitti. Koridorun sonundaki ağır kapı güm diye kapandı, delikte dönen anahtarın sesi duyuldu. Gürültüler böylece kesilmişti.

Arkasından korkunç bir sessizlik bastırdı. Yakov yeniden uykuya dalmıyordu. Kırık dökük ayakkabılarının ikisiyle birden duvara vurdu, sesi kısılana kadar bağırdı. Ama kimse-den cevap alamadı.

Ertesi sabah ona yemek getirmedi. Beni burada ölüme terk ediyorlar, diye düşündü. Ne var ki öğleden sonra sarhoş bir gardiyan elinde çorba ve ekmekle çıkageldi. Kendi kendine söyleniyordu. Yakov çorbayı eline alamadan gardiyan yarısını onun üzerine döktü.

“Hem bir Rus çocuğu öldürüyor, sonra da bize ahkâm kesiyor,” diye geveleyen gardiyanın nefesi alkol kokuyordu. Gittiğinde tamirci ağır ağır siyah ekmeğini çiğnerken gardiyanın kapıyı kilitlemediğini, sürgüsünü çekmediğini fark etti. Ensesindeki tüyler ürpermişti. Heyecan içinde ayağa kalktı, iki parmağını gözetleme deliğine soktu. Kapı yavaşça içeri doğru açıldığında neredeyse bayılıyordu.

Yakov korku ve şaşkınlıktan sersemlemişti. Dışarı adım atarsa onu kesin öldürürlerdi. Mutlaka dışarıda biri bekliyor olmalıydı. Anahtar deliğinden dışarı baktı ama kimseyi görmedi. Kapıyı usulca kapattı ve bekledi.

Aradan en az bir saat geçmişti. Yakov kapıyı bir kez daha gıcırdatarak açtı ve bu kez hızla koridora baktı. Sağ tarafta, hücre bloğunun sonundaki beton kapı aralıktı. Sarhoş gardi-

yan o kapıyı kapatmayı da mı unutmuştu? Yakov parmaklarının ucuna basarak koridora çıktı, kapıdan birkaç adım ileride durdu ve aceleyle geri döndü. Ama hücre sine girmed i.

Bir kez daha ağır kapıya yaklaştı. Kapıyı tam açacaktı ki o anda birdenbire hareketlerinin düşüncelerinden çok daha hızlı olduğunu idrak etti. Koşarak hücre sine geri döndü, içeri girdi ve kapıyı güm diye kapattı. Hücrede etleri buz kesmiş, yüreği acı içinde bekledi. Kimse gelmiyordu. Tamirci iyice düşünüp taşındı ve gardiyanın kapıyı bilerek açık bıraktığından emin oldu. Kapıdan çıkar ve gizlice merdivenlerden inerse mutlaka aşağıda başka bir gardiyan bön bön bakışlarıyla onu bekliyor olacaktı. Gözlerini Yakov'a dikerek yavaşça silahını kaldıracaktı. Hapishane kayıtlarına müdür şu notu düşecekti: "Mahkûm Yakov Bok, kaçmaya çalışırken midesinden vurulmuştur."

Yine de bir kez daha koridora süz üldü, tek düşündüğü özgürlüktü. Ama bu kez ters tarafa doğru gitti. Bunun daha önce nasıl olup da aklına gelmediğine şaştı. Diğer mahkûmun hücre sinin deliğinden baktı. Sakallı bir adam, açık pencerenin orta parmaklığına bağlanmış deri bir kemerin ucunda hafif hafif sallanıyordu. Altında da devrilmiş bir tabure vardı. Adam, ayağının dibinde duran ezilip parçalanmış kelebek camlı gözlüğe bakar gibiydi.

Yakov'un bu adamın Bibikov olduğunu idrak etmesi için sanki aradan bir asır geçmesi gerekmişti.

ALTINCI KISIM

I

Karanlığın berraklığı içinde Bibikov'un hayaleti belirdi. Büyük beyaz bir şapka giymişti. Burnunun üzerinde gözlükleri yoktu. Gözlükler kaybolmuştu. Bibikov burnunun kemiğini utangaçlıkla sıvazladı.

“Korkunç bir şey oldu Yakov Şepsoviç. Bu adamlarda hiç ahlak yok. Korkarım seni de öldürecekler.”

Yakov “Hayır, hayır,” diye bağırdı. “Hurafelere inanmam ben.”

Sorgu yargıcı gül yaprağına sarılı bir sigara yaktı ve sessizlik içinde oturdu. Sonra bir şey söylemeye çalıştı ve giderek silikleşmeye başladı.

Karanlığın içinde ağır ağır kayboldu. Bembeyaz görüntüsü, sanki önce akşam bastırmış, oradan da geceye kavuşmuş gibi gölgelendi. Sigarasının kör alevi de sönemeden Bibikov'la birlikte silinip gitti. Geriye sadece pencereden sarkan karanlık hatırası, yerde duran ezilmiş gözlüğüne bakan patlak gözlerinin görüntüsü kaldı.

Tamirci bütün gece hücrenin bir köşesinde büzülüp oturdu. İçi ölüm korkusuyla doluydu. Kısa bir an uykuya daldığında uykusu hemen ölümün tadı, kokusu ve dehşetiyle doluyordu. Mezarlıkta hareketsiz, kaskatı ve korku içinde yatıyordu. Kapkara gökyüzünde yıldızlar da kapkaraydı. Yerinden kıpırdarsa, açık bir mezarın içine, çürümüş cesetlerin, eriyen kemiklerinin arasına düşüverecekti.

Aslında ölümden daha çok, işkenceden korkuyordu. Öl-

meden önce lime lime edilip kemiklerinin kırılmasından korkuyordu. Hücreye korkunç aletler getirdiklerini gördü, insanın bedenini çekiştirip ezen canavara benzeyen tahta makineler. Bedeninden arta kalanları pencere parmaklığından aşağı sallandıracaklardı.

Gün ağarırken, kapının deliğinden yine o kem gözün bakışını üzerinde hisseden Yakov hayatının bağışlanması için yakararak karanlık uykusundan sıyrıldı. Kapı gürültüyle açıldığında korkuyla bağırdı ama gardiyanlar ona saldırmadı. Gardiyanlardan biri, içinde hamam böceği olmayan bir kâse lapayı içeri doğru ayağıyla itti.

Tamirci bütün gün bir aşağı bir yukarı hücrelerini arşınladı. Bazen de koştu. Beş adım, üç, beş, üç, derken arada kendini duvara vuruyor, metal kapıya yumruklarını indirerek acı acı bağıırıyordu.

Büyük bir üzüntü ve derin bir kederle Bibikov'un yasını tuttu. Haftalardır düşüncelerinde bu adil ve kibar adamın onu kurtarma olasılığı ile yaşamıştı. Bibikov'un onu bir yolunu bulup bu hapisten, ona hazırlanan bu tuzaktan, bu korkunç suçlamadan kurtaracağına güvenmişti.

Bulabildiği bir parça huzur sadece bu düşüncelerden gelebiliyordu. İyi bir adamın onun yanında olduğu düşünce-sinden. Onun sayesinde mahkeme günü geldiğinde suçlu bulunmayacaktı. Serbest kaldığını, kasabasına geri döndüğünü ya da gerekli parayı bulabilirse Amerika'ya kaçtığını hayal etmişti.

Ne var ki bu ümitler ve beklentiler, yani Yakov'un tüm umudunu bağlayarak yaşadığı hayaller ona hiçbir uyarıda bulunulmadan sökülüp alınmıştı. Şimdi ona kim yardım edecekti? Yakov ne ümit besleyebilirdi? Bibikov artık ümitsiz bir boşluğa dönüşen zihnindeydi sadece. Şimdi gerçek katili, Marfa Golov'u ve işbirlikçilerini kim deşifre edecek, kim Yakov'un masum olduğunu gazetelere haber verecekti?

Marfa Golov Kiev'i terk edip başka bir şehre ya da ülkeye kaçmışsa onun peşine düşen biri olacak mıydı? Dünya ma-

sum bir adama yapılan bu adaletsizliği nasıl öğrenecekti? Nerede olduğunu onu buraya atanlardan başka kimse bilmezken ona kim yardım edebilirdi? Yakov Bok kimseye bir şey ifade etmiyordu. Sanki yaşamıyordu. Onu hemen öldürmeyi planlamıyorlarsa da o halde onu sonsuza dek hapishaneye gömerek yavaş yavaş öldüreceklerdi.

“Anneciğim, babacığim,” diye haykırdı, “kurtarın beni! Şmuel, Raisl, biriniz olsun kurtarın beni!” Olduğu yerde daireler çizerek dört dönüyordu, yürüdüğünün farkında bile değildi. Kaçmak için planlar icat ediyor, bu planların her biri imkânsız olduğu için yüreğini burkuyordu. Bütün gün, gece olana dek, ayakkabıları yırtılana dek yürüyordu. Ayakkabıları parçalandıktan sonra bile pürüzlü zemin üzerinde yürümeye devam etti. Gidecek hiçbir yeri olmaksızın, sıcakta su içinde kalarak daireler çizmeye, kısıldığı kapan içinde yürümeye devam etti. Dövüne dövüne, başına, göğsüne, yüzüne vura vura, kendini paralaya paralaya yürümeye, hayatına ağlamaya devam etti.

Çarpık çurpuk ayakları dayanılmaz derecede acıyordu. Yakov bitap halde yere uzandı. Kendi eliyle işkence çekiyordu, bedeni derin bir depresyona girmenin acısını yaşıyordu. Etli ayakları, tabanlarındaki taze kabuklar ve akan cerahatleriyle patlayacak kadar şişmiş torbaları andırıyordu.

Şişkinlik bacaklarına doğru çıkınca ayak bilekleri görünmez oldu. Zorlukla ve gürültüyle nefes alabilen tamirci sırtüstü yatıyordu. En azından hava bu kadar sıcak olmasaydı. Buna ne kadar dayanabilirdi? Ayakları sanki zincire vurulmuş ve ateşe tutulmuş gibiydi. Her iki bacağı da dizlerine kadar şişmişti. Sırtüstü yatarken ölmeyi diledi.

Derken üzerinde buz gibi bir gözün bakışını hissetti. Yüzünü deliğe dayamış bakan bu göz, Yakov’un cerahatli ayaklarına bakıyordu. Ne var ki söyleyecek bir şeyi yoktu.

Yakov, “Zavallı ayaklarıma yardım edin,” diye haykırdı. “Berbat bir acı bu.” Gözetleyen her kim idiye, onu duyduysa bile hiçbir şey söylememişti. Sonra da oradan ayrıldı.

Tamirci ateşler içinde titriyordu. Üzerindeki kıyafetler sırlıklam olmuştu. Bir gece daha acı içinde inleyerek geçirdi. Sabah olduğunda kapının kilidi açıldı ve Müdür Grizitskoy içeri girdi.

Tamirci, Bibikov'u düşünerek ondan çekindi. Ne var ki şaşı gözlü müdür gerçektir, hatta insan gibi görünüyordu. Ve yan hücrede gördüğü şey de rüya gibi geliyordu, gerçek dışıydı sanki. Yakov bazen gördüklerinden emin olamıyordu. Cesaret edip sorgu yargıcı hakkında bir şey sormadı. Bildiğini bilseler onu anında öldürürlerdi.

Müdür, "Şimdi ne numaralar peşindesin?" diye sordu.

Yakov, "Lütfen," dedi. "Ayaklarım ayakkabının içindeki çivilerden mikrop kaptı. Bana doktor gerek."

"Senin gibiler için doktor yoktur yok."

Tamirci bitkin bir halde gözlerini kapattı.

Müdür çıktı. Öğleden sonra hapisane revirinden bir yardımcıyla birlikte hücreye geri döndü.

Yardımcı, "Ayaklarını zehirlemiş," diye açıkladı.

Müdür, "Ciddi bir durum mu?" diye sordu. "Yoksa kendi kendine geçer mi?"

"İki ayağı da cerahat dolu. Kangren olabilir."

Müdür, "Hak ettiğini bulmuş olur, işte," diye cevapladı. Yakov'a döndü: "Pekâlâ, aşağı, revire in. Burada çürümene izin verirdim ama hücreyi daha fazla leş kokutmanı istemiyorum. Yoksa mikroplarını hücreye de bulaştıracaksın. Çabuk kalk şimdi."

Yakov, "Nasıl yürüyeceğim?" diye sordu. "Fetyukov ya da başka biri bana yardım edebilir mi?"

Müdür, "İşte bir katile yakışacak bir arkadaş," diye cevap verdi. "Fetyukov artık yok. Emirlerle itaatsizlikten ve gardiyana karşı koymaktan vuruldu."

Tamirci afallamıştı. "Vuruldu mu?"

"İtaatsizlikten. Gardiyanlardan birine hakaret etti. Bu sana ders olsun. Şimdi çabuk kalk."

"Yürüyemiyorum. Yürüyemezken nasıl gideyim?"

“Yürüyemiyorsan, sürünebilirsin. Şeytan sana yardım eder.”

Yakov, tıpkı bir köpek gibi, diye düşündü. Elleri ve dizlerinin üzerinde ilerleyerek koridora çıktıktan sonra acı içinde merdivenlere açılan kapıya ilerledi. Ağır ağır sürünmesine rağmen dizleri acıyordu. Ayaklarının yere sürünmesine engel olamıyordu. Yine de bağırmamak için kendini tuttu. Müdür ve revir görevlisi gitmişlerdi. Beton zeminde sürünürken tamirciye elindeki tüfekle bir gardiyan eşlik ediyordu.

Ahşap basamaklardan aşağı inerken vücudunun ağırlığı tamircinin kollarını titretmeye başlamıştı. Ayakları her bir basamakta yere vuruyordu. Birkaç kez başının üzerine yuvarlanma tehlikesi atlattı.

Durakladığında gardiyan onu tüfeğinin kabzasıyla dürtüyordu. Yakov merdivenlerin sonuna ulaştığında hem elleri sıyrık içinde kalmış hem de iki dizi birden kanamaya başlamıştı. Sırtı terden simsiyah olmuştu. Koridor boyunca sürüne sürüne ilerleyerek hapishane kapısından geçip avluya çıktığında, artık boynundaki damarlar dışarı fırlayacak gibi şişmişti.

Revir, hücrelerin bulunduğu bölümün karşısındaki yönetim bölümündeydi. Öğleden sonraki on dakikalık gezinme saatine denk gelmişlerdi. Mahkûmlar tamircinin sürünerek çamurlu avludan geçişini izlerken söylenmeye başladılar.

Topal olan, “Yahudi eşeğine beş kapık bahis koyarım,” dedi. Paltosu olan bir diğeri ise dönüp onun ağzına bir tokat patlattı. Gardiyan da mahkûmu dövdü.

Yaşarsam bunu başarabilecek miyim? Midesi bulanıyordu, Yakov bayılmak üzereydi. Avlunun ortasına vardığında titreyen kolları pes etti ve Yakov yere yığıldı. Mahkûmlardan bazıları sıralarından çıktılar ama bir gardiyan elindeki kamçıyı şaklatarak bunun yasak olduğunu haykırdı. Avluyu kolaçan eden nöbetçiler tüfeklerini onlara doğrultunca mahkûmlar da sıralarına geri döndüler. Bir tek o bulaşık kovasını taşıyan, kırık gözlüklü adam dönmedi. Avlunun köşesindeki

çöp yığınınından birkaç paçavra bularak Yakov'a doğru koştu. Aceleyle paçavraları tamircinin el ve ayaklarına sardı. Gardiyan bir küfür savurdu ama başka bir şey yapmadan izlemekle yetindi. Paçavralar bağlanınca Yakov'u ayağıyla dürttü.

Tamirci acıyan elleri ve kanayan dizlerinin üzerine kalkarak gözleri bir şey görmez halde avluyu geçmek için sürünmeye devam etti. Revire giden taş basamakları tırmandı.

Kel kafalı cerrah, üzerine karbolik asit ve tütün kokan, lekeli beyaz keten bir önlük giymişti. Yakov'un ayaklarını muayene etti. Tabanlarına teneke kutudan aldığı koyu sarı bir merhem sürdü, iki ayağını da kirli sargılarla sardıktan sonra ellerini ve dizlerini alkolle yıkadı ve sonra yatağa yatmasını emretti. Tamirci tutuklandığından beri ilk kez bir yatak görüyordu. Bir buçuk gün boyunca uyudu. Uyandığında, puro içmekte olan cerrah sargılarını çözerek ayaklarını ameliyat etti. Anestezi kullanmadan, bir neşter yardımıyla yaralarını kesiyordu. Mahkûm sessiz kalabilmek için dudaklarını ısırıyordu ama her bir neşter darbesinde bağırmasına engel olamadı.

Cerrah, "Bu senin iyiliğin için Bok," dedi. "Artık dinin için o çocuğu bıçaklayıp kanını akıtırken, Jenya'nın neler hissettiğini biliyorsun."

O gece revirde yatarken Yakov nefes almakta zorlandı. Her ne kadar ağzından büyük büyük nefesler alıyorsa da hava ona yetmiyordu. İlk başta astımdan korkmamıştı çünkü stres altında kaldığında genellikle nefes almakta zorlandığını biliyordu. Öte yandan uzun yıllardır hiç ciddi bir kriz geçirmemişti. Fakat soluduğu hava birden ağır ve bayat gelmeye başladı. Sanki bir metali solumaya çalışır gibiydi. Göğsü sıkıştı. Ciğerleri kaya gibi ağırlaşmıştı. Solukları hırıltıyı andırmaya başladı. Yakov kendini kötü hissediyordu. Yatakta doğruldu.

"Yalvarırım, daha fazlasını kim ister? Yeterince çektim." Yardım gelsin diye bekledi ama kimse gelmedi. Yakov yattıktan kalktı. Sargılı ayaklarından kanlar sızarak sendeleye sendeleye parmaklıklı pencereye gitti. Ciğerlerine biraz

hava çekme çabasıyla pencerenin altında yattı. Bu çabaları sırasında bitkin düşerek yarı uyur yarı uyanık bir halde kendinden geçti. Rüyasında penceresiz bir hücrede son nefesini veriyordu. Giderek derinlere gömülen rüyalarında çocukluğunu geçirdiği o yıkık dökük kulübeyi, o içler acısı kimse-sizler yurdunu, sanki onu bir et satırıyla tehdit etmişçesine kendisinden dehşet içinde koşarak kaçan Raisl'ı ve cesedinin yüzü hâlâ gözlerinin önünden gitmeyen çocuğu öldürmekle suçlanarak Sibiry'a'da geçireceği mahkûmiyet hayatını görüyordu.

Çocukla ormanda karşılaştığını gördü. Çocuğun elinde okul kitapları vardı. Yakov içgüdüsel bir hareketle çocuğu tutup boğazladı, sonra hâlâ can çekişerek yerde yatmakta olan çocuğu Proško'nun yardımıyla on üç kez bıçakladığını ve beş litre parlak kanını akıttığını gördü. Muhteşem bir sıvıydı bu.

Grubeşov bütün gece boyunca sarı çamurlu ayakları ile Yakov'un göğsüne basarak o kalın sesiyle kurbanına nutuk attı. Tamirci çılgınca Bibikov'un yardım etmesi için yalvardıysa da, sorgu yargıcı başka bir odadaki masasındaydı ve rahatsız edilmemişti. Daha doğrusu rahatsız edilmesi mümkün değildi.

2

Müdür onu yeni bir hücreye yerleştirdi. Hapishanenin güney binasındaki sessiz yapı bloğunun bodrum katında, idare ve revirin sağ tarafında yer alan yeni hücre geniş ve rutubetliydi.

“Burada daha çok gözümün önünde olacaksın,” diye açıkladı müdür. “Yahudi yandaşlarının yardımıyla kaçmaya çalışabileceğini söylüyorlar. Seni uyarıyorum çünkü kaçmaya kalkışırsan kesinlikle vurulursun.”

Duvardaki uyarı yazısını gösterdi:

Bütün kurallara ve yönetmeliklere, sorgulamadan itaat et. Mahkûm itaatsizlik ediyorsa, gardiyanlara ya da hapislane görevlilerine hakaret ediyorsa veya herhangi bir şekilde bu hapishanenin güvenliğini tehdit etmeye kalkışrsa görüldüğü yerde öldürülecektir.

“Ayrıca,” diye devam etti yaşlı müdür, “gardiyan yönetmelikleri savunduğu için para ile ödüllendiriliyor, o nedenle hareketlerine dikkat et. Akıllı bir köpek kırbacı tanırса ceza-
dan kurtulur.”

Sonra bir çimdik enfiye çekerek iki kez hapşır-
dı.

Yakov, arkadaşlık etmek üzere hücreğine aklı başında bir tutuklu daha getirilip getirilemeyeceğini sordu. “Yapayalnız bir şekilde yaşamak çok zor efendim. İnsan yalnızlığını başka nasıl hafifletebilir?”

Müdür, “Bu benim hiç umurumda değil,” diye cevap ver-
di.

“En azından bir hayvanım olsa, bir kedi ya da bir kuş me-
sela?”

“Payına düşen yiyeceklerle kedi mi besleyeceksin? İkiniz de açlıktan ölürsünüz. Ya sen onu yersin ya da o seni. Her neyse, burası suçlular için yapılmış bir hapislane, çay bah-
çesi ya da kulüp evi değil. Burada iyi vakit geçirmek ya da dinlenmek için değil zararsız bir çocuğu öldürmek suretiyle işlediğin alçakça cinayetin cezasını ciddi şekilde çekmek için bulunuyorsun. Bir tek senin gibi Yahudi mahkûmlar böyle taleplerde bulunmaya cüret edebilir. Bu saçmalığı yeterince dinledim.”

Sonbaharda havalar kötüydü. Yağmurlu ve soğuktu. Ya-
kov hücrenin içinde nefesinin buharını görebiliyordu. Üşü-
tünceye kadar astımı pek sorun çıkarmadı ama sonra tekrar
tekrar yineledi. Genellikle de ağır geçiyordu. Bazı sabahlar
hücrenin hapislane avlusuna bakan dış duvarı ayazdan yer
yer buzlanıyordu. Kalın tuğla, kırık taşlar ve çimentodan
örülmüş olan otuz santim kalınlığındaki iç duvarlar kırık
dökük ve çatlaktı. Kuvvetli bir yağmurun ardından taş kaplı
zemin, toprağın neminden ıslanıyordu. Tavanın pencerenin

üzerine denk gelen bölümünden sular damlıyordu. Güneşli günlerde ise, her ne kadar kirli de olsa, tamircinin başının bir metre kadar üzerinde kalan pencereden ışık süzülüyordu. İçeri giren ışık sönüktü, yağmurlu günlerde karanlığın içinde kayboluyordu.

Akşam yemeğinden sonra Yakov'a cam bacası olmayan ve kötü kokular saçan küçük bir gaz lambası veriliyor, sabahları geri alınıyordu. Bir gece bu lamba verilmedi çünkü hapishane müdürü gazın parayla alındığını söylemişti. Tamirci bunun yerine bir mum istedi, müdür bunu düşünceğini söyledi ama o mum tamirciye hiç verilmedi. Hücre tüm gece boyunca zifiri karanlıkta kaldı. Yakov, mumu ancak iddianame verildiğinde alacağım, diye düşündü.

Dışarıda rüzgâr kuvvetli estiğinde ise soğuk hava kırık pencereden hücrenin içine doluyordu. Yakov bir merdiven ve bir parça macun verilirse pencereyi tamir edebileceğini söyledi ama kimse ilgilenmedi. Hücre soğuktu ama en azından içinde bir şilte vardı. İçi saman dolu, incecik ve topaklı bir yataktı bu. Küçük gözlü, kara parmaklı gardiyan Jitnyak'ın dediğine göre son sahibi hapishane hummasından ölmüştü. Tamirci şilteyi hücrenin kuru tarafında tutuyordu. İçinde tahtakuruları vardı ama bazılarını bulup öldürmeyi başarmıştı. Üzerinde uyuduktan sonra beli ağrıyordu ve içindeki samanlar küf kokuyordu ama yine de taş zeminde uyumaktan daha iyiydi.

Kasım ayı geldiğinde ona lime lime olmuş bir battaniye verdiler. Üç ayaklı bir taburesi ve yağlı, küçük bir masası olmuştu. Masanın bir ayağı diğer üç ayağından kısaydı. Hücrenin bir köşesinde bir sürahi dolusu suyu vardı. Diğer köşede ise içine idrarını ve dışkısını yaptığı kötü kokulu tenekeyi tutuyordu. Tabii içinde dışkılayacak bir şeyi olduğu zaman... Günde bir kere de bu tenekeyi başka bir tutuklunun iterek dolaştırdığı varillere boşaltmasına izin veriliyordu. Bu tutuklunun tamirci ile konuşması da, Yakov'un ona bir şey söylemesi de yasaktı. Yakov varilleri taşıyan el arabasının durduğu

yerlerden kendi hücrelerinin iki tarafındaki hücrelerin boş olduğunu anlayabiliyordu. Yalnızlığının içinde iyice yalnızdı.

Sürgülü hücre kapısı üç kat çelikten yapılmıştı. Bir zamanlar siyaha boyalı olduğu anlaşılıyordu ama artık büyük bölümü paslanmıştı. Göz hizasında bir deliği vardı. Bu delik, gardiyanın içeri bakmak için kenara ittiği metal yuvarlak bir kapakla örtülüydü. Gün boyu neredeyse her saat başı tek bir göz tüm hücreyi kolağan ediyordu. Jitnyak genellikle gündüzleri geliyor, geceleri ise Kogin nöbet tutuyordu. Bazı günler ikisinin saatleri çakışıyor, ara sıra da vardiyalarını değiştiriyorlardı. Yakov gizlice kapağı kenara itip gözetleme deliğinden baktığında Zhitniyak'ın duvara dayanmış büyük bir iskemlede oturduğunu, elindeki çakısıyla bir sopayı yonttuğunu, bir derginin resimlerine baktığını ya da uyukladığını görüyordu. Geniş omuzlu, burun delikleri kıllı biri olan Zhitniyak'ın parmak uçları sanki bir zamanlar makine yağı ya da lamba isiyile çalışmış da lekesi hâlâ çıkmamış gibi siyahtı.

Hücreye girdiği zaman ter ve lahana karışımı kokardı. Jitnyak'ın cildi çiçek bozuğuydu ve sabırsız bir tavrı vardı. Süratsız ve ne yapacağı belli olmayan biriydi. Bazen tamirciye vururdu.

Gece nöbetçisi Kogin ise uzun boylu, sıska yüzlü, endişeyle bitap düşmüş sulu gözleri olan bir adamdı. Öyle derin bir sesle konuşurdu ki ses toprağın altından geliyor sanırdınız. Fısıldaması bile yoğun ve ağırdı. Genellikle kendisi de bir tutukluymuşçasına koridorda bir ileri bir geri turlardı. Yakov onun botlarının betonda çıkardığı sesi duyardı. Kogin geceleri gözetleme deliğini açar ve tamircinin astımlı soluklarını, uykusunda konuşmasını ya da bağırımlarını dinlerdi. Yakov onun orada olduğunu bilirdi çünkü kâbus görüp uyandığında delikten süzülen ışığı görür, gözetleme deliğinin usulca yerine kapatıldığını fark ederdi. Bazen de gardiyanın hücrenin kapısında ağır ağır nefes alıp verdiğini duyardı.

Zhitniyak iki gardiyardan daha konuşkan olandı. Gerçi pek konuştuğu da söylenemezdi. Kogin ilk başlarda tamir-

ciyle konuşmazdı, fakat bir defasında içki içtikten sonra oğlunun işe yaramaz biri olduğundan yakınmıştı. Kalın ve derinden gelen sesiyle, “Asla sabit bir işi olmuyor,” demişti. “Ne zaman düzgün bir işe girecek? Adam olsun diye otuz yıl bekledim ama hâlâ bekliyorum. Kendi kendime, ‘Bekle,’ diyorum, ‘düzeler. Büyüyüp olgunlaşır.’ Ama adamın büyüdüğü falan yok. Hatta benden para bile alıyor. Ben onun babasıyım. Karım bunun benim suçum olduğunu söylüyor. Çocukken dövmemişim, sert davranmamışım diye. Ama benim huyum değil. Kendi babamdan yeterince dayak yedim. Kemikleri sızlasın. Üstüne üstlük kızım da hiç akıllı uslu değil ama bu mevzuya girmeyeceğim. Oğlan da senin gibi kendini hapishanede bulacak, o zaman akı başına gelir. Bir babanın sevgisine işte böyle karşılık veriliyor.”

Ekim ayında Yakov gardiyanlara hücredeki tuğla sobayı yakmaları için yalvarmış ama müdür yardımcısı ilk başta odun vermeyi reddetmişti. Sonra kasım ayında bir gün Jitnyakkapıyı açtı ve Yakov’a sinsî bakışlarla bakan, saçları kısacık kesilmiş iki tutuklu tamirciye demetler halinde bağlanmış odun getirdi. Yakov üşütmüştü ve astımı tutmuştu. Gardiyanlardan biri bunu müdüre haber vermiş olabilirdi. Müdür de büyük ihtimalle tutukluyu sağ tutması gerektiğine karar vermişti. Yakov’un gördüğü kadarıyla müdür kötü biri değildi. En iyi ihtimalle disiplin düşkününü biriydi, en kötü ihtimalle de aptaldı. Müdür yardımcısı ise bambaşka bir konuydu. Tamirci adamın dibi görünmeyen gözlerine, dar yüzüne, dört parmaklı eline bakınca ürperiyordu. Adam gözlerinin dokunduğu her şeyi kemiriyordu sanki. Küçük ağzı kurnaz ve gizliden gizliye aç birininkini andırıyordu. Postallarını her neyle cilalıyorsa köpek pisliği gibi kokuyordu. Gardiyanlar silahlarını kılıflarında taşıyorlardı ama müdür yardımcısının kalçasının iki yanında da büyük birer silahı vardı. Yakov’a odun verilmesine izin vermek için acele etmemişti. Tamirci bu adamdan hoşlanmıyor ve ondan, hapishanedeki herkes-ten daha çok korkuyordu.

Uzun, dimdik duran sarı soba üst tarafındaki kırık bir tuğladan duman sızdırıyordu ama Yakov dumanı soğuğa tercih ederdi. Duvardaki buzlanmanın erimesi için sobanın sabah erken saatte yakılmasını istemişti. Gerçi hücre ısındığında yerde küçük bir göl oluşuyordu. Tamirci bir de yemeğini rahatça yiyebilmek için sobanın akşam yemeğinden önce de yakılmasını istedi. Hücre fazla soğuk olduğunda çorbasındaki birkaç parça lahananın tadını alamıyordu. Hücre sıcak olduğunda ise her lokmasının tadını alıyordu. Odundan tasarruf etmek için sabahın ilerleyen saatlerinde sobayı söndürüyordu. Sonradan parmaklarıyla soğumuş külleri eşeliyor, birkaç parça odun ve çıra koyup hazırlıyor, Zhitniyak da yemekten önce sobayı yeniden yakmak için geliyordu. Zhitniyak bunu yapmaktan gocunmasa da arada sırada yakarken küfür ettiği oluyordu.

Yakov'un saçları hâlâ kazınmamıştı ama bir keresinde hapishane berberi tarafından kısaltılmıştı. Tıraş olmasına izin verilmiyordu, bu yüzden sakalı uzamıştı.

Jitnyak gözetleme deliğinden, "Seni iyice Yahudi'ye benzetmek için," demişti. "Müdür sana bir Yahudi kaftanı ve bir haham takkesi giydirecekmiş. Kulaklarının üzerinden de saçlarını bukle yapıp sarkıtacaklar, böylelikle tam koşer gibi görüneceksin. Müdür yardımcısı böyle yapacaklarını söyledi."

Koridorun sonundaki tecrit hücrelerinde kalan diğer tutukluların bir lokma yiyecekleri, diğer tutuklular tarafından dağıtılıyordu ama bu tutukluların Yahudi'ye yemek götürmesi yasaktı.

Yakov'un yemeğini Jitnyak'a ya da Kogin'e vermek zorundaydılar. Bu durum Jitnyak'ın gücüne gidiyordu. Bazen Yakov'un lapasını ya da lahana çorbasıyla ekmeğini getirdiğinde, "İsa'nın kanından oluşan yemeğini buyur, afiyetle ye dostum," diyordu.

Görevli gardiyan hücreye gireceği zaman bazen elinde tüfikle başka bir gardiyan da arkasında koridorda bekliyor, görevli, Yakov hücreye getirildiği gün kapıya takılan üç halkalı

altı sürgüyü açıyordu. Altı sürgünün tek tek geri çekilişini günde dört ya da beş kez duymak tamircinin sinirlerini bozuyordu.

Sonbaharın sonlarında Yakov müdürü pek görmedi. Derken bir gün müdür “resmi bir iş için” hücreye geldi. “Jenyuşka’nın kemerinde parmak izleri bulmuşlar, bu yüzden senin parmak izini almamız gerekiyor.”

Bir dedektif elinde istampa ve kâğıtla hücreye girip Yakov’un parmak izini aldı.

Bir hafta sonra müdür elinde büyük bir makasla yeniden hücreye girdi. “Çocuğun vücudunda saçlar buldular, seninkilerle karşılaştırmamız gerekiyor.” Yakov huzursuz olarak müdürün saçını kesmesine izin verdi.

Müdür Grizitskoy, “Sen kes,” dedi. “Altı ya da sekiz tane kes ve bu zarfın içine koy.” Makası ve zarfı Yakov’a uzattı.

Tamirci saçından epeyce bir parça kesti. “Bu saçları alıp çocuğun üzerine koymayacağınızı, sonra da bunları önceden orada bulduğunuzu söylemeyeceğinizi nereden bileceğim?”

Müdür, “Şüpheli bir tipsin,” diye cevap verdi. “Bu bütün ırkınız için geçerli.”

“Kusura bakmayın ama bir hapisane müdürü neden bir suçun delillerini aramaya kalkıyor. Siz polis misiniz?”

Müdür, “Bu seni ilgilendirmez,” dedi. “O kadar masumsan ispatla da görelim.”

Saçlarla birlikte bir bit de zarfın içine düştü ama Yakov onu çıkarmadı.

Bir sabah müdür elinde bir hokka siyah mürekkeple hücreye geldi. Yakov’un el yazısından örnekler almak için birkaç kâğıt da getirmişti. Yakov’a Rusça, “Adım Yakov Şepsoviç Bok. Yahudi olduğum doğrudur,” yazmasını emretti.

Sonra yeniden hücreye döndü ve tamirciye yerde yatarak bazı kelimeler yazmasını istedi. Sonra Jitnyak’tan tutuklunun bacaklarını yukarıda tutmasını, Yakov’un baş aşağı durduğu halde adını yazmasını istedi.

Yakov, “Bunu neden yapıyorum?” diye sordu.

“Değişik pozisyonlarda yazında değişiklik olup olmadığını görmek için. Bütün olasılıklardan örnek istiyoruz.

Bu hücreye girdiğinden beri günde iki kere tamircinin vücudu aranıyordu. Bu yapılane “arama” diyorlardı. Kapının sürgüleri açılıyor, Jitnyak ile birlikte müdür yardımcısı kokuşmuş botlarıyla hücreye giriyordu. Tamirciye soyunmasını emrediyordu. Yakov üzerindekiyi çıkarmak zorundaydı; paltosunu, hapishane ceketini, yıkamak için izin istemesine rağmen asla yıkanmayan düğmesiz gömleğini ve pantolonuyla iç çamaşırını.

Muhtemelen donarak ölmesin diye pamuklu fanilasının üzerinde kalmasına izin veriliyordu. Yırtık çoraplarını ve cerrah ayaklarındaki yaraları deştiğinden beri giydiği tahta takunya-
yaları da çıkarttırıyorlardı. Jitnyak aralarını inceleyebilsin diye parmaklarını ayırmasını istiyorlardı.

Yakov ilk arama sırasında, “Bunu neden yapıyorsunuz?” diye sormuştu.

Jitnyak, “Kapa çeneni,” diye cevap vermişti.

Müdür yardımcısı, “Kıçına ya da kıyafetlerine silah benzeri bir şey saklamadığından emin olmak için,” diye açıklamıştı. “Seni korumak zorundayız.”

“Ne gibi bir silah saklayabilirim ki? Her şeyim benden alındı.”

“Kurnaz bir tipsin ama senin gibileri daha önce de gördük. Küçük eğeler, törpüler, iğneler, kibrit ya da onun gibi şeyler saklıyor olabilirsin. Yahudilerin sana intihar etmen için verdiği zehirli haplar bile olabilir.”

“Bende bu dediklerinizin hiçbiri yok.”

Müdür yardımcısı, “Kıçını aç,” diye emretmişti.

Yakov öncelikle kollarını havaya kaldırmak ve bacaklarını açmak zorunda kaldı. Müdür yardımcısı dört parmağıyla Yakov’un koltuk altlarını ve testislerini kontrol etti. Tamirci daha sonra ağzını açıp dilini çıkarttı. Jitnyak parmaklarıyla ağzının içini araştırırken Yakov iki yanağını tutup çekmek zorundaydı. En sonunda da öne eğilip kalçalarını iki yana ayırdı.

Jitnyak, “Kıçını temizlemek için biraz daha gazete kâğıdı kullan,” dedi.

“Kullanmam için gazete kâğıdım olması gerek.”

Kıyafetleri de kontrol edildikten sonra giyinmesine izin veriliyordu. Yakov’un başına gelen en kötü şeydi bu, üstelik günde iki kere tekrarlanıyordu.

3

Derin bir kasvete kapılmıştı. Sonsuza dek burada kalacağım. İddianame hiçbir zaman gelmeyecek. Kırık dizlerimin üzerine çöküp yalvarsam da bunu bana vermeyecekler. Beni asla mahkemeye çıkarmayacaklar.

Aralık ayı geldiğinde dört duvar da buz tutmaya başladı. Bir keresinde uyandığında eli duvara yapışmıştı. Hava buz gibiydi. Tamirci donmamak için bütün gün yürüdü. Astımı iyice azmıştı. Gece olunca şiltenin üzerine paltosuyla yatıyor, üzerine battaniyeyi de çekiyordu. Zorlukla soluk alıyor, derin derin horluyor, ümitsizce nefes almaya çalışırken hırıltılı sesler çıkarıyordu. Gözetleme deliğinden onu dinleyen kişi kapağı kapadı ve uzaklaştı.

Bir sabah Jitnyak, yeni gelen odunları dış duvara neredeyse göğüs hizasına gelecek şekilde dizmesine yardım etti. Akşam olduğunda ise lahana çorbasının içinde yüzen et parçaları ve birkaç yuvarlak yağ lekesi vardı.

Tamirci, “Neler oluyor?” diye sordu.

Gardiyan omuz silkti. “Üsttekiler onların elinde ölmeni istemiyor. Bir cesedi mahkemeye çıkaramazsın, derler.” Göz kırptı ve hafiften güldü.

Yakov, bu yoksa iddianamenin yolda olduğu anlamına mı geliyor, diye heyecanlandı. Mahkemede bir iskelet gibi görünmemi istemiyorlar.

Düzelen tek şey yiyecekler değildi. Daha fazlası da vardı.

Sabahleyin fazladan ekmek veriliyordu, lapa da daha koyulaşmış, sıcak sütle sulandırılmış ve arpayla yapılmıştı. Üstelik verilen yarım kesme şeker, çayındaki küflü tadı biraz olsun bastırıyordu. Tamirci ağır ağır çiğneyerek yediklerinin tadına varıyordu. Kâsenin içindeki bir hamam böceği artık onu rahatsız etmiyordu. Böceği kâsedan çıkararak yemeye devam ediyor, sonra da kâseyi yalıyordu. Jitnyak yemeği hücreye getirip hemen çıkıyordu. Ama bazen, Yakov yemek yerken tabureye genellikle sırtı demir kapıya dönük olarak otursa da, gardiyan yine de arada sırada delikten Yakov'un yemek yiyişini seyreliyordu.

Delikten, "Çorba nasıl?" diye sordu.

"İyi."

"Afiyet olsun." Yakov yemeğini bitirdiğinde gardiyan gitmişti.

Artık daha fazla yiyecek verilmesine rağmen Yakov hâlâ daha fazlasına açlık çekiyordu. Yemeğini bitirdikten hemen sonra yeniden acıkıveriyordu. Jitnyak'ın günlerden bir gün elinde içinde kalın sarı şehriyeleriyle lezzetli bir tavuk çorbası, bir tabak dolusu et dolgulu, Yahudi mutfağında kreplach denen mantı benzeri hamur işi ve yarım somun ekmek getirdiğini hayal ediyordu. Yumuşacık ekmekten kopardığı parçalar ağzında eriyecekti. Raisl'ın pek güzel pişirdiği pirinçli, üzüm ve tarçınlı tatlının hayalini kuruyordu. Ekşi kremayla yenen her şeyi hayal ediyordu; puf böreği, peynir, haşlanmış patates, turp, pırasa, dilimlenmiş çıtır salatalık. Viscover'in mutfağında gördüğü kocaman sulu domatesler de aklındaydı. Olgun bir domatesi alıp ağzının kenarından damlayınca kadar suyunu emiyor, sonra uykuya dalmadan önce de geri kalanını tuzlayıp bir parça beyaz ekmekle birlikte mideye indiriyordu.

Böylesi fantezilerden sonra gardiyanın kahvaltısını getirmesini sabırsızlıkla bekliyordu; sonunda kahvaltı geldiğinde ise kendini çok yavaş yemeye zorluyordu. Ekmeğini önce dokusu ve tahıl tadı kaybolana dek çiğniyor, sonra da par-

ça parça yutuyordu. Genellikle yemeğinin bir kısmını gece vakti yatağından büyük bir açlıkla kalktığı zamanlarda yemek için ayırıyordu.

Ekmeğin arkasından lapaya geçiyordu. Her bir arpa tane-sini ağzında eriyene kadar emiyordu. Geceleri gelen çorbayı ufak yudumlarla içiyor, her aldığı kaşığı diliyle ağzında do-laştırıp her bir lahana parçasını ve her bir et lifini çiğnemeye çalışıyor, en sonunda da kararmış kaşığıyla kâsenin dibini sı-yırıyordu. Artık öncekine nazaran daha tatmin edici hale gel-miş öğünler için şükran duyuyordu ama yine de her an açlık hissediyordu. Gerçi biraz daha iyi ve bol yiyecek verilmesi sayesinde açlığı eskisine oranla biraz daha azalmıştı.

Ne var ki bir hafta sonra açlığı kaybordu. Bir sabah midesi bulanarak uyandı ve gün boyu bulantının geçmesini bekledi. Fakat bulantı geçmek bilmiyor, giderek daha da şiddetleni-yordu. Ağzında, gözlerinde ve bağırsaklarında bir rahatsızlık vardı. Bu astım değil, diye düşündü. Astım değilse neyim var benim? Koltuk altları ve kasıkları sızlıyordu. İçi üşüyordu. Ayakları buz gibiydi. İshal de olmuştu.

Jitnyak sabah hücreye girdiğinde, “Neler oluyor?” diye sordu. “Dün gece çorbanı içmemişsin.”

Paltosunu giyip saman şiltenin üzerine yatmış olan tamir-ci, “Hastayım,” diye cevapladı.

Tutuklunun yüzünü dikkatle inceleyen gardiyan, “Hapis-hane hummasına tutulmuş olabilirsin,” dedi.

“Revire gidemez miyim?”

“Hayır, revir hakkını kullandın ama görürsem müdüre ha-ber verebilirim. Bu arada sen de arpa lapasını yesen iyi eder-sin. Arpayla birlikte içinde süt de var, hastalığına iyi gelir.”

“Biraz hava almak için avluya çıkamaz mıyım? Hücre ko-kuyor ve uzun zamandır hiç hareket etmedim. Belki çıkar-sam iyi gelir.”

“Hücre kokuyor, çünkü sen kokuyorsun. Avluya çıka-mazsın çünkü hücre cezasına çarptırıldığın için bu kurallara aykırı.”

“Daha ne kadar böyle tutacaklar beni?”

“Soru sormayı kesersen iyi edersin. Bu üst makamların bileceği iş.”

Yakov lapayı yedi ama sonra çıkardı. Aşırı derecede terliyordu. Şilte sıırıslıklaı olmuştı. Öğleden sonra hücreye bir doktor geldi. Seyrek sakalları vardı. Kahverengi bir fötr şapka giymişti. Tutuklunun ateşini ölçtü, vücudunu muayene etti ve nabzını dinledi.

“Ateş yok,” dedi. “Zararsız bir mide rahatsızlığı. İsilik de olmuştun. Çayını iç ve bir-iki gün katı yiyecekler yeme. Sonra eski düzenine geri dönebilirsin.”

Ardından hızla oradan ayrıldı.

İki gün oruç tuttuktan sonra tamirci biraz toparlanmıştı. Tekrar lapa ve lahana çorbası yemeye başladı ama esmer ekmeği yemiyordu. Çiğnemeye hali yoktu. Parmaklarını başına götürdüğünde saçları elinde kalıyordu. Kendini çok bitkin ve umarsız hissediyordu.

Jitnyak onu delikten gözetliyordu. İshal giderek sıklaşmıştı. Sonrasında da Yakov bitap düşerek şiltenin üzerinde nefes nefese yatıyordu. Oldukça zayıf olmasına rağmen sobayı bütün gün yanar durumda tutuyor, Jitnyak da buna ses çıkarmıyordu. Ama tamirci hâlâ üşüyordu. Sanki hiçbir şey onu ısıtmayacak gibiydi. Olanların tek iyi yanı artık aramaların yapılmamasıydı.

Bir kez daha revire gitmek istedi ama müdür yardımcısı hücreye gelerek, “Yemeğini ye ve hasta numarası yapmayı bırak,” dedi. “Seni hasta eden şey açlık.”

Yakov kendini yemeye zorladı. Birkaç kaşıık aldıktan sonra iyi gelmeye başlamıştı ama sonra kustı. Midesinde bir şey kalmayana kadar arka arkaya kusmuştu. Gece korkunç rüyalar gördü. Uykusunu kaçırıp inlemesine neden olan kitle katliamları görmüştü. Yeniden uykuya daldığında insanların Kazakların kılıçlarıyla kesildiklerini gördü. Yakov ormana kaçarken vurulmuştu. Kulübesinde bir masanın altına saklanırken zorla dışarı çıkarılmış ve başı uçurulmuştu. Tekerlek

izleriyle dolu bir yolda koşarak kaçıyordu. Kolu kopmuştu, gözü çıkmıştı, testislerinden kan akıyordu. Raisl ise toz toprak içinde yerde yatıyordu, tecavüze uğramıştı, kısır karnı deşilmişti. Şmuel'in paramparça olmuş bedeni bir pencerede sallanıyordu.

Tamirci mide bulantısıyla uyandı, hücrenin leş gibi kokusu kâbuslarından çok daha berbat olmasına rağmen yeniden uykuya dalmaya çekiniyordu. Sık sık ölmeyi arzular olmuştu.

Bir gece rüyasında Bibikov'un başının üzerinde asılı olduğunu gördü. Uyandığında ağzında çok ağır bir tat vardı. Sanki dili teneke olmuştu.

Dehşet içinde doğruldu. "Zehir! Tanrım, beni zehirliyorlar!"

Bir süre ağladı.

Sabah olduğunda Jitnyak'ın getirdiği yemeğe ve çaya dokunmadı.

Gardiyan, "Ye," diye emretti. "Yoksa iyileşemezsin."

Tamirci acıyla, "Beni neden vurmuyorsun?" diye sordu. "İkimiz için de şu boktan zehirdense böylesi daha kolay olurdu."

Jitnyak bembeyaz oldu ve aceleyle hücreden çıktı.

Geri döndüğünde yanında müdür yardımcısı vardı.

Müdür yardımcısı, "Neden lanet olasıca bir Yahudi ile bu kadar zaman harcamak zorunda kalıyorum?" diye söylendi.

Yakov boğuk bir sesle, "Beni zehirliyorsunuz," dedi. "Elinizde bana karşı gerçek bir delil yok ve bu yüzden beni öldürmek için yemeğime zehir katıyorsunuz."

Müdür yardımcısı, "Yalan bu," dedi. "Sen aklını kaçırmışsın."

Yakov bağırdı: "Bana verdiklerinizi yemeyeceğim. Oruç tutacağım."

"Geberene kadar tut bakalım. Oruç da seni öldürecek."

"O zaman sizin cinayetiniz olur bu."

"Kim kimi cinayetle suçluyormuş hele. On iki yaşındaki Hristiyan çocuğun kanlı katili mi?"

Müdür yardımcısı Jitnyak'a dönüp, "Seni aptal," diyerek çıktı.

Çok geçmeden müdür telaşla içeri girdi. "Şimdi şikâyet edecek ne buldun Bok? Yiyeceğini reddetmek hapishane kurallarına aykırıdır. Bu inatçı tutumuna devam edersen ağır şekilde cezalandırılacağın konusunda seni uyarıyorum."

Yakov, "Burada beni zehirliyorsunuz," diye bağırды.

Müdür ters ters, "Ben zehir mehir bilmem," dedi. "Bizi gülünç duruma düşürmek için uyduruyorsun bu hikâyeyi. Doktor mideni üşüttüğüne dair rapor verdi."

"Zehir bu. İçimde hissedebiliyorum. Vücudum hasta düştü ve küçüldü, saçlarım dökülüyor. Beni öldürmeye çalışıyorsunuz."

Şaşı bakışlı müdür, "Canın cehenneme," diyerek hücreyi terk etti.

Yarım saat sonra geri dönmüştü. "Benim işim değil," dedi. "Asla böyle emirler vermem. Bir zehirleme söz konusuysa, o da bu konuda pek usta olan Yahudi kardeşlerinin işidir. Hem bu hapishanede kalkıştığın işleri unuttum sanma. Gronfein'e mahkemede senin aleyhine ifade veremesin diye Marfa Golov'u zehirlemesi için rüşvet verdin. Şimdi Yahudi yandaşların yaptıklarını itiraf edeceksin de bütün ülke birbirine karışacak diye korkup seni zehirlemeye çalışıyor. Aşçı yamaklarından birinin kılık değiştirmiş bir Yahudi olduğunu tespit ettik ve adamı polise teslim ettik. Yemeğine zehri koyan oymuş."

Yakov, "Buna inanmıyorum," dedi.

"Senin ölmeni neden isteyelim ki? Müebbet hapis cezası aldığını görmek istiyoruz. Yahudi ihaneti ortaya çıksın ve ibret olsun istiyoruz."

"Bana verdiklerinizi yemeyeceğim. İsterseniz vurun beni ama yemeyeceğim."

"Yemek istiyorsan, bulduğunu yiyeceksin. Yemeyeceksen açlıktan ölürsün."

Yakov sonraki beş gün aç durdu. Onu hasta düşüren ze-

hirlenmenin yerini şimdi açlık almıştı. Şiltenin üzerine yatıp düzensiz uykular uyuyordu. Jitnyak onu kamçılarla tehdit ettiyse de bir sonuç alamadı. Altıncı gün, müdür bir kez daha hücreye geldi. Şaşı gözleri sulanmış, yüzü kızarmıştı. “Sana yemeni emrediyorum.”

Yakov cılız sesiyle, “Sadece ortak yemekten yerim,” diye cevap verdi. “Diğer tutuklular ne yiyorsa o yemekten yerim. Mutfığa gidip kendi lapamla çorbamı ortak kazandan alma- ma izin verin.”

Müdür, “Buna izin verilemez,” diye karşı çıktı. “Hücrenden dışarı çıkamazsın. Hücrede tecrit cezasına çarptırıldın. Diğer tutukluların sana bakmalarına bile izin yok. Bütün bunlar tüzükte yazıyor.”

“Ben yemeğimi alırken başlarını diğer tarafa çevirebilir- ler.”

Müdür kabul etmedi. “Hayır.”

Ne var ki Yakov orucuna bir gün daha devam edince razı oldu. Tamirci günde iki kere silahını ona doğrultmuş olan Jitnyak eşliğinde hapishanenin batı kanadındaki mutfığa gitmeye başladı. Sabahları, mutfakta çalışan tutuklular o sırada başlarını çevirip duvara bakarken, Yakov ekmeğini alıyor, kâsesini ortak kazandan dolduruyordu. Kâsesini fazlaca doldurmuyordu çünkü doldurduğu zaman Jitnyak birazını geri döküyordu.

Böylece yarı aç haline geri dönmüş oldu.

4

Yapacak bir şeyi olması için adeta yalvarıyordu. Elleri boş kalmaktan ağrıyordu ama olumlu bir cevap alamadı. Mobilyaları tamir etmeyi önerdi, masa sandalye yapabilirdi. Ya da ihtiyaçları olan herhangi bir şey. Tek istediği birkaç tahta plaka ve alet çantasıydı. Tutacak yerini bantla tutturduğu

bıçkısını, küçük Alman bıçağını, çekicini ve marangoz gönyesini özlemişti. Her bir aleti hâlâ parmaklarında hissedebiliyor, nasıl çalıştıklarını hatırlıyordu. Keskin testeresi on beş santimlik bir tahtayı on saniyede kesebiliyordu. Ahşap talaşın dokusunu da, kokusunu da seviyordu. Düşüncelerinde testeresinin iki tınlı sesini, çekicinin sorumlulukla çalışmasını duyduğu zamanlar oluyordu. Aletleriyle imal ettiği şeyleri hatırlıyor, bazen de düşüncelerinde bunları yeniden imal ediyordu. Aletleri olsa, hatta kendi aletleri değil, herhangi bir alet de olsa, biraz da ahşap verseler kendine birkaç parça çamaşır, bir yün fanila ve sıcak bir çift çorap gibi ihtiyacı olan şeyleri alacak kadar para kazanabilirdi. Azıcık para kazanırsa birine gizlice para vererek bir mektup yazdırabileceğini, mektup olmasa bile Aaron Latke'ye bir mesaj gönderebileceğini ümit ediyordu. Ne var ki alet vermeyi de tahta vermeyi de kabul etmemişlerdi. Yakov da elleriyle bir şey yapabilmek için sürekli parmaklarını çıtlatıyordu.

Yaşadığı bunalımı unutabilmek için bir gazete, bir kitap ya da okuyabileceği herhangi bir şey istedi. Jitnyak ona müdür yardımcısının okumanın kurallara karşı gelen tutuklulara yasak olduğunu söylediğini aktardı. Kâğıt ve kalem de yasaktı. “O sinsî mektupları yazmamış olsaydın, şu anda hücre cezasında olmayacaktın.”

“Peki nerede olurdum?”

“Daha iyi durumda olurdun. Belki de hâlâ genel koğuşta olabilirdin.”

“Benim için yazılacak iddianamenin ne zaman geleceğini biliyor musun?”

“Hayır, kimse de bilmiyor. Bu yüzden bana sorma.”

Yakov bir defasında, “Beni neden zehirlemeye çalıştın Jitnyak, ben sana ne yaptım?” diye sordu.

Gardiyan huzursuzlanarak, “Yemeğin içinde zehir olduğunu kimse söylemedi,” diye cevap verdi. “Bana tek söyledikleri yemeği sana vermemdi.” Daha sonra ise, “Benim suçum değil. Kimse senin canını yakmak istemedi. Müdür

yardımcısı hastalanırsan daha çabuk itiraf edeceğini düşündü. Müdürden sağlam bir fırça yedi,” diye anlattı.

Ertesi sabah Jitnyak tutukluya tahta saplı bir süpürge getirdi. “Süpürge burada kalsın istiyorsan, bundan sonra çeneni kapatacaksın. Müdür yardımcısı benimle sürekli konuşmandan bıkmış. Bundan sonra seni dinlememem gerekiyor.”

Süpürge uzun bir sopanın ucuna iple bağlanmış ince çallardan ibaretti. Yakov her sabah bu süpürgeyle hücrelerini süpürüyordu. İlk başlarda çok ağır çalışmadı çünkü hâlâ hastalıktan ötürü halsizdi. Yine de gücünü korumak için harekete ihtiyacı vardı. Arada sırada yine avluya çıkmasına izin vermemelerini istiyordu ama tahmin ettiği gibi isteği reddediliyordu.

Her gün taş zeminin hem kuru hem de ıslak yerlerini iyice süpürüyordu. Hücrenin köşelerini süpürüyor, şiltesini kaldırıp altını da temizliyordu. Taşların arasındaki yarıkları da süpürüyordu. Bir keresinde buradan bir kırkayak çıktı. Kırkayağı kapının altından kaçarken gördü ve başına ağrılar girdi. Süpürgenin sapını şilteyi dövmek için de kullanıyordu ama şiltenin incecik yüzü her iki tarafından yırtılıp içindeki rengi uçmuş samanlar görünmeye başlayınca bundan vazgeçti. Zaten şilteye süpürgenin sapıyla vurduğunda kötü bir koku yayılıyordu. Yakov o yüzden her sabah şilteye sanki kabartmak istercesine hafifçe ve sadece elleriyle vuruyordu.

Uzayıp giden zamanın monotonluğunu kırmak için elinden geldiğince bir şeyler yapmaya çalışıyordu. Sabah saat beşte koridordaki zil çaldığında buz gibi karanlığın içinde doğruluyor, elleriyle sobanın içindeki külleri hızlıca temizliyor, küçük kül tepciğini ona verdikleri kutunun içine süpürüyordu. Daha sonra sobaya kuru dal, çıra ve daha büyükçe odun parçaları koyup Jitnyak’ın ya da bazen Kogin’in gelip yakmasını beklemeye koyuluyordu. Gardiyan önceleri sobayı, tutuklunun kahvaltısını getirdiğinde yakıyordu ama artık Yakov kahvaltı için mutfağa gittiğinden, sobayı o dönünce yakıyordu. Yakov’un günde iki kez mutfağa gitmesine izin veriliyordu, ancak istediği zaman değil, müdür izin verdi-

ğinde gidebiliyordu. Hücrelerinden birkaç dakikalığına da olsa ayrılma lüksünden, müdür diğer tutukluların getireceği yemeğin “tamamen sağlıklı” olacağını temin etmesine rağmen vazgeçmek istememişti.

“Bizden korkmana gerek yok Bok, savcının da tüm diğer görevliler gibi seni mahkemeye çıkarmak için çok istekli olduğunu temin ederim. Kimse seni öldürmek istemiyor. Başka planlarımız var.”

“Mahkemem ne zaman olacak?”

Müdür Grizitskoy, “Bunu söyleyemem,” dedi. “Hâlâ delil topluyorlar. Vakit alır.”

“O halde sizin için uygunsa mutfağa gitmeye devam etmeyi tercih ederim.”

Bunu sürdürebildiğim kadar sürdürmeliyim, diye kendi kendine düşündü. Bu ayrıcalığın bedelini ödedim. Mutfaka gitmeye devam etmesine sadece onu zehirlemeye çalıştıklarını bildiği için izin verdiklerini düşünüyordu Yakov.

O konuşmadan sonra Yakov’a yapılan aramaların sayısı günde üçe çıktı. Bu aramalardan sonra kalp atışları çok hızlanıyor, içindeki nefret büyüyor ve sakinleşmesi oldukça uzun sürüyordu. Bazen aramalardan sonra içindeki aşağılık duygusunu atabilmek için hücreyi ikinci kez, bazen de üçüncü kez süpürüyordu. Ya da sobadaki külleri topluyor, Jitnyak onu yemeğini almak üzere mutfağa götürmek için gelmeden çok önce yakılacak yeni odunları hazırlıyordu. Soba tütmesine rağmen yemeğini sobanın yanında yiyor, son çayını içtikten sonra sobaya bir-iki dal parçası daha atıp, soba sönüp de oda dondurucu derecede soğumadan önce uyuyabilmeyi ümit ederek içini çekip uzanıyordu. Bazen içme suyu sabahları donmuş oluyor ve Yakov suyu çözmek zorunda kalıyordu.

Ufak su dökmek de vakit geçirmenin başka bir yoluydu. Sık sık çiş yapıyordu. Teneke kutunun içinde yükselen suyun çıkardığı sesi dinliyordu. Bazen de çişini kendini zorlayarak son ana kadar tutuyor, sonra da akışının şiddetiyle canını acıttıyordu. İçine işediği tenekenin boşaltılma zamanı da anlık

oyalanmalarından biriydi. İki günde bir gardiyanlardan biri su içmekte ve yıkanmakta kullandığı sürahiyi dolduruyordu. Hiç havlu yoktu. Yakov ellerini lime lime olmuş paltosuna silerek ya da sobaya tutarak kurutuyordu.

Fetyukov ona kırık bir tarak vermişti. Tamirci saçını ve sakalını bununla tarıyordu. O güne dek iki kez, diğer tutukluların olmadığı bir sırada, gardiyan eşliğinde banyo yapmasına, vücudunu tahta bir kovadaki ılık suyla yıkamasına izin verilmişti. Ne kadar zayıfladığını görmek onu endişelendirmişti. Saçına dokunmuyorlardı ama bir keresinde başı çok kötü bir hale geldiğinde hapishane berberi kafasını gaz yağıyla ıslatmış ve ölü bitleri ince bir tarakla taramasına izin vermişti. Sakalı da kesilmiyordu ama kimse de taramasına karşı çıkmıyordu.

Yakov tırnaklarının çok uzadığından yakındığında, arada sırada Jitnyak onun için tırnaklarını kesiyordu. Tamircinin makası eline almasına ise izin vermiyordu. Sonra da kesilen tırnakları toplayıp muşamba bir kesenin içine koyuyordu.

Yakov, “Bunu neden yapıyorsun?” diye sordu.

Gardiyan, “Yapmak istedikleri bir analiz için,” diye cevap verdi.

Bir sabah Yakov’un hücresinde yeni bir şey belirdi. Mutfğa yemeğini almaya gittikten sonra hücreye eski bir dua örtüsüyle bir çift Yahudi muskası bırakılmıştı. Yakov muskaları inceledikten sonra onları bir kenara bıraktı ama dua şalını ısınmak için paltosunun içine giydi. İlk geldiğindeki kadar kalın bir hapishane üniforması giyiyordu. Geçmişte başka mahkûmlar tarafından o kadar çok kullanılmıştı ki, kalın da olsa artık lime lime olmuştu. Bir de kulaklıkları olan küçük bir kalpağı vardı. Başına tam uymuyordu ama Yakov onu kulaklarını korumak için giyiyordu. Paltosunun dikişleri bazı yerlerden atmıştı. Jitnyak ona dikmesi için bir iğne ile biraz iplik ödünç verdi, daha sonra Yakov iğneyi kaybettiğini söylediğinde ise gardiyanın suratına bir tokat yedi. Aslında kaybetmemiş, iğneyi sobanın içine saklamıştı. Şimdi palto

yine sökülmüştü ama bu kez de iplik yoktu. Tahta takunya-
larını geri almışlardı, artık bağcıkları olmayan hasır bir ayak-
kabı giyiyordu. Kemer takmasına izin verilmiyordu.

Yakov dua şalını üzerine geçirdiğinde Jitnyak onu delik-
ten izliyordu. Genellikle tamirciyi dua ederken yakalamayı
ümit edermiş gibi beklenmedik zamanlarda bakıyordu. Ya-
kov asla dua etmiyordu.

Saatlerce hücreyi arşınılıyordu. Sibirya'ya kadar yürüyüp
gelmiş kadar olmuştu. Günde altı ya da sekiz kere hapishane
yönetmeliğini okuyordu. Bazen sallanan masada oturuyor-
du. Yemeğini masada yiyebilirdi ama başka yapacak bir şey
aklına gelmiyordu. Biraz kâğıt ve kalemi olsa belki bir şeyler
yazabilirdi. Bir bıçağı olsa biraz odun yontabilirdi ama ona
kim bıçak verirdi ki? Sürekli ellerine üflüyordu. Hiçbir şey
yapmamaktan aklını kaçırarak diye korkuyordu. Keşke oku-
yacak bir kitabı olsaydı. Tuğla fabrikasındaki odasında nasıl
çalışıp yazılar yazdığını hatırladı. Aletleriyle yaptığı masasın-
da çalışırdı o zamanlar. Bir keresinde, Jitnyak delikten bak-
tıktan hemen sonra tamirci hızla odunları üst üste koyarak
üzerine çıktı ve pencereden hapishane avlusunu görüp gö-
remediğine baktı. Mahkûmların hava almak üzere dışarıda
olabileceğini düşünmüştü. Acaba aralarında hâlâ tanıdıkları
var mıydı yoksa çoktan çıkıp gitmişler miydi? Ne var ki elle-
riyle pencerenin parmaklıklarına erişemedi. Tek görebildiği
kurşuni gökyüzünün bir parçasıydı.

5

Jitnyak ona kendini temizlemesi için verilen gazete şerit-
lerini okumasını yasaklasa da, Yakov biraz okumayı başarmıştı.

Gardiyan gözetleme deliğinden, “Sen devletin düşmanı-
sın da ondan,” diye seslendi. “Hükümet düşmanlarının bir
şey okumasına izin yoktur.”

Sonu gelmek bilmeyen ve bomboş geçen günler sırasında, tamirci perişanlığını unutmak için eskiden okuduğu şeyleri hatırlamaya çalışıyordu. Spinoza'nın hayatından bazı olayları hatırladı: Yahudilerin onu sinagogda nasıl lanetlediklerini, fikirleri yüzünden bir suikastçının onu sokakta nasıl öldürmeye çalıştığını, küçük odasında çalışarak, yazarak, geçimini sağlamak için ciğerleri cama dönene dek mercek yontarak nasıl öldüğünü düşündü. Spinoza genç yaşında, yoksul, mazlum ama en özgür insanlardan biri olarak ölmüştü. Düşüncelerinde özgürdü, zorunluluk kavramını nasıl anlamak istiyorsa öyle anlamakta ve felsefesini inşa etmekte özgürdü. Tamircinin düşünceleri ise özgürlüğüne hiçbir şey katmıyordu. Adeta bir hiçti. Bir hücrede mahpuslu, belki de geçmişte zaman zaman özgür gibi görünse de hayatı boyunca yaşadığı olaylar sanki onu bu tutsaklığa götürmüş gibi geliyordu şimdi. Zorunluluk, Spinoza'yı özgürleştirmiş ama Yakov'u tutsak etmişti. Spinoza evreni düşünmüştü ama Yakov'un zavallı düşünceleri bir hücreye kapatılmıştı.

Ben kimim de kendimi onunla karşılaştırıyorum?

Öğrendiği biyolojiyi hatırlamaya çalıştı, aklına getirebildiğince tarih üzerine düşündü. Tanrı'nın tarihte ortaya çıktığını ve tarihi kendi amaçları için kullandığını söylerlerdi, durum böyleyse Tanrı'nın insanlara hiç acıması yoktu. Tanrı merhamet diye bağırır ve göğsünü yumruklardı ama merhamet yoktu, çünkü acıma yoktu. Şimşekten acıma mı umulurdu? İnsan değilseniz hiçbir şeye acıyamazdınız. Tanrı için merhamet şaşırtıcıydı. Onun icadı değildi. Yakov bir de Peretz'in hikâyelerini hatırlıyordu. Biraz da Sholem Aleichem'den okuduğu parçaları ve Rusçasından okuduğu Çehov'un bazı küçük hikâyelerini hatırladı. Kutsal metinleri hatırlıyordu, özellikle de eski parşömen kâğıttan okuduğu İbranice ilahiler aklına geliyordu. Bir anlamda bu ilahileri duyabiliyor, kokularını alıyordu. Tanrı'yı yüceltmek ve kasabalarını korumak için her hafta sinagogda söylenir ama hiçbir zaman işe yaramazlardı. Yakov da bu ilahileri söyler, çoğu zaman

da söylendiğini duyardı. Şimdi de bu hatırlama döneminde, bildiğinin hiç farkına varmadığı ilahilerin sözlerini, dörtlüklerini mırıldanıyordu. Onları tümüyle hatırlayamıyordu ama aklında kalan parçalarını bir araya getirip, unutmamak için hücrelerinde yüksek sesle söylüyordu. Sabahları İbranice söylüyor, gece karanlık olduğundaysa şiltesinde yatarken bu dörtlükleri Rusçaya çevirmeye çalışıyordu.

Geceleri yüksek sesle bu ilahileri söylerken Kogin'in onu dinlediğini biliyordu.

“İşte, kötü insan kötülük sancıları çekiyor;
Fesada gebe kalmış,
Yalan doğuruyor.
Bir çukur açıp kazıyor,
Kazdığı kuyuya kendisi düşüyor.”

“İnleye inleye bittim;
Döşөгim su içinde bütün gece ağlamaktan;
Yatağım sıırıslıklam gözyaşlarımdan.”

“Çünkü günlerim duman gibi yok oluyor,
Kemiklerim ateş gibi yanıyor,
Yüreğim kırgın yemiş ot gibi kurudu,
Ekmek yemeyi bile unuttum.”

“Kötü niyetli tanıklar türüyor,
Bilmediğim konuları soruyorlar.”

“Birçoğunun fısıldaştığını duyuyorum,
Her yer dehşet içinde;
Bana karşı anlaştılar,
Canımı almak için düzen kurdular.”

“Kalk, ya RAB, kaldır elini, ey Tanrı!
Mazlumlara unutma.”

“Kötünün haksızın kolunu kır.”

“Öfkelendiğin an, ya RAB,
Kızgın fırına döndüreceklerin onları.”

“Kara buluta basarak
Gökleri yarıp indi.”

“Savurup oklarını düşmanlarını dağıttı,
Şimşek çaktıracak onları şaşkına çevirdi.”

“Kovalayıp yetiştin düşmanlarıma,
Hepsi yok olmadan geri dönmedim.”

Yakov düşmanlarının peşine düştüğünü ve bunu yaparken Tanrı'nın yanında olduğunu düşündü ama Tanrı'ya baktığında gördüğü ya da duyduğu tek şey yüksek sesle Ha Ha diye bir gülüştü. Bu gülüş kendi hapsolmuş kahkahasıydı.

6

Hafızamı zorluyorum. Raisl'ı düşünüyorum. Ne de olsa hapishanedeyim, ne fark eder ki? Onu ilk gördüğümde bir deri bir kemik atlarının çektiği babasının külüstür arabasındaydı. Birkaç parça ev eşyalarının ortasında hasta annesiyle birlikte oturuyordu. Şmuel sürücü koltuğunda oturmuş, kendi kendine ya da atın kuyruğuyla konuşuyordu. Kim bilir belki de Tanrı'yla konuşuyordu. At nereye çekerse oraya gidiyordu ama nereye giderse gitsin hep geri gidiyordu. Bilmediğim bir yerden geliyorlardı. Gerçi Pale'de geldiğin yer gittiğin yerden pek de farklı değildir ne de olsa. Her yerde daha iyi bir hayat kurmaya çalışmış, hiçbirinde bunu başaramamıştı, o yüzden şimdi başka bir yeri deniyordu. Bizim

kasabaya gelmişlerdi. Karısı ise maceradan yorulmuştu ve burada öldü. Karısının mezarı Şmuel'in bir yerde kalmasını sağladı. Bu kadar şanssız bir babadan nasıl bir kız çıkması beklenir ki, ben de bu yüzden kızından uzak durdum. Doğal olarak orduda olduğum süre boyunca zaten uzaktaydım ama döndükten sonra da ondan uzak durdum. Gerçi bu çok uzun sürmedi. (Ben uzaktayken evlenmiş olsa bana iyilik yapmış olurdu.)

Her neyse, güzel bir kızdı, akıllı ve memnuniyetsizdi. O zamanlar bile yüzünde hüznün vardı. En azından sağ gözü üzgün bakıyordu, sol gözü ise tarafsızdı, beni yansıtıyordu. Konuşmaya cesaret edene kadar onunla pazar yerinde defalarca karşılaştım. Beni korkuturdu. Ona istediklerini verebileceğimden emin değildim. Geleceğimde başımı ağrıtmamasından korkuyordum. Her neyse, başka genç adamların da ona baktığını görünce ben de baktım. Zayıf, uzun boylu, küçük göğüslü bir kızdı. Ördüğü koyu renk saçlarını, derin bakışlarını ve uzun boynunu hatırlıyorum. Sabahları, gecedен yıkadığı kıyafetlerini giyerdi. Bazen üzerindeki nemli olurdu. Babası hizmetçilik yapmasını istiyordu ama o razı olmuyordu. Köylü bir kadından birkaç yumurta getirip pazarda küçük bir tezgâh kurmuştu. Ne zaman param olsa ondan bir yumurta alırdım. Hamamın yakınında, yol kenarındaki küçük kulübede Şmuel ile birlikte yaşıyordu. Ziyarete gittiğimde beni gördüklerine sevinmiş gibi görünürlerdi. Özellikle de babası. Kızına bir koca arıyordu ve verecek drahoması yoktu. Olsa bile komik bir şeydi. Ne var ki benim gibileri tanırdı, soru sormayacağımı bildiği için o bahsi açmazdı.

Birlikte nehrin kenarındaki ormanda yürürdük, Raisl ve ben. Ona aletlerimi gösterirdim, bir keresinde testeremle küçük bir ağacı kestim. Kulübelerini biraz tamir ettim. Bir kenara ayırdığım birkaç parça suntayla bir bank, bir dolap ve birkaç raf da yaptım.

Yiyecek küçük bir parça tavuk varsa cuma akşamları da giderdim. Raisl mumları takdis ettikten sonra yemekleri

dağıtırdı. Çok güzeldi. Birbirimizden hoşlanıyorduk ama ikimizin de şüpheleri vardı. Sanırım benim için, yerinden kımıldamaz, azimli değil, sonsuza dek burada kalacak, diye düşünürdü. Ben de kendi kendime, karmaşık bir kız ve tatmin etmesi kolay olmayacak, istediklerini elde etmem için beni zorlayacak, diye düşünürdüm. Yine de onunla olmaktan hoşlanıyordum. Bir gün ormanda karı koca olduk. Hayır dedi ama sonra denedi. Sonra da bu onu rahatsız etti. Bir gün bir çocuğu olduğunda sakat ya da yedi parmaklı olmasından korkuyordu. “Batıl inançlara kapılma,” dedim. “Özgür olmak istiyorsan, önce zihnini özgür bırakmalısın.” O ise ağlamaya başladı.

Bir süre sonra ona, “Yeter artık ağladığın,” dedim. “Bir daha olmadan gel evlenelim. Benim bir kadına, senin de bir kocaya ihtiyacın var.” Bu sözlerim karşısında gözleri iri iri açıldı ve yeniden yaşlarla doldu. Bana cevap vermedi.

“Neden konuşmuyorsun?” diye sordum. “Evet ya da hayır de.”

“Neden aşktan söz etmiyorsun?” dedi.

“Bu kasabada aşktan söz eden kim var?” diye sordum ona. “Biz kimiz? Milyoner mi?” Bunu söylemedim ama o kelime beni tedirgin ediyordu. Benim gibi bir adam aşktan ne anlar?

“Beni sevmiyorsan seninle evlenemem,” diye cevap verdi. Öte yandan babası başıma dikilmişti. “Bebek gibidir, o harika bir kız. Yanılmazsın. Çok çalışır ve ikiniz birlikte rahatça geçinirsiniz.”

Böylece sevdiğimi söyledim, o da evet dedi. Belki de benim zavallı geleceğim onunkinden daha iyi görünüyordu.

Evlendikten sonra, tek konuştuğu konu Rusya’yı terk etmemiz gerektiği idi. Babası da bizimle gelecekti çünkü işler kötüye gidiyordu. Düzelmüyordu. Hem bizim için, hem de Ruslar için durum kötüleşiyordu. “Her şeyi satalım ve hâlâ gidebiliyorken gidelim buralardan.”

“Her şeyi satacak olsam da,” dedim, “elimize bir şey geçmez ki. İnan bana bu koskoca dünyada gidecek bir sürü yer

var ama önce çalışacağım. Birkaç ruble biriktirelim, o zaman nereye gideceğimize bakarız. Belki bir-iki yıl sürer, ama sonra gideriz.”

O ise bana sinirli bir suratla baktı. “Bir yıl geçtikten sonra sen hiçbir yere gitmezsin; buradan ayrılmaya korkuyorsun.”

Belki de haklıydı ama ben yine de şöyle dedim: “Baban soluk alıp verir gibi yer değiştirmiş ve havadan başka bir şey biriktirememiş. Ben tek bir yerde kalıp biraz sermaye biriktireceğim, ondan sonra gitmeyi düşünürüm.”

Aslında pek de dürüst davranmamıştım. Başka bir ülkeye gitmek için hiç acelem yoktu. Bazı insanlar doğuştan gezgindir, ben ise aynı gökyüzünün altında kalanlardandım. Hele hava yağışlıysa, aynı çatının altında kalmayı yeğlerdim. Zaten yabancı bir dünyaydı yaşadığımız, onu ne diye daha da yabancılaştırmalıydı ki? Çar’ın ordusunda bulunduğum günlerde dünyadan daha az korkardım ama eve döndüğüm zaman göreceğimi görmüştüm artık. Başka bir deyişle, o günlerde birinin beni kımıldatması için itmesi gerekiyordu. Raisl da itti. O bir-iki yıl geçene kadar aramız o kadar da kötü değildi ama sonrasına hâlâ ne sermayemiz ne de çocuğumuz olmuştu. Raisl bunalımdaydı ve ya hiç konuşmuyor ya da ağlıyordu. Şikâyetlerine hiç ara vermiyordu. Kulübemiz iki küçük odaya bölünmüştü. Geceleri o yatakta yatarken ben de mutfakta oturuyordum. O zamanlarda kendimi okumaya daha çok verdim. Oradan buradan kitaplar topluyordum. Birkaçını da çalışıyordum ve lambanın yanında okuyordum. Çoğu zaman okuduktan sonra mutfaktaki sıranın üzerinde uyuyordum. Spinoza’yı okurken geceler boyu uyumadım. Fikirlerden heyecan duymuştum ve kendime ait birkaç fikir toparlamaya çalışıyordum. Başka bir Yakov’un başlangıcıydı. Daha önce düşünmediğim şeyler hakkında düşünüyordum. Biraz tarih, bir de Çar’ın babası I. Nikola hakkında yazılmış bir kitapçığı okumaya başladığımda kendi kendime, “Raisl haklı, buradan ne kadar çabuk gidersek o kadar iyi,” dedim.

Fakat hayatını kazanamadıktan sonra nereye gidebilirsin

ki? Hiçbir yere gitmedik. Evleneli artık neredeyse altı yıl oluyordu ve hâlâ çocuğumuz olmamıştı. Bir şey söylemiyor-
dum ama yüreğimde hayal kırıklığına uğramış bir adamdım.
İnsanların yüzüne nasıl bakardım? Raisl'ın da iç dünyası kar-
makarışıktı. Suçu günahlarında buluyordu. Ya da benim gü-
nahlarımda.

Başında o kocaman perukasıyla yine hahamlara koşuyor-
du. Bizim kasabadaki hahamlar işe yaramayınca diğer kasa-
balardakilere gidiyordu. Büyü yaptırmayı bile denedi. Kutsal
kitaplardan dörtlükler ezberledi, balık ve tavşanlardan ha-
zırlanan iksirler içti. Ben böyle işlere inanmam. Her neyse,
tahmin edileceği gibi, hiçbir şey olmadı. “Tanrı beni neden
lanetledi?” diye ağlardı.

“Hangi Tanrı?” diye sordum.

Çaresiz bir kadındı. “Babam gibi, asla hiçbir şeye sahip
olamayan biri mi olacağım? Babam kadar bile olamayacak
mıyım?”

Artık bir fırtınanın içinde yaşamaktan yorgun düşmüş-
tüm. Karım bir o tarafa bir bu tarafa koşturup ağlıyor, hayatı-
na lanet ediyordu. Giderek daha az konuşup, daha çok kitap
okumaya başladım. Kitaplar onları satmadığım sürece tek bir
kapık kazanmama yaramıyorlardı. Raisl'ı Kiev'de iyi bir dok-
tora götürmeyi düşündüm ama parasını nasıl ödeyecektim?
Böylece hiçbir gelişme olmadı. O kısır, ben de fakir kaldık.
Her gün şansımız dönsün diye başka bir yere gitmemiz için
bana yalvarıyordu.

“Gitmek mi?” dedim. “Kimin kanatlarına binip de gidece-
ğiz?” Sonra da, “Babanın talihinin değiştiği gibi mi değişecek
bizimki de?” diye ekledim. Bana nefretle baktı. Evden uzak
durmaya başladım. Geceleri geldiğimde ise mutfakta uyu-
yordum. Daha sonra onun hakkında meyhanelerde gezdiğini
konuşmaya başladıklarını duydum. Sonra da günün birinde
gidivermişti. Kapıyı açtım ve ev boştu. Başta onu İncil'de fa-
hişe gibi davranan karısını lanetleyen bir karakter gibi lanet-
ledim. “Döl tutmayan rahmi ve kuru memeleri onun olsun,”

dedim. Ne var ki şimdi olaya şöyle bakıyorum: Raisl kendini yanlış bir geleceğe bağlamıştı.

7

Beklersin. Ümit dolu dakikalar ve ümitsizlik dolu günler boyunca beklersin. Bazen sadece beklersin, bundan daha aşağılayıcı bir şey daha yoktur. Düşüncelerine gömülür, hapishane hücrelerini yok etmeye çalışırsın. Şanslıysan hücre çözülür gider ve sen açık havaya çıkıp, kapıların, duvarların ve kendine duyduğun nefretin ötesinde bir yarım saat geçirebilirsin. Şanslı değilsen düşüncelerin seni zehirleyebilir. Şanslıysan kasabaya gider bir arkadaşını ziyaret edersin, onu bulamasan bile kulübesinin önündeki bankta tek başına otursun. Çimen ve çiçek kokusunu içine çeker, oradan geçen bir iki kıza denk gelersen onlara bakarsın. Yapacak iş varsa, sabahdan akşama çalışabilirsin de. Bugün biraz marangozluk işi var. Ahşabı testereyle kesip parçalara ayırdıktan sonra çekiçle birleştirirken terlersin. Yemek zamanı geldiğinde yiyecek çıkını açarsın. Fena değil. Yiyeceğin güzel olanı, canın istediğin anda az da olsa açıp yiyebildiğindir. Katı bir yumurta, bir çimdik tuz ekince çok lezzetli olur. Ayrıca biraz ekşi krema ve parçalara ayrılmış bir patates. Ekmeğini taze süte batırıp yutmadan önce emersen bu tam bir ziyafet olur. Limon ve bir parça şeker katılmış sıcak çay. Akşam olunca ıslak çimlerin üzerinde yürüyerek ormanın ucuna gidersin. Parlak gökyüzündeki ayı seyredersin. Taptaze havayı içine çekersin. Bir amaç seni dürter, hâlâ bir geleceğin vardır. Ne de olsa hayatta ve özgürsündür. Pek o kadar özgür olmasan bile olduğunu düşünürsün. Bu tür düşüncelerin en kötü tarafı seni bırakıp gittiklerinde kendini yeniden hücrende bulmandır. Senin ormanın ve gökyüzün hücredir.

Yakov sayıyordu. Her ne kadar saymamaya çalışsa da za-

manı sayıyordu. Sayınca sayılı günlerin biteceği düşünülürdü, en azından onun gibi sadece küçük rakamlara alışık biri için böyleydi. Hayatında yüze kadar kaç kez saymıştı ki? Kim sonsuza dek saymaya devam edebilirdi? Böyle saymak zamanı adeta bir yığın haline getiriyordu. Tamirci yakılacak odunlardan uzun sopalar ayırmıştı. Uzun sopalar aylar, kısa olanlar günleri ifade ediyordu. Bir gün bile ona yeterince eziyet verecek kadar uzundu ama biriktikçe gün içindeki dakikalar bile zarar verebiliyordu. İnsanın yapacak bir şeyi olmadığında sahip olacağı en kötü şey bitmek tükenmek bilmeyen dakikalardı. Milyonlarca küçük şeye bir hiçi doldurmaya çalışmaya benziyordu.

Gün, sabah beşte başlıyor ve asla bitmiyordu. Akşamın ilk karanlığında Yakov şiltesine yatıp uyumaya çalışmaya çoktan başlamış oluyordu. Bazen bütün gece uyumaya çalıştığı olurdu. Gündüzleri ise gözetleme deliğinden düzenli kontrollerin yanı sıra, o utanç verici arama da üç kez yapılıyordu. Küllerin temizlenmesi ve sobanın hazırlanıp yakılması vardı. Bir de hücreyi süpürmek, teneke kutunun içine işemek, saymaya başlayana kadar ileri geri yürümek, yapacak bir şey olmaksızın masada oturmak... Yemeklerini almaya gitmek ve bunları yemek vardı. Hatırlamaya çalışmak, sonra da unutmaya çalışmak vardı.

Her günün sayılması vardı, bir araya getirdiği ilahilerin ezberden okunması vardı. Bir de havanın aydınlanmasını ve kararmasını seyretmek vardı. Sabahın karanlığında biraz tazelik, bir miktar beklenti oluyordu. Gerçi Yakov neyi beklediğini pek bilemiyordu. Gece karanlığı ise ağırdı ve içinde gölgeler barındırıyordu. Sabah olduğunda bu gölgeler dağılıyor, geriye sadece tek bir tanesi kalıyor, bütün gün hücrenin içinde dolanıp duruyordu. Güneşin parladığı günlerde, saat on bir civarında güneş ışığı Yakov'un şiltesinin üzerinde kalan yıpranmış hücre duvarına vurduğunda bu gölge bir dakikalığına ortadan kayboluyor, altından ışık demeti birkaç dakika sonra yine gözden kayboluyordu. Yakov bir keresinde

duvara vuran bu ışığı öptü. Bir keresinde de diliyle yaladı. Güneş gittikten sonra pencereden giren ışık daha loş oluyordu. Yakov okumak için bir gazete kâğıdı şeridi aşırıldığında, karanlık, kâğıdın üzerine çöküyordu. Aralık ayında öğleden sonra saat üç buçukta gece oluyordu.

Yakov sobayı hazırlıyor ve birlikte yemek almaya gittikten sonra Jitnyak sobayı yakıyordu. Yakov yemeğini ya karanlıkta ya da kapağını ardına kadar açık bıraktığı sobanın ışığında yiyordu. Hâlâ ne bir lamba ne de bir mum verilmişti.

Tamirci yiten günü işaretlemek için küçük bir dalı kenara koyuyor ve şiltesine kıvrılıyordu. Uzun dallar aylar içindi. Ocak ayında olduklarını hesaplamıştı. Jitnyak da, Kogin de ona bilgi vermiyordu. Böyle sorulara cevap vermelerinin yasak olduğunu söylüyorlardı. Tuğla fabrikasında tutuklanış nisan ayının ortasındaydı ve Bölge Adliyesi'nin hapishanesinde iki ay kalmıştı. Bu cezaevinde de yedi aydır kaldığını hesaplayınca toplamı dokuz ay, belki de daha fazla ediyordu. Yakın zamanda hapishanede tam bir yıl kalmış olacaktı. Yakın zamanda mı? Bir yılı geçireceğini düşünmüyor, düşünemiyordu. Gelecekte bir gelecek öngöremiyordu. Geleceği düşündüğü zamanlarda tek düşünebildiği şey iddianamesiydi. Müdürün kapının altılı kilidini açarak iddianameyi kahverengi kalın bir zarfta getirdiğini hayal ediyordu. Ne var ki bu düşüncenin içinde, müdür gittikten sonra, iddianame hâlâ gelmemiş oluyor ve Yakov da zamanı saymaya devam ediyordu. Ne kadar bekleyecekti? Ağırlaşan başıyla aylarca, günlerce, dakikalarca; aydınlık ve karanlığın kısa ve uzun zaman parçalarının üzerine yığıldığı sürekli tekrar eden bir döngü içerisinde beklemişti. Can sıkıntısı parmaklarını boğazına geçirirken o bekliyordu. Bilinmeyen bir zamanı, aklındaki tüm zamanlardan farklı bir zamanı bekliyordu. Asla olmayabilecek bir şey için bitmek tükenmek bilmez bir bekleyiş gibiydi bu.

Kışın da zaman, parmaklıklı pencerenin kırık camından içeri düşen kar taneleri gibiydi ve kar yağışı aralıksız sürüyor-

du. Kar etrafında yığılırken Yakov da bu yığının içinde ayakta durup bekliyor, ne var ki boğulmanın sonu gelmiyordu.

Bir kış günü, zamandan bunalmış bir halde üzerindeki kıyafetleri parçaladı. Parçalar ellerinde lime lime ayrılmıştı.

Gözetleme deliğinden gardiyanlara, hapishane görevlilerine, Grubeşov'a ve Kara Yüzlere "Piçler!" diye bağırdı. "Yahudi düşmanları! Caniler!"

Onu çıplak bıraktılar. Jitnyak sobayı yakmıyordu. Hüc-
renin dondurucu soğuşunda deli gibi yürürken tamircinin
vücudu mosmor olmuştu. Üzerine dua şalını ve yırtık pırtık
battaniyeyi almış, şiltenin üzerinde titriyordu.

Gardiyanla birlikte günün son aramasını yapmak üzere
gelen müdür yardımcısı, "Sabah olunca kıyafetlere artık ihti-
yacın kalmamış olacak," dedi. "Donarak kaskatı kesileceksin.
Ayrır şu pis kışını."

Ne var ki müdür gece olmadan gelerek hücrede çıplak bir
Yahudi'nin dolanıp durmasının uygunsuz olduğunu söyledi.
"Bundan çok daha hafif bir suç için bile kurşuna dizilebilir-
din."

Yakov'a bir hapishane kıyafeti ile yine eski püskü bir palto
daha fırlattı. Jitnyak da sobayı yaktı ama tamircinin buz tutan
kemiklerini yeniden ısıtması için bir hafta geçmesi gerekti.
Soğuk artık eskisinden daha çok canını yakıyordu.

Sonra yeniden beklemeye koyuldu. Bekliyor işte.

8

Müdür, üniformaları içinde Yakov'un hücrelerine gelerek
Savcı Grubeşov'dan haber getirdi.

"Sokak kıyafetlerini giyerek Plosski Adliyesi'ne gidecek-
sin. İddianamen hazır."

Şaşkına dönen tamirci gözlerini kapadı. Gözlerini açtığı-
nda müdür hâlâ oradaydı.

“Nasıl gideceğim efendim?” Sesi çatlamıştı.

“Bir dedektif sana eşlik edecek. Uzak mesafe olmadığı için tramvayla gidebilirsiniz. Bir buçuk saatten fazla dışarıda kalmama izin yok. Savcının senin için istediği izin süresi bu.”

“Bacaklarımın yeniden zincire vurulması gerekecek mi?”

Müdür sakalını kaşıdı. “Hayır, ama ellerin kelepçelenecek ve en ufak ters bir hareketinde vurulmana yönelik kesin talimat var. Ayrıca yandaşlarının seninle iletişim kurmaya çalışması olasılığına karşın Gizli Polis’ten iki memur seni ve dedektifi takip ediyor olacak.”

Yarım saat içinde Yakov hapishaneden çıkmış, dedektif ile birlikte tramvay bekliyordu. Kasvetli ve soğuk bir gün olsa da, sokakların hepsi bembeyaz olsa da, yapraksız kalmış ağaçlar buz kesmiş gökyüzüne doğru kapkara uzanıyor olsa da Yakov ne tarafa baksa gözleri yaşlarla doluyordu. Dünyanın nasıl dokunup bir araya getirildiğini sanki ilk defa görüyor gibiydi.

Tramvayda giderken sokaklardaki dükkânları, yoldan geçenleri sanki yabancı bir ülkedeymiş gibi seyretti. Bir köylünün dükkânlardan birine girdiğini görmek ne kadar da etkileyiciydi. Yanında oturan dedektifin bir eli paltosunun cebindeydi. Göbekli ve gözlüklü bir adamdı. Gri bir kalpak giymişti. Sessizce oturuyordu. Tamirci adliyeye giden yol boyunca iddianamenin ne söyleyeceği konusunda endişelenip durdu. Acaba onu sadece cinayetle mi suçlayacaktı yoksa ‘ayın amaçları için’ cinayet işlemekle mi? Delil yoktu, en iyi olasılıkla ikinci dereceden deliller söz konusuydu ama Yakov yine de onların yapabileceklerinden korkuyordu.

Amaç bir çerçeve çizmek olunca, delil ayarlamak mümkündü. Öte yandan iddianame ne derse desin Yakov için o sırada sadece o iddianameye kavuşmak önemliydi çünkü böylece bir avukatla konuşabilecekti. Bunu bir yapabilse belki onu artık tek kişilik hücrede tutmazlardı. Onu bir katille aynı hücreye koysalar bile o denli çaresiz bir yalnızlık içinde olmaktan iyiydi. Avukat herkese Yakov’un kim olduğunu an-

latırdı. Onlara, “Bu adam düzgün bir adam, asla bir çocuğu öldürmüş olamaz,” derdi.

Tamirci uygun avukatı bulma konusunda endişeliydi. Bibikov’un aklındaki ismin kim olduğunu merak ediyordu. Bibikov, “Mükemmel bir üne sahip güçlü ve cesur bir adam,” demişti. Acaba İvan Semyonoviç bilir miydi? Ona sormasına izin verirler miydi? Avukat Rus mu yoksa Yahudi mi olurdu? Hangisi daha iyi olurdu? Yakov onun parasını nasıl ödeyecekti? Verecek parası olmayınca avukat yine de onu savunabilir miydi? İyi bir avukatı olsa bile, Bibikov’un dosyaları Kara Yüzler’in eline geçtiyse onu hâlâ savunabilir miydi?

Bütün bu endişelerine ve ellerinin sıkıca kelepçelenmiş olmasına rağmen, hapisneden birkaç dakikalığına çıkmış bir tutuklu olarak Yakov tramvay yolculuğundan hoşlanmıştı. Etrafındaki insanlar ve aracın hareket edişi bir özgürlük yanılsaması yaratmıştı.

Bir sonraki durakta tramvaya iki adam bindi. Tamircinin yanından geçerken kelepçeli ellerini gördüler. Birbirleriyle fısıldaştılar. Oturduktan sonra ise diğer insanlara bir şeyler fısıldadılar. Yolculardan bazıları başlarını çevirip Yakov’a baktı. Yakov bunu fark edince gözlerini kapattı.

Başında yün bir örgü şapka olan adam “Hıristiyan çocuğu öldüren piç bu,” dedi. “Onu tutuklandıktan sonra bir kere Marfa Golov’un evinin önünde bir arabanın içinde görmüş-tüm.”

Tramvaydaki adamların bazıları kendi aralarında mırıldanmaya başladı.

Dedektif sakın bir sesle konuştu. “Her şey kontrol altında dostlarım. Boş yere galeyana gelmeyin. Tutukluyu adliyeye götürüyorum. İşlediği suçun cezası orada verilecek.”

Başlarına geniş şapkalar giymiş iki sakallı Yahudi sonraki ilk durakta telaşla indi. Bir üçüncüsü ise Yakov’la konuşmaya çalıştı ama dedektif onu eliyle uzaklaştırdı.

Yahudi Yakov’a bağırdı: “Seni mahkûm ederlerse, ‘Şema Yisrael, Tanrımız tektir,’ diye bağır!” Sonra da hareket halin-

deki tramvaydan atladı. Ayağa kalkmış olan iki gizli polis de yerlerine oturdu.

Kadife çiçekli bir şapka giymiş bir kadın yanından geçerken tamirciye tükürdü. Tükürüğü Yakov'un sakalından aşağı aktı. Çok geçmeden dedektif Yakov'u dürttü ve bir sonraki durakta tramvaydan indiler. Karla kaplı kaldırımında ilerlerlerken dedektif sokak satıcısından bir elma almak için durdu. Elmayı tamirciye verdi. Yakov elmayı üç ısırıktaki mideye indirdi.

Adliye binasında Grubeşov daha büyük bir büroya taşınmıştı. Bekleme odasında altı masa vardı. Yakov dedektif ile birlikte bekledi. İddianameyi görmek için gergin bir heyecan içindeydi. Çok garip, diye düşündü, bir cinayet iddianamesinin bu kadar kıymetli olması çok garip. Ne var ki iddianame olmadan kendini savunmak üzere ilk adımı atamıyordu.

Onu iç ofise aldılar. Şapkasını eline almış olan dedektif onu içeri kadar takip etti, tamircinin arkasında hazır olda bekledi ama Grubeşov başıyla işaret ederek onu dışarı gönderdi. Savcı yeni masasında dimdik oturmuş, gözlerini kısarak tutukluyu inceliyordu. Görünüşünde pek az şey değişmişti. Biraz daha yaşlı görünüyordu ama o bile yaşlandıysa kim bilir Yakov ne kadar yaşlanmış görünüyordu. Tamircinin saçları başı dağılmış, sakalı uzamıştı; üzerindeki kıyafetlerin içinde yüzüyor ve korku içinde görünüyormuş olmalıydı.

Grubeşov ciddiyle öksürdü ve başka tarafa baktı. Yakov adamın masasının üzerinde hiç kâğıt göremedi. Her ne kadar bu Yahudi düşmanı adamın karşısında kendini kontrol etmeye karar verdiyse de titremesine engel olamıyordu. Zaten şimdiye kadar içinden titremiş ama bunu bastırmıştı. Ne var ki Grubeşov yüzünden Bibikov'un başına gelenleri, kendisine nasıl davranıldığını ve neler çektiğini düşününce boğazı nefretle düğümlendi ve vücudu sarsıldı. Öyle şiddetli titriyordu ki sanki zehirli bir maddeyi içinden atmak ister gibiydi. Bu adamın karşısında sanki donuyormuş ya da ateşler içindeymiş gibi titrediği için utanmasına rağmen titremesini durduramıyordu.

Savcı bir an şaşkınlıkla baktı. “Üşüyor musun Bok?” Kalınca sesi, anlayışlı olmaya çalışmıştı. Tamirci titremeye devam ederek üşüdüğünü söyledi.

“Hasta mıydın?”

Yakov adama duyduğu nefreti gizlemeye çalışarak başını salladı.

Savcı, “Yazık,” dedi. “Neyse, otur ve kendini kontrol etmeye çalış. Biz de diğer meselelere bakalım.”

Masasının kilitli çekmecesini açarak içinden daktiloda sık aralıklarla yazılmış bir tomar uzun mavi kâğıt çıkardı. Tomarda yirmi sayfa kadar vardı.

Yakov, Tanrım, bu kadar çok mu? diye düşündü. Titremesi hafıfledi ve endişeyle öne doğru eğildi.

Grubeşov sanki meseleyi yeni anlıyormuş gibi gülümsedi. “Demek iddianame için geldin?” Parmağıyla kâğıtları işaret etti.

Tamirci gözünü kâğıtlara dikerek dudaklarını ıslattı.

“Hapishane deneyimini pek hoş bulmadığımı tahmin ediyorum, öyle değil mi?”

Yakov içinden tiz bir çığlık atmak gelse de başıyla onayladı.

“Düşüncelerin artık değişti mi peki?”

“Masumiyetim hakkındaki düşüncem değişmedi.”

Grubeşov sandalyesini masasından geri iterek hafifçe güldü. “İnatçı bir adam iki ayağı bağlı olarak yürür. Sana şaşıyorum Bok. Sana tam olarak aptal diyemem. İnat etmeye devam edersen bir geleceğinin olmadığını bildiğini sanıyorum.”

“Lütfen, ne zaman bir avukatla görüşebilirim?”

“Avukatın sana en ufak bir faydası olmaz. Bu söylediğime güvenebilirsin.”

Tamirci gergin bir halde oturuyordu. Sessiz ama dikkatliydi.

Grubeşov şark halısının üzerinde yürümeye başladı. “Altı ya da yedi avukatla bile mahkûm olup hayatının geri kalanı-

nı tek kişilik bir hücrede geçireceksin. Vatansever Ruslardan oluşan bir jüri, birkaç uydurukçu dalaverecinin senin için söyleyeceklerine inanır mı sence?”

“Onlara gerçeği anlatacağım.”

“‘Gerçek’ bize anlattıklarınsa akıllı başında hiçbir Rus sana inanmayacaktır.”

“Sizin inanacağınızı düşünmüştüm efendim, ne de olsa siz delilleri biliyorsunuz.”

Grubeşov yürümeye ara vererek boğazını temizledi. “Buna en son inanacak kişi benim, yine de senin bir zamanlar dürüst bir adamken dindaşlarının kurbanı olduğun ihtimalini düşünmedim değil. Çar’ın da bu suçu senin işlediğine inandığını bilmek ilgini çeker miydi?”

“Çar mı?” Yakov şaşkınlık içindeydi. “Çar’ın benden haberi var mı? Nasıl böyle bir şey düşünebilir?” Yüreği ağırlaşmış çökmüştü.

“Majesteleri Jenya’nın cinayete kurban gittiğini gazete-lerde okuduğundan beri bu konuyla bizzat ilgileniyor. Vakit kaybetmeden masasına oturarak bana şunları yazmış: ‘O çocuğun aşağılık Yahudi katilini bulup adalete teslim etmek için hiçbir zorluktan kaçınmayacağınızı ümit ediyorum.’ Bunları hafızamdan söylüyorum. Majesteleri çok hassas bir insandır ve bazı olağanüstü sezileri vardır. O günden itibaren soruşturmanın gelişmeleri konusunda onu sürekli bilgilendirdim. Soruşturma tamamen onun bilgisi ve onayı altında yürütülüyor.”

Tamirci, işte bu şanssızlık, diye düşündü. Bir süre sonra, “Peki ama Çar neden doğru olmayan bir şeye inansın ki?” diye sordu.

Grubeşov hızla masasına dönerek oturdu. “Şahitlerin verdiği ifadelerde yer alan delillere hepimiz gibi o da inanıyor.”

“Hangi şahitler?”

“Hangi şahitler olduğunu gayet iyi biliyorsun.” Grubeşov sabırsızlanmıştı. “Örneğin Nikolay Maksimoviç Lebedev ve kızının, bu zarif ve kibar insanların ifadeleri; talihsiz oğlu-

nun acısını uzun zamandır çekmekte olan, şanssız ama saf kadın Marfa Golov'un ifadeleri; Proşko ve iki arabacının ifadeleri ve seni Jenya'ya şeker ikram ederken gören bekçi Skobeliev'in ifadeleri var. Bekçi mahkemede tuğla fabrikasında senin çocuğu defalarca kovaladığını da anlatacak. Nikolay Maksimoviç'in bize anlattığına göre senin yüzünden adam işinden atılmış."

"Onun kovulduğunu hiç bilmiyordum."

"Bilmediğin ama öğreneceğin çok şey var."

Grubeşov şahitlerin isimlerini vermeye devam etti. "Ayrıca Yahudi koğuş arkadaşın Gronfein'in de ifade vermesini isteyeceğim. Hani şu Yahudi cemaati adına Marfa Vladimirovna'ya senin aleyhine ifade vermesin diye rüşvet vermesini istediğin adam. Bir de bir zamanlar senden yardım isteyen dilenci kadın var, yardım etmeyi reddetmişsin. Seni bıçakların bilendiği bir dükkâna girerken görmüş. Dükkânın sahibi ve yardımcısı var, onlar da iki bıçağının en keskin şekilde bilendikten sonra sana geri verildiğini söyleyecekler. Ayrıca Yahudi tarihi ve inançları hakkında uzman olarak kabul edilen birkaç din adamı ve Yahudilerin düşünce yapısı üzerine otorite olmuş bazı ruh bilimciler var. Şimdiden otuzun üzerinde güvenilir şahit bulduk bile. Majesteleri bütün ilgili ifadeleri okudu. Senin tutuklanmandan kısa bir süre sonra Kiev'e yaptığı son ziyaret sırasında ona şu bilgiyi verme şerefine eriştim; 'Efendimiz, Jenya Golov cinayetinin zanlısının ele geçirildiğini ve şu anda hapishanede olduğunu size bildirmekten mutluluk duyuyorum. Adı Yakov Bok, Yahudi fanatik gruplarından biri olan Hasidim üyesidir.' Seni temin ederim ki, majesteleri yağmur altında başını açarak senin tutuklanman konusunda Tanrı'ya şükürlerini sunmak üzere haç çıkardı."

Tamirci, Çar'ın başı açık vaziyette yağmurun altında haç çıkardığını gözünde canlandırabiliyordu. Bu meselenin, başkasıyla karıştırılmasının bir sonucu olup olamayacağı düşün-

cesi ilk kez aklına düşüyordu. Acaba onu başka biriyle karıştırmış olabilirler miydi?

Savcı masanın yan çekmecelerinden birini çekerek içinden gazete haberlerinin toplandığı bir dosya çıkardı. İçlerinden birini okudu: “Majesteleri bu cinayetin korkak bir Yahudi katilin işi olduğundan şüphesi olmadığını, katilin bu barbarca davranışından ötürü hak ettiği şekilde cezalandırılması gerektiğini ifade etti: ‘Masum Rus çocuklarımızı ve onların endişeli annelerini korumak için ne gerekiyorsa yapacağız. Kendi karımı ve çocuklarımı her düşündüğümde onları da düşünüyorum.’ Rus Devleti’nin hükümdarı ve halkı senin suçlu olduğuna tüm yürekleriyle inanıyorsa suçlu bulunmama ihtimalinin ne kadar olabileceğini sanıyorsun? Hiç şansın olmadığına seni temin ederim. Hiçbir Rus jüri seni serbest bırakmayacaktır.”

Tamirci yıkılmış bir halde içini çekerek, “Yine de,” dedi, “mesele delillerin değerine bağlı.”

“Delillerin değerli olduğundan hiç şüphem yok. Senin daha iyi bir delilin var mı?”

“Peki ya bazı Yahudi karşıtı gruplar bu cinayeti sırf şüpheleri Yahudilerin üzerine çekmek için işlediyse?”

Grubeşov masaya yumruğunu indirdi. “Ne canavarca bir uydurma bu! İşlediği suçu onu suçlayanların üzerine atmak ancak bir Yahudi’nin işidir zaten. Besbelli önceden kabul ettiklerinin, evet, suçunu itiraf ettiğinin farkında bile değilsin.” Terlemeye başlamıştı, burnundan soluyordu.

Yakov, “Ben mi?” diye sordu. Paniklemişti. “Ne itirafı? Ben hiçbir itirafta bulunmadım.”

“Bulunmadığını düşünüyor olabilirsin ama uykunda yaptığın itiraflar kayda alındı bile. Gardiyan Kogin bunları defterlerine kaydetti, ayrıca müdür yardımcısı da gece vakti hücrenin kapısını dinlediğinde söylediklerini duydu. Vicdanen ağır bir yük taşıdığın ortada, Yakov Bok, böyle olması için yeterli ve makul bir sebep de var. İşlediğin suçun korkunç

doğası nedeniyle ağlamalar, iç çekişleri, boşalmalar, inlemeler ve hıçkırıklar çok fazla. Belli ki bunlar hep yaptığın şeyden ötürü bir miktar üzüntü duyduğun için oluyor, ben de seninle bu yüzden nazikçe konuşuyorum.”

Yakov’un gözleri yine masanın üzerindeki kâğıtlara kaymıştı.

“İddianameyi görebilir miyim efendim?”

“Benim sana tavsiyem...” Grubeşov bir mendille ensesini sildi. “Cinayeti dindaşlarının baskısı altında, istemeyerek işlediğine dair bir itirafname imzalaman. Bu halledildikten sonra, seninle en son konuştuğumda da söylediğim gibi senin çıkarına uygun bir şey ayarlanabilir.”

“İtiraf edecek bir şeyim yok. Size ne itiraf edebilirim ki? Sadece çektiğim acıları itiraf edebilirim. Jenya Golov’un cinayetini itiraf edemem.”

“Dinle Bok, senin iyiliğin için konuşuyorum. Yoksa durumun ümitsiz. İtiraf etmenin birden fazla faydası olacak. Senin Yahudi dindaşların açısından misillemeleri önleyebilir. Tutuklandığın sırada Kiev’in büyük bir Yahudi katliamının eşiğinde olduğunu biliyor musun? Bereket versin ki Çar atalarından birine ait bir heykelin açılışı için tesadüfen Kiev’e geldi de katliam önlendi. Bu tesadüf ikinci kez olmayacaktır, seni temin ederim. Bunu düşün, senin açısından güçlü menfaatler var. Senin hapisneden çıkarılarak Avusturya sınırındaki Podovoloşçisk’e gönderilmeni sağlamaya çalışırım. Cebinde Rus pasaportun olacak ve Avrupa dışında bir ülkeye gitmek için ulaşım araçlarını kullanabileceksin. Gidebileceğin ülkeler arasında Filistin, Amerika, hatta Avustralya bile var. Bunu çok dikkatli düşünmeni tavsiye ederim. Bu işin alternatifi hayatının geri kalanını şu anda maruz kaldığın koşullardan çok daha zorlayıcı şartlar altında geçirmektir.”

“Özür dilerim ama, o zaman Hristiyan bir çocuğun katili olduğunu itiraf etmiş birini serbest bıraktığınızı Çar’a nasıl açıklayacaksınız?”

Grubeşov, “O kısmı seni ilgilendirmez,” diye cevap verdi. Tamirci ona inanmadı. Bu itirafın onu sonsuza dek mahkûm edeceğini biliyordu. Zaten çoktan mahkûm edilmişti.

“Müdür iddianameyi bana vereceğinizi söyledi.”

Grubeşov sıkıntıyla en üstte duran sayfayı inceledi, sonra yerine bıraktı. “İddianameyi sorgu yargıcının imzalaması gerek ama resmi bir görev için bir yere gitmişti ve henüz makamına dönmedi. Bu arada ben de bu makul teklifime cevabının ne olduğunu öğrenmek isterim.”

“İtiraf edebileceğim çok şey var ama o cinayet bunlara dahil değil.”

“Ah, sen aptal bir Yahudi’sin.”

Yakov bunu kolayca kabul etti.

“Yargıç Bibikov’dan anlayış ve belki de yardım geleceği ümitleri besliyorsan vazgeçsen iyi olur. Bibikov’un yerine başkası getirildi.”

Tamirci yeniden titrememek için dişlerini sıktı. “Bay Bibikov nerede?”

Grubeşov huzursuzlukla konuştu: “Resmi fonlardan zimmetine para geçirmek suçlamasıyla tutuklandı. Mahkemesini beklerken utancına dayanamayıp intihar etti.”

Tamirci gözlerini kapadı.

Açtığına ise, “Yardımcısı Bay İvan Semyonoviç ile konuşabilir miyim?” diye sordu.

Savcı soğuk bir sesle, “İvan Semyonoviç Kuzminski geçen yıl eylül ayında Tarım Fuarı’nda gözaltına alındı,” dedi. “Bando ‘Tanrı Çar’ı Korusun’u çalarken şapkasını çıkarmamış. Doğru hatırlıyorsam Petropavelski Kalesi’nde bir yıl hapse mahkûm edildi.”

Tamirci sessizce soluğunu tuttu.

Grubeşov’un yüzü gerilmiş, terlemişti. “Meseleyi kavradın mı?”

Tamirci boğuk bir sesle, “Ben masumum,” diye bağırdı.

“Hiçbir Yahudi masum değildir, hele de ayın uğruna in-

san öldüren bir suikastçı. Ayrıca Dünya Siyonist Teşkilatı, Herzl Birliği ve Rus Farmasonları ile gizli bir komplo hazırlığı içinde olan uluslararası gizli Yahudi hükümeti Kahal'ın bir ajanı olduğun biliniyor. Seni yönetenlerin meşru Rus Hükümeti'ni devirmek, ülkenin ve halkın başına geçmek için İngilizlerle pazarlık ederek anlaştığına inanmak için sebeplerimiz de var. Biz de pek saf sayılmayız. Amaçlarınızı biliyoruz. 'Sion Büyüklerinin Protokolleri' ile 'Komünist Manifesto'yu da okuduk ve sizin devrimci niyetlerinizin hepsini anlıyoruz!"

"Ben devrimci değilim. Ben deneyimsiz bir adamım. Böyle şeylerden anlamam ki. Ben bir tamirciyim."

Grubeşov, "İstedğin kadar inkâr edebilirsin, biz gerçeği biliyoruz," diye bağırdı. "Yahudiler dünyaya hükmediyor ve bizler kendimizi onların boyunduruğu altında hissediyoruz. Ben şahsen kendimi Yahudilerin hükmü altında hissediyorum, Yahudi düşüncesinin, Yahudi basınının hükmü altındayım. Yahudilerin suçları aleyhinde konuşmak insanın ya Kara Yüzler mensubu, ya bilim karşıtı ya da gericisi olarak suçlanmasına neden oluyor. Ben bunlardan hiçbirisi değilim. Ben bir Rus vatanseveriyim! Rus Çarı'nı seviyorum!"

Yakov ıstırap içinde iddianame kâğıtlarına baktı.

Grubeşov kâğıtları kaptığı gibi çekmeceye kilitledi.

"Aklın başına gelirse müdür ile bana haber yolla. O zamana kadar hapishanede kokuşmaya devam edeceksin."

Yakov'un odadan çıkmasına izin verilmeden önce, kan beynine sıçrayarak kızarmış olan savcı defterinden okuyarak tutukluya Baal Şem Tov veya Liadi'li Haham Şneur Zalman ile bir akrabalığı olup olmadığını ve ailesinde bir şöhet* bulunup bulunmadığını sordu.

Yakov elinde olmadan tir tir titreyerek her bir soruya hayır cevabı verdi. Grubeşov da onun cevaplarını özenle kaydetti.

* Musevilikte yenilmesi serbest olan hayvanlar ile ilgili kesim kurallarını bilen ve bu kurallara uygun kesim yapan kişi —ed.n.

Karanlık hücrede, hapishane kıyafetlerinin içinde oturuyordu. Sakalı karmakarışık olmuş, gözleri kızarmış, başı ateşler içinde yanıyor bir haldeydi. Yakıcı soğuk kemiklerini sızlatıyordu.

Pencerede kar ıslık çalıyordu. Kırık camdan süzülen rüzgâr hain bir kuş gibi üzerine çökerek ellerini ve başını adeta kemiriyordu. Yakov hücrenin içinde koştukça nefesinin dumanı görünüyordu. Göğsüne vurdu, kollarını havaya kaldırıp indirdi, mosmor olmuş ellerini ovuşturdu. Acı içinde ağlıyordu. İçini çekti, feryat etti, gökyüzünden yardım istedi. Sonunda gözetleme deliğinden tek gözüyle bakan sinirli Jitnyak çenesini kapatmasını emretti. Gardiyan akşam ateşini yaktığı zaman tamirci dumanı tüten sobanın kapağını açtı, paltosunun yakasını kulaklarına kadar kaldırdı ve ısıtmayan alevlerin pırlıltısı yüzüne yansırken sobanın karşısında oturdu. Işıldayan, çıtırdayarak inleyen ateşin dışında hücre karanlık, nemli ve küf kokuluydu. Tamirci bu sefil hücrede kendisinden önce yaşayıp ölmüş bütün mahkûmların kötü kokularının arasında kendi kokuşmuşluğunu da duyabiliyordu.

En derin kasvetler içinde saatlerce titredi. Buna kim inanırdı ki? Bizzat Çar, Yakov'u biliyordu. Çar onun suçlu olduğuna inanıyordu. Çar onun suçlu bulunup cezalandırılmasını istiyordu. Yakov kendini Rus İmparatoru ile bir dövüşe girmiş gibi görüyordu. Nikola, Tanrı'nın bir meleği olduğunu söyleyip gökyüzüne yükselene dek kıyasıya güreşiyorlardı.

Tamirci, "Hepsi bir fantezi," diye mırıldandı. "Ne onun bana ihtiyacı var, ne de benim ona. Neden beni rahat bırakmıyorlar? Ben onlara gerçekten ne yaptım?"

Kaderi midesini bulandırıyor. Pale'den kaçayım derken bir anda kendini hapiste bulmuştu. Doğduğundan beri kara

bir at onun peşini bırakmamıştı. Bu bir Yahudi kâbusuydu. Yahudi olmak sonsuza dek lanetlenmek değil de neydi? Tarihlerinden de, kaderlerinden de, kan suçlarından da usanmıştı.

YEDİNCİ KISIM

I

Yakov bekliyor.

Kar, yağmura döndü.

Hiçbir şey olmadı.

Gelen tek şey, iddianame değil, sadece uzun kış mevsimi oldu.

Yakov havadaki değişimi kafasının içinde hissediyordu. Bahar gelmiş ama parmaklıkların arkasında kalmıştı. Pencereden kırlangıçların ötüşünü duyuyordu.

Mevsimler iddianameden daha hızlı geliyordu. İddianame çok yavaştı. Her an gelebileceği düşüncesi onu yavaşlatıyordu.

İlkbaharda çok yağmur yağdı. Yakov yağmurun sesini dinledi, dışarının ıslak olması fikrini seviyordu ama içerinin ıslak oluşundan hoşlanmıyordu. Hapishane avlusu tarafındaki çatlak duvardan su sızıyordu. Sıvaları dökülmüş tuğlaların arasından sızan su oluk oluk akıyordu. Yağmur durduktan sonra, tavanın, pencerenin üzerindeki aşınmış kısımdan su damlamaya devam ediyordu. Yağmurdan sonra yerde mutlaka bir su birikintisi oluyordu. Suyun damlaması bazen günlerce sürüyordu. Geceleri uyanıp bu sesi dinliyordu. Bazen birkaç dakikalığına ses duruyor, o zaman Yakov uyuyordu. Damlama yeniden başlayınca tamirci de uyanıyordu.

Eskiden gök gürlese bile uyurdum.

Sinirliydi, gergindi. Tutsaklıktan öylesine bunalmıştı ki aklını kaçırmaktan korkuyordu. Delirirsem onlara ne itiraf edeceğim? Geçen bir günün bunaltıcı sıkıcılığı onu dehşete

düşürüyordu. Sıkıntı ve endişe ona aklını kaybedebileceğini düşündürüyordu.

Bir gün, bir şeyler yapma özlemiyle, okuyacak tek bir kelimeye duyduğu açlıkla, önceden hücreye bırakılan muskalarından birini açtı. Kutuyu iplerinden tuttu, bir toz bulutu saçarak patlayıncaya kadar duvara çarptı. Muska kutusunun içi eski parşömen ve deri kokuyordu. Bir de garip bir insan kokusu var gibiydi. Koku biraz beden terini andırıyordu. Tamirci kırık muskayı burnuna tuttu ve açlıkla kokuyu içine çekti. Küçük siyah kutu dört bölmeye ayrılmıştı. Her bir bölmede sıkıca sarılmış küçük birer rulo vardı. İkisinde 'Mısır'dan Çıkış' olarak bilinen Tevrat'ın ikinci kitabından, ikisinde de Tevrat'ın beşinci ve son kitabı olan Tesniye'den ayetler vardı. Yakov kelimeleri daha okumadan hatırlayarak metni çözdü. Mısır'daki esaret sona ermişti, rulolardan birinde Musa Fısıh Bayramı'nı ilan etmekteydi. Diğer ruloda Şema Yisrael vardı. Bir diğeri de Tanrı'yı sevmenin ve ona hizmet etmenin ödülleri, bunun aksini yapanlara ise verilecek cezaları sıralamaktaydı; yani cennetin, yağmurun, o yağmurun meyvesinin, hatta hayatın kaybedileceğini. Her bir kâğıtta insanların Tanrı'ya itaat etmeleri ve onun sözlerini öğretmeleri emrediliyordu.

"Bu sözlerimi aklınızda ve yüreğinizde tutun. Bir belirti olarak ellerinize bağlayın, alın sargısı olarak takın."

Bu belirti, muskanın ta kendisiydi ve o muska da Yakov'un az önce kırdığı muskaydı.

Parşömen kâğıtlarını heyecan ve üzüntü içinde okuduktan sonra şiltenin derinliklerine sakladı. Ne var ki günlerden bir gün Zhitniyak tek gözüyle delikten gözetlerken tamircinin kendini kâğıtları okumaya kaptırmış olduğunu gördü. Hücreye girerek tamirciye kâğıtları zorla bıraktırdı. Yakov ona kırık muskayı göstermesine rağmen gardiyan dört kâğıt ruloyu görünce şaşırmıştı. Kâğıtları müdür yardımcısına götürdü. Müdür yardımcısı bu 'yeni delillerin' eline geçmesinden oldukça heyecanlanmıştı.

Birkaç hafta sonra Zhitniyak hücredeyken sinsice tamirciye yeşil kâğıt kapaklı Rusça bir Yeni Ahit verdi. Sayfaları kullanılmaktan eskimiş ve lekelenmişti. “Bunu benim ihtiyar karım gönderdi,” diye fısıldadı. “Yaptığın yanı sıra tövbe edebilmen için bunu sana vermemi söyledi. Ayrıca sürekli okuyacak bir şeyin olmadığından şikâyet ediyordun. Al bunu ama sana kimin verdiğini kimseye söyleme yoksa kemiklerini kırarım. Soran olursa mutfaktaki tutuklulardan birinin senin haberin olmadan cebine atıverdiğini veya dışkı kutularını boşaltmaya gelen birinin bıraktığını söylersin.”

Yakov, “İyi de neden Eski Ahit değil de Yeni Ahit?” diye sordu.

“Eskisinin sana bir yararı olmaz da ondan. Çok uzun zamandan beri kullanılmıyor. Ayrıca içi bir karmaşadan diğerine sürünen aksakallı Yahudilerle dolu. Üstelik Eski Ahit’te çok fazla düzüşme var. Böyle bir şey nasıl dini olabilir? Tanrı’nın gerçek sözlerini okumak istiyorsan İncilleri oku. Benim yaşlı karım sana bunu söylememi istedi.”

Yakov önce kitabı açmak istemedi. Çocukluğundan beri İsa Peygamber’i yabancı gibi, döneş biri gibi, Yahudilerin düşmanı gibi görerek ondan korkmuştu. Ne var ki kitap orada oldukça sıkıntısı giderek derinleşti ve merakı arttı. En sonunda kitabı açarak okumaya başladı. Masaya oturup karanlıkta okuyordu ama kendini vermekte zorlandığı için çok uzun süreler okuyamıyordu. Yine de İsa’nın hikâyesi onu etkilemişti. Dört İncil’i de okudu. İsa garip bir Yahudi’ydi, keyifsizdi ve tutucuydu, tamirci yine de öğretilerden hoşlanmıştı; sakatların, körlerin, ateşe ve suya düşen saralıların iyileştirilmesini zevkle okudu. Ekmek ve balıklardan, ölülerin dirilmesinden hoşlandı. En sonunda nasıl üzerine tükürdüklerini, onu sopalarla nasıl dövüklerini, gece vakti çarmıha nasıl gerdiklerini okuduğunda çok etkilenmişti. İsa haykırmak Tanrı’dan yardım istemiş, Tanrı yardım etmemişti. Karanlığın içinde acıyla ağlayan bir adam vardı ve Tanrı dağın diğer tarafındaydı. O duyardı, zaten her şeyi duymuştu. Daha

önce duymadığı ne vardı ki? İsa ölüyor ve onu indiriyorlardı. Tamirci gözyaşlarını sildi. Sonradan; madem böyle olduysa ve bu Hristiyan dininin bir parçasıysa ve buna inanıyorlarsa, masum olduğumu bile bile beni nasıl hapishanede tutabiliyorlar, diye düşündü. Neden insaf edip beni salıvermiyorlar?

Hafızası onu zorlarsa da İncil’de hoşuna giden bazı ayetleri ezberlemeye çalıştı. Böylece zihnini meşgul etmenin ve hafızasını zinde tutmanın yolunu bulmuştu. Sonra da öğrendiklerini kendi kendine tekrarlıyordu. Bir gün bu dizeleri gözetleme deliğinden yüksek sesle söylemeye başladı. Koridordaki sandalyesinde oturmuş bir tahtayı yontmakta olan Zhitniyak tamircinin “Uhrevi Saadet”i okuduğunu duyduğunda, sonuna kadar dinledikten sonra ona çenesini kapamasını söyledi. Yakov gece uyuyamadığında ya da bir rüya görüp, bir ses duyup da uykusu kaçtığında uyanık kaldığı zamanı hücrede ezberden ayetler okuyarak geçiriyordu. Kogin her zamanki gibi kulağını gözetleme deliğine veriyor, soluk alıp verişini duyulabiliyordu. Bir gece, son zamanlarda endişeden yüzü iyice asıklaşan gardiyan o kalın sesiyle kapıdan seslendi: “Nasıl oluyor da Hristiyan bir çocuğu öldüren bir Yahudi, İsa’nın sözlerini okuyabiliyor?”

Tamirci, “Ben o çocuğa elimi bile sürmedim,” diye cevap verdi.

“Herkes tersini söylüyor. Bir hahamın sana bu gizli görevi verdiğini ve vicdan azabı çekmeyeceğini söylediği konuşuluyor. Senin çok çalışkan bir adam olduğunun söylendiğini de duydum Yakov Bok, ama yine de bu suçu işlemiş olabilirsin çünkü sizin düşüncenize göre bir Hristiyan’ı öldürmek suç değil. Tüm o kan ve matzo hikâyeleri sizin dininizin eskiden beri bir parçasıdır. Çocukluğumdan beri duyurum ben bunları.”

“Eski Ahit’e göre kanı ağzımıza koymamıza izin yoktur. Bu yasaktır,” dedi Yakov. “Öte yandan, bu sözlerle ne demeli: ‘Size doğrusunu söyleyeyim, İnsanoğlu’nun bedenini yiyip kanını içmedikçe, sizde yaşam olmaz. Bedenimi yiyenin,

kanımı ienin sonsuz yaşamı vardır ve ben onu son günde dirilteceğim. Çünkü bedenim gerçek yiyecek, kanım gerçek içecektir. Bedenimi yiyip kanımı içen bende yaşar, ben de onda.”

Kogin, “Ah, o tamamen farklı bir konu,” diye cevap verdi. “Orada kastedilen ekmek ve şarap. Gerçek et ve kan değil. Ayrıca, sen bu sözleri nereden biliyorsun? şeytan bir Yahudi’ye bir ayet öğretmeye kalktıysa ikisi de ayeti yanlış anlar.”

“Kan kandır. Ben yazıldığı gibi aynen söyledim.”

“Sen nereden biliyorsun?”

“Yuhanna İncili’nde okudum.”

“Bir Yahudi’nin İncillerle ne işi var?”

“Bir Hristiyan’ın ne olduğunu anlamak için okuyorum.”

“Hristiyan İsa’yı seven insan demektir.”

“Bir insan nasıl olur da hem İsa’yı sever hem de masum bir adamı hapiste tutarak ona acı çektirir?”

Kogin, “Susuz bir Hristiyan katili yoktur,” diyerek gözetleme deliğinin üzerindeki kapağı kapattı. Ne var ki sonraki gece hapishane avlusuna sürekli yağmur yağıp da tavandan su damlamaya başladığında gardiyan Yakov’un diğer ezberlediklerini öğrenmeye geldi.

Kogin, “Yıllardır kiliseye gitmedim,” dedi. “Tütsü ve rahiplere pek bayılmam ama İsa’nın söylediklerini duymak hoşuma gidiyor.”

Yakov, “Hanginiz bana günahlı olduğumu kanıtlayabilir?” dedi. “Gerçeği söylüyorsam neden bana iman etmiyorsunuz?”

“Bunu İsa mı söylemiş?”

“Evet”

“Devam et, başka bir sözünü söyle.”

“Yerin ve göğün ortadan kalkması, Kutsal Yasa’nın ufacık bir noktasının hükümsüz hale gelmesinden daha kolaydır.”

“Bu sözleri sen söylediğinde kulağıma hatırladığımdan daha farklı geliyor.”

“Bunlar aynı sözler.”

“Haydi, bir tane daha oku.”

“Başkasını yargılamayın ki, siz de yargılanmayasınız. Çünkü nasıl yargılasanız öyle yargılanacaksınız. Hangi ölçkle vererseniz, aynı ölçkle alacaksınız.”

“Bu kadar yeter,” dedi Kogin. “Yeterince dinledim.”

Fakat ertesi gece bir mum artığı ile kibrit getirdi.

“Bak Yakov Bok,” dedi. “Hücrende bir İncil sakladığını biliyorum. Onu nasıl ele geçirdin?”

Yakov mutfığa yemek almaya gittiği sırada birinin cebine atıverdiğini söyledi.

Kogin, “Belki öyledir, belki de değil, ama kitap sende olduğuna göre bana da bir şey okuyabilirsin,” dedi. “Her gece burada yalnız başıma oturmaktan çok sıkıldım. Ben aslında bir aile erkeğiyim.”

Yakov mumu yaktı ve kapıdaki delikten Kogin’e İncil okudu. Mumun sarı alevi nemli hücrede titrerken ona İsa’nın yargılanmasını ve çektiği eziyetleri okudu. Askerlerin İsa’nın kafasına dikenlerden bir taç oturttuğu bölüme geldiğinde gardiyan içini çekti.

Sonra tamirci endişeyle fısıldadı: “Dinle Kogin, senden küçük bir iyilik isteyebilir miyim? Fazla bir şey değil. Tanıdığım birine birkaç kelime yazmak için bir parça kâğıt ile bir kalem istiyorum. Bana ödünç verebilir misin?”

Kogin, “Canın cehenneme Bok,” dedi. “Senin Yahudi tuzaklarına düşmem ben.”

Mumu aldı, söndürdü ve bir daha da İncil’den ayetler dinlemeye gelmedi.

2

Bazen, çiçek açan çalıların ve ağaçların içinden geçen bir esinti kırık penceresinden içeri süzülüp, yeryüzünde yetişen yeşillikleri hatırlattığında, Yakov ilkbaharın kokusunu yakalıyor, kalbi tarifsiz bir acıyla burkuluyordu.

Tamircinin hapse girmesinin üzerinden bir yıldan fazla zaman geçmişti. Ya mayıs ya da haziran ayında, akşamüzeri geç bir saatte hücreye gri cübbeler giymiş, siyah bir şapka takmış bir papaz geldi. Soluk yüzlü genç bir adam olan papaz dağınık saçlıydı; nemli dudakları ve huzursuz edici karanlık bakışları vardı.

Yakov hayal gördüğünü düşünerek duvara doğru geriledi. “Sen kimsin? Nereden geliyorsun?”

Papaz başını sallayıp gözlerini kırparak, “Kapıyı bana gardiyan açtı,” dedi. Öksürdü. O kadar çok öksürdü ki geçmesi biraz zaman aldı. “Bir süredir hastaydım,” dedi, “ateşler içinde yatakta yattığım bir sırada bu hapishanede acı çeken bir adamın hayali gözümün önünde canlanıverdi. Kim olabilir diye düşündüm ve hemen aklıma geldi; bu Hıristiyan çocuğu öldürmekten tutuklanan Yahudi olmalıydı. Ter içinde kalmıştım. ‘Ulu Tanrım, bu işaret için sana şükrediyorum, tutuklanan Yahudi’ye hizmet etmemi istediğini anladım,’ diye haykırdım. Hastalığım geçer geçmez hapishane müdürünüze seni görmeme izin vermesi için mektup yazdım. Başlangıçta bu imkânsız gibi görünüyordu ama dua edip oruç tuttum. En sonunda metropolitin de yardımlarıyla izin çıktı.”

Üzeri yırtık pırtık, saç sakalı birbirine karışmış tamirciyi kasvet içinde, sırtını nemli duvara vermiş halde gören papaz dizlerinin üzerine çöktü. “Tanrım,” diye duaya başladı, “bu zavallı İbrani’nin günahlarını affet, bizim de ona karşı işlediğimiz günahları bağışla. Çünkü insanların kusurlarını bağışlarsan, Yüce Tanrı da seni bağışlar. Ama insanların kusurlarını bağışlamazsan Tanrı da senin kusurlarını bağışlamayacaktır.”

“Ben kimseyi bağışlamam.”

Dizlerinin üzerinde tutukluya doğru yaklaşan papaz onun elini öpmeye çalıştı ama tamirci elini çekerek hücrenin karanlıklarına saklandı.

Papaz inleyerek ayağa kalktı. Zorlukla nefes alıyordu.

“Yalvarırım beni dinle Yakov Şepsoviç Bok,” diye sızlan-

di. “Gardiyan Jitnyak bana dini duygular içinde İncil okuduğunu söyledi. Gardiyan Kogin de gerçek İsa’nın sözlerinin birçoğunu ezberlediğini söyledi. Bu mükemmel bir işaret, İsa’yı kucaklarsan gerçekten tövbe etmiş olacaksın. Seni lanetlenmekten kurtaracak. Hele Ortodoks inancına dönecek olursan, seni esir tutan kimseler suçlamalarını yeniden değerlendirmek zorunda kalacak ve en sonunda bizlerin bir din kardeşi olarak seni serbest bırakacaktır. İnan bana Tanrı’nın gözünde, hataya düştüğünü itiraf eden ve kendi isteğiyle gerçek imana gelen bir Yahudi kadar değerli bir kul yoktur. Kabul edersen sana Ortodoks inancını öğretmeye başlayacağım. Müdür bana izin verdi. Açık görüşlü biri.”

Tamirci sesini çıkarmadan duruyordu.

Papaz karanlığın içine bakarak, “Orada mısınız?” diye sordu. “Neredesin?” diye seslendi, huzursuzlukla gözlerini kırıpşırtıyordu. Kulakları tırmalayan bir gürültüyle öksürdü.

Yakov loş ışığın altında masanın başında hareket etmeden duruyordu. Dua şalını başına örtmüş, kol için yapılmış muskayı da başına bağlamıştı.

Şiddetle öksürmekte olan papaz mendiliyle ağzını kapattı, gerisin geri metal kapıya doğru çekildi ve kapıyı yumrukladı. Kapı hızla açıldı ve papaz aceleyle dışarı çıktı.

Jitnyak koridordan tamirciye, “Sen de hak ettiğini bulacaksın,” dedi.

Bu olaydan sonra hücreye bir lamba getirildi ve Yakov soyularak o günkü dördüncü aramaya maruz bırakıldı. Müdür yardımcısının aksiliği üzerindeydi. Şilteye bir tekme atarak samanların arasındaki Yeni Ahit’i buldu.

“Bunu hangi cehennemden buldun?”

Jitnyak, “Birisi mutfakta cebine atıvermiş olmalı,” dedi.

Müdür yardımcısı bir yumrukta Yakov’u yere serdi. Muskalarına ve Yeni Ahit’e el koydu ama ertesi sabah geri gelerek Yakov’un suratına bir avuç dolusu kâğıt fırlattı. Hücrenin dört bir yanına saçılan kâğıtlar İbranice Eski Ahit sayfalarıydı. Yakov onları sabırla toplayıp bir araya getirdi. Kitabın yarısı

eksikti ve bazı sayfalar kurumuş kana benzeyen çamurumsu kahverengi lekelerle kaplıydı.

3

Çalılardan yapılmış süpürge dağılmıştı. Yakov onu aylardır kullanıyordu ve artık çalılar taş zemin üzerinde aşınmıştı. Bazıları süpürme esnasında kopmuştu ama tamirciye onların yerine koyacağı bir şey verilmemişti. En sonunda çalıları sopaya bağlayan kısım kopunca süpürgenin sonu gelmişti. Jitnyak ona başka çalı da ip de vermiyordu. Yakov istemişti ama Jitnyak bunun yerine süpürgeден geriye kalan sopayı da almıştı.

“Kendine zarar vermeyesin diye alıyorum Bok, ya da o pis numaralarını başka birinin üzerinde denemeyesin diye. Bazıları o zavallı oğlanı bıçaklamadan önce sopayla vurup bayılttığını söylüyor.”

Tamirci artık gardiyanlarla daha az konuşuyordu, bu daha az yorucu oluyordu. Gardiyanlar da ona pek bir şey söylemiyorlar, arada sırada sert bir komut veriyor, yavaş kaldığında ise küfür ediyorlardı. Süpürge olmayınca zaten zayıf olan düzeni giderek yok olmaya başlamıştı. Yine de sürdürmeye çalıştı ama artık temizlenmeyi ya da yakılmayı bekleyen bir soba yoktu. Ayrıca artık yemeğini almak için mutfığa gitmesine de izin verilmiyordu. Yemek eskisi gibi hücreсіne getiriliyordu. Mutfaktan bir şeyler çaldığını söylemişlerdi. Örneğin Yeni Ahit İncil’ini. Hücresinde yapılan incelemede bir de bıçak ‘bulunmuştu’. Tamircinin günde iki kere, bazen heyecanlı bir hevesle beklediği gezintileri de böylece sona ermişti.

Müdür, “Çok yerinde oldu,” demişti. “Bir Yahudi’nin kuralları esnetmesine izin veremeyiz. Zaten bazı tutuklular arasında homurdanmalar başlamıştı.” Düzeninden geriye sabahları hapisane ziliyle uyanması, günde bir değil de iki

kere zayıf bir yemek yemesi ve üç kez bitkin düşene dek üzerinin aranması kalmıştı.

Uzun ve kısa çubuklarla zamanın hesabını tutmayı da bırakmıştı. Bir yıldan sonra devam edemezdi. Artık yaz gelmişti. Hücre sıcaktan çok ağır kokuyordu ve duvarlar terliyordu. Duvarlara çarpan sivrisinekler ve böcekler vardı. Yine de yaz daha iyiydi. Bir kış daha geçirmekten korkuyordu. Hele kıştan sonra ilkbahar da gelirse hapiste iki yıl geçirmiş olacak demekti. Ya ondan sonra? Zaman, bir bozkır rüzgârı gibi boş bir geleceğe doğru esiyordu. Hiçbir son, hiçbir olay, hiçbir iddianame, hiçbir mahkeme yoktu. Beklemek onu perişan etmişti. Bekleme mücadelesi, tutukluluğuna rağmen masum olduğunu bilmesi ve koskoca bir yıl boyunca serbest kalması için hiçbir şey yapılmamış olması onu iyice zayıflatmıştı. Bu denli yalnız kalmak ıstırap veriyordu. Sıcaktan bunalmış, nemli soğuktan bitap düşmüş, asla gelmeyen bir iddianameyi beklemekten eriyip bitmişti. Acaba kararmış kemikleri derisinin altından görülebiliyor muydu?

Sinirleri kopma noktasına kadar gerilmiş ipler gibiydi. İçinin en derinlerinden haykırıyordu, ama ne kimse görünüyor, ne de cevap veriyordu. Ona bakan, onunla konuşan ne bir dost ne de bir yabancı vardı. Değişen tek şey yaşıydı. Duruşması yapılırsa, hüküm giyse ve cezasını çekmek için Si-birya'ya gönderilmiş olsa en azından yapacak bir şeyler olurdu. Tarağın dişeri dökülene kadar saçını ve sakalını taramıştı. Ama yalvarıp yakarmasına rağmen kimse ona başka bir tarak vermedi. O da parmaklarıyla taradı. Saplantı halinde burnunu karıştırıyordu. Arzuları onu yoldan çıkartmak istiyor ama aynı zamanda bundan midesi de bulanıyordu. Başarısız olsa da kendini temiz tutmaya çalıştı.

Lekeli ve çamurlu sayfalardan, eksik de olsa Eski Ahit'i okudu. Kelimeler onun için genellikle anlaşılmaz olsa da her bir harfi dikkatle okuyordu. Eskiden bildiği birçok kelimeyi unutmuştu ama tekrar tekrar okuyunca bazılarını hatırlıyordu, bazıları ise sonsuza dek silinmişti. Anlayamadığı veya ek-

sik olan bölümler olması onu rahatsız etmiyordu. Hikâyesinin ana fikrini biliyordu. Eksik olanları ya tahmin ediyor ya da sonradan hatırlıyordu. Önceleri her seferinde sadece birkaç dakika okuyordu. Işık kötüydü. Gözleri sulanıyor, başı dönüyordu. Sonraları ise daha uzun ve daha hızlı okudu. İş yapan, savaşlarda çarpışan, günah işleyen, tapman, sonuçta her ne yapıyorlarsa belki de kıskançlığından ötürü sürekli insan gibi öf pöf eden Tanrı'yla kesintisiz bir konuşma halinde olan, neşeli ve çılgın İbranilerin öyküsüne kaptırmıştı kendini.

Tanrı konuşur. Onu korumaları için İbranileri seçtiğini söyler. Tanrı taahhüt ettiğine göre bu böyledir. O önerir ve İsrail kabul eder, yoksa tarih ne zaman başlayacaktır? İbrahim, Musa, Nuh, Yeremya, Hoşea, Ezra hatta Eyüp kişisel antlaşmalarını, konuşan Tanrı ile yaparlar. Ama İsrail bu antlaşmayı bozmak için kabul eder. Gizemli amaç budur. Bu deneyime ihtiyaçları vardır. Böylece sahte Tanrılara taparlar, Yehova da bu nedenle her iki elinde alev alev yanan kılıçlarla altın tahtından kalkar. Yüksek sesle konuştuğunda tarih kaynamaya başlar. Asur, Babil, Yunanistan ve Roma onun öfkesinin, Seçilmiş Halk'ın kafasını uçuran asası haline gelir. Tanrı'yla yapılan antlaşmayı bozmalarının bedelini ödemek zorundadırlar: Savaş, yıkım, ölüm, sürgün... Ve bunun getirdiği her şeyi yaşarlar. İstirap, en azından pişmanlık duya-bilenlerin içinde pişmanlığı uyandırır derler. Antlaşmanın insanları da, böylece Tanrı'larına karşı işledikleri günahların cezasını çekerler. Tanrı sonra onları affeder ve yeni bir antlaşma önerir. Neden olmasın? Bu onun tabiatıdır, her şey yeniden başlamalıdır, ona neden diye sormayın. İsrail değişmiş ama aslında değişmemiştir, yeni antlaşmayı da sahte tanrılara taparak bozmak üzere kabul eder ve bu durum böyle acı çekip tövbe ederek sürer gider. Yakov'un düşüncesine göre antlaşmanın amacı Tanrı'yı şaşırtmasına rağmen insan deneyimi yaratmaktır. Tanrı neticede Tanrı'dır; neyse odur: Tanrı'dır. Böyle konular hakkında o ne bilir? Bir Tanrı'ya tapmışlığı var mıdır? Hiç acı çekmiş midir? Her şeyden önce,

neyi ne kadar deneyimlemiştir ki? Tanrı Yahudileri kıskanır: Bu zengin bir hayattır. Belki de insan olmak istemektedir, kim bilir? Bu Tanrı, yani Yehova, bulutların, kasırgaların, yanan çalılarının arasından çıkıp konuşandır. Spinoza'nın Tanrısı ise farklıdır. Doğanın tümünde keşfedilen haliyle ölümsüz ve sonu gelmeyen bir fikirdir o. Bu Tanrı hiçbir şey söylemez; ya konuşamıyordur ya da buna ihtiyacı yoktur. Eğer sen bir fikirsen ne söyleyebilirsin ki? İnsan onu kendi zihninin çarkları arasında bulmalıdır. Spinoza onu çözümlemiştir ama Yakov Bok çözümleyemez. Ne de olsa Yakov Bok bir filozof değildir. Bu yüzden de düşünsel Tanrı fikrinden de, antlaşma yapan Tanrı'dan da yoksun kalarak acı çeker. Üstelik muskayı da kırmıştır. Kimse onun uğruna acı çekmez, o da kendi dışında kimse uğruna acı çekmemektedir. Tanrı'nın tamirciye yönelen öfkesinin asası Rus Çarı II. Nikola'dır. Acı çeken hizmetkârı, tanrısız olduğu için cezalandırmaktadır.

Zor bir hayat bu.

Tamirci okurken Jitnyak onu seyrediyordu. Gözetleme deliğinden, "Sinagogda yaptıkları gibi öne arkaya sallan," diye seslendi. Tamirci öne arkaya sallandı. Müdür yardımcısı da görmesi için çağırılmıştı. "Başka ne beklerdiniz ki?" diyerek tükürdü.

Yakov bazen kelimelerin görüntüsünü kaybediyordu. Siyah kanatları olan beyaz kuşlar ya da beyaz kanatları olan siyah kuşlar gibiydiler. Düşünmeden yoksun bir düşünceye, aptallaştırıcı bir beyazlığın içine düşüyordu Yakov. Mekân kavramını yitiriyordu, öyle derin bir unutuştı ki bu onun içinden çıkmak için acı çekiyordu. Bu durum artık çok sık tekrar ediyor ve saatlerce sürüyordu. Bir keresinde bu duruma bir sabah vakti düştü. Masada oturmuş Eski Ahit okuyordu. Yaşadığı ana dönebildiğinde saat öğleden sonrayı geçmişti, hücresinde çıplak halde duruyor, müdür yardımcısı ve Jitnyak tarafından aranıyordu. Bazen de farkına bile varma-

dan Rusya'yı boydan boya yürüyordu. Bu durum ayaklarına iyi gelmiyordu ve dikkat etmesi gerekiyordu çünkü hasır ayakkabılarının tabanları eskiyor, kimse de ona yeni bir çift vermek istemiyordu. Çıplak ayakla uzun, taşlı bir yolda yürüdü ve sonrasında her iki ayağının yara bere içinde kalıp su topladığını gördü. Uyandığında kendini yürürken buldu. Cerrahın neşterinin verdiği acıyı hatırlayınca bu durum onu korkuttu. Yürümeye başladığı zaman bunun farkına varmak üzere kendini koşullandırmaya çalıştı. Uzun yolda bir-iki adım atmıştı ki korku içinde uyandı.

Yakov geçmişe dalıp gidiyordu; kasaba, hayatının hataları ve başarısızlıkları. Ayın aydınlattığı bir gece vakti, artık hatırlayamadığı bir sebepten ettikleri şiddetli bir kavganın ardından Raisl kulübeyi terk ederek karanlıkta babasının evine doğru koşarak uzaklaşmıştı. Tek başına oturan tamirci yaptığı suçlamaların yanlışlığını ve acımasızlığını düşünmüş, karısının peşinden gitmeye niyetlendiyse de bunun yerine yatıp uyumuştur. Ne de olsa hiçbir şey yapmamaktan son derece yorgun düşmüş haldeydi. Raisl'a karşı yaptığı suçlama o zaman doğru değilse de sonraki yıl gerçek olmuştu. Bunun gerçekleşmesine kim sebep olmuştu? O gün karısının peşinden gitse acaba bugün burada oturuyor olur muydu?

Hoşea ile ilgili bölüme sık sık dönüyor ve Tanrı'nın bir fahişeyle evlenmesini emrettiği bu adamın hikâyesini ilgiyle okuyordu. Fahişenin İsrail olduğunun söylendiğini duymuştu ama Hoşea'nın hissettiği kıskançlık ve keder, karısı evini barkını terk edip yabancılara fahişelik yapmaya giden bir adamın kıskançlığı ve kederiydi.

Yüzünden akan fahişeliği,
Koynundan zinaları atsın.
Yoksa onu cırılçıplak soyacak,
Anadan doğma edeceğim,
Çöle, çorak toprağa çevirecek,
Susuzluktan öldüreğim.
Acımayacağım çocuklarına,

Çünkü onlar zina çocuklarıdır.
Anaları zina etti,
Onlara gebe kaldı, rezillik etti.
'Oynaşlarımın ardından gideceğim' dedi,
'Ekmeğimi, suyumu, yapağımı, ketenimi, zeytinyağımı,
içkimi onlar veriyor.'
İşte bu yüzden onun yoluna dikenli çit çekeceğim,
Yolunu bulamasın diye
Önüne duvar öreceğim.
Oynaşlarının ardına düşecek,
Ama onlara erişemeyecek,
Onları arayacak, ama bulamayacak.
O zaman, 'İlk kocama döneyim' diyecek,
'Çünkü o zamanki halim şimdikinden iyiydi!'

4

Bir sabah Jitnyak tutukluya üzerinde uzun bir sıra halinde kırmızı pullar bulunan, üstü lekeli beyaz bir zarf içinde kalın bir mektup getirdi. Pulların üzerinde, kraliyet arması çift başlı kartalı taşıyan bir madalyon ile askeri üniforması içindeki Çar'ın portreleri vardı.

Mektup sansürde açılmış ve yapışkanlı bir kâğıt şeridiyle yeniden kapatılmıştı. Alıcı "Jenya Golov'un Katili" olarak belirtilmiş ve mektup Kiev Ploski Bölgesi Yüksek Mahkeme Savcısı vasıtasıyla gönderilmişti. Mektuba bakınca Yakov'un kalp atışları hızlandı. "Kimden geliyor?"

Gardiyan, "Saba Melikesi'nden," dedi. "Aç da bak."

Tamirci gardiyan gidene kadar bekledi. Mektubu elinden çıkarmak için masanın üzerine koydu. Beş dakika boyunca mektuba baktı. İddianame olabilir miydi? Öyle olsa alıcıyı böyle yazarlar mıydı? Yakov zarfın kenarını beceriksizce yırtarak açtı. İçinden bir kadının örümceğe benzeyen el yazısıy-

la Rusça yazılmış on altı sayfalık bir mektup çıktı. Her sayfada mürekkep lekeleri vardı. Sözcüklerin birçoğunda yazım hatası vardı. Bazılarının üzeri çizilip yeniden yazılmıştı.

“Bayım,” diye başlıyordu. “Ben, şehit olan Jenya Golv’un yası ve talihsiz annesiyim. Doğru ve dürüst olanı yapmanız için size yalvarmak üzere kalemimi elime alıyorum. Tanrı’nın adı için bir annenin yakarışlarına kulak veriniz. Birtakım değersiz kişiler tarafından ellerinde hiçbir kanıt olmaksızın bana haksızca yöneltilen adi hakaretler ve imalardan yorgun düştüm. Buna artık görüşmeyi kestiğim bazı komşular da dahildir. Tam tersine, eldeki bütün deliller sizin aleyhinizedir, hal böyleyken sizden eksiksiz ve samimi bir itirafta bulunarak durumu netleştirmenizi rica ediyorum. Sizi evimde gördüğümde yüzünüzün Yahudilere öyle fazlaca benzemediğini itiraf ediyorum. Kim oldukları malum olan fanatik Yahudiler tarafından kışkırtılmış olmasaydınız belki de bir çocuğu öldürüp kıymetli kanını akıtarak böyle korkunç bir suçu gerçekten işlemezsiniz. Muhtemelen sizi ölümle tehdit ettikleri için bunu yaptınız. Belki de yapmak istemiyordunuz, bilmiyorum. Fakat şimdi kesin olarak bildiğim bir şey varsa o da uzun siyah paltoları ve iğrenç sakalları olan o yaşlı Yahudilerin size bu cinayeti işlemek zorunda olduğunuzu ve cinayetten sonra da evladımın cesedini mağarada saklayacaklarını söyledikleridir. Jenyuşka’nın kaybolduğu gece rüyamda onlardan birinin alev alev parlayan gözlerle, sakalında parlak kırmızı lekeler olduğu halde sırtında bir çanta taşıdığını gördüm. Eski komşum Sofya Şiskovski de bana aynı gece aynı rüyayı gördüğünü söyledi.

“Sizden suçunuzu sahiplenmenizi istiyorum çünkü delillerin hepsi sizin aleyhinizde. Jenyuşka bana, elinizde bir bıçakla onu mezarlıkta kovaladığınızı söyledikten sonra, suç sayılabilecek başka ne gibi işlerle meşgul olduğunuzu öğrenmek için arkadaşım olan bir beyefendiye sizi takip ettirdiğimi bilmiyor olabilirsiniz. Tuğla fabrikasında ve hepinizin bir araya geldiği Podol Bölgesi’ndeki sinagogun bodrumunda

gizlice başka Yahudilerle kanun dışı eylemlerde bulunduğunuz artık herkesçe bilinmektedir. Size ait olmayan malları kaçırdınız, çaldınız ve sattınız. Jenyuşka da bunları ve diğer kanun dışı işlerinizi öğrendi. Onu bu denli şiddetli bir nefretle boğmanızın ve Yahudi Paskalyası için kanını akıtacak birini bulmak için görevlendirildiğinizde aklınıza onun gelmesinin bir sebebi de bu. Ayrıca seçkinlerin evlerine, bazı dükkânlara, aristokratların evlerinin olduğu Lipki Bölgesi'ndeki evlere girip para, kürk, mücevher ve her türlü değerli eşyayı çalıp yağmalayan bu Yahudi çetesinin çalıntı mallarını satmak da sizin işinizdi. Üstelik mensubu olduğunuz bu çeteye, eşyaların gerçek fiyatının sadece bir kısmını ödediniz çünkü dedikleri gibi bir Yahudi diğerini de aldatır. Bunları herkes biliyor çünkü bütün dünya Yahudilerin suç işlemek için yaratıldığını biliyor. Yahudi'nin biri bir arkadaşına ev yaptırması için borç para vermek istemişti, arkadaşım papaza gidip akıl danıştı. Papaz titremeye başlamış ve arkadaşına İsa'nın adına lanetli bir Yahudi'den hiçbir şey almamasını tembihlemiş çünkü Yahudiler insanı dolandırıp kandırırlarmış, onların yaradılışı buymuş, başka türlü davranamazlarmış. Papaz onların şeytanla işbirliği yapmadıklarında Yahudi kanlarının kaynadığını da söylemiş. Böyle olmasa belki siz de sizi kıskırttıklarında masum bir çocuğun öldürülmesine karşı çıkardınız. Sanırım mahkeme günü geldiğinde sizin aleyhinize ifade vermemem için bana rüşvet verme girişimlerinde bulunulduğunu biliyorsunuzdur. İpekli kıyafetler içindeki şişman bir Yahudi bana Rusya'yı terk etmem için kırk bin ruble teklif etti. Avusturya'ya vardığımda da bir on bin ruble daha vereceğini söyledi. Ne var ki siz ve yandaşınız Yahudiler bana dört yüz bin ruble bile teklif etse onların yüzüne tükürürüm ve *kesinlikle hayır* derim çünkü temiz ismimin şerefini dört yüz bin ruble kanlı Yahudi parasına tercih ederim.

“Arkadaşım olan beyefendi ayrıca sizin Jenya'nın gittiği okulun avlusunu gözetledikten sonra St. Sofya Katedrali'nin önünde yere tükürdüğünüzü de görmüş. Başınızı kaldırıp

yeşil kubbelerin üzerindeki altın haçlara baktıktan sonra sanki yapmazsanız kör olacaktıymışsınız gibi başınızı çevirip kimse sizi görmesin diye hızla tükürmüştünüz. Ne var ki arkadaşım sizi görmüş. Ayrıca kara büyü ayinleri ve bazı batıl törenler yaptığınızı söyleyenler de var.

“Hikâyenin en korkunç kısmını bilmiyorum sanmayın. Jenya bana, ahırın üst katındaki odanıza gelmesi için şeker vereceğinizi söyleyerek onu kandırdığınızı, pantolonunun düğmelerini açtırdığınızı ve elinizle ona yoğun bir heyecan yaşattığınızı da anlatmıştı. Yaptığınız başka ahlaksız şeyler de vardı ama bayılacak gibi olduğum için buraya yazamıyorum bile. Bu iğrenç şeyleri yaptıktan sonra olayı bana anlatmasından, benim de gidip polise anlatacağımdan korktuğunuzu, bu yüzden kimseye bir şey söylememesi için ona on kapık verdiğinizi de anlatmıştı. Bu olaylar olduğu sırada tabii bana hiçbir şey anlatmadı, sadece sonradan orada neler olduğundan bahsetti çünkü endişeliydi ve korkmuştu. Ben ise o zamandan beri kimseye tek kelime bile anlatmadım. En yakın komşularıma bile söyleyemedim çünkü utanıyordum. Ayrıca işlediğiniz cinayet suçu size yeterli karşılığı verecektir, muhtemelen sırf bu yüzden bile lanetlenmiş insanların yaşadığı işkencelere maruz kalacaksınız. Yine de size dürüstlük ve samimiyetle söylemek isterim ki insanlar arkamdan benim hakkımda şüpheli ve aşağılık yorumlar yapmaya devam ederlerse durumu tam bir centilmen olan savcıya utanarak da olsa bütün gerçekliğiyle anlatacağım. Çocuğuma yaptığınız bütün o iğrençlikleri ayrıca bütün herkese de anlatacağım.

“İsmimi korumak için Çar’a dilekçe vereceğim. Çocuğumu kaybetmenin acısı yetmezmiş gibi bir de son derece zor şartlarda yaşamaktayım. Bugüne kadar dürüst bir insan ve namuslu bir kadın olarak yaşadım. Kendine ve çocuğuna ayıracak zamanı olmayan çalışan bir kadın olmama rağmen en iyi annelerden biri oldum. Zavallı oğlumun cenazesinde ağlamadığımı söyleyenler iğrenç bir yalan uyduruyor.

En sonunda birini iftira ve karalama yapmaktan mahkemeye vereceğim. Jenya'ma prensler gibi baktım. Kıyafetleriyle ve bütün diğer ihtiyaçlarıyla ilgilendim. Ona en sevdiği özel yemekleri yaptım. Her türlü hamur işi ve pahalı tatlıları pişirdim. O karakersiz babası beni terk ettikten sonra oğluma hem analık hem babalık ettim. Elimden geldiğince derslerine yardımcı oldum, ona cesaret verdim ve papaz olmak istediğinde kabul ettim. Öldürüldüğü zaman papazlığa hazırlanmak için bir kilise hazırlık okuluna başlamıştı bile. O da beni tutkuyla severdi. Bundan emin olabilirsiniz. Anneciğim seni seviyorum, derdi bana. Lütfen Jenyuşka, diye yalvarırdım, o şeytan Yahudilerden uzak dur. Ne yazık ki annesinin öğüdünü dinlemedi. Siz benim oğlumun katilisiniz. Şehit olmuş bir çocuğun şehit annesi olarak bir an önce *bütün gerçeği* itiraf etmenizi, havadaki şeytanı kovup yeniden nefes almamızı sağlamanızı istiyorum. Bunu yaparsanız en azından öteki tarafta çok fazla eziyet çekmekten kurtulacaksınız.

“Marfa Vladimirovna Golov”

Mektubu almaktan duyduğu heyecan okurken artmıştı; Yakov'un zihninde uçuşan sorular beyninin zonklamasına neden oluyordu. Kadının sözünü ettiği duruşma yaklaşıyor muydu yoksa sadece bir varsayımdan mı ibaretti? Muhtemelen varsayımdı ama Yakov nasıl emin olabilirdi? Her neyse, zaten önce iddianamenin gelmesi gerekiyordu ama iddianame neredeydi? Kadının bu mektubu yazmasına ne sebep olmuştu? Sözünü ettiği “adi hakaretler ve imalar” ile “şüpheli ve aşağılık yorumlar, iftiralar” nelerdi? Bunları kim yapıyordu? Marfa sorguya çekiliyor olabilir miydi? Bunu Bibikov değilse kim yapıyordu? Grubeşov olmadığı kesindi, o halde neden mektubun olduğu gibi Yakov'a ulaşmasına izin vermişti? Kadın mektubu onun yardımıyla mı yazmıştı? Yakov'a, tanığın hangi suçlamalarda bulunacağını gösterip, ne ile karşı karşıya kaldığını göstermek, böylelikle onu uyarmak ya da gözdağı vermek için mi yazılmıştı? Kadının yazılanların

yanı sıra Yakov'un asla tahmin edemeyeceği başka şeyleri de anlatacağını ve kendine benzeyen jüri heyetini ikna edeceğini söyleyip, Yakov'un şimdiden itiraf etmesini mi istiyorlardı? Sonuçta suçlamaları ve mide bulandırıcı eylemleri artırıyorlardı. Yakov'u bir sinek gibi ağlarına hapsedene kadar pes etmeyeceklerini ve bu sebeple, diğer kurtulma yolları hâlâ tamamen kapanmamışken itiraf etse daha iyi olacağını mı söylemeye çalışıyorlardı.

Kadının bu mektubu gönderme nedeni her ne olursa olsun, mektup kadının yaptığı bir itirafa benziyor, belki de başka bir şeyler döndüğüne işaret ediyordu. Acaba Yakov neler döndüğünü hiç öğrenebilecek miydi? Kalp atışları kulaklarında çınlıyordu. Mektubu saklayacak bir yer bulmak için etrafa bakındı. Bir gün bir avukatı olursa ona vermeyi ümit ediyordu. Ne var ki ertesi sabah yemeğini bitirdikten sonra mektup paltosunun cebinden kayboluvermişti. Tamirci bayıltılmış olabileceğinden ya da mektubu başka bir yolla almış olabileceklerinden şüphelendi; muhtemelen üzerini aradıkları esnada. Her neyse, mektup gitmişti işte.

Bir sonraki aramadan önce müdür yardımcısına, "Ona bir cevap gönderemez miyim?" diye sordu. Müdür yardımcısı da yaptığı yanlışları itiraf etmek istiyorsa gönderebileceğini söyledi.

O gece tamirci, Raisl'inkine benzeyen uzun boylu, sıksa boyunlu bir kadın figürü olarak Marfa'nın hücreye girdiğini, pek bir şey konuşmadan soyunmaya başladığını, kirazlı beyaz şapkasını, gül kırmızısı eşarbını, yeşil eteğini, çiçekli bluzunu, pamuklu iç eteğini, sivri burunlu ayakkabılarını, kırmızı jartiyerini, siyah çoraplarını ve lekeli firfırlı külotunu çıkarttığını gördü.

Kadın tamircinin şiltesine çırılçıplak uzanıp bacaklarını açtı ve tamirci gözetleme deliğinden papaza itirafta bulunursa ona şehvetli anlar yaşatmayı vaat etti.

Yakov bir gece hücrede birinin şarkı söylediğini duyarak uyandı ve bir erkek çocuğunun tatlı sesiyle yüksek perdeden şarkı söyleyişini tüm benliğiyle dinledi. Sesin nereden geldiğini görmek için ayağa kalktı. Çocuğun solgun, süzül-müş ve paslı bakırımsı bir renk almış kemikli yüzü hücrenin köşesindeki çukurda parlıyordu. Çocuk ölüydü ama kara sakallı bir Yahudi tarafından nasıl öldürüldüğünün şarkısını söylüyordu. Annesinin bir ayak işini halletmeye gitmiş, oradan evine dönerken de Yahudi mahallesinden geçiyormuş. O sırada sakallı, beli bükük bir haham ona yetişmiş, şeker ikram etmiş. Çocuk şekeri ağzına atar atmaz yere düşmüş. Yahudi onu kaldırıp omzuna almış ve hızla tuğla fabrikasına yönelmiş. Çocuk burada yere yatırılmış, eli kolu bağlanmış ve vücudundaki deliklerden kan fışkırana kadar bıçaklanmış. Yakov şarkıyı sonuna kadar dinledi ve, “Bir daha, bir daha söyle!” diye bağırdı. Sonra mezarında şarkı söyleyen ölü çocuğun aynı tatlı şarkısını tekrar daha duydu.

Daha sonra çocuk, yaralarından akan kanlar parıl parıl bir halde, çırılçıplak görünerek yalvardı: “Lütfen kıyafetlerimi bana geri ver.”

Tamirci, beni çıldırtmaya çalışıyorlar, diye düşündü. Sonra da cinayet işledim diye delirdiğimi söyleyecekler. Aklını kaçırsa neler itiraf edeceğinden korkuyordu. Kendi suçunu ve onu bu işe teşvik edenlerin kan suçunu gevelerse masumiyetini savunmak için çektiği acılar boşa gidecekti. Kendiyle uğraştı, mücadele etti, kendine bağırarak aklına mukayyet olmasını söyledi, zihnindeki karanlığın içinde yanan mumun sönmemesine çalıştı.

Gözleri çılgına dönmüş gibi bakan, kanlar içinde bir at belirdi: Şmuel’in yaşlı atıydı bu.

At, “Katil!” diye kişnedi. “At katili! Çocuk katili! Başına gelenleri hak ediyorsun!”

Tamirci atın kafasına bir kütükle vurdu.

Yakov gün boyunca sık sık uyudu ama bu kötü bir uykuydu. Uyku onu sersemletiyor, bunalıma sokuyordu. Delirdiği anlarda gözetleme deliğinden birçok göz tarafından izleniyordu. Uzaktan gelen sesler havada yankılanıyordu. Onu kurtarmak için bir plan hazırlanmıştı. Uluslararası Yahudi Ordusu tarafından kurtarıldığı hayalleri görüyordu. Dış duvarları kuşatmışlardı. Tanıdık yüzler arasında Berele Margolis, Leib Rosenbach, Dudye Bont, Itzik Şulman, Kalman Kohler, Şloime Pincus, Yose-Moşe Magadov, Pinye Apfelbaum ve Benya Merpetz vardı. Hepsi de kimsesizler yurdundan tanıdıklarıydı. Oysa birçoğunun uzun zaman önce gittiğini, bazılarının öldüğünü, bazılarının da kaçtığını duymuştu. Yakov'un da onlarla birlikte gitmesi gerekirdi.

“Bekleyin,” diye bağırdı. “Bekleyin.”

Hapishanenin etrafındaki sokaklar gürültülüydü. Kala-balıklar bağılıyor, slogan atıyor, feryat ediyordu. Hayvanlar anıyor, böğürüyor, inliyordu. Herkes farklı farklı yönlere koşuyordu, havada tüyler uçuşuyordu. Tanrım, Yahudileri öldürüyorlardı! Kalın çizmeli, şalvarlı, bellerinden kılıç sallanan Kazaklar küçük vahşi midillilerin üzerinde dörtnala koşuyordu. Avluya asılan çift kartallı flamalar rüzgârda dalgalanıyordu. İkinci Nikola altı beyaz atın çektiği arabasıyla gelerek her iki taraftaki Kara Yüzler'i selamladı. Kara Yüzler tutukluyu ele geçirip kafasına çivi çakmak için sabırsızlanıyordu. Hücrede gizlenen Yakov'un göğsüne ağırlar giriyor, midesi bulanıyordu. Gardiyanlar onu fare zehiriyle öldürmeyi planlıyordu. Yakov önce davranıp onları öldürmeyi tasarladı. Jitnyak'a bir Zhid, Kogin'e de bir Kog saldıracaktı. Masayı ve tabureyi kapının arkasına barikat yaptı, sonra ikisini de duvara fırlattı. Dışarıdakiler onu ele geçirmek için kapıyı kırmaya çalışırken Yakov yerde bağdaş kurup oturdu, kan ve mayasız unu birbirine karıştırıyordu. Gardiyanlar başına vura vura onu koridora sürüklediğinde tamirci vahşice tekmeler savurdu.

Tamirci karanlık bir köşeye büzülerek, boş bulunup da herhangi bir şey itiraf etmesin diye aklını bir parça iplikle bir araya getirip toparlamaya çalıştı. Ne var ki akli patlayarak, çürümekte olan meyveler, tek gözlü ringa balıkları ve Cennet kuşları akıtan bir çeşmeye dönüştü. Kokuşmuş milyonlarca kelimeye dönüştü, ama Yakov Yahudi olmayanlar anlayamazsın diye itiraf ederken Yidce konuşuyor, Mezmurlar'ı İbranice okuyor, sessizliğinde ise Rusçaya dönüyordu. Korku içinde uyuyup dehşet içinde uyanıyordu. Rüyalarda çığlık atan çocuk sesleri duyuyordu. Uzun bir kaftan giymiş, başına yuvarlak bir kürk kalpak takmış halde ağaçların arkasına saklanıyor, Hristiyan bir çocuk yaklaştığında istemsiz olarak onun peşine düşüyordu. Küçük yüzlü, veremliye benzeyen bir çocuk korkudan gözleri kayarak dehşet içinde tamirciden kaçtı.

Tamirci ona, “Dur, ben seni seviyorum,” diye seslendi ama çocuk arkasına bile bakmadı.

“Bir kere yeter, Yakov Bok.”

Bir Rus Donanması amiralinin beyaz üniformasıyla II. Nikola görünmüştü.

Tamirci dizlerinin üzerine çöktü. “Küçük Baba, benim kadar vatansever bir Yahudi daha göremezsin. Bayrağı gördüğümde gözüm yaşlarla dolar. Ayrıca siyasete hiç ilgi duymam, tek derdim geçimimi sağlamak. Bütün o suçlamalar yanlış ya da yanlış adamı yakaladınız. Yaşa ve yaşat, kusura bakmazsan benim diyeceğim budur. Düşündüğün zaman çok kısa bir hayat bu yaşadığımız.”

Mavi gözlü, soluk yüzlü Çar şefkatli bir ses tonuyla, “Sevgili dostum,” dedi, “tahtımı kıskanma. Büyük başın derdi büyük olur. Yahudiler bunu anlayıp, ağlak bir dille şikâyet etmeyi keserlerse iyi olur. Olay şu: Çok fazla Yahudi var... Ne kadar hızlı ürüyorsunuz böyle! Rusya ne demeye milyonlarcanızın yükünü taşımalı ki? Çektiklerinizin suçunu kendinizde aramalısınız, konduğunuz yerde kalmadığınıza dair kanıt gerekiyorsa, 1905-1906 yıllarındaki Yahudi kıyım-

larının Pale'deki Yahudi Yerleşimi *dışında* olduğuna dair kesin deliller vardır. Bu halkın Rusya'ya nüfuz etmesi ülkeyi zehirlemiştir. Bunu kim istemiştir ki? Saygıdeğer atamız Büyük Petro, kendisinden Yahudilerin Rusya'ya girmesine izin vermesi istendiğinde, 'Onlar düzenbaz ve hilekârdır. Ben kötülüğü yok etmeye çalışıyorum, artırmaya değil,' demiştir. Diğer bir saygıdeğer büyüğümüz Çariçe Elizaveta Petrovna ise, 'İsa'nın düşmanlarından ne kazanç ne de kâr gelmesini isterim,' demiştir. Yahudi sürüleri, Anayurdun birçok yerinden 1727, 1739, 1742 yıllarında kovulmuş ama yine de sürüne sürüne geri gelmişlerdir. Kendimizi bunlardan bir türlü arındıramadık. En büyük hatamız da, Büyük Katerina'nın Polonya'nın yarısını ele geçirip büyük bir Yahudi nüfusunu kucağında bulması oldu. Kuyuları zehirleyen, aleyhimizde casusluk yapan bir milyon korkak hain. Bunun Polonyalıların Rusya'yı çökertme planı olduğunu her zaman söylemişimdir."

"Acıyın bana majesteleri. Ben masum bir adamım. Dünyayı ne kadar gördüm ki? Yalvarırım acıyın."

"Çar'ın kalbi Tanrı'nın elindedir." Çar beyaz yelkenli gemisine binerek Karadeniz'in açıklarına doğru yol aldı.

Nikolay Maksimoviç kilo vermişti. Kızı çok kötü topallıyordu. Tamirciye bakmıyordu. Proşko, Serdiuk ve Richter son derece güçlü üç atın üzerinde çıkageldi. Atların dışkıları, tamircinin muhtaç kaldığı yulaf tanecikleriyle doluydu. Peder Anastasiy onu Katolikliğe döndürmeye uğraşıyordu. Marfa Golov ağlamaktan kurumuş gözleriyle bitkin düşmüş bir halde tamirciyi suçlu olduğunu kabul etmesi için rüşvetle kandırmaya çalışıyordu. Deniz subayı üniforması giymiş müdür yardımcısı, kişisel nedenlerden ötürü Yakov'un üzerini aramaya devam etmek için ısrar ediyordu. Gardiyanlar Yakov'a rahat olup kendilerine isim vermesi karşılığında ne isterse yapacaklarını taahhüt ediyor, Yakov da kışın hücrenin ısıtılması, her gün peynirli makarna verilmesi ve temiz

düzgün bir şiltede yatması karşılığında bunu düşüneceğini söylüyordu.

Ateş ediliyordu.

Yakov hiç hatırlamadığı bir zaman diliminden geçti ve bir gün uyandığında hayal ettiği gibi altı kapılı, altı pencereyi yeni bir hücrede değil de hâlâ aynı hücrede olduğunu gördü. Hava hâlâ sıcaktı ama tamirci hâlâ aynı yaz mevsiminde olup olmadıklarından emin olamıyordu. Hücre aynı görünüyordu, belki biraz küçülmüş olabilirdi ama dökük duvarlar hâlâ aynı durumdaydı. Zemin hâlâ aynı ıslak zemindi. Hâlâ aynı kokuşmuş samandan şiltede yatıyordu. Şiltenin kokusu böcekleri öldürmeye yetmemişti. Masa ve üç bacaklı tabure gitmişti. Eski Ahit'in lekeli ve çamurlu sayfaları ıslak zemine saçılmıştı. Muskaları bulamamıştı ama eski püskü dua şalı hâlâ üzerindeydi. Son kalan odun da kaldırılmıştı, hücre sanki tamircinin sonsuza dek kalabilmesi için hortumla yıkanmış gibiydi.

Jitnyak'a, "Ne kadar süreliğine gittim?" diye sordu.

"Gitmedin ki. Gittiğini kim söylüyor?"

"O halde hasta mıydım?"

"Ateşlendiğini söylüyorlar."

Tamirci çekinerek, "Abuk subuk sayıklarken ne dedim?" diye sordu.

"Kim bilir?" Gardiyan sabırsızlanmıştı. "Kendi derdim bana yetiyor. Burada verdikleri sefil maaşla yaşamaya çalış bakalım. Müdür yardımcısı günde iki kere seni dinledi ama ne dediğini pek anlayamadı. Pis bir kafan olduğunu söylüyor ama zaten kimse başka türlü olmasını beklemiyordu."

"Şimdi daha iyi miyim?"

"Bu sana kalmış. Bir parça mobilya daha parçalarsan kafanı kıracağız."

Bacakları titremesine rağmen Yakov gözetleme deliğinin önünde durup dışarı göz attı. Parmağıyla kapağı kenara iterek koridora doğru baktı. Penceresiz duvarı sarı bir lamba aydınlatıyordu. Her iki tarafındaki hücrelerin boş olduğunu hatırlıyordu.

ladı. Birçok defa duvarlara kütükle vurmuştu ama hiç cevap gelmemişti. Koridordan geçmekte olan bir görevli delikten baktığını gördü ve deliğin kapağını kapatarak kapıdan uzaklaşmasını emretti. Adam gittikten sonra Yakov yine delikten baktı. Tek görebildiği sol tarafta gardiyanların oturduğu sandalyeydi. Jitnyak sopa yontuyor, Kogin ise içini çekip endişeleniyordu. Diğer taraftaki tozlu bir lamba duvara dayalı kırık bir fiçıyı aydınlatıyordu. Tamirci saatlerce ayakta durup koridoru seyretti. Jitnyak içeri bakmak için kapıya geldiğinde tamircinin dışarıyı izleyen gözüyle karşılaştı.

6

Bir yaz gecesi, vakit gece yarısını epeyce geçtikten sonra Yakov fazlasıyla uzun süredir tutuklu kalmaktan ötürü uyumakta zorluk çekerek delikten dışarıyı izliyordu ki gözü sanki dokunulmuşçasına titredi ve önünde ağır ağır Şmuel'in acılı görüntüsü belirdi.

Tamirci kendi kendine bir küfür savurdu, gözünü delikten çekerek diğer gözüyle bakmayı denedi. Gördüğü hayal de olsa gerçek bir ziyaretçi de olsa Şmuel'e benziyordu. Yaşlanmış, küçülmüş, ağarmış ve ürkek sakallı bir korkuluk haline gelmişti.

Tutuklu bir fısıltı duyduğunda kulaklarına inanamadı. "Yakov, sen misin? Ben Şmuel, kayınpederin."

Önce Çar, şimdi de Şmuel. Ya ben hâlâ aklımı kaçırmış durumdayım ya da bu da çılgın rüyalardan bir başkası. Bundan sonra da İlyas Peygamber veya İsa Mesih gelecek herhalde.

Ne var ki çelimsiz yaşlı adamın sarı ışıktaki beliren gömlekli, sert şapkalı, fanılası gömleğinin altından sarkan görüntüsü kaybolmamakta direniyordu.

"Şmuel, yalan söyleme, gerçekten sen misin?"

Seyyar satıcı boğuk bir sesle, “Başka kim olacak?” dedi.

“Tanrı saklasın, sen de tutuklanmadın değil mi?” Tamirci acıyla sormuştu.

“Tanrı muhafaza. Seni görmeye geldim, gerçi az kalsın gelemiyordum. Şabat arifesindeyiz, ama Tanrı affetsin artık.”

Yakov gözlerini ovuşturdu. “Herkesi rüyamda gördüm öyleyse seni niye görmeyeyim? Ama içeri nasıl girdin? Buraya nasıl geldin?”

Yaşlı adam sıska omuzlarını silkti. “Daireler çizerek geldik. Bana ne dedilerse onu yaptım. Yakov, bir yıldan fazla zamandır seni bulmaya çalışıyorum ama kimse nerede olduğunu bilmiyordu. Kendi kendime, sonsuza dek gitti, onu bir daha göremeyeceğim, dedim. Sonra bir gün hasta bir Rus’tan birkaç kapık karşılığında çürümekte olan bir şeker pancarı yığını satın aldım. Bana neden diye sorma ama hayatımda ilk kez tamamen çürümüş diye aldığım bir şey tamamen çürük çıkmadı. Şeker pancarlarının yarısından fazlası iyi durumdaydı, Tanrı’nın zavallı bir adama hediyesi gibiydi. Şeker firması bana birkaç araba gönderdi ve şeker pancarlarını aldı. Her neyse, pancarları kırk rubleye sattım, bu işe girdiğimden beri ettiğim en büyük kârdı. Bir de Fyodor Jitnyak ile tanıştım. Buradakinin kardeşi. Kiev pazarında seyyar satıcılık yapıyor. Sohbeta başladık ve senin adını biliyordu. Bana kırk ruble karşılığında seninle konuşabilmemi ayarlayabileceğini söyledi. Kardeşiyle konuştu. Kardeşi de gece geç saatte gelirim ve çok şey istemezsem olabileceğini söyledi. Çok şey isteyen kim? Ve işte buradayım. Kırk ruble karşılığında burada sadece on dakika durmama izin verecekler, bu yüzden hızlı konuşmalıyız. Hayatım boyunca hep bol bol vaktim oldu ama şimdi zamanı ancak parayla alıyorum. Buradaki gardiyan Jitnyak, oğlu tutuklandığı için bu gece izin alan başka bir gardiyanla vardiya değiştirdi. İşler böyle yürüyor, şanslı açık olsun. Her neyse Jitnyak on dakikalığına koridorun aşağısında, dış kapının yanında bekleyecek ama biri gelirse beni

vurmak zorunda kalabileceğini söyledi. Vurması iyi de olur çünkü beni görürlerse işim bitti demektir.”

“Şmuel, heyecandan bayılmadan önce sormalıyım, hapishanede olduğumu nasıl öğrendin?”

Şmuel huzursuzluk içinde ayaklarını oynattı. Amacı o değilse de dans ediyor gibi görünmüştü.

“Nereden biliyorum diye soruyor. Bildiğim için bildim işte. Biliyorum. Geçen yıl Musevi gazetelerinde bir Yahudi’nin, Hıristiyan bir çocuğu öldürmekten tutuklandığı haberi çıktığında, zavallı Yahudi kim olabilir ki, benim damadım Yakov’dur herhalde, diye kendi kendime düşünmüştüm. Bir yıl kadar sonra da gazete senin ismini gördüm. Gronfein adındaki bir kalpazan sinir hastalığına yakalanmış ve Yakov Bok’un bir Rus çocuğunu öldürmekten Kiev hapishanesinde yattığını söyleyerek ortalarda dolaşıyormuş. Hapishanedeyken onu görmüş. Bu adamı bulmaya çalıştım ama ortalar-dan kayboldu. Yaşadığını düşünenler iyimserlik ediyor. Belki Amerika’ya gitmiştir, diye ümit ediyorlar. Yakov, belki haberin yok ama Rusya büyük bir kargaşa içinde ve doğrusunu söylemek gerekirse Yahudiler ölümüne korkuyorlar. Senin kim olduğunu sadece çok az insan biliyor, bazıları da sahte olduğunu, bu isimde birinin aslında olmadığını, Yahudi olmayanların Yahudilerin üzerine şüphe çekmek için bu olayı uydurduğunu düşünüyor. Kasabada seni hiçbir zaman sevmemiş olanlar bunu hak ettiğini söylüyor. Bazıları acıyor ve yardım etmek istiyor ama iddianame verilene kadar bir şey yapamıyorlar. Adını Yahudi gazetesinde gördüğümde hemen sana bir mektup yazdım ve geri gönderdiler: ‘Bu isimde bir tutuklu bulunmamaktadır.’ Sana küçük bir paket de gönderdim, içinde fazla bir şey yoktu, sadece birkaç küçük şey, acaba eline ulaştı mı?”

“Zehir verdiler ama hiç paket vermediler.”

“Seni görmek için buraya girmeye çalıştım ama kimse beni sokmadı. Ta ki şeker pancarlarından kâr edip de Jitnyak kardeşlerden biriyle tanışana kadar.”

“Şmuel, kırk ruble vermene üzüldüm. Bu çok büyük para ve karşılığında aldığın şeye bak.”

“Paranın anlamı yok. Buraya seni görmeye geldim ama cennete giden yolda bana bir adım daha kazandıracaksa bu da iyi bir yatırım sayılır.”

“Kaç Şmuel.” Tamirci huzursuz olmuştu. “Buradan çıkabilecekken çık yoksa seni vururlar ve bunu bir Yahudi komplosu sayarlar. Böyle bir şey olursa sonsuza dek işim bitmiş demektir.”

Şmuel, “Tamam, kaçıyorum,” diyerek parmaklarını kemikli göğsüne vurdu. “Ama önce bana seni neden bu korkunç cinayeti işlemekle suçladıklarını anlat.”

“Neden mi beni suçluyorlar? Aptalın tekiyim de ondan. Yasak bölgede Rus bir fabrikatör için çalıştım. Bir de ona belgelerimde Yahudi yazdığını söylemeden orada yaşadım.”

“Gördün mü Yakov, sakalını kesip Tanrı’nı unuttuğun zaman başına bunlar geliyor işte.”

Yakov buruk bir sesle, “Bana Tanrı’dan bahsetme,” dedi. “Tanrı’nın hiçbir şeyini istemiyorum. Ona en çok ihtiyacın olduğunda hep uzaklarda oluyor. Bu kadar yeter. Geçmişimi sana anlatmama gerek yok, ama seni son gördüğümünden beri yaşadıklarımı bir bilsen...” Anlatacak gibi oldu ama sesi çatlamaya başladı.

Şmuel heyecanla iki elini bir kavuşturup bir açarak, “Yakov,” dedi, “biz sebepsiz yere Yahudi değiliz. Tanrı olmadan yaşayamayız. Antlaşma olmasaydı tarihten silinip giderdik. Bırak bu sana bir ders olsun. Bizim sahip olduğumuz tek şey O, zaten daha fazlasını kim ister?”

“Ben isterim. Sefalet çekerim ama sonsuza kadar değil.”

“Sefalet yüzünden Tanrı’yı suçlama. Yiyeceği o verir ama biz pişiririz.”

“Onu suçlamamın nedeni, var olmaması. Varsa bile ya ayda ya da yıldızlarda geziyor, burada değil. Yapılacak tek şey inanmamak çünkü beklemek katlanılmaz oluyor. Tanrı’nın

sesini duyamıyorum, bugüne kadar da hiç duymadım. Ortaya çıkmayacaksa ona ihtiyacım yok.”

“Sen kimsin Yakov, Musa mısın? Tanrı’nın sesini duymuyorsan kendi sesini O’na sen duyur. ‘Dualar göğe yükseldiğinde nimetler aşağı iner.’”

“Aşağı akrepler iniyor, yağmur, ateş, keskin taşlar, pislik iniyor. Bu yüzden Tanrı’nın yardımına ihtiyacım yok. Ruslar bana yetiyor. Pekâlâ, bir zamanlar onunla konuşur, cevabı da kendim verirdim ama zaten çok az şey bildiğime göre bunun ne faydası var? Arada sırada yaşam koşullarımı, mücadelemi, talihsizliklerimi ve hatalarımı anlattığım olurdu. Nadiren de olsa tek tük iyi haberler verdiğim de olurdu ama ne anlattıysam bana cevap vermedi. Sessizlik. Artık ben de ona sadece sessizlikle karşılık veriyorum.”

“Gururlu ve mağrur bir adam sağır ve kördür. Böyle biri Tanrı’yı nasıl duyabilir? O’nu nasıl görebilir?”

“Ben hiç gururlu oldum mu? Gurur duyacak neyim var ki? Bir ailem olmadan doğduğumla mı gurur duyacaktım? Asla doğru düzgün bir hayat süremediğimle mi? Kısır karım Yahudi olmayan bir herifle kaçtı diye mi? Kiev’de küçük bir çocuk öldürüldüğünde Rusya’daki üç milyon Yahudi’nin arasından beni tutukladıklar diye mi? O halde ben gururlu değilim. Tanrı varsa onu memnuniyetle dinlerim. Canı benimle konuşmak istemiyorsa da o zaman kapıyı açsın da dışarı çıkabileyim. Benim hiçbir şeyim yok. Hiçten elde edeceğin şey yine bir hiçtir. Benden bir şey istiyorsa önce vermesi gerek. İyilik yapmayacaksa bile en azından bir işaret versin.”

“İşaret isteme, merhamet iste.”

“Her şeyi istedim ve hiçbir şey alamadım.” Tamirci derin bir iç çekişten sonra gözetleme deliğine yaklaşıp konuştu: “‘Başlangıçta söz vardı’, ama o da Tanrı’ya ait değildi. Şimdi durumu böyle görüyorum. Doğa kendi kendine var oldu, insan da öyle. Başlangıçta ne varsa vardı artık. Spinoza böyle söylemiş. Hayal ürünü gibi görünüyor ama doğru olmalı. Temel gerçeklere baktığında ya Tanrı bizim icadımız ve bu

konuda yapacağı bir şey yok ya da doğanın bir gücü ama tarihin değil. Güç bir baba değildir. O soğuk bir rüzgârdır, sen de ısınmaya çalışacaksın. Doğrusunu söylemek gerekirse ben onu geri dönmeyecek bir kayıp gibi görüp üzerini sildim.”

Şmuel ellerini kavuşturup sıkarak, “Yakov,” dedi. “Bu kadar hızlı konuşma. Tanrı’yı yanlış yerde arama, Tevrat’ta ara, yaşamızda. Bakman gereken yer orası, düşüncelerini zehirleyen kötü kitaplar değil.”

“Yasa dediğin insan tarafından icat edilmiştir. Mükemmel olmaktan çok uzaktır, ayrıca Çar’ın işine yaramıyorsa bana ne faydası dokunabilir ki? Tanrı bana basit bir saygıyı gösteremiyorsa bile ben adalete razıyım. Yasayı uygulasin! Çar’ı bir yıldırımla yok etsin! Beni hapishaneden kurtarsın!”

“Tanrı’nın adaleti kıyamet günü içindir.”

“Artık o kadar genç değilim, o kadar bekleyemem. Katliamlardan kaçmakta olan Yahudiler de öyle. Bugünlerde çok sayıda insanı katlediyorlar ve durum giderek kötüleşiyor. Tanrı astronomiye önem veriyor ama söz konusu insan olduğunda benim tek bildiğim bir artı birdir. Şmuel, bu faydasız konuyu bırakalım. Karanlıkta yüzümün ancak bir bölümünü zorlukla görebildiğin küçücük bir delikten bunu tartışmanın ne anlamı var? Ayrıca bu kısa bir ziyaret, zamanı boşa harcıyoruz.”

Şmuel, “Yakov, O ışığı buldu,” dedi. Dünyayı yarattı. İkimizi de o yarattı. Esas mucize inançtır. Ben O’na inanıyorum. Eyüp ne demiştir: ‘Beni öldürse de O’na güveneceğim.’ Daha fazlasını da söylemiştir ama bu kadarı yeter.”

“Şeytanla tutuştuğu o saçma iddiayı kazanmak uğruna Eyüp’ün bütün hizmetkârlarını ve masum çocuklarını öldürdü. On binlerce katliam bir yana, sırf bu yüzden bile ondan nefret ediyorum. Ah, niye beni peri masallarından konuşturuyorsun? Eyüp de, Tanrı da uydurmadır. Bunu burada bırakalım.” Tek gözle seyyar satıcıyı süzdü Yakov. “Uğrunda bir tomar para ödediğin bu zamanı sana kendini kötü hissettirerek geçirdiğim için özür dilerim Şmuel, ama inan bana bu

berbat hücrede açık görüşlü biri olmak hiç kolay değil. Bunu ne gurur duyarak ne de zevk alarak söylüyorum. Yine de insan aklı az da olsa çok da olsa aklına güvenmek zorundadır.”

Şmuel mavi mendiliyle yüzünü silerek, “Yakov,” dedi. “Bana bir iyilik yap, yüreğini kapatma. Yüreği açık olduğu müddetçe kimse Tanrı’nın gözünde kaybedilmiş değildir.”

“Yüreğimden geriye tek kalan katıksız bir kaya.”

“Bir de pişmanlığı unutma,” diye ekledi Şmuel. “En önce o gelir.”

Jitnyak telaş içinde belirdi. “Haydi artık bu kadar yeter, gitme vakti geldi. On dakika doldu ama daha uzun konuşunuz.”

Şmuel, “İki dakika gibi geldi,” dedi. “Yüreğimden geçenleri söylemek üzereydim.”

Yakov ağzını deliğe dayayarak, “Kaç Şmuel,” dedi. “Bana yardım etmek için elinden gelen ne varsa yap. Gazetelere git, onlara polisin masum bir adamı hapse tıktığını söyle. Varlıklı Yahudilere git, gerekirse Rothschild’e git. Yardım iste, para iste, merhamet iste, beni savunması için iyi bir avukat iste. Bunlar mezara koymadan beni buradan çıkar.”

Şmuel cebinden bir salatalık çıkardı. “Senin için küçük bir turşu getirmiştim.” Salatalığı delikten içeri sokmaya kalkıştı ama Jitnyak salatalığı elinden kaptı.

“Böyle şeyler yok,” diyerek öfkeyle fısıldadı. “Siz Yahudiler, beni kandırmaya çalışmayın.” Yakov’a dönerek, “Sen de kapa çeneni,” dedi. “Konuşacağını konuştun, artık yeter.”

Şmuel’i kolundan tuttu. “Acele et, sabah oluyor.”

“Hoşça kal Yakov, sana söylediklerimi unutma.”

Yakov arkasından bağırdı: “Raisl’i sormayı unuttum. Ona ne oldu?”

Şmuel şapkasını tutarak, “Ben kaçıyorum,” dedi.

SEKİZİNCİ KISIM

I

Şmuel'in ziyareti tamircinin içinin heyecanla dolup taşmasına neden olmuştu. Artık bir şeyler olmalı, diye düşündü. Benim adıma insanlara koşacak. Bu Yakov benim damadım, bakın onun başına neler geldi, diyecek. Onlara Kiev'de hapisanede olduğumu ve sebebini anlatacak. Masum olduğumu haykıracak ve yardım etmeleri için yakaracak. Belki de o zaman bir avukat Grubeşov'a giderek iddianameyi isteyecek. "Bu adam hücresinde ölmeden iddianameyi bize vermek zorundasınız," diyecek. Hatta Adalet Bakanlığı'na dilekçe bile verecek. İyi bir avukatsa yapacak başka şeyler de düşünecek. Beni burada ihmal etmeyecek.

Ne var ki bunun yerine Müdür, gergin ve sinirli bir halde hücrede belirdi. Sağlam gözü öfkeyle parlıyordu. Dudakları kızgınlıktan sarkmıştı.

"Kaçmayı göstereceğiz sana piç herif. Komplo neymiş göreceksin."

Yakındaki tek kişilik hücrede bir tutuklu o gece sesler duymuş ve Jitnyak'ı ele vermişti. Gardiyan tutuklandıktan bir süre sonra yaşlı Yahudi'yi katil ile konuşturduklarını itiraf etmişti.

"Bu kez şansını fazla zorladın, Bok. İşbirlikçini hiç görmemiş olmayı isteyecek kadar pişman olacaksın. Dışarıdakileri galeyana getirmenin bedelini ödeteceğiz. Seni doğduğuna pişman edeceğiz. "

İşbirlikçisinin kim olduğunu öğrenmek istedi, tamirci heyecanla cevap verdi: "Hiç kimse. Yabancı biriydi. Bana adını söylemedi. Yoksul bir adamdı. Jitnyak'la tesadüfen tanışmış."

“Sana ne anlattı? Hepsini dökül bakalım.”

“Bana aç olup olmadığımı sordu.”

“Ne cevap verdin?”

“Açım dedim.”

Müdür, “O halde açlık neymiş göreceksin,” diye bağırdı.

Ertesi gün erken saatte iki işçi ellerinde aletlerle hücreye girdi. Bütün sabah çelik çekiçler ve uzun metal çubuklarla çalışarak iç duvarda dört derin delik açtılar. Ucunda halkalar bulunan kilitleri bu deliklere çimentoyla sabitlediler. İşçiler bir de dört ahşap ayağın üzerinde yatak ebadında bir platform hazırladılar. “Yatağın” ayakucu, tutuklunun bacaklarını geceleri kısıtıp hareketsiz bırakacak hazırlanmıştı. Penceredeki parmaklıklar sağlamlaştırılmış, iki parmaklık daha eklenerek hücreye giren ışık daha da azaltılmıştı. Öte yandan kırık cam tamir edilmemişti. Kapının dışına altı sürgülü bir kilit daha monte edilmiş, böylece sürgülerin sayısı on ikiye çıkmıştı. Bunlara ek olarak bir de anahtarla açılması gereken kilit vardı. Müdür yardımcısı, Yahudilerin onu kaçırmak için bir saldırı planladıklarına dair dedikodular olduğunu söylemiş, sonra da hücresinin tam karşısındaki yüksek duvara bir gözetleme kulesi inşa edildiğini ve avluyu kolaçan eden nöbetçilerin sayısının da artırıldığını eklemişti.

“Bu hapishaneden kaçmaya çalışırsan hepinizi birden toplu halde katledeceğiz. Her birinizi haklayacağız.”

Jitnyak’ın yerine gelen yeni gardiyan gün boyu hücre kapısında bekliyordu. Berejinski adındaki gardiyan eski bir askerdi. Karanlık yüzlü adamın patlak gözleri ifadesiz bakıyordu. Boksör gibi yamuk bir burnu vardı ve parmaklarının eklem yerleri şişmişti. Tıraş olduktan sonra bile elmacık kemiklerinin üzerinde ve ensesinde hâlâ kıllar oluyordu. Ara sıra canı sıkılınca tüfeğinin namlusunu gözetleme deliğinden sokup tutuklunun kalbine doğrultuyordu. “Bum!”

Tamirci gün boyunca duvara zincirleniyordu, gece olduğunda da yatak olarak hazırlanan platforma yattığında bacakları tahta bir kapanın içine kısıtılıyordu. Bacaklarını geçirdiği

delikler dardı ve biraz dönmeye çalıştığında etini sıyıırıyordu. Saman dolu şilte hücreden çıkarılmıştı. En azından artık şiltenin pis kokusu ve tahtakuruları gitmişti. Tamirci uyurken yan yattığı için sırtüstü yatarak uykuya dalması uzun sürüyordu. Dayanamayacak hale gelene kadar uyanık bir halde yatıyor, daha sonra ancak kendinden geçecek hale gelince uykuya dalabiliyordu. Bir veya iki saat derin uyuduktan sonra uyanıyordu. Tekrar uyursa bile vücudunun en ufak bir hareketi ile uykusundan uyanıyordu.

Artık zincire vurulduğuna göre vücudu üzerinde yaptıkları aramaların sona erebileceğini düşünmüştü ama aramalar günde altıya çıkmıştı. Üç defa sabah, üç defa öğleden sonra aranıyordu. Müdür yardımcısı erken çıkacaksa altı arama da sabahleyin yapılıyordu. Jitnyak yerine müdür yardımcısına Berejinski eşlik ediyordu. Günde altı kez Berejinski'nin anahtarı kilidin içinde dönüyor, on iki sürgü tek tek geriye çekiliyor, her birinin sesi kurşun sesi gibi geliyordu. Yakov, biri sürekli ona vuruyormuş düşüncesini saplantı haline getirmiş bir halde başını ellerinin arasına alıyordu. Aramalar başladığında zincirleri çözülüyor, hızla soyunması emrediliyordu. Acele etmeye çalışsa da parmakları kurşun gibi ağır oluyordu, birkaç düğmesini bir türlü açamıyor, gardiyan yeterince hızlı davranmadığı için onu tekmeliyordu. Aramaların her birinde vücudunun farklı yarılarını aramaları için onlara yalvarıyordu. Pantolonunu çıkardığında gömleği ve ceketi üzerinde kalsın, onları çıkardığında da pantolonu üzerinde olsun istiyordu ama kabul etmiyorlardı. Bir tek fanilasının üzerinde kalmasına izin veriliyordu. Fanila çıkarılmadığı müddetçe, ona ne yaparlarsa yapsınlar arama o kadar da kötü bir şey olamazmış gibi düşünüyorlardı herhalde. Arama süresince Berejinski tamircinin sakalını yumruğunun içine alıp çekiyordu. Yakov şikâyet ettiğinde bu kez penisini tutup çekerti.

“Ding dong, boş kafa. Yahudi'nin horozu şeytanın emrindedir.”

Müdür yardımcısının rengi kıpkırmızı olurdu. Nefesi ke-silene kadar gülerdi. Arama boyunca da gülümsemesi eksik olmazdı.

Her aramadan sonra Yakov perişan oluyor, karamsarla-şıyor ve bunalıma giriyordu. Başlangıçta Şmuel'in ziyaretini- nin ardından bir gelişme olur ümidiyle beklemişti. Sonra ise seyyar satıcının tutuklanmış olduğundan korkmaya başladı. Bazen Şmuel'in gerçekten onu ziyarete gelip gelmediğini merak ediyordu. Geldiyse de, şimdi gelmemiş olmasını dili-yordu. Gelmemiş olsa şu anda tamirci zincire vuruluyor ol-mayacaktı. Zincirler yüzünden Şmuel'e lanet okuyordu.

Hapishanedeki ikinci kış, ilkinden daha kötü geçti. Dışa- rıda hava daha kötüydü. Kar daha az ve suluydu ama günler çok daha dondurucu geçiyordu. Özellikle de rüzgâr estiğinde çok soğuk oluyordu. Rüzgâr kurt gibi uluyarak pencereden giriyordu. İçerideki hava ise daha beterti. Soğuk, hücrede kol geziyordu. Bazen Yakov'u acılar içinde bırakıyor, göğsü- ne öyle bir bastırıyordu ki nefes almak bile canını acıtıyor- du. Kulaklıkları olan başlığını giyiyor, lime lime olmuş şalı başının etrafına iki kez doluyor ve tepesinde düğüm atıyor- du. Şalı parçalanana kadar kullandıktan sonra bir parçasını mendil olarak sakladı. Paltosunun kollarını kelepçelerin al- tından geçirmeye çalıştı ama başaramadı. Buz gibi prangalar bacaklarını sarıyordu. Kışın en soğuk zamanında içeri atlar için yapılmış bir ahır örtüsü atıldılar. Tamirci bunu başına ve omuzlarına doluyordu. Zira artık hücrede birkaç deste odun olmasına rağmen Berejinski sobayı yakmak için hiç de acele etmiyordu. Günün büyük bölümünde tamircinin kemikleri, buz tutmuş ağaç dallarını andıracak kadar üşümüş oluyordu. Dondurucu soğukta yapılan aramalar korkunçtu; soğuk göğ- süne, koltuk altlarına, anüsüne bıçak gibi saplanıyordu. Tir tir titiriyor, dişleri birbirine çarpıyordu. Ama Kogin akşama doğru içeri girdiğinde ateşi yakıyordu. Bazen gece geç saatte de bir ateş yakıyordu. Oğlu tutuklandığından beri gardiyanın bakışları neredeyse cam gibi olmuştu. Genellikle hiçbir şey

söylemiyor, sönmüş sigara izmaritini içine çekiyordu. Yakov akşam yemeğini bitirip yatınca Kogin onun ayaklarını yatağın ayakucundaki kapana sokup giderdi.

Tamirci gün boyunca zincire vurulmuş halde ona verdikleri alçak bir taburenin üzerinde oturuyordu. Duvara zincirlendiği gün Eski Ahit sayfaları da hücreden alınmıştı. Müdür yardımcısı yakıldıklarını söylemişti. “Rüzgârda dağılan osuruk gibi uçup gittiler.” Yakov’un oturup düşünmekten başka yapacak işi yoktu. Kanı donmasın diye sık sık ayağa kalkıyor, bir adım sağa, sonra iki adım sola gidiyor ya da bir adım sola, iki adım sağa atıyordu. Bir de donmuş duvara doğru geri geri bir adım atabiliyor, sonra bir adım da öne geliyordu.

Yapabildiği tek şey buydu. Hangi yöne giderse gitsin beraberinde şingırdayan zincirleri de sürüklüyordu. Gün boyunca dört saat bunu yapıyordu. Zincirleri bulundukları yerden sökmek için çekmeye çalışırken bazen ağlıyordu.

Kendi kendine hiçbir şey yapmasına izin verilmiyordu. Çişini yapmak için gardiyanı çağırmak ve teneke kutuyu istemek zorundaydı. Berejinski kapıda olmadığına ya da duymazdan geldiğinde veya Yakov kapıdaki sürgülerin sesini duymaya tahammül edemeyecek durumda olduğunda idrarını karnına bıçak gibi saplanana kadar tutuyordu. Daha fazla dayanamayacak hale geldiğinde de yere işiyordu. Bir keresinde o kadar uzun süre tuttu ki idrar fışkırarak pantolonunu ve ayakkabılarını ıslattı. Berejinski hücreye girip durumu gördüğünde önce bir eli, sonra diğer eliyle tamircinin suratı şişene dek tokatları patlattı.

“Seni ciğeri beş para etmez Yahudi, bu yerleri sana yalat-sam yeridir.”

Berejinski lapasını getirdiğinde Yakov yemek yediği birkaç dakika süresince kelepçelerini çıkarması için ona sık sık yalvarıyordu ama gardiyan kabul etmiyordu. Bir keresinde yemekten sonra gardiyan gitmişti. Yakov yan döndü, kaşığının sapını kullanarak kilitlerin etrafındaki çimentoyu kazıdı. Ne var ki gardiyan bu yaptığını gözetleme deliğinden gördü ve

tutuklunun ağzını kan içinde bıraktı. Sonra da hücreyi beş gardiyana arattı. İlk başta bir şey bulamadılar ama aynı hafta bir kez daha geldiklerinde Yakov'un uzun zaman önce Jitnyak'tan ödünç alıp dikkatle sobanın içindeki yarığa sakladığı kararmış iğneyi buldular. Tamirciyi cezalandırmak amacıyla soba bir haftalığına hücreden çıkarıldı. Yakov bütün gün zincire vurulmuş halde ayakta durdu, gece de ölü gibi uyudu.

Günler böylece geçti. Her gün yapayalnızdı. Günler yerde can çekişen bir yaratık gibi sürünüyordu adeta. Bazen, kaç gün geçtiğini düşündüğünde üç gün geçmiş oluyor, ama üçüncü gün de ilkiyle aynı oluyordu. İlkiyle aynı oluyordu çünkü teker teker saydığı üç günün, saymadığı takdirde bambaşka bir şeye tekabül ettiğine hiç tanık olmuyordu. Bir gün tüm ağırlığıyla sürüne sürüne geçip gidiyordu. Sonra bir gün. Sonra bir gün daha. Asla üç olmuyordu. Beş ya da yedi de olmuyordu. Hafta diye bir şey de yoktu. Hapishanede geçirdiği zamanın sonu gelmeyecek gibiydi.

Sibirya'da yirmi yıl ağır hapis cezası çekiyor olsaydı bir hafta bir şey ifade edebilirdi. Yirmi yıl bir hafta eksilmiş olurdu. Ne var ki sayısız günler boyunca hapiste yatması söz konusu olabilecek biri için, sadece birbirini takip eden günler vardı. Üçüncü gün birinci gündü, dördüncü gün birinci gündü, yetmiş birinci gün birinci gündü. Birinci gün üç bininci gündü.

Yakov duvara zincirlenmeden önceki hayatının nasıl olduğunu düşündü. Çalı süpürgesiyle yerleri süpürdüğünü hatırladı. Jitnyak'ın İncil'ini okuduğunu, Eski Ahit sayfalarını okuduğunu hatırladı. Tahta çubukları saklayarak günleri ve ayları takip etmişti. O zamanlar bu bir ödül gibiydi. Sıvası dökülmüş duvara yansıyan ışığı gördüğü kısa anları düşündü. Delirip parçalamadan önce başına oturup okuma yaptığı masayı düşündü. Düşünecek hali kalmayınca kadar hücrenin içinde bir ileri bir geri ya da daireler çizerek yürüme özgürlüğünün olduğu günleri düşündü. Gardiyayı çağırmadan işyebilmeyi düşündü, korkunç şekilde altı defa aranmak ye-

rine günde sadece iki kez arandığı günleri düşündü. Saman şiltenin üzerine ne zaman isterse yatabildiği günleri düşündü. Şimdiyse onlar çözmeden sunta yatağın üzerine uzanamıyordu bile. Kâsesini doldurmak için mutfığa gitmesine izin verdikleri zamanı da düşündü. Kışın sobaya odun bile atabildiğini düşündü. Jitnyak'ı düşündü. O kadar da kötü biri değildi. Günde iki kere sobayı yakmak için gelirdi. Yaktığında da güzel bir ateş yakardı. Yakov'un sobaya epeyce odun atmasına izin verir, hücreden çıkarken sobayı bir kibritle yakar ve gerçekten alev aldığını görene dek beklerdi. Yakov eski düzene dönebilse memnun olacağını düşündü. Az da olsa bir konforu varken tadını çıkarmış olmayı diledi. O zamanlar sahip olduğu şey bir nevi özgürlüktü. Zincirlendiğinde ise özgürlük adına kalan tek şey hayatta olmak, sadece var olmaktı. Seçeneği olmadan var olmak ise ölmekle eş değerd.

Ölümle ilgili gizli, neredeyse zevk aldığı düşünceleri vardı, Jitnyak'ın iğnesini çaldığından beri olmuştu aslına bakılırsa. Bir gün ölmek istersem damarlarımı kesmek için iğneyi kullanabilirim, diye düşünmüştü. Kogin gittikten sonra bunu yapabilir, bütün gece kanını akıtabilirdi. Sabah geldiklerinde cesedini bulurlardı. Bu düşünceleri artık daha da yoğunlaşmıştı. Bir süre sonra tek düşünebildiği şey ölüm olmuştu. Son derece yorgundu, sert zincirlerden ve dondurucu hücrelerinden kendini kurtarabilmeye can atıyordu. Çabucak ölebilmeyi umuyordu, çektiği bu çileyi tek seferde ve sonsuza dek bitirmeyi, bugüne dek olduğu olacağı her şeyden kurtulmayı istiyordu. Ölümü, tek bir seçeneği kaldığı anlamına gelecekti ki her zaman herkesin son bir seçeneği olurdu ve tamirci de işte bu seçeneği kullanmaya karar vermişti. Kaderini kendi eline almıştı. Nasıl yapacağım? Açlık grevini düşündü ama ağır ağır açlıktan ölmek o çok uzun sürerdi. Kemerini yoktu ama kıyafetleriyle battaniyeyi yırtabilir ve şeritleri birbirine bağlayabilirdi. Eğer önce soğuktan donmazsa kendini pencerenin parmaklıklarına asardı. Ne var ki parmaklıklara yetişemiyordu. Parmaklıklara erişip ipi dolamanın bir yolunu

bulsa bile istediği şey kendini asmak değildi. Öyle yaparsa onları işin dışında bırakmış olacaktı. Onların da bu işe bu-
laşmasını istiyordu. Ölmemi istiyorlar ama onların elinden
değil. Beni zincire vuruyorlar, kalbim pes edene dek arama
yapıyorlar. Sırf “duruşmayı beklerken” doğal nedenlere bağlı
olarak öldüğümü söyleyebilsinler diye. Sebepleri doğal ol-
mayan hale getireceğim. Ölümümü onların elinden olacak
hale getireceğim. Beni öldürmeleri için onları tahrik edece-
ğim. Kararını vermişti. Bunu ertesi günkü altıncı aramada
yapmayı planladı. Arama sırasında çok gergin oluyorlardı.
Böylece düşünmeden otomatik olarak, anında tepki verecek-
lerdi. Soyunmayı reddedecek, soyunmasını emrettiklerinde
müdür yardımcısının gözüne tükürecekti. Anında vurul-
mazsa adamın belindeki silahlardan birini almaya çalışacaktı.
O zamana kadar Berejinski onu çoktan kafasından vurmuş
olurdu. Birkaç dakikada biterdi. Gardiyan daha sonra bu say-
gıdeğer hizmeti karşılığında beş veya on ruble kazanırdı. Çar
bunu St. Petersburg gazetelerinde okur ve hemen masası-
na oturarak Grubeşov’a bir telgraf yazardı. “Jenya Golov’un
Yahudi katiline işlediği suçun bedelini kendi yöntemiyle
ödettiğiniz için sizi yürekten tebrik ederim. Yakın zamanda
benden terfinizle ilgili haber alacaksınız. Nikola.” Ne var ki
resmi görevliler yine de tamircinin nasıl öldüğünü açıklamak
zorunda kalacaktı. Ne anlatırlarsa anlatsınlar suçunu ispat et-
tiklerini asla söyleyemeyeceklerdi. Onlara kim inanırdı? Bu
durum ülke dışında bile bir karmaşa yaratabilirdi.

Çar kendi cilalı salonunda dans etmeye devam etsin. Ölü-
mümle onun canına okuyacağım.

2

Akşam yaklaşıyor. Güneş, ağaçların buz tutmuş tepeleri-
nin arkasından batıyor. Dört siyah at tarafından çekilmekte

olan siyah bir araba uzakta beliriyor (hangi şehirden geliyor?) Kreşçatik üzerindeki trafiğin içinde, diğer at arabaları, kamyonlar ve birkaç motorlu arabanın arasında kayboluyor. Ağaçlar artık karanlıkta. Yine gece oldu.

Kogin huzursuzluk içinde koridorda bir ileri bir geri yürüyor. O güne dek tamircinin hırıltıyla solumasını dinlemek üzere sık sık Yakov'un hücresinin kapısında durup, açık gözetleme deliğinden dinliyor, tamircinin uykusunda sayıkladığı şeyleri not almak üzere kaleminin ucunu ıslatarak defterine yazarken kendi nefes alıp verişini duyuluyor. Fakat o gece, tipi hızla yağmaya ediyor, kar hapishanenin etrafında kalın bir örtü oluşturuyor. Yakov'un hücresinin kapısının önünde bir ileri bir geri saatlerce yürüdükten sonra, tutuklunun uyanık olduğunu bildiği için duruyor ve gözetleme deliğinden içini çekerek sesleniyor: "Ah, Yakov Bok, tek derdi olan sensin sanma. Karlar nasıl bir dağın tepesine yığılırsa, dertler de benim başıma yığılmış durumda."

Yürüyüp uzaklaşıyor, sonra dönüp oğlu Trofim'in Podol'de bir evi soyarken yaşlı bir adamı öldürdüğünü söylüyor. "Görüyorsun ya, insan neler yaşıyor."

Uzun bir sessizlikten sonra, "Kızım da başım dertteydi zaten," diyor. "Benim yaşımda bir adamdan hamile kaldı. Lanet olası ayyaşın teki. Vakit kaybetmeden kızı biriyle evlendirmem lazım." Kogin delikten konuşmaya devam ediyor: "Sonra da işte oğlan bir evi soymaya kalktı, daha önce hiç yapmadığı bir şey. Benden çaldı ama o geceye dek başka kimseden bir şey çalmamıştı. Tutup Dinyeper'de bir eve girmiş. Oradayken de evde yaşayan yaşlı adamı öldürmüş. Zararsız yaşlı bir adammış, akli başında olan herkes evin dışından bakınca içinde değerli bir şey olmayacağını anlayabilir. Oğlum da biliyordu, o halde neden yaptı Yakov Bok? Yıllarca ona verdiğim sevginin karşılığını bana nasıl ödedi görüyor musun? Yaşlı adam evde onu paltosundan yakalamış ve asılmış. Trofim de, korkudan olduğunu söylüyor, paltosunu bıraktırıncaya kadar yaşlı adamın kafasına yumruk atıp durmuş ama

adam bıraktığında artık çok geçmiş. Adama bir çeşit inme inmiş ve ölmüş. İşi bitmiş. Trofim de son görevini yerine getirmek için orada kalıp birkaç cenaze mumu yakıp dua etmiş. O sabah ben gece nöbetinden dönüp de izmelerimi çıkarırken eve geldi ve yaptıklarını bana anlattı. Ben de izmelerimi yeniden giydim, birlikte Bölge Polis'ine gittik. Polise onun cinayet işlediğini bildirdim. Birkaç ay önce mahkemeye çıktı ve en ağır cezayı aldı. Yirmi yıl Sibirya'da ağır hapis. Şimdi oraya gitmek üzere yolda. Aralık ayının dondurucu bir gününde Nikola Köprüsü'nden yola ıktılar. Bu karda fırtınada şimdi nerede olduklarını Tanrı bilir. Düşünsene, tam yirmi yıl, bir ömür demek."

Yakov, "Sadece yirmi yıl," diyor.

"Onu görmeyeceğim, ikimiz de o kadar uzun yaşarsak, o elli iki yaşında olacak. Benim şimdi olduğum yaşta."

Gardiyanın sesi hücrede yankılanıyor bu yüzden konuşmaya fısıldayarak devam ediyor:

"Ona neden böyle bir şey yaptığını sordum, özellikle bir sebepten yapmadığını söyledi. Bundan daha saçma bir cümle düşünebiliyor musun Bok? Korktuğum şey başıma geldi, baba sevgisi hiçbir işe yaramadı. Bu işler böyle. Sen bir plan yapıyorsun ama bambaşka bir şey oluyor. Hayat hiç iyi davranmıyor, o zaman ümit etmenin anlamı ne? Çocuklar anneleri tarafından ziyan edildiler zaten. Kişiliğı oturmamış, sorumsuz bir kadın. Oğlum hep onun yüzünden zapt edilmez biri haline geldi. Ona duyduğum onca sevgiye rağmen ikimizden birini öldüreceğini düşünürdüm ama o gitti başkasını öldürdü."

Kogin içini çekiyor, bir an sessiz kalıyor. Sonra Yakov'a sigara isteyip istemediğini soruyor.

Yakov hayır diyor. Gardiyan göğsündeki hırıltıyı duyabilsin diye derin derin nefes alıyor. Sigara içmek onu hasta edecektir.

"Ama bir dakikalığına da olsa prangaları açabilirsen," diyor, "ağrıyan ayaklarımı biraz rahatlatabilir."

Kogin bunu yapamayacağını söylüyor. Sessizlik içinde gözetleme deliğinin önünde birkaç dakika duruyor. Sonra ağır ağır fısıldıyor: “Talihsizliklerinin farkında olmadığımı sanma Bok, çünkü farkındayım. Bir insanın zincire vurulduğunu görmek korkunç bir şey, kim olursa olsun. Her gece ayaklarına pranga bağlanması da öyle, ama dürüst olmam gerekirse buna fazla takılmıyorum. Bütün gün zincire vurulduğunu düşünmemeye çalışıyorum. Ben kendime yetecek kadar derde sahibim zaten. Ne demek istediğimi anlıyorsun sanırım.”

Yakov anladığını söylüyor.

“Sigara konusunda emin misin? Kuralları az da olsa çiğnemiş olacağım. Bazı gardiyanlar buradaki tutuklulara sigara satıyor. Bana sorarsan müdür bundan haberdar. Ama prangalarını çözersem beni vurabilirler.”

Yakov bir süre sonra gardiyanın gittiğini düşünüyor ama gardiyan gitmemiştir.

Kogin, “İnciller hâlâ sende mi?” diye soruyor.

“Hayır, aldılar.”

“Peki, ezberlediğin o deyişler? Onları artık neden söylemiyorsun?”

“Unuttum onları.”

Gardiyan, “Ben şunu hatırlıyorum,” diyor. “‘Ama sonuna kadar dayanan kurtulacaktır.’ Ya Matta ya da Luka’dan. Ya biri ya da diğ erinden.”

Yakov öyle etkilenmiştir ki güler.

Gardiyan uzaklaşıyor. O gece oldukça huzursuz, yarım saat sonra hücrenin kapısına geri geliyor, deliğe bir fener tutuyor, içeriyi görmeye çalışıyor. Işık tamircinin bağlanmış ayaklarına düşüyor ve onu uyandırıyor. Kogin bir şey söylemek üzere ama söyleyemiyor. Işık sönüyor. Yakov huzursuzlukla kıpırdanıyor, yattığı yerden gardiyanın oğluyla birlikte Sibiry’a yürüyormuşçasına koridorda bir ileri bir geri yürümesini dinliyor. Yorgunluğuna yenik düşene dek dinliyor onu, sonra görmekte olduğu rüyasına geri dönüyor.

Siyah atlı arabayı yeniden görüyor, yalnız araba bu kez

çam kerestelerinden yapılmış kırık dökük bir tabut taşıyan eski bir yük arabası. Benim için değilse kimin için, diye düşünüyor Yakov. Kim olduğunu tahmin etmekten korkarak uyanmaya çalışıyor ama bunun yerine kendini boş bir odada, zincirle bağlanmış bir ağaç gövdesi gibi küçük siyah bir tabutun yanında dikilirken buluyor.

Bu Jenya'nın tabutu, diye düşünüyor. Marfa Golov bana hediye olarak göndermiş. Fakat paslanmış zincirleri çözüp tabutun kapağını kaldırdığında, içinde başına bir dua örtüsü sarılmış ve bir gözü hâlâ kanla ıslanmış halde kayınpederi Şmuel yatıyor. Alnında mor bir delik var.

Tamirci, "Şmuel, öldün mü sen?" diye bağırıyor. Yaşlı adam huzurlu olmasa da en azından artık sükûnete kavuşmuş durumda ve ilk defa söyleyecek bir şeyi yok.

Tamirci acı içinde uyanıyor, tuzlu gözyaşları sakalını ıslatmış.

"Sen yaşa Şmuel," diye içini çekiyor. "Sen yaşa. Bırak ben senin için öleyim."

Sonra karanlığın içinde düşünüyor: Canıma kıyarsam nasıl onun için ölebilirim ki? Öleceksem onların oyununu bozmak ve kendi acıma son vermek için öleceğim. Şmuel'e gelince, o zaten yapayalnız. Benim ölümümünden sonra bunu kutlamak için bir katliam düzenlerlerse arkamdan ölebilir bile. Öyleyse ölerak acıdan kurtulmanın dışında ne kazanacağım? Ben öldüm diye tek bir Yahudi bile ölürse ne kazanmış olurum? Acı çekmeden yaşamayı isterim elbet, acının tadından usandım ama eğer acı çekmem gerekiyorsa da bırakayım bunun bir amacı olsun. Bırakayım bu Şmuel için olsun.

Ertesi gün buz gibi soğuk hücresinde altı kere üzeri aranıyor, adamlar onun her yerine parmaklarını sokarken, o, çıplak ayakları ile her bir taşı birer buz kütlesi kadar soğuk olan zemine basıyor. Ölmeyi planladığı altıncı arama en berbatı oluyor. Müdür yardımcısının üzerine atlamamak, vurulup öldürülmeden önce çıplak elleriyle onu boğmamak için kendini zor tutuyor. Kendi kendine ölmemesi gerektiğini söy-

luyor. Neden almak için beni mahvettikleri şeyi kendimden alayım ki? Beni öldürmelerine neden yardım edeyim?

Mesela şimdi ölse, kim bilecek ki? Ondan arta kalanları kanla kaplanmış zeminden süpürüp ıslak bir deliğe atacaklar. Bir ya da iki yıl sonra, kaçmaya çalışırken öldüğünü söyleyecekler. O kadar zaman sonra bunu kim sorgular? Mahkûmların hapishanede ölmesi doğal bir şey. Tüm Rusya'da sinekler gibi ölüyorlar. Rusya çok büyük bir ülke ve içinde çok fazla hapishane var. Mahkûmların sayısı Yahudilerden bile fazla. Yahudiler onun kendi kendine öldüğüne inanmadıklarını söyleseler ne fark eder ki? O zaman geldiğinde başka sorunlarla meşgul olacaklardır zaten.

Yakov intihar etmekten korktuğu için ölmekten korkuyor değil. Ölümünün sonuçlarını kendisiyle sınırlı tutması imkânsız olduğu için korkuyor. Yahudi olmayanlar için bir Yahudi bütün Yahudileri temsil ediyor çünkü. Tamirci onlardan birinin çocuğunu öldürmekle suçlanıyorsa geri kalan hepsi suçlu sayılıyor. Çarmıha gerilme olayından beri İsa'nın katilinin suçu bütün Yahudilerin suçu. "O'nun kanının sorumluluğu bizim ve çocuklarımızın üzerinde olsun."

Yakov, Yahudilerin tarih boyunca yaşadığı kadere üzülüyor. Kısa süren bir mutluluğun ardından siyah ve kanlı bir dünyada uyanıyorsun. Bir gecede çılgın bir adam doğuyor ve Yahudi kanının su olduğunu düşünüyor. Bir gecede yaşam değersiz hale geliyor. Masumlar, masumiyet olmadan doğuyor. İnsan bedeni cisminden daha değersizdir. İnsanın kıymeti yok. Canlarını kurtarmak için kaçan o Yahudiler hafızanın sonsuz ıstırasında yaşıyor. O halde Yakov Bok bu konuda ne yapabilir? Yapabildiği tek şey işleri daha kötü hale getirmemek. Kendisi tam bir Yahudi değil ama onları korumaya yetecek güçte. Ne de olsa insanları tanıyor, onların Yahudi olma ve dünyada insan gibi yaşama hakları olduğuna inanıyor. Onlara karşı olanların karşısında. Onları gücü yettiği ölçüde koruyacak. Bu da onun kendisiyle olan antlaşması. Tanrı insan değilse, o olmak zorunda. Bu nedenle duruşma-

ya kadar dayanmalı ve yalanlarıyla onun masumiyetini teyit etmelerini sağlamalı. Dayanmaktan, beklemekten başka bir geleceği yok.

Başına gelenlere ve gelmekte olanlara büyük bir öfke duyuyor. Koskoca bir toplum Yakov Bok'a; kısıtlı bir eğitimi olan, fakir ama her koşulda ona yüklemeye çalıştıkları suç konusunda masum bir adama karşı cephe almış durumda. Yasak bir bölgede birkaç aylığına yaşamak dışında onlara hiçbir şey yapmamış kendisi gibi basit bir tamircinin, sırf Yahudi doğmuş diye, yani sırf –kendi kendisinin düşmanı olmak dışında yüreğinde kimseye düşmanlık beslemediği halde– onların daimi düşmanı sayılıyor diye tüm Rus Devleti'ni bütün yetkilileri ve Çar'ıyla birlikte kendine düşman etmiş olması ne kadar garip ve sıra dışı bir durum.

Mantık nerede? Adalet nerede? Spinoza ne der? İnsanın günlük işlerini yapabilmesi için gerekli huzur ve güveni sağlamak devletin görevidir. İnsanın kısa ömrünü yaşamasına, koşullara dayanmasına, hastalıkla ve evrenin korkularıyla başa çıkmasına yardım etmek devletin görevidir. O halde en azından durumu bundan daha kötü hale getirmeyin. Ne var ki Rus Devleti Yakov Bok'a en temel adaleti göstermeyi reddediyor, insanoğluna karşı duyduğu küçümseme ve korkunun bir ifadesi olarak da onu bir hayvan gibi duvara zincirliyor.

“Köpekler,” diye haykırıyor Yakov.

Boyun damarları kabarıırken zincirlerini duvara vuruyor. Özgür kalmak için öfkeyle çırpınıyor, ara ara özgürlüğün çok yakınlarda olduğunu düşündüren bir umut ışığı belirliyor; doğru nefes alıp verir, doğru düşünürse gerçekleşececeği benziyor. Belki de duvar çökecek ya da güneş ışığı duvarı yakıp delecek ve bir insanın geçebileceği büyüklükte bir kapı açacaktır. Ya da Yakov kendisine kilitli ve on iki sürgülü bir kapıdan nasıl kolayca çıkabileceğini anlatan bir kitabı nereye sakladığını hatırlayacaktır.

Hücresinde, “Yaşayacağım,” diye bağıyor. “Bekleyeceğim, duruşmama çıkacağım.”

Berejinski gözetleme deliğini açıyor, tüfeğini delikten sokuyor ve namluyu tamircinin hayalarına doğrultuyor.

Yakov çukurda oturuyor. Melek gibi bir ses ona ismiyle sesleniyor ya da Yakov’a öyle geliyor, doğru duyduğundan emin değil, Berejinski vurduğundan beri sağ kulağı işitme yeteneğini kaybetmiş durumda. Gökyüzü yağmur ve kar olmuş, onun üzerine yağıyor. Yağan belki de tahta parçaları, belki de donmuş zaman. Yakov cevap vermiyor. Saçları matlaşmış ve uzamış. Tırnakları da kırılana dek uzuyor. Dizanteri olmuş, altına yapıyor, leş gibi kokuyor.

Berejinski onun üzerine bir kova soğuk su döküyor. “Yahudilerin neden domuz yemediği sır değil. Siz domuzlarla kan kardeşsiniz, ikiniz de bokun içinde yaşıyorsunuz.”

Yaprakları bol bir ağacın altında çimlerin üzerinde oturuyor Yakov. Tarlalar çiçeklerle dolu. Unutmamak için kendi kendine konuşuyor. Hatırladığı bazı şeyler onu şaşırtıyor. Bunlar acaba hatıra mı yoksa yapmayı ümit ettiği şeylerin düşünceleri mi? Sarı sis bulutları onu bir kefen gibi sarmış durumda. Bazen acı veren bir ışık düşüyor üzerine. Hatıralar zayıflayıp uzaklaşıyor. Geçmişte olanları hatırlamakta zorluk çekiyor. Bir kere delirdiğini hatırlıyor. Aklını kaybedince insan onu nerede arar? Bu her şeyin sonudur. Kafasında sonsuza dek hapisanede kalacak, neden ya da nerede mahpus artık hatırlamayacaktır. Nihai kaderine, son bilinmeyenine hapsolmuştur.

“Öl,” diyor Berejinski. “İsa aşkına, öl.”

Yakov ölüyor. Ölüyor.

Kogin oğlunun öldüğünü haber veren bir mektup aldığını söylüyor. Novorosisk’e giderken yolda kendini İrkutsk’ta bir nehre atmış. Öyle söylüyor.

Hücreye giren hapisane müdürü, “Şapkanı çıkar,” dedi.

Tamirci şapkasını çıkardıktan sonra müdür ona bir tomar kâğıt uzattı.

“Bu senin iddianamen Bok. Ama bu duruşmanın yaklaş-tığı anlamına gelmiyor.”

Sonrasında zincire vurulmuş halde taburesine oturan Yakov ağır ağır kâğıtları okudu. Okudukça kalp atışları hızlanıyordu ama akli kalbinden daha hızlı çalışıyordu; sözünü ettikleri bu Yahudi korkunç bir suç işlemiş ve sonra kapana sıkılmıştı. Tutuklu bir anda onun öldüğünü ve küçük bir mezarda yattığını gördü. Kâğıdın üzerindeki kelimeler bazen bulanıklaşıyor ve suyun altında kayboluyordu. Yüzeye çıktıklarında tamirci onları tek tek okuyor, her birini yüksek sesle söylüyordu. Üç sayfa okuduktan sonra daha fazla kafasını verecek gücü kalmamıştı. Kâğıtlar kurşun gibi ağırdı. Yere bırakmak zorunda kaldı. Çok geçmeden, parmaklıklı pencere hâlâ aydınlık görünmesine rağmen içerisi okumak için fazla karanlık oldu. Gece olunca kelimeleri adeta yutmak için büyük bir açlıkla uyandı. Kogin’e bir mum vermesi için yalvarmayı düşündü ama kâğıtların alev alıp yanacağı korkusuna kapıldı. Böylece sabah olmasını bekledi, rüyasında iddianameyi okumaya çalıştığını ama yazı dilinin Türkçe olduğunu gördü. Sonra uyandı ve deli gibi kâğıtları aradı. Kâğıtlar paltosunun cebindeydi. Sabırsızlıkla günün ağarmasını bekledi. Sabah yeterince aydınlık olduğunda hevesle evrakin tamamını okudu. Hikâye önceki gün okuduğundan değişmiş gibi geldi ama sonra evvelce kendine sorulan sorular ve yapılan suçlamalara bakarak kendisinin çıkardığı sonuçtan farklı olduğunu anladı. Suç aynı suçtu ama daha önce duy-madığı detaylar vardı. Bazıları çığıncaydı, bazı eski ithamlar da değiştirilmiş ve yeni bir gizem yaratılmıştı. Yakov olayları, bu yeni düzenleme sayesinde, ilk duyduğundan daha doğru

gösterecek bir olay kombinasyonu bulmaya çalışarak ya da okuduklarını herkesten farklı bir açıdan algılasa masum olduğunu hemen ispatlayabilecekmiş gibi okudu. Bir kez bunu başarabilirse zincirlerini çözmek ve hapislane kapılarını açmak zorunda kalacaklardı.

Uzun mavi kâğıtlara yazılmış bu “Duruşma İddianamesi” Jenya Golov cinayetini Yakov’un bildiği kadarıyla anlatıyordu ama bıçak yaralarının sayısı şimdi “üç adet on üçerlik gruplar halinde ve iki adet üçerli gruplar halinde” olmak üzere kırk beşe çıkmıştı. İddianameye göre çocuğun göğsünde, yüzünde ve kafatasında –“kulaklarının etrafında”– yaralar vardı. Kiev Üniversitesi Tıp Fakültesi Profesörü M. Zagreb tarafından yapılan otopsiye göre bu yaraların hepsi de vücutta, çocuğun kalbi hâlâ sağlamken açılmıştı. “Fakat boyundaki ana damarlarda açılan yaralar kalp zayıflamaya başladığında açılmıştır.”

Çocuğun mağarada öldürülmüş olarak bulunduğu gün, annesi haberi duyunca bayılmıştı. Bu polis kayıtlarına da geçmişti. Sonra Yakov’un hızla okuduğu, sonra başa dönüp yeniden dikkatle okuduğu detaylar veriliyordu. İddianame, Marfa Golov’un bayılmasının, “burada özellikle önemle kaydedildiğini” ifade ediyordu çünkü sonradan cenazede “tümüyle yabancı kişilerin” ağlamış olmasına rağmen oğlunun gömülmesi sırasında kadının gayet sakin olduğu dikkat çekmişti. “Bazı iyi niyetli seyirciler” ve “belki de o kadar da iyi niyetli olmayan” bazı başka kişiler bu durumdan rahatsız olmuş, “bu iyi kadının oldukça aciz durumdaki eski bir arkadaşısı vasıtasıyla kendi evladının öldürülmesinde rol oynamış olabileceği ihtimali” üzerine “aptalca söylentiler” yayılmaya başlamıştı. Bu söylenti temelsiz olmasına rağmen gerçeğe ulaşma amaçları doğrultusunda kadın tutuklanmış ve polis tarafından ayrıntılı bir soruşturmayla tabi tutulmuştu. Evi birden fazla kez aranmış ve “suç unsuru oluşturabilecek” en ufak bir şey bulunmamıştı. Böylece günlerce süren acılı bir soruşturmadan sonra kadın, polis ve diğer yetkililerin özür

dilemesiyle serbest bırakılmıştı. Polis şefi daha önce çıkarılan söylentilerin yanlış ve temelsiz olduğunu, “büyük ihtimalle Marfa Golov’un düşmanları ya da kötü niyetli bazı güçler tarafından çıkarıldığını”, zira Marfa Golov’un kendini oğluna adanmış, “çocuğuna karşı hiçbir suçu olmayan” bir anne olduğu çıkarımında bulunuyordu. Böyle şüpheler nefret uyandırıcıydı. Kadının, oğlunun cenazesindeki sakin halleri “büyük bir kayba uğramış ama duygularını kontrol edebilen gururlu bir insanın” davranışiydı. “Her üzgün olan üzüntüsünü ağlayarak göstermezdi” ve “suçlar da yüz ifadesine değil delillere bakılarak tespit edilirdi”. “Bu talihsiz kadının çocuğunun cenazesine kadar ne kadar çok acı çektiğini, nelere dayandığını kimse sorgulamamıştı.” Öte yandan şahitler Marfa Golov’un sıradan bir anneden çok daha vicdanlı olduğunu, “sorumsuz kocasının onları terk etmesi ve ölümünün ardından kimse-den yardım istemeden çocuğuna bakmış olan, çok çalışkan, erdemli ve adına leke gelmemiş bir kadın” olduğunu ifade etmişlerdi. Bu nedenle bu kadının şerefine leke sürme girişimleri “bilinmeyen, yıkıcı düşman gruplarının” işiydi. Amaçları da “Jenya Golov’un gerçek katilinin, yani kendi mensuplarından biri olan işçi Yakov Bok’un suçunu gizlemektir”.

Yakov, “Vay canına,” dedi.

Başından beri tamirciden şüphelenilmişti. Cenazeden önce bile bütün şehirde “cinayetin asıl sorumlusunun İbrani inancına mensup biri” olduğu söylentileri dolaşmaya başlamıştı. Daha sonra Bok’un neden “şüpheli bir şahıs” olarak polisin dikkatini çektiğine dair sebepler özetleniyordu. İlk neden, özel bir kanunla Birinci Lonca Tüccarları ve bazı meslek uzmanları dışında İbranilerin oturması yasak olan Lukianovski Bölgesi’nde sahte bir isim kullanarak oturan bir İbrani olmasıydı. İkincisi, kendini Yakov İvanoviç Dologuşev isminde bir Rus olarak tanıtırken bir yandan da uygunsuz davranışlarda bulunmuş, hatta patronu Nikolay Maksimoviç Lebedev’in kızı Zinaida Nikolayevna’ya fiziksel tacize kalkış-

miş olmasıydı. “Zinaida Nikolayevna onun bu alçakça emellerine boyun eğmekten şans eseri kurtulmuştu.”

Üçüncüsü, Yakov Bok tuğla fabrikasındaki bazı iş arkadaşlarının şüphesini çekmişti. Özellikle de “dikkatli ustabaşı Proško” onun sistemli bir şekilde Nikolay Maksimoviç Lebedev’e ait fabrikadan zimmetine para geçirdiğinden şüphelenmişti.

Dördüncüsü, fabrika bekçisi Skobeliev, ustabaşı Proško ve “başka” şahitler tarafından tuğla fabrikasında, fırınların yakınında oğlan çocuklarını kovaladığına tanık olunmuştu. Bu çocuklar Vasya Şiskovski, Andrey Khototov, merhum Jenya Golov ve onlardan daha küçük yaşta çocuklardı. Hepsisi de erkek çocuğuydu.

Beşincisi de, Jenya Golov bir gece tuğla fabrikasının yakınındaki mezarlıkta, mezar taşlarının arasında aynı Yakov Bok tarafından takip edilmişti. O sırada Yakov Bok’un elinde “uzun ince bir marangoz bıçağı” bulunmaktaydı. Çocuk korkuyla bunu annesine anlatmıştı. Polis, Bok’un yaşadığı ahırın üzerindeki odada adamın alet çantasını bulmuştu. Çantanın içinde “kan lekeli bazı bizler ve bıçaklar” bulunmuştu. Ayrıca bu odada bazı kanlı bez parçaları da ele geçirilmişti.

Tamirci içini çekip okumaya devam etti.

“Yukarıda ifade edilen delillere ek olarak, Marfa Golov da Jenya’nın kendisine Yakov Bok’un ona cinsel açıdan yaklaştığını ve çocuğun onu yetkililere ihbar edeceğinden korktuğunu anlattığı yönünde ifade vermiştir.”

“Akıllı ve algısı yüksek bir çocuk olan Jenya, bazı durumlarda Bok’u takip ederek onun bazen bir grup İbrani ile buluştuğunu, bu İbranilerin kaçakçı, soyguncu veya diğer sabıkali kişiler olduğunu, bu buluşmaların sinagogun bodrum katında gerçekleştiğini görmüştür. Annenin ifadesine göre oğlu, gördüğü bu yasa dışı faaliyetleri polise bildirmek istediğinden söz etmiştir. Bunun yanı sıra, Vasya Şiskovski ve Jenya Golov, bir veya iki kez ‘çocuklara özgü bir davranışla’ taş atarak Bok’u kızdırmış, İbrani olduğu için onunla

alay etmişler, Yakov Bok da onlardan intikam almaya karar vermiştir. Büyük şanssızlık eseri Bok'un kötü niyetli ellerine düşen Jenya Golov olmuş, Vasya Şiskovski ise şans eseri zavallı arkadaşının akıbetine uğramaktan kurtulmuştur."

Yakov çocuğu nasıl öldürdüğünün anlatıldığı bölümü hızla okudu. ("Skobeliev, Yakov Bok'u kollarında ağır bir şey taşıırken gördüğüne tanıklık etmiştir. Bok, büyük bir çuvala benzeyen, içinde insan vücudunu andıran kıpırdanmalar olan bu büyük paketi üst kattaki odasına çıkarırken görülmüştür. Bu delil, çocuğun burada işkence gördükten sonra Yakov Bok tarafından öldürüldüğünü göstermektedir. Dindaşlarından bir ya da ikisinin de ona yardım etmiş olma olasılığı da bulunmaktadır.") İddianame, "Hapishanedeyken Yakov Bok kalpazan Gronfein'i ikna etme girişiminde bulunmuştur," diye devam ediyordu. "Gronfein, Bok ile aynı dindendir. Bok, Gronfein'in, aleyhinde tanıklık etmemesi için Marfa Golov'a rüşvet vermesini sağlamaya çalışmıştır. Bu amaçla teklif edilen paranın Yahudi Pale Yerleşimi'ndeki gruplar tarafından sağlanması planlanmıştır. Daha sonraki bir tarihte de Marfa Golov'un kendisine kırk bin ruble kadar yüksek bir meblağ teklif edilmiş, bunun karşılığında Avusturya sınırından yurtdışına kaçması istenmiş, Marfa Golov bu teklifi reddetmiştir."

Son paragrafta şöyle yazıyordu: "Sorgu yargısının, savcının ve bugün dava iddianamesinin dosyalara geçirildiği yer olan Kiev Eyaleti Yüksek Mahkemesi Başkanı'nın düşüncelerine göre, İbrani olduğunu kendi ağzıyla kabul eden Yakov Bok, önceden tasarlayıp planlayarak, Marfa Vladimirovna Golov'un sevgili oğlu on iki yaşındaki Jenya Golov'u yukarıda sözü geçen nedenlerden ötürü önce işkenceye maruz bırakıp, sonra da bıçaklayarak öldürmüştür; yani katil, kirli işlerini keşfeden masum bir çocuktan intikam almak istemiştir. Ancak suç öylesine çirkin ve alçakçadır ki başka bir nedeninin de bulunabileceği söylenilmektedir. Yalnızca en aşağılık, sadistçe eğilimlere sahip bir katil hiçbir tahrik unsu-

ru ve düşmanlık bulunmaksızın böyle hayvanca ve canavarca bir davranışta bulunabilir.”

İddianame Sorgu Yargıcı Yefim Balık, Savcı V. G. Grubeşov, Yüksek Mahkeme Başkanı P. F. Furmanov tarafından imzalanmıştı.

Yakov kâğıtları okuduktan sonra zonklayan başını elleriyle sıktı. Ağrı gözlerinden içeri yayılıyordu. Buna rağmen iddianamede yazanları tekrar tekrar okudu. Okudukça şaşkınlığı ve hayreti artıyordu. Peki dini sebeplerle cinayet işlendiği suçlamasına ne olmuştu? Her bir sayfayı daha iyi görebilmek için ışığa tutarak boş bir çabayla aradı. Böyle bir suçlama yoktu. İma edilmiş olmasına rağmen, cinayetin dini amaçlar uğruna işlendiğine dair yapılan bütün atıflar iddianameden çıkarılmıştı. Yahudiler İbrani oluvermişti. Neden? Aklına gelen tek sebep, bunun dini amaçlarla işlenen bir cinayet olduğunu kanıtlayamamış olduklarıydı. Bunu kanıtlayamadıysa, neyi kanıtlayabilirlerdi ki? Bazısı Marfa'nın aklını kaçırmışçasına yazılmış mektubundan doğrudan alınmış aptalca, düşmanca ve saçma yalanları kanıtlayamazlardı elbette. Tek bir şey kanıtlayamıyorlar, diye düşündü Yakov. Beni bu yüzden neredeyse iki yıldır tek kişilik bir hücrede tutuyorlar. Çocuğu annesinin ve onun sevgilisinin öldürdüğünü biliyorlar. Derin bir bunalıma girmemek için kendiyi mücadele ediyordu. Bu “kanıtlar” ile beni asla duruşmaya çıkaramayacaklar. İddianamenin zayıflığı buna niyetleri olmadığını gösteriyordu.

Yine de bu bir iddianameydi ve Yakov artık bir avukatla görüşmesine izin verip vermeyeceklerini merak ediyordu. O sırada müdür yeniden hücreye gelerek ona kâğıtları geri vermesini söyledi.

“Buna inanamayacaksın Bok ama kâğıtlar idari bir hatayla yayınlanmış. Onları benim incelemem, ama sana vermem gerekiyormuş.”

Müdür gittikten sonra tamirci üzüntü içinde, duruşmadan korkuyorlar, diye düşündü. Belki de insanlar duruşma-

nın ne zaman başlayacağını soruyorlardır. Belki de bu onları endişelendiriyordur. Yaşarsam beni er ya da geç duruşmaya çıkarmak zorunda kalacaklar. İkinci Nikola olmasa bile Üçüncü Nikola beni duruşmaya çıkaracak.

4

Zincirleri çözülüp de bacakları serbest bir halde istediği kadar tahta yatağına uzanmasına veya hücrede yürütmesine izin verildiğinde, tamirci bir süre heyecanından ne olduğunu tam olarak idrak edemedi. Hücresinin içinde topallayarak dolaşüyor ama daha çok yatıyordu. Tahta yatağında yatarken ağzından nefes alıp veriyordu. Berejinski'ye "Yeni bir iddia-name mi var, yoksa duruşma günü mü yaklaşıyor?" diye sordu ama gardiyan cevap vermedi.

Bir gün tamircinin saçları biraz kısaltıldı ve sakalı tarandı. Berber önlüğünün cebindeki sararmış bir fotoğrafa gizliden bakarak tamircinin kulaklarının üzerindeki saçları bukleler haline getirdi.

Daha sonra Yakov'a başka bir hapisane takımı verdiler. Ellerini ve yüzünü sabunla yıkamasına müsaade ettiler. Sonra da müdürün odasına çağırıldı.

Berejinski onu koridora doğru tüfeğinin kabzasıyla itin-ce tamirci bir-iki adım tökezledi. Nefeslenmek için sık sık duruyordu. Hücreye dönecek hali kalmadığından endişeleniyordu.

Odaya girdiğinde Müdür Grizitskoy, "Karın burada," dedi. "Ziyaretçi odasında onu görebilirsin. Bir gardiyan yanınızda olacak, o yüzden ayrıcalık tanınmasını bekleme."

Yakov giderek artan bir şaşkınlık içinde bunun doğru olamayacağını düşündü. Eziyeti artırmak için onu kandırıyorlardı. Ama müdür ve gardiyanı gözleyince dediklerinin doğru olduğuna inandı. Sanki ciğerleri ateşe tutulmuşçasına

nefessiz kalmıştı. Yeniden nefes alabildiğinde ise korkuya kapılmış durumdaydı.

“Benim karım mı?”

“Adı Raisl Bok değil mi?”

“Bu doğru.”

“Onunla ziyaretçi odasında birkaç dakika konuşabilirsin ama ayağını denk al.”

“Lütfen, şimdi olmasın.” Yakov perişan haldeydi. “Başka bir zaman olsun.”

Müdür, “Yeter, sızlanmayı kes artık,” dedi.

Tamirci sarsılmıştı, şaşkındı, karmaşık düşünceler içindeydi. Topallayarak ilerledi. Berejinski onu bir dizi dar kordondan geçirerek ziyaretçi odasındaki kafesli bölüme götürdü. Yakov kapıda kendine çekidüzen vermeye çalıştı. İçeri girdi ve kapı üzerine kilitlendi. Bu bir tuzak, diye düşündü. Gelen o değil, bir casus. Dikkatli olmalıyım.

Kadın tahta bir sıranın üzerinde oturuyordu. Yakov’la aralarında kalın bir tel örgü vardı. Çıplak duvarlı kutu gibi odanın uzak ucunda, kadının arkasında üniformalı bir gardiyan bekliyordu. Silahını duvara dayamıştı, ağır hareketlerle bir sigara sarıyordu.

Yakov kadının karşısına gergin bir halde oturdu. Üşümüş gibiydi, boğazı ağrıyor, avuçları terliyordu. Onun önünde aklını kaçırıp delirmekten korkuyordu. Raisl’le bir kez konuştuğundan sonra bu hayata katlanacak gücü kalmayacağından endişeliydi.

Gardiyan Rusça, “Haydi işinize bakın,” dedi.

Ziyaretçi odası loş bir ışıkla aydınlatılmış olmasına rağmen Yakov’un hücrelerinden daha aydınlıktı. Alışana kadar ışık gözlerini ağrıtmıştı. Kadın hareketsiz oturuyordu. Paltosu yıpranmıştı. Başına yün bir şal örtmüştü. Parmaklarını kucağında kenetlemişti. Tamirciyi sessizlik içinde seyrediyordu. Gözlerini Yakov’a dikmişti. Yakov karşısında bir acuze bulmayı beklemişti, ama Raisl yıpranmış ve gergin bir utanç içinde görünüyordu olmasına ve giymekten hiç hoşlan-

madığı peruğunu başından çıkarmış olmasına rağmen, hiç değişmemiş gibiydi, otuzuna gelmiş olmasına rağmen şaşırıcı derecede genç görünüyordu. Bir kadın olarak hiç de fena değildi. Tamirci, bunun bedelini ben ödedim, diye için için hayıflandı.

“Yakov?”

“Raisl?”

“Evet.”

Raisl başındaki şalı çözdü. Koyu renk saçları kısa kesilmişti, başı terlemişti. Yakov onun yüzüne dikkatle baktı. Uzun boynu açıktaydı. Bakışları üzgündü. Yakov’a korku ve duygu dolu bakışlarla bakıyordu. Yakov iki kez konuşmayı denedi ama yapamadı. Yüzüne ağırlar giriyor, dudakları titriyordu.

Raisl, “Biliyorum Yakov,” dedi. “Başka ne diyebilirim? Biliyorum.”

Yakov duygularının yoğunluğundan adeta göremez olmuştu.

Tanrım, ben neyi unutmuşum? Hiçbir şey unutmamışım. Büyük bir kayıp ve utanç yaşıyordu. Geçmişten gelen duygular bu kadar uzun bir aranın ve korkunç bir mahpusluğun ardından bile canlı kalabiliyordu demek. En derin yaralar asla kapanmaz.

“Yakov, gerçekten sen misin?”

Yakov hücumla geçen gözyaşlarını bastırmaya çalışarak sağlam kulağını ona çevirdi.

“Benim ya. Başka kim olacak?”

“Bu bukleli saçların ve uzun sakalınla ne kadar garip görünüyorsun.”

“Aleyhime kullanacakları delil bu.”

“Ne kadar zayıflamışsın ve solgunsun.”

“Zayıfladım. Solgunum. Benden ne istiyorsun?”

Raisl Yidce, “Hapishane koşulların hakkında sana soru sormamı yasakladılar,” dedi. “Ben de sormayacağıma söz verdim, zaten soru sormak isteyen kim? Gözlerimle görebili-

yorum. Keşke görmez olsaydım. Ah Yakov, sana ne yaptılar? Sen kendine ne yaptın? Böyle korkunç bir şey nasıl oldu?”

“Seni rezil fahişe, esas *sen* bana ne yaptın? Fakirliğimiz ve çocuksuz olmamız yetmezmiş gibi gidip bir de fahişe oldun.”

Raisl tekdüze bir sesle konuşmaya başladı: “Bu benim tek başıma yaptığım bir şey değil, biz bunu birbirimize yaptık. Beni sevdin mi? Ben seni sevdim mi? Hem evet diyorum hem de hayır. Fahişeliğe gelince, öyleydiysen bile artık değilim. İniş ve çıkışlarım oldu, tıpkı senin gibi Yakov ama beni yargılayacaksan olduğum gibi yargılamak zorundasın.”

“Sen nesen ki?”

“Her ne olursam olayım, eskisi gibi değilim.”

“Benimle niye evlendin, bunu bilmek istiyorum. ‘Aşk’ diyorsun. Madem beni sevmiyordun ne demeye rahat bırakmadın?”

“Seninle evlenmekten korkuyordum ama o zamanlar şefkatliydin. Ve insan yalnız olduğunda şefkatli bir kelimeye muhtaç hale geliyor. Ayrıca söylemekte zorlansan bile beni sevdiğini düşünmüştüm.”

“Bir erkek tuzağa düşmekten korkuyorsa ne diyebilir? Senden korkuyordum. Bu kadar tatminsiz birini daha önce hiç tanımamıştım. Ben sınırlı bir adamım. Sana ne vaat edebilirdim? Ayrıca baban da sürekli peşimdeydi, beni iki eliyle birden itiyordu: Seninle evlenirsem dünya değişecekti, her gün gökkuşağı olacaktı. Sonra da o gün ormanda beni elde ettin.”

“Ormana birden çok kez gittik. Sen de benim istediğimi istiyordun. Bu iş iki kişi yapılır.”

Yakov acıyla, “Böylece evlendik,” dedi. “Hâlâ bir şansımız vardı. Bir kere evlendikten sonra sadık olman gerekirdi. Anlaşma anlaşmadır. Bir eş de eş olduğunu bilmeli. Evli de evlidir.”

Raisl, “Sen çok iyi bir koca mıydın sanki?” diye sordu. “Evet, hep para kazanmaya çalıştın, bunu inkâr edemem, ama asla başaramadın. Bütün gece Spinoza okumak için

uyumadığında da, okuduğun Tevrat olmamasına rağmen sana karşı çıkmadım. Bir tek bunu beni ihmal etmek pahasına yaptığın zamanlarda sesimi çıkardım, ne demek istediğimi anlıyorsundur herhalde. Beni en çok rahatsız eden, küfürler ve hakaretlerdi. Seninle evlenmeden önce yattığım için bütün dünyayla yattığıma inanıyordun. Sen benimle sevişmeyi bırakana dek senden başka kimseyle beraber olmadım. Yirmi sekiz yaşında mezara girmek için henüz çok gençtim. Böylece, senin tavsiyelerini dinleyerek, batıl inançlarımı bir kenara bırakıp son bir kez şansımı denedim. Aksi halde çok geçmeden ölecektim. Kısırdım. Her çareyi denedim. Kendimi ağaçlara attım. Kuru göğüslerimi parçaladım ve boş rahmime lanet okudum. Kalsam da gitsem de sana bir faydası yoktu, ben de gitmeye karar verdim. Senin gitmeyeceğin belliydi, o yüzden ben gitmek zorundaydım. Hayatımı değiştirebilmek için çaresizlik içinde evi terk ettim. Gidebileceğim tek yoldan gittim. Benim için ya ölüm vardı ya da günah işlemek. Ben de daha az kötü olan günahı seçtim. Gerçeği bilmek istiyorsan Yakov, gitmemin sebeplerinden biri de seni harekete geçirmektir. Sonucun bu olacağı kimin aklına gelirdi?”

Rengi kaçmış parmak eklemlerini göğsüne yaslayarak çıtlattı. “Yakov, buraya geçmişle ilgili kavga etmek için gelmedim. Beni affet, geçmişini affet.”

“Neden geldin?”

“Babam seni hapishanede gördüğünü söyledi. Bundan başka konu konuşmuyor. Geçen kasımda kasabaya geri döndüm. Önce Harkov’daydım, sonra Moskova’da ama daha fazla devam edemiyordum, geri dönmek zorunda kaldım. Kiev Hapishanesi’nde olduğunu öğrendiğimde seni görmeye geldim ama beni içeri almadılar. Ben de savcıya gittim ve ona senin karın olduğuma dair belgeleri gösterdim. Son derece sıra dışı koşullar haricinde seni göremeyeceğimi söyledi. Ona masum bir adam cezaevinde tutuluyorsa koşulların zaten yeterince sıra dışı olduğunu söyledim. Onu görmeye en az beş kez gittim ve en sonunda imzalaman için sana bir kâğıt

götürmem koşuluyla içeri girmeme izin verdi. Seni bu kâğıdı imzalamaya zorlamamı istedi.”

“Onun imzalanacak kâğıtlarının canı cehenneme. Onları getirdiğin için senin de canın cehenneme.”

“Yakov, imzalarsan yarın serbest kalabilirsin. En azından düşünmeye değer.”

Yakov, “Ben düşündüm,” diye bağırdı. “Daha fazla düşün-
necek bir şey yok. Ben masumum.”

Raisl sesini çıkarmadan ona baktı.

Gardiyan tüfeğini eline alarak yanlarına geldi. “Burada Yı-
dce konuşmak yasak,” dedi. “Rusça konuşmanız gerekiyor.
Hapishane bir Rus kurumudur.”

“Rusça konuşursam daha uzun sürer,” dedi Raisl. “Rusça-
yı çok yavaş konuşuyorum.”

“Ona vermen gereken kâğıdı bir an önce ver.”

“Kâğıdın açıklanması gerekiyor. Yararlı olacağı yanları var
ama sakıncaları da var. Ona savcının söylediklerini anlatmam
gerek.”

“Öyleyse Tanrı aşkına anlat da bitsin artık.”

Gardiyan pantolonunun cebinden küçük bir anahtar çı-
kararak tel örgünün üzerinde bulunan yine telden küçük bir
kapıyı açtı. “Buradan, imzalaması gereken o kâğıttan başka
bir şey geçirmeye çalışmayın yoksa ikinize de acımam. Gö-
züm üstünüzde.”

Raisl rengi solmuş kumaş çantasını açtı ve içinden katlan-
mış bir zarf çıkardı. “Sana vermeye söz verdiğim kâğıt bu,”
derken Yakov’la Rusça konuşmuştu. “Savcı bunun senin son
şansın olduğunu söylüyor.”

“Demek bunun için geldin,” diye Yıdce söylendi Yakov.
“İki yıldır direndiğim yalanları bana itiraf ettirmek için. Bana
bir kez daha ihanet etmek için.”

Raisl, “İçeriye girebilmemin tek yolu buydu,” dedi. “Ama
gelme nedenim bu değil. Ağlamak için geldim.” Yutkundu.
Dudakları titreyerek ağlamaya başladı. Gözlerine bastırıldığı
parmaklarının arasından gözyaşları süzüldü. Omuzları titre-
di.

Yakov, onu seyrederken kalbine hücum eden kanın ağırlığını hissetti.

Gardiyan bir sigara daha sardı. Sigarayı yaktı ve ağır ağır içmeye başladı.

İşte burada kalmıştık, diye düşündü Yakov. Onu son gördüğümde de böyle ağlıyordu. Hâlâ da ağlamaya devam ediyor. Bu arada ben iki yıldır sebepsiz yere hapis yattım. Tek kişilik hücrede kaldım ve zincire vuruldum. Dondurucu soğuğu çektim, pisliği yaşadım, bitlendim, o aramaların eziyetine katlandım ve o hâlâ ağlıyor.

“Ne için ağlıyorsun?” diye sordu.

“Sana ağlıyorum, bana ağlıyorum, dünyaya ağlıyorum.”

Ağlarken, zayıf, kırılgan, ince uzun, küçük göğüslü, yıpranmış ve üzgün bir kadındı Raisl. Onun bu kadar kırılgan olacağını kim tahmin ederdi? Ağlaması tamirciye dokunuyordu. Yakov gözyaşının ne demek olduğunu öğrenmişti.

Bir süre sonra Yakov, “Yapacak başka bir iş olmadığından ben de düşündüm,” dedi. “Başından sonuna dek bizim hayatımızı düşündüm ve kendimi de en az senin kadar suçluyorum. Az verirsen, daha azını bulursun. Gerçi bazı konularda hak ettiğimden fazlasını aldığım da bir gerçek. Ayrıca öğrenmek uzun zaman istiyor. Bazı insanların yaptıkları hatayı anlayana kadar aynı hatayı yedi kez yapması gerekiyor. Ben de bu tip bir insanım ve özür dilerim. Seninle yatmayı bıraktığım için de özür dilerim. Kendimi bıçaklamak üzereydim ve seni bıçakladım. Bana bu kadar yakın başka kimse yoktu ki. Yine de bu hapishanede çok çile çektim. Artık eski Yakov değilim. Daha fazla ne söyleyebilirim ki Raisl? Hayatımı yeniden yaşama şansım olsaydı seni ağlatacak çok daha az şey olurdu, o yüzden ağlama artık.”

Parmaklarıyla gözlerini sildikten sonra Raisl, “Yakov,” dedi. “Bu itirafnameyi buraya seninle konuşmama izin versinler diye getirdim. İmzalamanı istediğimden değil. İstemiyorum. Yine de sen istemiş olsaydın sesimi çıkarmazdım. Sana hapishanede kal mı deseydim? Sana söyleyeceğim diğer

bir şey de pek iyi bir haber değil. Bir çocuk doğurduğumu söylemeye geldim. Evden kaçtığımda hamile olduğumu fark ettim. Utanmıştım ve korkmuştum. Aynı zamanda artık kısır olmadığımı ve anne olabileceğimi için de mutluydum.”

Tamirci içinden, acılarının sonu yokmuş, diye geçirdi. Odanın ahşap duvarlarını yumruklamaya başladı. Gardiyan sert bir sesle ona durmasını emretti, Yakov da duvarlar yerine kendini yumruklamaya başladı. Kafasına, yüzüne vuruyordu. Raisl ona bakarken gözlerini kapadı.

Bir süre sonra geriye acıdan başka bir şey kalmadığında, “O halde kısır değilmişsin, sorun neymiş?” diye sordu.

Raisl bakışlarını kaçırdı. Sonra yeniden Yakov’a baktı. “Kim bilir? Bazı kadınlar daha geç hamile kalır. Hamile kalmak için insanın şansa ihtiyacı vardır.”

Tamirci, bende şans yoktu, bu yüzden onu suçladım, diye düşündü.

“Kız mı erkek mi?” diye sordu.

Raisl ellerine bakarak gülümsedi. “Adı Haim. Büyükbabamın adını verdim ona.”

“Kaç yaşında oldu şimdi?”

“Neredeyse bir buçuk yaşında.”

“Benim çocuğum olamaz, değil mi?”

“Nasıl olabilir ki?”

Yakov içini çekti. “Çok kötü. Şimdi nerede?”

“Babamın yanında. Bu yüzden geri döndüm. Tek başıma ona bakamıyordum. Ah Yakov, hayat hiç de güllük gülistanlık değil. Kasabaya geri döndüm ama senin başına gelenler yüzünden beni suçluyorlar. Sütçülük işime devam edeyim dedim ama domuz eti satsam daha iyi durumda olurum. Haham yüzüme karşı bana parya diyor. Çocuk da adının piç olduğunu sanacak.”

“Peki benden ne istiyorsun?”

“Yakov, çektiğin acılar için üzgünüm. Sen olduğunu duyduğumda saçımı başımı yoldum ama belki senin de benim için üzgün olabileceğini düşündüm. Yalvarırım, oğlumun

babasının sen olduğunu söylersen belki her şey daha kolay olur. Yine de yapamazsan bir şey diyemem. Senin yükünü artırmak istemem.”

“Babası kim? Eminim Yahudi olmayan biridir.”

“Seni daha iyi hissettirecekse, bir Yahudi’ydi. Bir müzisyen. Geldi, geçti. Onu unuttum. Çocuğun tohumunu o attı ama babası o değil. Kim babalık ederse babası odur. Babalık eden benim babam ama onun da bir ayağı çukurda. Bir darbeyeyle ikinci kez dul kalacağım.”

“Babanın nesi var?”

“Şeker hastası. Gerçi yine de kendini oradan oraya sürük-lüyor. Senin için çok endişeleniyor. Benim için ve çocuk için de. Zengin doğmadığı için kendine lanet ederek uyanıyor. Bunu her düşündüğünde dua ediyor. Ona elimden geldiğince iyi bakmaya çalışıyorum. Duvara dayanmış çuvalların üzerinde uyuyor. Yiyeceğe, dinlenmeye ve ilaca ihtiyacı var. Elimize ne geçerse sadakadan geçiyor. Bir-iki zengin hizmetçileriyle öteberi gönderiyor ama beni gördükleri zaman hemen burunlarını tıkıyorlar.”

“Benden kimseye bahsetti mi?”

“Hem de herkese. Hasta olmasına rağmen her yere koşuyor.”

“Ne diyorlar?”

“Saçlarını başlarını yoluyorlar. Göğüslerini yumrukluyorlar. Tanrı’ya senin yerinde olmadıkları için şükrediyorlar. Bazıları para topluyor. Bazıları protesto edeceklerini söylüyor. Bazıları bir şey yapmaya korkuyor, Hristiyanları kızdırıp işleri daha da beter etmekten korkuyorlar. Bazıları karamsar ama ümitli olan birkaçı da var. Yine de benim bildiğimden daha fazla bir şeyler dönüyor.”

“İşler hızlanmazsa neler olup bittiğini anlamak üzere ortalarda olmayacağım.”

“Böyle söyleme Yakov. Kiev’de bazı avukatlarla görüşmeye gittim. İki tanesi sana yardım edeceğine yemin ediyor ama iddianame olmadan kimse harekete geçemiyor.”

Yakov, “O halde bekleyeceğim,” dedi. Raisl’ın gözleri önünde küçülmüştü.

“Sana küçük bir kolinin içinde biraz hamursuz, peynir ve bir elma getirdim ama müdürün odasında bırakmamı istediler. Onu sormayı unutma. Keçi peyniri, ama fark edeceğini sanmam.”

Yakov bitkin bir halde, “Sağ ol” deyip içini çekti. “Dinle Raisl, senin için çocuğun benim olduğunu söyleyen bir yazı yazacağım.”

Raisl’ın gözleri parladı. “Tanrı seni korusun.”

“Boş ver Tanrı’yı. Yanında bir parça kâğıt var mı? Bir şeyler yazacağım. Onu hahamın babasına göster. Benim el yazımı tanır. Ayrıca oğlundan daha iyi bir adamdır.”

Raisl endişe içinde fısıldadı: “Kâğıt kalemim var ama odadaki gardiyandan korktuğum için sana veremiyorum. İtiraf kâğıdı dışında sana hiçbir şey vermemem, senden de bir şey almamam için beni uyardılar. Yoksa senin kaçmana yardım etmekten beni tutuklayacaklarmış.”

Gardiyana sabırsızlanmaya başlamıştı ve yine öne doğru çıktı. “Daha fazla konuşacak bir şey yok. Ya kâğıdı imzala ya da hücrene geri dön.”

Tamirci, “Kalemin var mı?” diye sordu.

Gardiyana cebinden tombul bir dolmakalem çıkardı ve teclin deliğinden tamirciye uzattı.

Yakov’u seyretmek için bekledi ama Yakov o çekilene kadar bekledi.

Raisl’a dönüp Rusça, “Bana itirafnameyi ver,” dedi.

Raisl ona zarfı uzattı. Yakov zarfın içinden kâğıdı çıkardı. Açıp okudu: “Ben, Yakov Bok, Marfa Golov’un oğlu Jenya Golov’un Yahudi suç ortaklarım tarafından öldürülüşüne şahit olduğumu itiraf ediyorum. Yahudiler çocuğu 20 Mart 1911 tarihinde Lukianovski Bölgesi tüccarı Nikolay Maksimoviç Lebedev’e ait tuğla fabrikasındaki ahırın üst katında öldürmüştür.”

Yazının altına, üzerine imzasını atması için kalın bir çizgi çizilmişti.

Yakov kâğıdı önündeki sıraya yerleştirdi ve imzası için çizilmiş çizginin üzerine Rusça, “Her bir kelimesi yalandır,” diye yazdı.

Zarfin üzerine ise Yidce olarak, kelimelerin yazılışını hatırlamak için duraklaya duraklaya şunları yazdı: “Karım Raisl Bok’un doğurduğu bebek Haim’in babasının ben olduğumu bildiririm. Karım beni terk etmeden önce hamile kalmıştır. Lütfen annesine ve çocuğa yardım ediniz, bunun için başımdaki onca derdin arasında size minnettar kalacağım. Yakov Bok.”

Raisl ona tarihi söyledi, Yakov da yazdı: “27 Şubat 1913.” Yakov zarfı tel kafeste açılan pencereden Raisl’a uzattı.

Raisl zarfı paltosunun kolundan içeri kaydırды ve itirafnameyi gardiyana teslim etti. Gardiyan kâğıdı hızla katlayarak cebine koydu. Raisl’ın el çantasının içindekileri inceledikten ve paltosunun ceplerini elleriyle yokladıktan sonra ona gitmesini söyledi.

Raisl ağlayarak, “Yakov,” dedi. “Eve dön.”

DOKUZUNCU KISIM

I

Yeniden duvara zincirlenmişti. İşler ters gidiyordu. Zincirler hiç çözülmece daha iyiydi, geri dönmek çok kötü gelmişti. Ayaklarının dibi bembeyaz olana dek zincirleri duvara vurmuştu. Bunu yapmadığı zamanlarda da uyuyordu. Aramalar da olmasa bütün gün uyuyacaktı. Ayakları prangaya vurulmuş halde, bir ölü gibi uyuyordu. Kış mevsimi bitene kadar uyudu, bahar geldiğinde hâlâ uyuyordu. Kogin, nisan ayının geldiğini söyledi. İki yıl. Aramalar dizanteri olduğu zamanlar hariç aralıksız sürmüştü. Hasta olduğunda müdür yardımcısı ona yaklaşmıyordu ama bazen Berejinski aramayı tek başına yapıyordu. Kırmızı yüzlü adam hücreye kışlık kıyafetler giyerek giriyordu. Bir keresinde tamirci hasta olduktan sonra hücre hortumla baştan aşağı yıkandı ve sobada ateş yakıldı. Kışlık kıyafetler giymiş pembe yüzlü yaşlı bir adam hücreye geldi. Siyah bir pelerin giymiş, siyah tozluklar takmıştı. Elinde de burmalı bir baston vardı. Berejinski de onun peşinden içeri girdi. Elinde de arkılığı kırılacak gibi duran ince bir sandalye taşıyordu. Yaşlı adam, tamircinin uzağına yerleştirilen bu sandalyede dimdik oturdu. Bastonu gri eldivenli ellerinde tutuyordu. Nemli gözleriyle etrafı kolaçan etti. Yakov'a çok tanınmış eski bir hukukçu olduğunu ve ona iyi haberler getirdiğini söyledi. Tamirci öyle yoğun bir heyecana kapılmıştı ki kendini hasta gibi hissetti. İyi haberlerin ne olduğunu sordu. Eski hukukcu o yılın Romanov Hanedanı'nın üç yüzüncü yıldönümü olduğunu, bunu kutlamak üzere de Çar'ın bazı suçlular için genel af ilan edeceğini

söyledi. Yakov'un adı da bu suçluların arasında yer alacaktı. Affedilip kasabasına dönecekti. Yaşlı adamın yüzü mutluluktan kızarmıştı. Duvara zincirli tutuklunun ise konuşacak hali yoktu. Gücünü toparladığı zaman, suçlu olarak mı affedileceğini, yoksa masum olduğunun mu kabul edileceğini sordu. Eski hukukçu terslendi. Hapisten çıkacak olduktan sonra bunun ne fark edeceğini sordu. Geçmişteki günahları silmek mümkün değildi, ama insancıl bir hükümdarın, Hristiyan bir beyefendinin, yapılan bir kötülüğü affetmesi imkânsız değildi. Yaşlı adam enfiye çekmeden hapşırdı ve gümüş saatine göz attı. Yakov affedilmeyi değil, adil bir duruşma istediğini söyledi. Duruşmaya çıkarmadan hapisten çıkmasını emredeceklerse onu önce vurmaları gerekecekti. Eski hukukçu ona, "Aptallık etme," dedi. "Böyle bir pisliğin içinde acı çekmeye nasıl devam edebilirsin?" Tamirci huzursuzluk içinde zincirlerini çekeledi. "Başka seçeneğim yok," dedi. "Az önce sana bir seçenek sundum. Senin söylediğin bir seçenek değil." Eski hukukçu tutukluyu ikna etmeye çalıştı ama sonra sinirlenerek pes etti. Bir köylüyü ikna etmek daha kolaydır. Ayağa kalktı, elindeki bastonu tamirciye doğru salladı. "Sen bu kadar domuz kafalıyken sana nasıl yardım edebilirim ki?" diye bağırdı.

Gözetleme deliğinden dinlemekte olan Berejinski kapıyı açtı, yaşlı adam hücreyi terk etti. Gardiyan sandalyeyi almak için hücreye girdi ama önce Yakov'u tenekeye işetti, sonra da tenekenin içindekileri tamircinin başından aşağı boca etti. O gece tamirciyi zincire vurulmuş halde bıraktılar. Yakov ne zaman en kötüsünü atlattığını düşünse her zaman daha kötüsünün başına geldiğini artık anlamıştı.

Yakov'un hapisanede geçirdiği üçüncü yaz mevsiminde bir gün, kelepçelerini ve zincirlerini çözdüler. Eliyle kalbine dokunduğunda kalbi hemen güm güm atmaya başlamıştı. Eli de sanki kalbi gibi atıyordu. Bir saat içinde hapisane müdürü geldi. Tamirci onu son gördüğünden beri adam yaşlanmıştı. Daha küçük adımlar atarak yürüyordu. Kahverengi

bir zarfın içinde öncekinin iki katı kalınlığındaki yeni iddianameyi getirdi. Tamirci kâğıtları aldı, asla sonuna varamayacağından korkarak yavaş ama yoğun bir merakla okudu. Yine de hemen, beklediği gibi, kan uğruna cinayet işlediği iddiasının vahşice alevlendirildiğini fark etti. İşte yine ciddileştiler, diye düşündü. Çocukla yaşanan cinsel deneyimlere, Yahudi hırsız ve kaçakçılar çetesiyle, Kiev sinagogunun bodrum katında yapılan çalışmalara dair tüm atıflar... Marfa Golov'un akıl almaz mektubunda geçen bütün yalanlar iddianameden çıkarılmıştı. Yakov Bok bir kez daha masum bir çocuğu, kanını Hamursuz bayramı için yapılacak yiyecekleri pişirirken kullanmak üzere öldürmekle suçlanıyordu.

Profesör Manilius Zagreb, değerli meslektaşı cerrah Dr. Sergey Bui ile Jenya'nın cesedine iki kez otopsi yaptıktan sonra bu suçlamaların doğruluğunu onaylamıştı. İki doktor da korkunç yaraların işkenceyi uzatmak ve kanamayı artırmak için nereye açılacağına önceden belirlendiğini ve her bıçak darbesinin belli zaman aralıklarıyla açıldığını ifade etmişti. Her bir yara grubundan yaklaşık birer litre kan akıtıldığı, toplamda da beş litre kanın şişelere doldurulduğu tahmin ediliyordu. Tevrat'ı dikkatle incelemiş ve Yahudiler üzerine tanınmış bir uzman olan Peder Anastasiy de aynı sonuca varmıştı. Pederin bu sonuca nasıl vardığının açıklamaları da bir tutanak halinde detaylı bir şekilde verilmiş, buna tam sekiz sayfa ayrılmıştı. Sorgu Yargıcı Yefim Balık de aynı sonuca varmıştı. Bütün delilleri dikkatle incelemiş, bu delillerin gösterdiği "yön ve bulguları" onaylamıştı.

Bu iddianamede, kana susamış cinayetin nasıl işlendiği; Grubeşov'un iki yıldan fazla bir süre önce mağarada anlattığı şekilde tarif edilmişti: "Ustabaşı Proško'nun tuğla fabrikasında görmüş olduğu fanatik Hasid Tzadik'in çocuğun hâlâ canlı olan vücudundan kanın akıtılmasına, ayrıca cesedin iki çocuğun dehşet içinde onu buldukları mağaraya taşınmasına yardım ettiğine şüphe yoktur." Önceki iddianamede yer almayan ilgili deliller bu iddianameye eklenmişti. Yakov

Bok'un odasında yarım çuval matzo ununun saklanmış halde bulunduğu belirtiliyordu. Çuvala birlikte, pişirilmiş matzo parçaları da bulunmuştu. Her iki Yahudi'nin çocuğun kanıyla pişirdikleri bu matzolardan yediklerine "kesin gözüyle" bakılıyordu. "Sanığın kendi gömleğinden yırtılmış" olduğunu itiraf ettiği kanlı bez de aynı odada bulunmuştu. Vasya Şiskovski'nin verdiği ifadeye göre, hem Jenya hem de Şiskovski, Bok'un odasında parlak kırmızı kan dolu bir şişe görmüştü. Fakat polis aramaları sırasında bu şişe ortadan kaybolmuştu. Üzerinde kan lekeleri bulunan biz ve bıçakların içinde olduğu alet çantası ise, "ahırını yakmak suretiyle Yahudi suç ortaklarının bu ve diğer delilleri ortadan kaldırma planlarına ve en sonunda bu planı gerçekleştirmelerine rağmen", tamircinin tutuklanmasından sonra aynı odada bulunmuştu.

Bu bıkıtıcı ve dehşete düşüren belgenin sonlarına doğru yeni bir konudan söz ediliyordu: "Yakov Bok'un dinsiz olduğunu iddia etmesi." Sanığın yetkililer tarafından ilk sorguya çekildiğinde "doğuştan ve milliyet olarak" Yahudi olduğunu itiraf etmesine rağmen, sonraları "ateist" olduğunu belirterek, dindar bir Yahudi değil özgür düşünceli biri olduğunu ifade etmiş olduğu belirtiliyordu. Durumu kısa bir an bile düşünecek herkes, kendisini neden böyle "nefret uyandırıcı" bir şekilde tanımladığını anlayabilirdi. Bu tanım, "kafa karıştırıcı detaylarla hafifletici nedenler oluşturmak" ve böylece "işlediği cinayetin gerçek sebeplerini saklayarak adli soruşturmayı amacından saptırmak" amacını taşıyordu. Ne var ki, ateistlik iddiası savunulamazdı çünkü her ne kadar "dinsiz olduğu iddiasında ısrar etse de" duruşmaya çıkmayı beklerken hapiste kaldığı sürece Yakov Bok'un "hücresinde her gün dindar Yahudilerin yaptığı gibi dua şalına sarınarak ve siyah muskaları başına ve sol koluna asarak gizlice dua ettiği" hapis-hane gardiyanları ve yetkililer de dahil olmak üzere güvenilir şahitler tarafından gözlenmişti. Ayrıca Eski Ahit okurken de görülmüştü. Bu kitap, "evvelce belirtilen diğer dini gereçler

gibi, sinagogda birlikte çalıştığı yandaş Yahudiler tarafından hücreye gizlice sokulmuştu.” Onu gören herkes dini bir ayin yapmakta olduğunu kolayca anlayabilirdi. Dua şalını iyice eskiyene dek kullanmıştı. Hatta sonradan “bu kutsal eşyasının bir parçasını da paltosunun cebinde taşımaya devam etmişti.”

Soruşturmayı yürütenlere ve diğer yetkilere göre, bu “ateizm” iddiası Yakov Bok’un kendi uydurmasıydı. Bunu yapmaktaki amacı da, “Hasid yandaşlarına Hamursuz matzolarını ve diğer mayasız yiyeceklerini pişirmek için gereken kirlenmemiş insan kanını sağlamak adına bir çocuğu öldürerek, dini amaçlarla, aşağılık bir cinayet işlediğini yetkililerden saklamaktı.”

Tamirci iddianameyi okumayı bitirdikten sonra bezginlik içinde artık kandan kurtulmanın bir yolu kalmadığını düşündü. İddianamenin her bir kelimesi kan lekeleriyle bezeliydi ve temizlenmesi mümkün değildi. Beni duruşmaya çıkardıklarında tek amaçları beni çarmıha germek olacak, diye düşündü. Endişesi giderek artıyordu. Bu iddianameyi ona verdikten sonra yine geri alıp başka bir tane daha hazırlayacaklar mıydı acaba? Yeni işkence yöntemleri bu muydu? Ona yirmi yıl boyunca yeni iddianameler verip verip geri mi alacaklardı? Tamirci de hayal kırıklığından ölene ya da beyni patlayana kadar her birini okuyacak mıydı? Yoksa bu iddianamenin ardından üçüncüsünü, yedincisini ya da on üçüncüsünü verdikten sonra *en sonunda* onu duruşmaya çıkaracaklar mıydı? Onu suçlamaya yetecek kadar güçlü bir iddianame hazırlayabilecekler miydi? Yakov hazırlayabilmelerini umuyordu. Hazırlayamazlarsa onu sonsuza dek zincire vurulmuş halde mi tutacaklardı? Yoksa daha kötü bir son mu planlıyorlardı? Bir gün gazete parçalarıyla kendini temizlemek üzereyken gazete kâğıdında “YAHUDİ’NİN İŞİ BİTTİ” yazdığını okudu. Yakov neden böyle yazdığını anlamaya çalışarak çılgın gibi okumaya devam etti ama gazetenin o bölümü yırtılmıştı.

Ona bir avukatın hapishaneye gelmek üzere yola çıktığını söylemişlerdi ama sıcak bir temmuz gecesi hücrenin kapısı açıldığında içeriye avukat değil üzerinde bir frakla Grubeşov girdi. Kogin elinde damlayan bir mumla prangalarını çözerken tamirci uyandı.

Gardiyân, “Uyan,” diyerek onu sarstı. “Sayın savcı burada.” Yakov derin ve kirli bir suyun dibinden çıkarcasına uyandı. Grubeşov’un terli ve etli yüzüne baktı. Adamın favorileri karışmış, kıpkırmızı gözleri huzursuzlukla parıltıyordu. Göğsü kalkıp iniyordu. Yalpalayarak hücrede gezinmeye başladı. Sonra tabureye oturdu. Bir elini masaya dayadı. Arkasındaki duvara devasa bir gölge yansıyor. Kısa bir an lambaya baktı, gözlerini kırptı, sonra da Yakov’a baktı. Konuştuğu zaman yediklerinin ve alkolün pis kokusu tamircinin yüzüne vurarak midesini bulandırdı.

“Çar onuruna verilen bir davetten eve dönüyordum.” Grubeşov’un nefes alıp verışı hırıltılıydı. “Yolum buradan geçmişken şoförüne hapishaneye çekmesini söyledim. Seninle konuşayım dedim. İnatçı adamsın Bok, ama belki de henüz aklını kaybetmemişsindir. Seninle son bir kez daha konuşmak istedim. Lütfen ben konuşurken ayağa kalk.”

Tahta yatağının üzerinde oturmakta olan Yakov, kemikli çıplak ayakları üzerinde yavaşça ayağa kalktı. Grubeşov onun yüzüne bakarak ürperdi. Tamirci de ona karşı yoğun bir nefret duydu.

Grubeşov büyük nemli bir mendille ensesini kurularak konuşmaya başladı: “Öncelikle beklentilerini fazla yüksek tutma Yakov Bok. Yoksa hayal kırıklığına uğrarsın. Bir iddianame hazırlanmış olması sıkıntılarının sona ereceği anlamına gelmiyor. Tam tersine, en kötü günlerin şimdi başlıyor. Seni uyarıyorum, masken halkın önünde düşürülecek ve kim olduğun ortaya çıkacaktır.”

“Benden ne istiyorsunuz Bay Grubeşov? Gecenin geç bir saati. Sabah zincire vurulmadan önce biraz dinlenmem gerek.”

“Zincirler senin yüzünden vuruluyor Yakov, emirlere uymayı öğrenmelisin. Bu benim işim değil, ben başka konuda konuşmaya geldim. Kurbanın annesi Marfa Golov bugün beni büromda ziyaret etti. Gözlerinden kutsal yaşlar akarak önümde diz çöktü ve Jenya’nın seninle yaşadığı, sonradan öldürülmesine kadar giden olaylar hakkında tamamen doğruyu söylediğine dair yemin etti. Son derece samimi bir kadın, ben söylediklerinden çok etkilendim. Artık jürinin o ne derse inanacağından iyice emin oldum. Bu da senin için çok daha kötü olacak. İfadesi ve samimi görüntüsü, senin tüm planlarını bozacaktır.”

“O halde bırakın mahkemede şahitliğini yapsın,” dedi Yakov. “Neden duruşmayı başlatmıyorsunuz?”

Taburenin üzerinde, sanki oturduğu yer sıcak bir sobanın üstüymüş gibi kıpırdanan Grubeşov cevap verdi: “Bir katille tartışmaya girmeye hiç niyetim yok. Sen ve yandaşın Yahudiler, ben bütün delilleri toplamadan, olayın bütün sebeplerini araştırmadan duruşmayı başlatmam için beni zorlamaya devam ederseniz kendinizi nasıl bir tehlikeye attığınızı bilmeniz gerektiğini söylemeye geldim. Neyi kast ettiğimi anladıysan bundan iyi bir sonuç çıkarabilirsin Bok. Çaydanlık kaynıyor olabilir ama içinde su kalmadıysa hiç şaşırma.”

Yakov, “Bay Grubeşov,” dedi. “Daha faza ayakta duramayacağım. Yorgunum, oturmalıyım. Beni vurmak isterseniz gardiyanı çağırın. Onda silah var.” Yakov tahta yatağın üzerine oturdu.

Grubeşov içerlemiş bir sesle, “Küstah birisin,” dedi. “Rus halkı senin o Yahudi hile ve tuzaklarından bıktı artık. Olup bitenler Yahudilerin gizlice Rusların işine burunlarını sokup komplolar hazırladığını açıkça ortaya koyuyor Bok. Devlet düşmanlarına karşı korkunç bir misilleme yapılacaktır, seni bu konuda uyarıyorum. Bir takım hilelere başvurup jürinin

gerçek delillerin gösterdiğinden farklı yönde bir karar almasını sağlasan bile Rus halkının zavallı Jenya'ya çektiirdiğın acıların ve yaptığın işkencenin intikamını alacağından emin olabilirsin. Şimdi duruşmaya çıkmak istiyor olabilirsin ama şunu unutma ki suçlu bulunman bile, bu şehirde Kişinev Katliamı'nı bile gölgede bırakacak kadar çok kan dökülmesine neden olacaktır. Yargılanmak ne seni ne de Yahudi yandaşlarını kurtaracak. İtiraf etsen iyi edersin, bir süre sonra halk da sakinleşir, senin hapishanede öldüğünü açıklarız ya da ona benzer bir şey uydururuz ve seni Rusya'dan çıkarırız. Mahkemeye çıkmakta ısrar ediyorsan o zaman sokaklarda uçurulmuş sakallı kelleler görmeye de hazır olmalısın. Büyük olaylar çıkacak, Kazaklar genç Yahudi kızların tadına bakacak.”

Grubeşov iliştığı tabureden kalkmış, yeniden dolanmaya başlamıştı. Gölgesi o hareket ettikçe bir duvardan ötekine geçiyordu. “Bir hükümet kendini korumak zorundadır, ikna yoluyla olmazsa güç kullanarak.”

Yakov bembeyaz kesilmiş çarpık ayaklarına baktı.

Savcı heyecana kapılmıştı, devam etti: “Babam bir kere-sinde bana Yahudilerle dolu bir sinagog bodrumunda yaşanan bir olayı anlatmıştı. Köylerini istila eden Kazaklardan saklanmaya çalışan kadınlı erkekli bir grup Yahudi sinagoga dolmuş. Çavuş teker teker çıkmalarını emretmiş. İlk başta hiçbiri kıpırdamamış ama sonra birkaçı ellerini kaldırarak yukarı çıkmış. Bunun hiçbir yararı olmamış çünkü kafalarına tüfek kabzalarıyla vurula vurula öldürölmüşler. Geriye kalanlar ise, korkunç tehditler savrulmasına rağmen, balık istifi gibi sıkışıp kaldıkları sinagog bodrumundan kımıldamamışlar. Ve tehditler gerçek olmuş. Kazaklar bodruma dalmış, bütün Yahudileri süngüyle ya da tüfekle vurarak öldürmüşler. Ölmeden dışarı çıkarılanlar da trenlerden atılmış. Birkaç tanesi sakallarına benzin dökölerek diri diri yakılmış. Kadınlardan bazıları boğulsunlar diye iç çamaşırlarıyla kuyulara atılmış. Duruşmandan en fazla bir hafta sonra Pale bölge-

sinde yaşayan Yahudilerin sayısında iki yüz elli bin kişilik bir azalma olacağına seni temin ederim.”

Grubeşov kısa bir an soluklandı, sonra kalın sesiyle devam etti: “Böyle bir katliam başlatmaya çalıştığını bilmiyoruz sanma. Devrim yapmak için üzerinize böyle sert bir tepki çekmeye çalıştığınızı Gizli Polis raporlarından biliyoruz. Sosyalist devrimcileri bu yolla harekete geçirmeye çalıştığınızı öğrendik. Çar’ın da bu konuda bilgilendirildiğinden emin olabilirsin. Çar’ın otoritesini sarsmaya çalışmakta ısrar edersen sana anlattığım türden bir karşılık görmeye de hazır olmalısın. Ural Kazakları’nın şimdiden Kiev’de bir karargâh kurduğunu da söylemiş olayım.”

Yakov yere tükürdü.

Grubeşov bunu ya görmedi ya da görmezden geldi. Sanki öfkesi durulmuşçasına artık sakın bir sesle konuşmaya başlamıştı. “Bunları senin iyiliğin için anlatmak üzere buradayım Yakov Bok, hem senin hem de Yahudi yandaşlarının iyiliği için. Şimdilik söyleyeceklerim bu kadar. Gerisini senin düşünüp değerlendirmene bırakıyorum. Böylesi korkunç, feci ve –dürüst olmam gerekirse– kimseye faydası olmayacak bir trajediyi önlemek için senin başka bir önerin var mı? Seni insancıl düşüncelerine kulak vermeye davet ediyorum. Senin durumundaki birinin felakete karşı dengeleri bulmak amacıyla her türlü uzlaşma yolunu arayacağı düşünülebilir. Çok ciddiylim. Söyleyeceğin bir şey var mı? Varsa, konuş.”

“Bay Grubeşov, beni duruşmaya çıkarın. Ölümüme kadar sürse de mahkemeyi bekleyeceğim.”

“Elde edeceğin şey de ölümün olacak. Sorumluluk sana ait Bok.”

Yakov, “Asıl size ait,” diye cevap verdi. “Bibikov’a yaptıklarınız için de öyle.”

Grubeşov bembeyaz gözlerle tamirciye baktı. Kocaman bir kuşun gövdesi duvardan uçup gitmişti adeta. Lambalar söndü, hücrenin kapısı kilitlendi.

Kötü bir ruh hali içinde olan Kogin, tamircinin ayaklarını prangaya vurdu.

Avukat gelmiş ve gitmişti. Adı Julius Ostrovski idi.

Savcının ziyaretinden birkaç hafta sonra ortaya çıkmış, tutukluyla bir saat kadar fısıldaşmış, neler olup bittiğini tamirciye anlatmıştı. Tamirci bunlardan bazılarını zaten tahmin ediyordu, ama birçoğu onun açısından şaşırtıcı olmuştu. Hiç tanımadığı insanların, onun çektiği acıların nedenine dair kendisinden çok daha fazla şey bilmesine ve yaşanan karışıklıkların bu denli akıl almaz ve sonu gelmez olmasına şaşırmıştı.

Avukata, “Bana en kötüsünü söyle,” diye yalvarmıştı. “Sence bir gün buradan çıkabilecek miyim?”

“En kötüsü, en kötüsünün ne olduğunu bilmiyor olmamız,” diye cevap vermişti Ostrovski. “Bu suçu işlemediğini biliyoruz. Kötü olan, bunu onların da biliyor ama senin yaptığını söylüyor olmaları. En kötüsü bu.”

“Duruşmanın ne zaman yapılacağını biliyor musun? Tabii yapılacaksa...”

“Sana ne cevap verebilirim ki? Bugün neler olduğunu bile bize söylemiyorlar, hal böyleyken yarın neler olacağını nasıl bilelim? Yarın olacakları söylemedikleri gibi saklıyorlar da. En basit gerçekleri bile saklıyorlar. Öğreneceğimiz herhangi bir şeyin Yahudi hilesi olmasından korkuyorlar. Zaten başka nasıl olmasını bekleyebilirsin ki? Ölümcül bir savaşa girmişsin ve herkes, ‘Savaş mı? Kim savaşıyor? Barış var’ numarası yapıyor. Ama inan bana bu bir savaş.”

Yakov odaya topallayarak girdiğinde avukat ayağa kalkmıştı. Bu kez tutukluyla ziyaretçinin arasında onları birbirinden ayıran bir engel yoktu. Ostrovski onu hemen bir el hareketiyle uyarmış, sonra kulağına fısıldamıştı: “Sessiz konuş... Yere doğru. Dışarıda gardiyan yok diyorlar ama sanki şeytan değilse bile, Grubeşov buradaymış gibi konuş.”

Altmış yaşını geçmiş, tıknaz, kırıışık yüzlü bir adamdı.

Kelleşmiş başından kirli sakal gibi birkaç beyaz saç teli çıkmıştı. Bacakları eğriydi; iki renkli, düğmeli ayakkabılar giymiş, siyah bir boyun bağı takmıştı. Kısa bir sakalı vardı. Yakov'u gördüğünde tutuklunun o olduğuna inanamazmış gibi bir ifadeyle bakmıştı. En sonunda inanmış, bakışlarındaki ifade şaşkınlıktan endişeye dönüşmüştü. Güçlü bir fısıltıyla Yıdce konuşurken birden fazla duygu yaşıyordu. "Kendimi tanıtayım Bay Bok, Kiev barosundan Julius Ostrovski. En sonunda buraya gelebildiğim için mutluyum ama henüz sevinmeyiniz, gidecek çok yolumuz var. Her neyse, beni bazı dostlar gönderdi."

"Minnettarım."

"Dostlarınız var, ama üzülerek söyleyeyim ki bütün Yahudiler arkadaşınız değil. Demek istediğim, insan başını kuma gömerse kimin arkadaşı olabilir ki? Maalesef insanlarımızdan bazıları hava nasıl olursa olsun ürperiyorlar. Size yardım etmek için bir komite kurduk ama aşırı derecede temkinliler. Daha büyük bir felaket olmasın diye fazla 'müdahil' olmaktan çekiniyorlar. Aslında böyle davranmaları felaketin ta kendisi. Oyuncak tabancayla ateş edip gürültüsünden korkuyorlar. Yine de, kimin sadece dostu vardır ki?"

"O halde benim dostlarım kimler?"

"Ben onlardan biriyim, başkaları da var. İnanın bana, yalnız değilsiniz?"

"Benim için bir şey yapabilir misiniz? Hapishaneden baktım artık."

"Yapabileceğimiz ne varsa yapacağız. Uzun bir mücadele olacak, bunu size söylememe bile gerek yok, üstelik koşullar aleyhimize. Yine de ne olursa olsun, sakın olun, sakın, sakın ve yine sakın. Bilgelerin dediği gibi, her zaman iki olasılık vardır. Birini fazlasıyla uzun bir zamandır deneyimlediğimizden biliyoruz, diğeri ise... Mucize. Bunu umut edeceğiz. Umut etmek kolay, umudu bozan ise beklemek. Ama iki olasılık olması şartları eşitliyor. Bu kadar felsefe yeter. Şu an itibarıyla pek iyi bir haber yok, en sonunda bir iddianame

çıkartabildik. Bu da artık duruşma için bir dava tarihi belirlemeleri gerektiği anlamına geliyor. Ama izin verirseniz size önce kötü haberi vereceğim.” Ostrovski içini çekti. “Kayınpederiniz Şmuel Rabinoviç’in şeker hastalığından vefat ettiğini üzümlere bildirmek zorundayım. Eşiniz bana bir mektup yazdı. Kayınpederinizle geçen yaz konuşma şerefine erişmiştim. Değerli bir insandı.”

Yakov, “Ah,” diyebilirdi.

Demek ölüm hızlı davranmıştı. Zavallı Şmuel, diye düşündü, bir daha seni göremeyeceğim. Demek bir dostuna hoşça kal deyip dünyayı keşfetmeye çıkarsan başına gelecek buydu.

Eliyle yüzünü kapatarak ağladı.

“O iyi bir adamdı, beni eğitmeye çalıştı.”

Ostrovski, “Hayat çok hızlı geçiyor,” dedi.

“Söylediğinizden de hızlı.”

Avukat boğuk bir sesle, “Siz hepimiz adına acı çekiyorsunuz,” dedi. “Sizin yerinizde olmaktan onur duyardım.”

Yakov parmaklarıyla gözlerini silerken, “Bunun onuru yok,” dedi. Sonra ellerini birbirine sürttü. “Bu kirli bir acı.”

“Size saygı duyuyorum.”

“Sizce bir sakıncası yoksa davamın ne durumda olduğunu söyleyebilir misiniz? Bana gerçeği anlatın.”

“Gerçek şu ki işler kötü, ne kadar kötü olduğunu ben de bilmiyorum. Dava olabildiğince açık. Baştan aşağı kötü bir şaka gibi. Ama siyasetle olabilecek en kötü şekilde iç içe geçmiş vaziyette. Kiev, sizin de bildiğiniz gibi vahşi hurafeler ve gizemci görüşlerle dolu bir Ortaçağ şehri. Her daim Rus gericiliğinin kalbi olmuştur. Yerin dibine batasica Kara Yüzler, en cahil ve en gaddar kitleleri size karşı harekete geçirdiler. Yahudilerden ölümüne korkuyorlar ve aynı zamanda da onları ölümüne korkutuyorlar. Bu size insanların ne durumda olduğunu açıklıyor sanırım. Zengin olsun, fakir olsun, buradan kaçabilen kardeşlerimiz kaçıyor. Kaçamayanlar

da çoktan yas tutmaya başladı bile. Havayı kokladıklarında katliam kokusu alıyorlar. Dediğim gibi, neler olup bittiğini kimse tam olarak çözemiyor. Bir yandan, sizin iddianame-niz de dahil her şeyin bir geciktirmeden ibaret olduğuna dair dedikodular var, bana kızmazsanız, duruşmanızın asla yapılmayacağı söyleniyor. Öte yandan, davanın eylül ayındaki Duma seçimlerinin hemen ertesinde başlayacağına dair söylentiler de duyuyoruz. Öyle veya böyle, size karşı sağlam bir davaları yok. Papa ve kardinalleri de dahil, bütün medeni dünya bunu biliyor. Grubeşov'un 'ispatlayabileceği' tek şey 'uzmanlar'dan çıkma yalanlardan ibaret olacak. Ama bizim de onlara karşı uzmanlarımız var. Örneğin Rus bir ilahiyat profesörü var, ayrıca Çar'ın cerrahı Pavlov'a yazarak çocuğun otopsisini hakkında yazılan tıbbi rapor konusunda tanıklık etmesini istedim. Henüz bana hayır demedi. Grubeşov gerçek katillerin kim olduğunu biliyor ama gözlerini kapıyor ve sadece size bakıyor. Benim en büyük oğlumla aynı hukuk okulunda okumuş. Çorapları ve yelekleriyle ünlüymüş. Şimdi ise Yahudi karşıtlığı ile ünlü. Marfa Golov denen süprüntüden yeni bir azize yaratamasa da zulüm görmüş bir kahraman yaratmaya çalışıyor. Kadının kör âşığı geçen hafta canına kıymaya kalkıştı ama Tanrı'ya şükür ki hâlâ yaşıyor. Bir de akıllı bir gazeteci var. Tanrı onlardan daha çok göndermeli! Adı Pitirim Mirski, yakın zamanda Jenya'nın babasının çocuğa beş yüz rublelik bir hayat sigortası miras bıraktığını, bu iki katilin de bu paraya göz koyup elde ettikten sonra bir çırpıda harcadıklarını ortaya çıkardı. Dedikleri gibi, iki domuz, bir domuzdan daha kötüdür. Mirski bu bilgiyi geçen hafta *Poslednie Novosti*'de yayınladı. Yayıncı bu yüzden ceza aldı ve polis üç ay matbaayı kapattı. Artık Golov'la ilgili haberleri vermekten men edildiler. Bu tam bir kara irtica örneği, ama buraya sizi korkutmaya gelmedim. Sizin yeterince derdiniz var zaten."

"Beni başka ne korkutabilir?"

“Kötü hissettiğiniz anlarda Dreyfus’u* düşünün. Onun senaryosu da Fransızca yazılmıştı. Dünyanın en uygar dillerinde zulüm görüyoruz.”

“Onun hakkında düşündüm. Faydası olmuyor.”

“Kendisi uzun yıllar hapisanede kaldı, sizden çok daha uzun yıllar.”

“Şimdilik öyle.”

Ostrovski dalgın dalgın kapıya bakarak başını salladıktan sonra fısıltısını iyice yumuşattı: “Elimizde ayrıca Sofya Şiskovski’den yeminli bir yazılı ifade de var. Bir gece Marfa’nın evinde ihtiyacını görmek için tuvalete gitmiş, orada banyo küvetinde her yeri yara bere içinde olan çıplak bir ceset görmüş. Çılgık atarak evden kaçmış. Bir yalanı ispat etmek üzere bir mektup almak için bir dakikalığına yukarı çıkmış olan Marfa, onun peşinden koşmuş ve sokakta kadını yakalamış. Marfa denen o manyak kadın, bu konuda tek bir kelime ederlerse bütün Şiskovski ailesini öldürmekle tehdit etmiş. Şişkovskiler de Vasya adına korktukları için eşyalarını toplayıp taşınmışlar. En sonunda onları Moskova’nın arka sokaklarından birinde ahşap bir kulübede bulduk. Sofya Şişkovski onu bu işe bulaştırırsak intihar edeceğini söyledi ama şansımız yaver gitti de en azından kısa bir yazılı ifade alabildik. Vasya’yı sorguya çekmemize izin vermedi ama duruşma başladığında ikisini de mahkemeye getirmeye çalışacağız. Tabii o zamana kadar Asya’ya kaçmazlarsa. İşte savcılığın ayağını sürümesinin nedenlerinden biri de bu: Dini bir cinayet olduğunu ispat edemiyorlar ama denemekten asla vazgeçmek istemiyorlar, ne kadar oyalanırlarsa durum o kadar tehlikeli hale geliyor. Tehlikeli çünkü mantıksız, karmaşık ve gizli. Üstelik onlar çaresiz hale geldikçe tehlike giderek artıyor.”

“O halde ben ne yapacağım?” Yakov çaresizlik içindeydi.

* 1894 yılında Fransa’da haksız yere casuslukla suçlanarak yargılanan, Yahudi asıllı Yüzbaşı Alfred Dreyfus. Emile Zola konuyla ilgili olarak “*Suçluyorum*” başlığıyla yayımlanan tarihi bir mektup yazmıştır. Dreyfus 1906 yılında beraat etmiştir –ed.n.

“Zaten yarı ölü haldeysem daha fazla ne kadar dayanabilirim?”

Otrovski onun ellerini tutup sıkarak öğüt verdi: “Sabır, sükûnet, sükûnet, sükûnet.” Sonra tamirciye sanki aklına yeni bir şey gelmiş gibi baktı ve avucuyla kendi alnına vurdu.

“Tanrı aşkına, neden hâlâ ayaktayız? Gel, otur buraya. Af-fet beni, iki gözüm de kör benim.”

Odanın kapısından uzakta, köşedeki dar bir sıraya oturdular. Avukat hâlâ fısıltıyla konuşuyordu. “Senin davan, Rusya’nın yakın tarihte yaşadığı bozgunlarla yakından alakalı. Söylememe gerek yok, Rus-Japon savaşı korkunç bir felaketti ama 1905 Devrimi’ni getirdi. Aslında devrim zaten geliyordu. Marx’ın dediği gibi; ‘Savaş tarihin lokomotifidir.’ Bu, Rusya için iyi ama Yahudiler için kötü oldu. Hükümet her zamanki gibi kendi sorunları konusunda bizi suçladı. Çar’ın verdiği ödünlerden hemen bir gün sonra, aynı anda üç yüz kasabada Yahudi katliamları başladı. Sen zaten bunu biliyordur, hangi Yahudi bilmez ki?”

“Yine de anlatın, ne zararı olur ki?”

“Çar giderek artan huzursuzluktan, grevlerden, protestolardan ve suikastlardan korkmuştu. Ülke felç olmuş gibiydi. Kış Sarayı katliamından sonra istemeye istemeye, temel özgürlükleri tanıyacağına dair bir bildiri yayınladı. Bir anayasa hazırlattı, böylece Duma kuruldu ve anlayacağın üzere bu durum Rusya açısından, kısa bir süreliğine liberal bir dönemin başlangıcı gibi göründü. Yahudiler Çar’ı desteklediler ve ona şans dilediler. Düşünsene ilk Duma meclisinde on iki vekilimiz vardı! Hemen arkasından herkes için eşit şartlar konusunu ve Pale Yerleşkesi’nin iptalini gündeme getirdiler. Yeni bir dünya gibi, öyle değil mi?”

“Evet, ama devam edin.”

“Devam edeyim ama ne söyleyebilirim ki? Hasta bir ülkede sağlığa doğru atılan her adım hastalıktan beslenenler için bir hakaret gibidir. Emperyal mutlakiyetçiler, sağcı unsurlar Çar’ı tahtın elden gidiyor diyerek uyardılar. Çar zaten

verdiği ödünlerden ötürü pişmandı ve bunları iptal etmeye başladı. Başka bir deyişle, on dakikalığına ışıkları yaktı ve gördükleri onu o kadar çok korkuttu ki o günden beri ışıkları kimse fark etmesin diye teker teker söndürüyor. Elinden geldiğince tekrar otokrat bir rejime döndü. Rus Halk Birliği, Çift Başlı Kartal Derneği, Başmelek Mikail Birliği gibi gerici gruplar, aynı zamanda ortak düşman Yahudileri işaret eden tüm işçi ve çiftçi hareketlerine, liberalizme, sosyalizme ve her türlü reforma karşıydı. Anayasal bir monarşi düşüncesi bile iliklerine kadar ürpermelerine neden oluyordu. Birlikte örgütlenerek Kara Yüzleri oluşturdular, yani anlatmama bile gerek olmayan iğrençlikler amacıyla bir araya gelen yüz kişilik çeteler meydana getirdiler. Mahkemelerin bağımsızlığını, basın özgürlüğünü, Duma'nın prestijini yok etmek için fareler gibi kemiriyorlar. Rus Anayasası'nın ihlallerinden halkın dikkatini uzaklaştırmak için gelenekselci olmayan Ruslara karşı milliyetçiliği kışkırtıyorlar. Tüm azınlıklara eziyet çektiriyorlar; Polonyalılara, Finlilere, Almanlara, bizlere... Ama özellikle de bizlere. Halkın hoşnutsuzluğunu Yahudi karşıtı taşkınlıklara yöneltiyorlar. Bu onların sorunları için basit bir çözüm. Bir de yaptıklarından keyif alıyorlar çünkü hükümetin yardımıyla Yahudileri öldürüyorlar ve bu da kendi işleri açısından oldukça faydalı.”

“Ben tek bir kişiyim, benden ne istiyorlar?”

“Yahudilerin kana susamışlığına ve suçluluğuna örnek gösterebildikleri sürece, tek bir adam onlar için gayet yeterli. Bir savı ispat edebilmek için en iyi yol bir kurban bulmaktır. 1905 ve 1906'da binlerce masum insan katledildi, milyonlarca ruble değerinde maddi hasar verildi. Bu Yahudi katliamları İçişleri Bakanlığı'nda planlamıştı. Yahudi karşıtı bildirilerin Polis Teşkilatı'nın matbaasında basıldığını biliyoruz. Ayrıca Çar'ın Yahudi karşıtı kitap ve broşürlerin basımına hazine-den bizzat yardım aktardığını biliyoruz. Bizi korkutacak her şey mevcut ama ayrıca dedikodularla da korkutuluyoruz.”

“Rüzgârdan korkuyoruz,” dedi Yakov.

Ostrovski, “Eğer korkmuşsan seni her şey korkutur,” dedi. “Her neyse, bu uzun bir hikâye ama ben kısa kesiyorum. Şimdi doğrudan senin kapına geliyorum. Bizim dostumuz olmayan Başbakan Stolipin ikinci Duma seçiminden önce Yahudilere birkaç kemik atmak, onların büyük şikâyetlerini durdurmak için birkaç küçük hak tanımak isteyince gericiler Çar’a koştular. Çar da hemen Seçim Kanunu’nu değiştirdi ve nüfusun büyük bir bölümünün seçme hakkını elinden aldı. Böylece Yahudilerin ve liberallerin Duma’daki temsiliyetini azalttı ve hükümete karşı muhalefeti sınırlandırmış oldu. Şimdi üç buçuk milyon Yahudi’yi temsilen galiba üç vekilimiz var ve onlardan da kurtulmak istiyorlar. Bir yıl önce bir tanesini sokakta öldürdüler. Ama şimdi konu sana geliyor. Ülkenin her yerinde bir histeri havası oluştu. Nasıl oldu bilmiyorum ama hâlâ biraz gelişme vardı. Duma bir kez daha Pale Yahudi Yerleşkesi’ni ortadan kaldırıp kaldırmamayı tartışıyordu ve tam o sırada Kara Yüzler çılgına dönmüşken, bir gün Hristiyan bir çocuk bir mağarada ölü bulundu ve sahnede Yakov Bok belirdi.”

Tamirci aptallaşmış gibi oturuyordu. Ostrovski’nin tükürmesini bekledi ama avukat derin derin içini çekerek konuşmaya devam etti. “Senin nereden geldiğini kimse bilmiyordu, kim olduğunu da. Ama tam zamanında geldin. Bir at üzerinde geldiğini sanıyorum. Seni gördüklerinde hemen üzerine atladılar, işte bu yüzden bugün burada oturuyoruz. Ama kendini kötü hissetme, sen olmasaydın senin yerinde başka biri olacaktı.”

“Evet,” dedi Yakov. “Benim gibi biri. Bunu çok düşündüm.”

Ostrovski, “İşte sana tarihin bir özeti,” dedi.

“O halde beni duruşmaya çıkarsalar da çıkarmasalar da ne fark edecek ki?”

Ostrovski ayağa kalktı, parmaklarının ucunda kapıya gitti ve aniden kapıyı açtı. Sonra geri dönerek tekrar sıraya oturdu. “Kimse yoktu ama böylece onlara karşı tetikte olduğumuzu

anlayacaklar. Sana en kötüsünü anlattım, şimdi de en iyisini anlatacağım: Bir şansın var. Nasıl bir şans bu? Bir şans. Şans şanstır, hiçbir şansın olmamasından iyidir. Her neyse, beni dinle ki ben de konuşmamı bitireyim. Öncelikle bütün Ruslar senin düşmanın değil. Tanrı esirgesin. Aydınlar bu durumdan rahatsız oluyor. Edebiyatçılar, bilim insanları ve pek çok meslekten aydın insanlar bu kan ayını iftirasına karşı çıktı. Kısa bir süre önce Harkov Tıp Derneği senin tutuklu oluşunu protesto eden bir bildiri yayınladı. Hemen arkasından da dernek devlet yetkilileri tarafından feshedildi. *Poslednie Novosti*'nin başına gelenleri zaten anlatmıştım. Bu işi kınanayan yazılar ve makaleler yayınlayan diğer gazeteler de ceza aldı. Açıkça bu cinayeti Marfa Golov ve sevgilisinin işlediğini söyleyen baro üyeleri tanıyorum. Bazıları Kara Yüzler'e bu cinayetten Yahudileri sorumlu tutan ilk mektubu kadının yazdığını söylüyor. Benim teorim ise, Kara Yüzler'in ona gelerek böyle bir mektup yazmasını istemiş oldukları yönünde. Her neyse, bir muhalefet var, bu hem iyi, hem de kötü. Gericiliğe karşı muhalefetin olduğu yerde, baskı da vardır. Yine de kamu yaptırımıyla adaletsizlik olmasındansa baskı olması daha iyidir. Yani bir şansın var."

"Daha fazlası yok mu?"

"Fazlası. Özgürlük devletin çatlaklarında varlığını sürdürür. Rusya'da bile azıcık bir adalet bulunabilir. Burası garip bir dünya. Bir yandan en sıkı otokrasiye sahip olmak, diğer yandan anarşiye yaklaşmak; arada da mahkemeler var ve adalet mümkün. Kanun insanların kafasında yaşar. Bir yargıç dürüstse kanun korunur. Durum böyleyse sen de korunursun. Bir de jüri var elbet, insanlardan oluşan bir jüri. Seni beş dakikada serbest bırakabilirler."

Tamirci, "Bunu ümit etmeli miyim?" diye sordu.

"Eğer canını acıtmıyorsa ümit et. Yine de sana gerçekleri anlattığıma göre hepsini söylemeliyim. Bir kez duruşmaya çıktık mı bazı şahitler korktukları için, bazıları da yalancı oldukları için yalan söyleyecekler. Adalet bakanının, savcılığın

tercih edeceği, taraflı bir hâkim atayabileceğini de hesaba katmalısın. Mahkeme kararı ‘Suçlu’ diye çıkarsa, kariyerinde ilerleyecektir. Ayrıca entelektüellerin ve liberallerin jüri listelerinden eleneceğinden de şüpheleniyoruz. Üstelik bu konuda yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Elimizde kalanlarla yetinmek zorundayız. Yani ümit beslemek zorundaysan, besle. Grubeşov’un bu davada kendine güvenmediğinden eminim. Daha da önemlisi kendinden emin bir insan değil. Hırslı ama kapasitesi sınırlı. Eninde sonunda elindekinden daha iyi delillere ihtiyacı olacak. Senin davayı uzmanların eline bırakmakla ilgili sorun, başka uzmanların da olması. Bu yüzden yeniden jüriye dönüyorum. Her ne kadar cahil köylüler ve dükkâncılar da olsalar basit insanlardır, genellikle devlet yetkililerine karşı pek az sevgi duyarlar. İş gerçekleri ortaya çıkarmaya geldiğinde, pisliğin kokusunu alabilirler. Örneğin Yahudi horozlarının yumurtlamadığını bilirler. Grubeşov zorlarsa ciddi hatalar yapabilir. Senin avukatın da bu hatalardan nasıl yararlanacağını bilecektir. Moskova’nın önde gelenlerinden biridir. Adı Suslov Smirnov, Ukrayna doğumlu.”

“Avukatım sen değil misin?” Yakov şaşırmıştı.

“Öyleydim.” Ostrovski özür diler gibi gülümsedi. “Ama artık değilim. Artık ben bir şahidim.”

“Ne tür bir şahit?”

“Beni Marfa Golov’a senin aleyhinde ifade vermemesi için rüşvet verme girişiminde bulunmakla suçluyorlar. Elbette Marfa bu konuda yemin ediyor. Doğal olarak kadınla konuştum ama bu suçlama çok gülünç, muhtemelen seni savunmama engel olmak için düzenlenmiş. Daha önce ismimi duydunuz mu bilmiyorum Bay Bok? Muhtemelen duymamışsınızdır.” Ostrovski içini çekti. “Cinayet davalarında biraz ün sahibiyimdir. Yine de endişelenmenizi istemiyorum. Sizin yerinizde ben olsam, avukatım olarak Suslov Smirnov’u seçerdim. Savunmanızın baş yöneticisi o olacak. Gençliğinde Yahudi karşıtı biriydi ama şimdi Yahudi haklarının ateşli bir savunucusu oldu.”

Yakov inledi. “Eski bir Yahudi düşmanını kim ister ki?”

Ostrovski hızla, “Bana güvenebilirsiniz,” dedi. “Çok yetenekli bir avukattır, dönüşümü de gayet içten oldu. Bir sonraki gelişimde onu da getireceğim. İnanın bana, kendisi bu insanlarla nasıl muhatap olunacağını iyi biliyor.”

Tık tık işleyen saatine göz attıktan sonra saati yeleşinin cebine koydu, sonra da aceleyle giderek kapıyı açtı. Elinde tüfeğiyle bir gardiyan kapıda durmaktaydı. Avukat hiç şaşırmadan kapıyı kapattı ve tutuklunun yanına döndü.

Rusça konuşmaya başladı: “Size kafamdakileri anlatacağım. Bunu istemeyerek ve üzülerek söylüyorum Bay Bok. Çok çile çektiniz, üzüntülerinize yenilerini eklemek istemem ama savcılık çaresiz durumda. Bu da sizin hayatınızdan endişe duymama sebep oluyor. Ölecek olursanız, ispatlanamamış bir dava, doğal olarak, hükümetin kendi aleyhine alınmış bir karardan çok daha fazla işine gelecektir. Her ne kadar ölümünüzden sorumlu tutulup eleştirilseler de bunu pek önemsemezler. Sanırım ne demek istediğimi anlıyorsunuz. Bu nedenle dikkatli olmanızı öneririm. Tahriklere kapılmayın. Unutmayın, sabır, sükûnet. Birkaç dostunuz var.”

Yakov yaşamak istediğini söyledi.

Ostrovski de, “Lütfen,” diye cevap verdi.

4

Yakov hücreye döndüğünde zincire vurulmadı. Zincirler duvardan sökülmüş, delikler çimentoyla kapatılmıştı. Tamirci kuş gibi hafiflemişti. Tahta yatağın ucuna oturdu. Heyecandan başı dönüyor, vücudu uğulduyordu. Yarım saat boyunca çıkan şingirtiyi dinledikten sonra bunun kaynayan beyninin içindeki düşüncelerin sesi olduğunu ancak fark edebildi. Şmuel ölmüştü. Huzur içinde yatsın. Elde ettiklerinden çok daha iyisini hak eden bir adamdı o. Bir avukat,

Ostrovski onu görmeye gelmişti. Duruşmadan söz etmiş, bir şans olduğunu söylemişti. Başka bir avukat, sonradan taraf değiştiren Ukraynalı eski bir Yahudi düşmanı onu önyargılı ve cahil jürinin karşısında savunacaktı. Ama bunların hepsi ne zaman geleceği belli olmayan bir gelecekte yaşanacaktı. Artık en azından sadece savcının ve diğer mahkûmların tanıdığı, başka kimsenin bilmediği biri değildi. Bilinmeyen biri değildi artık. Bir yerlerden bir kamuoyu görüşü çıkıvermişti. Bütün Ruslar onun suçlu olduğuna inanmıyordu. Sis perdesi biraz olsun aralanmıştı. Gazeteler suçlamalara şüpheyle yaklaşan yazılar yazıyordu. Bazı avukatlar açıkça Marfa Golov'u suçluyordu. Bir doktor derneği onun hapsedilmesini protesto etmişti. Yakov'un günün birinde herkesçe tanınan bir adam olacağı kimin aklına gelirdi ki? Yakov güldü, biraz da ağladı. İnanması çok güçtü. Ümitli olmaya çalıştı ama henüz yaşamadığı ve yaşanması gereken onca şeyi düşünmek onu korkuya sürüklüyordu.

Neredeyse on bininci kez kendi kendine, "Neden ben?" diye sordu. Bütün bunlar neden fakir ve yarı cahil bir tamircinin başına gelmek zorundaydı? Bu tür bir eğitimi kimse istemezdi! Eğitimi kitaplardan alsa mutlu olurdu. Bu soruyu her cevapladığında verdiği cevap farklı oluyordu. Olanları kısmen kişisel kaderinin bir parçası olarak görüyordu. Çeşitli eksiklikleri ve hataları vardı ama aynı zamanda koşulların onu zorladığı şeylerdi bunlar. Bunları birbirinden ayırmak mümkünse de Yakov'u aşıyordu. Örneğin Nikolay Maksimoviç'i sarhoş bir halde karda yatarken bulup sürükleyerek evine götürmesiyle başlayan ve sonu gelmek bilmeyen acı dolu olayların yaşanmasına sebep olan kimdi? Tanrı'nın isteği miydi? Şu merhametsiz Zorunluluk sebebiyle miydi? Git ve kaderinle buluş. Karşına çıkan, yüzüstü kara kapaklanmış ilk şişko Rus'u bul. Git ve bir Yahudi karıştına iyi davran ve bedelini öde. Topal ayaklı kızı ve bu adam yalnızca atılan ilk sakat adımdı, sonrasında bir sakat adım da tuğla fabrikasına doğru atılmıştı. Sonra da sakat bir sıçramayla hapishaneye

geçilmişti. Kasabada kalsaydı bunların hiçbirisi olmayacaktı. En azından bu değil başka şeyler olacaktı ama neler olacağını düşünmemek daha iyiydi.

Bir kez yola çıktığınızda artık açıktasınızdır, yağmur da yağar, kar da. Tarih, kar olur başınıza yağar. Yani, insanın başına gelenler, o insanın dışındaki olaylardan örülmüş bir ağın içinde olmaya başlar. Elbette bu olaylar, insan varacağı yere varmadan başlar. Hepimiz tarihin içindeyiz, bu kesin, ama bazılarımız diğerlerine göre daha fazla içinde. Yahudiler bazılarından daha fazla içinde. Kar yağdığında dışarıda olan herkes ıslanmaz. Yakov ise iliklerine kadar ıslanmıştı. Tarihin içine diğerlerinden çok daha derin bir şekilde girmek zorunda kalmış olmasına hem üzülüyor hem şaşırıyordu. Olaylar böyle gelişmişti. Neden olduğunu ise asla bilemeyecekti. Spinoza okumaya merak sardığı için mi? Bir fikir insanı maceracı yapar mı? Belki, kim bilir? Her neyse, Yahudi olarak doğmuş Yakov Bok her şeyden önce Lukianovski'de bir kanun kaçağı olmasaydı, asla tutuklanmayacaktı. Onlar böyle birini arıyorlardı, belki o zaman hâlâ aramaya devam ediyor olurlardı. Bunun tarihin işi olduğu söylenebilirdi, her yer öyle engeller ve sınırlamalarla doluydu ki, sanki bir evin içindeki belli başlı kapılar sizi pencereden atlamak zorunda bırakmak için kilitlenmişti. Atlarsanız, başınızın üzerine düşebilirdiniz. Tarih bazı dönemlerde iyice yoğun yaşanır, çok şey olur. Ostrovski tamirciye bunu açıklamıştı. Koşullar olgunlaştığında, gerçekleşmeyi bekleyen olay her ne ise, gerçekleşebilmek için sizin ortaya çıkmanızı bekliyordur. Etrafta bu kadar tarih olmasa belki de olayı atlatabileceksinizdir: Yağmur yağacak gibi bir hava vardır, ama güneş parlayıverir. Tamirci ise kar yağarken Kara Yüzler rozetini takmış Nikolay Maksimoviç Lebedev ile karşılaşmıştı. Artık cennette kimse yaşamıyordu.

Öte yandan genç annesi ve babası hayatları boyunca kasabada fakirlik çekmelerine rağmen, tarihsel kötülük onları orada öldürmek için dörtmala gelmişti. Tamirci, öyleyse bu

durum insanın başına her yerde gelebilir, diye düşündü. Yani evinde de olsan başka yerde de, sözü geçen tarihti. Yani dünyanın kötülük hafızası. Hep yanlış şeyleri hatırlıyordu bu hafıza. Yani bir Yahudi nereye giderse gitsin hep aynıydı, sırtında daima hatırlanan bir yük taşıyordu. Bu yükte kölelik, yitirilmiş fırsatlar ve savunmasızlık vardı. Hayır, Kiev'e gitmeye hiç gerek yoktu. Ne Moskova'ya ne de başka bir yere. Kasabada kalıp ufak tefek ticaret yapabilir, düğün ve cenazelerde dans edebilir, hayatını sinagogda geçirebilir, yatağında ölerək huzur içinde ölmüş gibi yapabiliirdi ama bir Yahudi özgür değildi. Çünkü hükümet onun değerini düşürerek özgürlüğünü yok etmişti. İşte bu nedenle nerede bulunursa bulunsun, nereye giderse gitsin hep korkunç şeyler oluyordu. Yaklaştığı anda bir kapı ardına kadar açılmış, bir el uzanarak onu Yahudi sakalından yakalamıştı. Yakov Bok, Kiev'deki tuğla fabrikasında özgür düşünen bir Yahudi; aslında başka herhangi bir Yahudi de Çar'ın düşmanı ve kurbanı olarak gösterilebilirdi. Majesteleri'nin temin ettiği cesedi öldürmüş olmak için, masum olduğu halde tutuklanmak, açlık çekmek, aşağılanmak, bir hayvan gibi duvara zincirlenmek için seçilebilirdi. Neden? Çünkü bu kokuşmuş ülkede hiçbir Yahudi masum değildi. Ülkenin yozlaşmakta olduğunun en belirgin işareti de zulmettiği insanlardan korkması ve nefret etmesiydi. Ostrovski ona Rusya'da Yahudi karşıtlığından çok daha fazla çirkinlik olduğunu hatırlatmıştı. Masumlara zulmedenler de aslında özgür değildi. Bunu düşünmek Yakov'u tatmin edeceği yerde içini öfkeyle doldurdu.

Yine aynı noktaya gelmişti. Başına bu gelmişti çünkü o Yakov Bok'tu ve öğrenmesi gereken olağanüstü miktarda şey vardı. Öğrenmişti ama kolay olmamıştı. Bu onun deneyimiydi, daha da kötüsü, deneyim onun ta kendisiydi. Artık eskiden olduğundan farklı biriydi, bu kimin aklına gelirdi ki? İşte böylece az da olsa bir şeyler öğrendim, diye düşündü. Öğrenmesine öğrendim de, bu benim ne işime yarayacak? Hapishane kapılarını açacak mı? Dışarı çıkıp fakir hayatıma

devam etmeme izin verecek mi? Özgür kaldığımda beni biraz olsun özgürleştirecek mi? Yoksa sadece durumumun ne olduğunu mu öğrendim? Boğulurken deniz suyunun tuzlu olduğunu öğrenmek gibi. Artık bunu bildiğiniz halde boğulmaktan kurtulamadığınız gibi mi? Yine de bilmemekten daha iyiydi. İnsanın öğrenmesi gerekti, bu onun doğasında vardı.

Zincire vurulmamak sabırsızlığını artırmıştı, kendiyle ne yapabiliirdi? Zaman yine hareket etmeye başlamıştı. İki vagonlu, üç vagonlu, dört vagonlu bir lokomotif gibiydi. Günler geçip gidiyordu. Ardından iki hafta geçivermişti. Ve bir mevsim daha geçtiğinde Yakov dehşet içindeydi.

Sonbahar gelmişti ve Yakov kışı düşündükçe titriyordu. Soğuğun düşüncesi bile başını ağrıtıyordu. Suslov Smirnov, uzun boylu, sarışın, telaşlı bir adamdı. İnce burnunun üzerinde kalın camlı gözlükler takmıştı. Sorular sormak üzere dört kez gelmiş ve incecik kâğıtlarının üzerine bir dolu not almıştı. Ostrovski'nin tekrar gelmesi yasaklanmıştı. Avukat tutukluya sarılmış ve –“Aptal yetkililer her ne kadar geciktirmeye çalışsalar da”– ellerinden geleni yapacaklarına söz vermişti. “Bu arada siz de attığınız her adıma dikkat etmelisiniz. Çok temkinli olun Bay Bok, çok temkinli.” Başını salladı, her iki gözünü birden kırptı ve dört parmağını dudaklarına bastırdı.

Yakov, “Bibikov’u öldürdüklerini biliyor musunuz?” dedi.

Suslov Smirnov, “Biliyoruz,” diye fısıldadı. Korkuyla etrafına bakındı. “Arna ispatlayamıyoruz. Sakın bir şey söylemeyin yoksa durumunuz daha kötüye gider.”

“Grubeşov’a çoktan söyledim bile,” dedi Yakov.

Suslov Smirnov bunu hızlıca not aldı Sonra sildi ve oradan ayrıldı. Geri döneceğini söyledi ama dönmedi. Kimse de tamirciye niye dönmediğini açıklamadı. Yine bir hata mı yaptım? İddianame yine mi geri çekilecek? Yakov tırnaklarını ağır ağır etine geçirdi. Böylece bir ay daha geçti. Yeniden tu-

valet kağıdı şeritlerinden koparılmış kâğıt parçalarıyla günleri saymaya başladı. Kâğıtları tarttı, bir ton çeker, diye düşündü. Ağırlığın tümü acıdan oluşuyordu. Aptalca kapılmaya cüret ettiği ufacık umudu da sönüp gitmişti. Bacakları şişmişti. Arka dişleri sallanıyordu. Hayatının en dip noktasında olduğunu düşünüyordu ki, müdür elinde tertemiz bir kâğıtla belirdi, tamirciyi selamladı ve duruşmasının başlamak üzere olduğunu söyledi.

5

Bütün gece hücre, o güne dek içinde yaşamış ve ölmüş tüm tutuklularla dolup taştı. Hepsi de çökmüş yüzlü, hortlak gözlü yeşil-gri adamlardı. Dazlak kafalarında yara izleri vardı, vücutları eğri büğrüydü. Hepsi hücreye doluşmuştu. Hiç konuşmadan tamirciye bakıyorlar, tamirci de onlara bakıyordu. Hepsinin gözleri yaşam arzusuyla doluydu. Biri ortadan kaybolursa yerinde hemen başka ikisi belirliyordu. Tamirci, ne kadar çok mahkûm var, diye düşündü, burası bir mahkûmlar ülkesi. Serfleri serbest bıraktılar ya da öyle söylüyorlar ama masum tutukluları bırakmadılar. Tamirci uzun kuyruklar halinde bir sürü mahkûm gördü. Hepsinin de gözleri yuvalarına kaçmıştı, dudakları ağıltan büzülmüştü, kuyruk halinde kalın duvarları geçip fakir şehirlere, oradan büyük, geniş bozkırlara ve karlı, bakir ormanlara, Sibiryâ'daki yıkık dökük tahta çalışma kamplarına kadar uzanıyorlardı. Trofim Kogin de aralarında idi. Bacağını kırmış, karın üzerinde yatıyordu. Mahkûmların oluşturduğu uzun kuyruk onun yanından ağır ağır ilerliyordu. O ise gözleri kapalı yatıyor, ama yardım istemiyordu.

Yakov karanlığın içinde, "İmdat!" diye bağırdı.

Duruşmadan bir gece öncesi idi. Tamirci ölüm korkusunun baskısı altındaydı. Korkunç uykusu vardı ama uyu-

yamıyordu. Göz kapakları bir an ağırlaşır kapandığında, başında elinde bıçakla boğazını kesmek üzere birinin durduğunu görüyordu. Bu yüzden kendini uyanık kalmaya zorladı. Battaniyesini bir kenara fırlatarak uyuyamayacak kadar soğukta kalmayı denedi. Kollarını ve bacaklarını çimdikledi. Biri hücreye girmeye kalkarsa, kapı açılır açılmaz bağıracaktı. Elindeki tek savunma aracı bağırmaktı. Böylece suikastçi koridorun diğer ucundaki tutukluların duymasından, Yahudi'nin öldürülmekte olduğunu tahmin etmesinden korkabilirdi. Duyarlarsa, yetkililerin onu mahkemeye çıkarmaktansa öldürmeyi tercih ettikleri bilgisi bir süre sonra dışarı sızardı.

Rüzgâr, hapishane avlusunda sessizce esiyordu. Tamircinin kalbi paslanmış bir zincir gibiydi. Kasları sertleşmişti. Her biri sanki telle çekilmiş gibi gergindi. Hava soğuk olmasına rağmen terliyordu. Karanlıktaki mahkûmların arasında bile onu öldürmek üzere bekleyen casuslar görüyordu. Bunlardan biri elinde iki başlı bir balta parıldamakta olan beyaz saçlı hapishane müdürüydü. Şaşı gözünü elleriyle kapamaya çalışıyor ama gözü parmaklarının arasından bir mücevher gibi parlıyordu. Müdür yardımcısının fermuarı açıktı. Elindeki kamçıyı arkasına saklamıştı. Çar da yüzüne beyaz bir maske, başının arkasına da siyah bir maske takmıştı. Yakov maskelerine rağmen, hücrenin uzak köşesinde durmuş, bir bardak sıcak süte yeşil bir sıvı damlatmakta olan Çar'ı tanımıştı.

“Bu seni uyutacak, Yakov Şepsoviç.”

“Siz önden buyurun, Majesteleri.”

Çar karanlıkta gözden kayboldu. Casuslar da kaybolmuştu ama mahkûmların oluşturduğu kuyruklar adeta sonsuza dek uzuyordu.

Tamirci, sırada ne var ve ne zaman olacak, diye düşündü. Duruşma başlayacak mı yoksa son dakikada iptal mi edecekler? Herhalde iddianameyi sabah olunca geri çecekler ve yeni bir iddianameyi beklerken ölmemi ya da delirmemi ümit edecekler. Birçok insan benden çok daha beter koşullar-

da çok daha uzun zaman hapiste kaldı. Ama ben bu hücrede bir yıl daha yaşayacağıma ölmeyi tercih ederim. Sonra hücreye doluşan üzgün bakışlı mahkûmlar yok olmaya başladı. İlk önce tahta yatağın etrafında duranlar, sonra da hücrenin ortasına sıkışmış olanlar, sonra duvardakiler ve en sonunda da hapishanenin duvarlarından karla kaplı yollara doğru uzayan çökmüş yüzlü adamlar, inleyen kadınlar, parlak gözlü, mor çoraplı hayalet gibi çocuklar kayboldu.

Tamirci onlara, “Sizler Yahudi misiniz, Rus musunuz?” diye sordu.

“Biz Rus mahkûmları.”

Tamirci, “Yahudilere benziyorsunuz,” dedi.

Yakov uykuya daldı. Daldığının farkındaydı, çılgın gibi uyanmaya çabalıyordu, uyurken hıçkırdığını duyuyordu ama hücre aydınlanmaya başlamıştı. Çok geçmeden beyaz yazlık takım elbisesini giymiş Bibikov’un bir masada oturmuş, çayına bir kaşık çilek reçeli koyduğunu gördü.

“Seni öldürmeleri için doğru zaman değil Yakov Şepsoviç,” dedi. “Herkes bunu onların yaptığını anlar ve isyan çıkar. Asıl dikkat etmen gereken, ani ve kazaya benzeyebilecek ölümlerdir. O yüzden şimdi korkmadan uyu. Ve bir gün hapishaneden çıkmayı başarırsan, özgürlüğün amacının başkalarına özgürlük sağlamak olduğunu unutma.”

Yakov, “Sayın yargıç,” dedi. “Olağanüstü bir kavrayışa eriştim.”

“Öyle mi? Nasıl?”

“İçimde bir şey değişti. Eskiden olduğum adam değilim. Korkum azaldı ve nefretim çoğaldı.”

Gün ağarmadan yaralı bereli suratı, kanlar akmakta olan göğsüyle Jenya onu ziyarete gelerek hayatını geri vermesi için yalvardı. Yakov iki eliyle çocuğu ölümlerin içinden çıkarıp almaya çalıştı ama işe yaramadı.

Sabah olduğunda tamirci hâlâ yaşıyordu. Şaşkınlık içinde uyandı. Ruh hali karışık. Beklenti ile bunalım birbirine karışmıştı. Ekim ayının sonuydu. Nikolay Maksimoviç’in tuğla

fabrikasında tutuklandığından bu yana iki buçuk yıl geçmişti. Kogin tutukluya kahvaltı getirdiğinde söylemişti bunu. Bu sabahki lapanın içinde sıcak sütte haşlanmış pirinç vardı. Yanında iki yüz elli gram esmer ekmek, bir parça sarı tereyağı ve bir emaye çaydanlık dolusu hoş kokulu çay vardı. Çayın yanında bir parça limon ve iki parça şeker de vardı. Bunun yanında bir salatalık ve dişlerini güçlendirip bacaklarının ödemi azaltmak için küçük bir soğan da konmuştu.

Kogin kendini iyi hissetmiyordu. Yiyecekleri bırakırken elleri titredi. Rengi kızarmıştı ve eve gidip yatmak istediğini ama müdürün tutuklu mahkemeye gitmek için yola çıkana kadar kalmasını emrettiğini söyledi.

“En üst dereceden güvenlik önlemleri uygulanıyormuş, müdür böyle söyledi.”

Yakov yiyeceklere dokunmadı.

Kogin, “Yesen iyi edersin,” dedi.

“Aç değilim.”

“Yine de yemelisin, mahkemede uzun bir gün olacak.”

“Çok gerginim. Şimdi yersen kusarım.”

Berejinski hücreye girdi. Huzursuz görünüyordu. Gülsün mü ağlasın mı bilemez gibiydi. Rahatsız bir şekilde gülmüseddi.

“Demek günün geldi. Duruşma başlıyor.”

Yakov, “Kıyafetlerim nerede?” diye sordu. “Hücre kıyafetlerini mi giymem gerekecek yoksa kendi kıyafetlerimi giyebilir miyim?”

Ona ipek bir kaftanla Hasidlere özgü kürklü yuvarlak bir şapka mı verecekler diye merak ediyordu.

Berejinski, “Birazdan öğrenirsin,” dedi.

İki gardiyan tutukluyu hamama götürdüler. Yakov üzerini çıkardı. Bir kova ılık suyla sabunlanıp yıkanmasına izin verilmişti. Suyun ılıkliğini hissettiğinde gizliden gizliye gözleri yaşardı. Kovadan avuç dolusu su alarak ağır ağır yıkandı. Üzerindeki kokuları ve pisliği yıkadı. Verilen tarakla dikkatle

uzun saçını ve sakalını taradı ama sonra hapisane berberi gelerek kafasını kazımak zorunda olduğunu söyledi.

Tamirci, “Hayır,” diye bağırdı. “Daha önce bir tutuklu gibi görünmediysem neden şimdi görünmem gerekiyor?”

“Çünkü sen bir tutuklusun,” dedi Berejinski. “Henüz kapı açılmadı.”

“Neden daha önce değil de şimdi?”

Berber, “Emirler,” dedi. “O yüzden şimdi uslu otur ve çeneni kapa.”

Yakov sinirlenmişti, Kogin’e dönerek sordu: “Neden saçımı kesiyor?” O anda aklıktan midesinin kazındığını hissetti.

Gardiyan, “Emirlere uymak gerekir,” dedi. “Sana özel bir ayrıcalık tanınmadığını ve diğerleri gibi muamele gördüğünü göstermek için.”

“Bana diğerlerinden daha kötü davranıldı.”

Kogin sinirlenerek, “Madem bütün cevapları biliyorsun, o halde soru sorma,” dedi.

Berejinski de, “Bu doğru,” dedi. “Çeneni kapalı tut.”

Saç tıraşı bittiğinde Kogin dışarı çıkarak tamircinin kendi kıyafetleri ile geri döndü. Tamirciye kıyafetlerini giymesini söyledi.

Yakov hamamda giyindi. Kıyafetleri her ne kadar bir deri bir kemik kalmış vücudunda sakil durduysa da onlara kavuştuğu için sevinmişti. Bol gelen pantolonu ince bir iple tutturuldu. Nemli koyun derisi paltosu da neredeyse dizlerine kadar iniyordu. Fakat botları, biraz sert olmakla birlikte rahat gelmişti.

Geri döndüklerinde hücre garip bir şekilde iki lambayla aydınlatılmıştı. Kogin, “Dinle Bok,” dedi. “Yemek yemeni tavsiye ederim. Yemin ederim yemeğin içinde korkacak bir şey yok. Yesen iyi olur.”

Berejinski de, “Doğru söylüyor,” diye onayladı. “Sana ne deniyorsa onu yap.”

Tamirci, “Yemek istemiyorum,” dedi. “Oruç tutmak istiyorum.”

Kogin, "Ne için oruç tutacaksın ki?" diye sordu.

"Tanrı'nın dünyası için."

"Tanrı'ya inanmadığını sanıyordum."

"İnanmıyorum."

Kogin, "Canın cehenneme," dedi.

Berejinski huzursuzluk içindeydi. "İyi şanslar, bana da gücenme," dedi. "Görev görevdir. Tutuklu tutukludur, gardiyan da gardiyanlığını yapmak zorundadır."

Pencereden hapisane avlusuna giren atlı birliklerin sesleri duyuldu.

Berejinski, "Kazaklar geldi," dedi.

"Sokağın ortasından mı yürümek zorunda kalacağım?"

"Bunu öğreneceksin. Müdür bekliyor, acele et de sana kötü davranmasın."

Yakov hücreden çıktığında fişekliklerini omuzlarına çapraz olarak asmış altı Kazak muhafız koridora dizilmişti. İriyarı, siyah bıyıklı yüzbaşı muhafızlara tutuklunun etrafını sarmalarını emretti.

Yüzbaşı, "İleri, marş," diye emir verdi.

Kazaklar tutukluyu koridordan geçirerek müdürün bürosuna götürdüler. Yakov bacağını düzgün atmaya çalıştıysa da topallayarak yürüyordu. Muhafızlara yetişmek için elinden geldiğince hızlı yürüyordu. Kogin ve Berejinski geride kaldılar.

Müdürün odasına girdiklerinde yüzbaşı tutukluyu dikkatle aradı, onu teslim aldığına dair bir kâğıt yazarak müdüre teslim etti.

Müdür, "Bir dakika genç adam," dedi. "Tutukluyla yalnız kalıp konuşmak istiyorum."

Yüzbaşı selam verdi. "Saat sekizde ayrılıyoruz efendim." Beklemek üzere dışarı çıktı.

Yaşlı adam dudaklarının kenarını bir mendille sildikten sonra aynı mendille sulanan gözlerini de sildi. Enfiye kutusunu çıkardı, sonra geri koydu.

Yakov endişeyle onu izliyordu. İddianameyi geri çekerse onu şuracıkta boğuveririm.

Müdür Grizitskoy, “Evet, Bok,” dedi. “Savcının tavsiyelerini dinleyecek kadar sağduyulu olsaydın bugün özgür bir adam olarak ülkeyi terk etmiş olacaktın. Şimdi ise büyük ihtimalle delillere dayanılarak suçlu bulunacak ve ömrünün geri kalanını en ağır cezayı çekerek geçireceksin.”

Tamirci tırnaklarını avuçlarına batırdı.

Müdür çekmecedен gözlüklerini çıkardı, burnunun üzerine yerleştirdi ve masasının üzerindeki gazeteden bir bölümü yüksek sesle okudu. Odessa’da yaşayan Markoviç isimli Yahudi bir terzi hakkındaydı. Markoviç’in beş çocuğu vardı. Adam gece geç saatte sahildeki sokaklardan birinde dokuz yaşındaki bir erkek çocuğu öldürmekle suçlanıyordu. Çocuğun cesedini terzi dükkânına taşımış, hâlâ sıcak olan cesedin bütün kanını akıtmıştı. Polis geceleri geç saatte tek başına sokaklarda gezinen terziden şüphelenmiş, yerde kan lekeleri tespit ederek hemen adamı tutuklamıştı.

Müdür gazeteyi masaya bıraktı ve gözlüklerini çıkardı.

“Sana şunu söyleyeceğim Bok: Birinizi mahkûm edemezsek, diğerinizi edeceğiz. Size dersinizi vereceğiz.”

Tamirci sessizliğini korudu.

Dudakları öfkeyle kızarmış olan müdür hızla kapıyı açtı ve yüzbaşıya işaret etti. Fakat o sırada müdür yardımcısı içeri girdi. Acelesi var gibiydi. Yüzbaşıya bakmadı bile.

“Müdürüm,” dedi. “Yahudi tutuklu Bok’a duruşmaya çıkması sebebiyle hiçbir ayrıcalık tanınmaması gerektiğini belirten bir telgraf aldım. Bu sabah araması yapılmadı ama benim hatam değil. Lütfen tutukluyu hücreğine gönderin ve her zamanki araması yapılsın.”

Tamircinin göğsüne bir sıkıntı çökmüştü. “Neden şimdi aranmam gerekiyormuş ki? Beni arayıp da ne bulacaksınız? Sadece acılarımı bulursunuz. Bu adam nerede duracağını bilmiyor.”

Kazak yüzbaşı, müdür yardımcısına, “Ben az önce üzerini

aradım. Tutuklu artık benim sorumluluğum altındadır. Müdüre ilgili belgeyi verdim,” dedi.

Müdür, “Belge masamın üzerinde,” dedi.

Müdür yardımcısı cebinden katlanmış beyaz bir kâğıt çıkardı. “Bu telgraf St Petersburg’dan, Çar’dan geliyor. Olası herhangi bir tehlikeli durumu önlemek adına Yahudi’yi sıkı bir şekilde aramamızı emrediyorlar.”

Müdür, “Telgraf neden bana gönderilmemiş?” diye sordu.

Müdür yardımcısı, “Size gelebileceği bilgisini vermiştim,” dedi.

Müdür bocaladı. “Doğru.”

Yakov, “Neden bir daha aşağılanmak zorundayım,” diye bağırdı. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. “Gardiyanlar yıkanırken beni çıplak halde gördüler, giyinmemi de seyrettiler. Yüzbaşı da beni birkaç dakika önce müdürün önünde aradı. Neden duruşma günümde bir kez daha aşağılanmak zorundayım?”

Müdür yumruğunu masaya indirdi. “Bu kadarı yeter. Kıpırdama, seni uyarıyorum.”

Siyah bııklı yüzbaşı soğuk bir ifadeyle, “Kimse sana fikrini sormadı,” dedi. “Yürü bakalım. Hücreye geri dönüyorsun.”

Yakov, bu işin altında telgrafta söylenenden daha fazlası var, diye düşündü. Beni tahrik edebilirler, dikkatli olmalıyım.

Kendini berbat hissederek Kazak muhafızla birlikte hücreye doğru yürüdü.

Berejinski gülerken, “Evine hoş geldin,” dedi.

Kogin ise tamirciye korku ve şaşkınlıkla bakıyordu.

Kazak yüzbaşı müdür yardımcısına dönerek, “Acele edin,” dedi.

Müdür yardımcısı buz gibi bir sesle, “Lütfen arkadaşım,” dedi. “Bana işimi nasıl yapacağımı söyleme yoksa ben de senin işine karışırım.” Çizmeleri az önce dışkıya basmış gibi leş kokuyordu.

Yakov'a dönerek, "İçeri gir ve soyun," dedi.

Tutuklu, müdür yardımcısı ve iki gardiyan hücreye girdiler. Kazak yüzbaşı ve muhafızları koridorda bekledi. Müdür yardımcısı hücrenin kapısını gürültüyle kapadı.

İçeride Kogin haç çıkardı.

Yakov titreyerek ağır ağır soyundu. Üzerindeki fanilasını hariç çıplak kalmıştı. Dikkatli olmalıyım, diye düşündü, yoksa başıma bir şey gelebilir. Ostrovski beni uyarmıştı. Fakat bunları düşünmesine rağmen öfkesinin büyüdüğünü hissetti. Kan beynine sıçramıştı. Sanki bir çukur kazmış, sonra küreği kenara bırakmıştı ama çukur kendi kendine genişlemeye devam ediyor gibiydi. Çukur giderek bir mezara dönüştü. Tamirci, müdür yardımcısının yüzünü parçaladığını ve ölene kadar onu tekmelediğini hayal etti.

Berejinski, "Aç ağzını," dedikten sonra kirli parmağını Yakov'un dilinin altında dolaştırdı.

"Şimdi aç kışını."

Kogin duvara baktı.

Müdür yardımcısı, "O leş kokulu fanilayı çıkart," dedi.

Öfkemi yatıştırmalıyım, diye düşünen tamirci etrafı simsiyah görüyordu. Ama öfkesi durulmak yerine büyüdü.

"Neden çıkaracaktım?" diye bağırdı. "Bugüne kadar hiç çıkarmadım, neden şimdi çıkaracaktım? Neden beni aşağılıyorsun?"

"Ben parçalamadan çıkar şunu."

Yakov hücrenin sallanarak başına yıkıldığını sandı. Yemek yemeliydim, diye düşündü. Yememek bir hata olmuştu. Buz gibi bir hapishane hücresinde dazlak kafalı, zayıf ve çıplak bir adamın fanilasını çıkarıp müdür yardımcısının yüzüne fırlattığını dehşet içinde izledi.

Hücreye ağır bir sessizlik çöktü.

Gözleri alev alev, ölüm saçarak bakmasına rağmen müdür yardımcısı sakın bir sesle konuştu: "Görevini yapmakta olan bir hapishane yetkilisinin işine engel olmak ve ona hakaret etmekten seni cezalandırma yetkisine sahibim."

Silahını çekti.

Yakov, benim kötü talihim, diye düşündü ve büyükün hayatı gözünün önünden geçti. Şmuel artık ölmüştü ve Raisl açlık çekiyordu. Hayatım boyunca kimseye yararlı olamadım, bundan sonra da olamayacağım.

Kogin, müdür yardımcısına, “Bir dakika bekleyin efendim,” dedi. Kalın sesi titriyordu. “Bu adamı geceler boyu dinledim. Çektiği acıları biliyorum. Bu kadarı da fazla. Zaten duruşması başlamak üzere.”

“Çekil yolumdan yoksa seni de itaatsizlikten içeri attırırım şerefsiz herif.”

Kogin, tabancasının namlusunu müdür yardımcısının boynuna dayadı.

Berejinski silahına davrandı ama henüz çekemeden Kogin ateş etti.

Kogin tavana ateş etmişti ve bir süre sonra bir toz bulutu aşağıya indi.

Koridorda tiz bir düdük sesi duyuldu. Hapishane çanı çaldı. Hücrenin demir kapısı gürültüyle açıldı. Yüzü bembeyaz olmuş yüzbaşı ve Kazak muhafızlar hücreye daldı. Yüzbaşı, “Ben raporumu vermiştim,” diye gürledi.

Kogin, “Başım ağrıyor,” diye mırıldandı. Yüzü kana bulanmış bir halde dizlerinin üzerine çöktü. Müdür yardımcısı onu vurmuştu.

6

Bir kilise çanı çaldı.

Gökyüzünde kara bir kuş uçtu. Bir karga mı? Yoksa şahin mi? Yoksa kara bir kartalın arabanın üzerine düşmekte olan kara yumurtası mı? Bunlar değilse ne? Yakov, bir bombaysa ne yapabilirim, diye düşündü. Başımı korumaya çalışırım, başka ne yapabilirim ki? Bir bomba patlayacaksa ben neden doğmuşum?

Yetkililer, davetliler ve avluya yerleşmiş Kazaklardan oluşan bir kalabalığın sessizlik içinde izlediği Yakov, hapishane kapısından çıkarak kapıda onu beklemekte olan kalın boyunlu, güçlü sağrılı dört atın koşulduğu devasa siyah zırhlı arabaya doğru topallayarak ilerledi. Arabanın sürücü koltuğunda elinde kamçısıyla, şahin gözlü, uzun bir palto ve siperlikli bir şapka giymiş bir arabacı oturuyordu.

İki Kazak tamirciyi tutarak metal basamağı atlattılar. Polis şefi ve onun yardımcısı tamirciyi büyük tekerlekli arabaya kilitlediler. İçerisi karanlık ve havasızdı. Köşede yakılmamış bir lamba asılı duruyordu; pencereler yuvarlak ve küçüktü. Yakov bir gözünü pencerelerden birine yerleştirdi ama görmek istediği hiçbir şeyi göremedi, yalnızca askeri üniforması ve şapkasıyla Müdür Grizitskoy'un kanlanmış gözünü ovuşturduğunu gördü ve kasvetle arkasına yaslandı.

Arabacı atlara bağırdı; bir kamçı savurdu ve koca araba beraberindeki kürk kalpaklı, gri paltolu Kazak atlılar eşliğinde kapıdan geçerek taş döşeli yolda ilerlemeye başladı. Atlı arabanın önünde ve arkasında kılıçlarını kınından çekmiş birer müfreze ilerliyordu. Araba hızla sokağı geçti, köşeyi döndü ve bir caddede ilerlemeye başladı. Caddenin bir tarafında tarlalar, bir tarafında da tek tük fabrikalar ve evler yer alıyordu.

Tamirci, iyi ya da kötü, çıktım işte, diye düşündü. Yaşadıklarından daha kötüsü olabilir miydi bilmiyordu. Bir süre yalnızlık duygusuyla büzülmüş halde oturdu.

Pencereden baktığında gökyüzünde bir kuş gördü. Kuşu gözden kayboluncaya kadar yoğun duygularla izledi. Güneşin cılız ışığı hareket eden ince bulutların arasından süzülüyordu, kar bir süre farklı yönlerde savrularak yağdı. Yolun yakınındaki ormanda meşe ağaçları boz renkli yapraklarını henüz dökmemişti ama ulu kestane ağaçları kapkara ve çıplaktı. İlkbahardaki canlı halleri gözünün önüne gelen Yakov yaşayamadığı tüm mevsimleri ve hapishanede geçen gençlik yıllarını düşünerek üzüldü.

Kogin'in ölümünden ötürü hâlâ şoktaydı ama yine de en sonunda hareket halinde olmanın verdiği rahatlığı hissediyordu. Gerçi acaba kaderi ona neler gösterecekti, bilmiyordu. Yine de en sonunda adliye sarayına gidiyordu, duruşması gerçekleşecekti. Kasabadan ayrılıp Kiev'e gitmesinin üzerinden tam üç yıl geçtiğini söylüyorlardı.

Derken bacasından gökyüzüne doğru kömür dumanı yükselen bir fabrikanın tuğladan örülmüş duvarının önünden geçtiler. Tamirci bir an arabanın penceresinden bir Yahudi'nin çökmüş, büzüşmüş yüzünü gördü ve gizlenmeye çalıştı. Ama bir dakika sonra adamın, hafızasında kalan bir deri bir kemik kalmış yüzü ve dudaklarının çevresinde ağarmış olan siyah sakalları gözünde yeniden canlandı. Yakov kendisi için ağlamazdı ama ellerini gözlerine götürdüğünde avuçlarının ıslandığını fark etti.

Fabrikanın kapısında beş-altı işçi kafiyeleyi seyretmek için toplanmıştı. Ama araba ticaret bölgesinin içine girdiğinde, tamirci başını kaldırıp, caddenin her iki tarafında toplanmış olan kalabalığa şaşkınlık içinde baktı. Sabahın erken saati olmasına rağmen kalabalıklar cadde boyunca uzanıyordu. İşlerine gitmekte olan işçiler, memurlar, dükkân sahipleri, koyun derisinden paltolarını giymiş köylüler, birkaç şapkalı, çoğu şallara bürünmüş kadınlar, askerler ve aralarda gri kıyafetleri içinde birkaç rahip ya da keşiş durmuş, arabayı izliyordu. Tramvaylar durmuştu. Yolcular oturdukları yerden kalkmış, Kazak atlılarla birlikte ilerleyen atlı arabayı görmek için tramvayın pencerelerinden bakıyordu. Polis ara sokaklardaki atlı ve motorlu taşıtları, sebze, tahıl ve süt taşıyan yük arabalarını durdurmuştu. Adliyeye giden yol boyunca düzeni korumak üzere belli aralıklarla atlı polisler bekliyordu.

Yakov kalabalığı görmek için bir pencereden öbürüne gidiyordu.

"Yakov Bok!" diye seslendi. "Yakov Bok!"

Arabanın sol tarafında ilerleyen geniş omuzlu, kalın kaşlı ve ağarmaya yüz tutmuş bıyıklı Kazak gözünü ayırmadan ile-

riye bakıyordu. Fakat kır bir kısırağın üzerinde, arabanın kapı tarafından eşlik eden yirmili yaşlarda olanı Yakov pencereden dışarı baktığı sıralarda ona gizliden gizliye bakıyor, sanki suçlu mu masum mu olduğunu anlamaya çalışıyordu.

Tamirci ona, “Masumum!” diye seslendi. “Masumum!” Hiçbir sebebi olmamasına rağmen gülümsedi. Gençliği ve yakışıklığı, az ya da çok özgür oluşu onu heyecanlandırmıştı. O sırada genç Kazak’ın atı kuyruğunu kaldırıp yola pisledi. Küçük bir okul çocuğu eliyle dumanı tütmede olan at pisliliğini işaret etti.

Kalabalığın arasında birkaç Yahudi de vardı. Korku veya acıma ile bakıyorlardı. Rusların genelinde ilgisiz bir ifade vardı. Bazısı ise düşmanca bakıyor, bazısı lanet okuyordu. Bir dükkân sahibi arabaya tükürdü. İki çocuk ıslık çaldı. Kalabalığın içindeki adamların bazılarında Kara Yüzler rozeti vardı. Yakov pencerenin birinden ötekine geçerken ne kadar çok olduklarını görerek tedirgin oldu. Birinin olduğu yerde aslında yüz tanesi vardı. Gergin bir yüz ifadesi ve ölümcül bakışları olan bir adam elini sanki alev almış gibi havaya kaldırdı. Havayı pençeleleyen o beyaz elden kara bir kuş kurtulup gökyüzüne uçar gibi olunca hayaları acıyla büzüşen tamirci parmaklarıyla göğsünü parçalar gibi bir hareket yaptı.

Dehşet içinde sinmişti. Eğer sonum geldiyse bütün eziyetlere boşuna katlandım demektir, diye düşündü.

Jüri başkanı, “Biraz bekleyebilirdin, Yakov Bok,” dedi. “Hiçbirimiz soylu ya da kültürlü kişiler değiliz ama hayat tecrübemiz de yok değil. İnsan her zaman dürüst yaşamasa da gerçeği anlamayı öğreniyor. Bazen de gerçeği sadece işine gelirse gördüğü de oluyor. Yetkililer bizim gerçeği bilmemizi istemeyebilir ama gerçekler duvardaki çatlaklardan dışarı mutlaka sızar. Bizi yanıltmaya çalışabilirler, bunu zaten sık sık yaparlar. Ama biz delilleri dikkatle inceleyeceğiz ve gerçekler onların dediği gibi değilse o zaman onları kendi vicdan muhasebeleriyle baş başa bırakacağız.”

“Onların vicdanı yok.”

“O halde onlar adına durum çok daha kötü. Sebepsiz yere insan olarak doğmamışsın, derim.”

Yakov, “Ben masumum,” dedi. “Bana bakıp görebilirsiniz bunu. Yüzüme bakın ve benim gibi bir adamın, başka ne yapmış olursa olsun bir çocuğu öldürüp kanını akıtıp akıtmayacağını söyleyin. Yüreğimde bir nebze insanlık varsa ve siz de insansanız bunu anlayacaksınız. Söyleyin bana, ben bir katile benziyor muyum?”

Jüri başkanı tam cevap verecekken araba güçlü bir patlamayla sarsıldı.

Yakov ölmeyi bekledi. Bir süre mezarlıkta dolanarak mezar taşlarının üzerindeki isimleri okudu. Sonra bir mezardan diğerine koşarak çılgın gibi kendi adını aradı. Bir süre sonra aramayı bıraktı. Uzun bir süre beklemişti ama belki de biraz daha beklemesi gerekiyordu. Belli tip bir insansanız ölüm sizinle olan mesafesini koruyordu. Dertleriniz hep hayattandı – fakir bir hayat, insanlara karşı yaptığınız hatalar, kaderin silleleri. Yaşıyordunuz, acı çekiyordunuz, ama yaşıyordunuz.

Çığlıklar duydu, bağırışlar, kargaşa sesleri, atların korkuyla kişnemesi. Araba tökezledi, yerinden fırlar gibi oldu ve sonra yere çakılarak durdu. Sarsılıyordu ama devrilmedi. “Barut kokusu tamircinin burun deliklerine işlemişti. Kapının kildi açıldı ve kapı aralandı. Tamirci eve dönmek için kuvvetli bir istek duydu, Raisl’ı görmek, işleri yoluna koymak ve ne yapacağına karar vermek istedi. “Raisl,” dedi, “oğlanı giydir ve ihtiyacımız olan birkaç parça eşyayı topla. Saklanmamız gerekecek.”

Kapıyı tekmeyle açmak üzereydi ki yapmamak için kendini uyardı. Kırılmış camdan insanların kaçtığını görüyordu. Kılıçlarını çekmiş bir Kazak müfrezesi dörtmala arabadan uzaklaşıyordu. Bir müfreze de eyerlerinden kalkmış, ellerinde palalarla dörtmala arabaya doğru yaklaşıyordu. Kır renkli kısrak kaldırım taşlarının üzerinde ölmüş, yatıyordu. Genç Kazak binicisini ise üç polis yerden kaldırıyordu. Bombanın etkisiyle bacağı kopmuştu. Çizmesi fırlayıp gitmişti, bacağı

ise paramparça olmuş ve kanlar içindeydi. Arabanın yanından geçerlerken genç Kazak bakışlarını kaldırarak korku ve acı içinde Yakov'a bakmıştı. "Bu işin benim ayağımla ne ilgisi var?" diye sorar gibiydi.

Yakov arabanın içinde kenara büzüldü. Genç Kazak bayılmıştı ama parçalanmış bacağı sallanıyor, polislerin üzerine kan sıçratıyordu. O sırada Kazak bir albay dörtnala arabanın yanına geldi, kılıcını kaldırarak arabacıya, "Devam et, devam et!" diye bağırdı. Atından indi ve arabanın kapısını kapatmaya çalıştı ama kapı kapanmadı. Bir kez daha, "Devam et, Devam et!" diye bağırdı. Araba yalpalayarak hareket etti. Atlar da giderek hızlanarak tırıs kalktılar. Beyaz atın üzerindeki albay da yaralanan Kazak'ın yerine arabanın yanında yol almaya başladı.

Yakov kasvetli arabanın içinde oturuyordu. İçindeki nefret öyle yoğundu ki soluk alıp vermekte sanki arabanın içinde hiç hava yokmuşçasına zorlanıyordu. Bir süre sonra kendini bir yerlerdeki bir masada Çar'ın karşısında otururken gördü. Aralarında yanmakta olan bir mum duruyordu. Bir hücre ya da bodrum gibi bir yerdeydiler. İkinci Nikola, orta boyluydu. Mavi gözlerindeki bakışta samimiyet vardı. Yüzüne göre biraz fazla geniş olan sakalı titizlikle taranmıştı. Masada çıplak oturuyordu. Elinde Bakire Meryem'in küçük gümüş bir ikonasını tutuyordu. Son zamanlarda kapıldığı kötü öksürük yüzünden solgun ve perişan durumda olmasına rağmen yumuşak ve dokunaklı bir sesle konuştu.

"Karşımda olumsuz bir durumda olmana rağmen, sana gerçeği konuşacağım Yakov Şepsoviç. Mesele sadece Yahudilerin yasalarımızı çiğneyen ve sistematik olarak rüşvet vermek suretiyle polisimizin ahlakını bozan birer farmason ve devrimci olmasından ibaret değil. Bunları biraz olsun affedebilirim ama diğer konuları affedemem, özellikle de senin suçlanmakta olduğun o korkunç suçu. Şahsen bu suçu çok tiksindirici buluyorum. Jenya Golov'un vücudundan bütün kanının akıtılmasından bahsediyorum. Benim kendi oğlum

Çareviç Aleksis'in hemofili hastası olduğunu bilmem, biliyor musun? Elbette gazeteler kraliyet ailesine ve özellikle de Çariçe'ye nezaketlerinden ötürü bu konudan bahsetmiyorlar. Dört tane sağlıklı kızımız olduğu için şanslıyız. Prenses Olga içlerinde en çalışkan olanıdır. Tatyana, en güzeldir, hayranlıkla söylüyorum ki biraz da şühtür. Maria ise utangaç ve iyi huyludur. Ve Anastasya, işte en gençleri ve en hayat dolu olanları da odur. Ancak onlarca duanın ardından en sonunda taht için bir veliaht doğduğunda –bu sevinci bizim en büyük sınavımız haline getirmek Tanrı'yı mutlu ettiği için– oğlumuzun kanı maalesef pıhtılaşma ve iyileşme için gerekli olan maddeden yoksundu. Ufacık, en önemsiz bir kesik bile öldürücü bir kanamaya yol açabilir. Ona tahmin edebileceğin gibi büyük ihtimam gösteriyoruz. Sıradan bir düşüş bile onun için korkunç bir felakete yol açabileceği için her an gözümüzün önünde tutuyoruz. Aleksey'in damarları çok hassas ve kırılgan. En ufak bir iç kanama ona büyük acı ve işkence çektiriyor. Sevgili karım ve ben, elbette ki kızlarımız da, bu zavallı çocukla birlikte ölümün kıyısında yaşıyoruz. İzin ver de sorayım Yakov Şepsoviç, sen de baba mısın?"

"Bütün kalbimle."

"O halde acımızı hayal edebilirsin." Üzgün bakışlı Çar içini çekti.

Masanın üzerindeki mineli tabladan yeşil kâğıtlı bir Türk sigarası çıkararak yakarken elleri biraz titremişti. Kutuyu Yakov'a uzattı ama tamirci başını iki yana salladı.

"Tahta çıkmayı hiç istememiştim, kendim olmama engel oluyordu, ama reddetmeme izin verilmedi. Hükmetmek ağır bir yük taşımaktır. Hatalar yaptım, ama seni temin ederim ki kimseye karşı kötülük beslemedim. Babam kadar azimli bir yaradılışa sahip değilim –babamdan çok korkardık– ama insan elinden gelenin ötesinde ne yapabilir ki? İnsan nasıl doğduysa öyle oluyor, daha ötesi de olmuyor. İyi özelliklerim için Tanrı'ya şükrediyorum. Doğruyu söylemek gerekirse Yakov Şepsoviç, bu konuları düşünmeyi çok sevmiyorum.

Ama içtenlikle söyleyebilirim ki ben iyi bir insanım ve halkımı da seviyorum. Yahudiler başımı ciddi ölçüde ağrıtsa da, bazen düzeni korumak adına onları bastırmak zorunda kalsak da onların da iyi olmasını isterim. Senin ise, izin verirsen, düzgün ama hata yapmış bir adam olduğunu düşünüyorum. Dürüstlükte ısrar ediyorum. Senden, benim omuzlarımdaki sorumlulukları ve yükleri hesaba katmanı istemek zorundayım. Ne de olsa acı çekmenin ne olduğunu sen de biliyorsun. Bu sana hiç şüphesiz merhametin anlamını da öğretmiştir, öyle değil mi?”

Aralıksız bir öksürüğe kapılmıştı. Öksürüğü kesildiğinde sesi titremeye başladı.

Yakov duyduğu rahatsızlıkla sandalyesinde kıpırdandı. “Özür dilerim Majesteleri ama acı çekmek bana acı çekmenin ne kadar gereksiz olduğunu öğretti. Aslında doğal hayatımızda yeterince acı çekiyoruz, bunun üzerine bir de adaletsizliği eklemenin gereği yok. İbranice’de Rachmones deriz biz; merhamet demektir. İnsan merhameti unutmamalıdır ama aynı zamanda bu ülkede, sizin hükümetinizin ve bakanlarınızın yönetiminde yaşayan Yahudiler kadar Yahudi olmayanların da ne kadar baskı altında, bilgisiz ve çaresiz olduğunu unutmamak gerek. Bundan çıkan sonuç da, Küçük Baba; siz istemiş olsanız da olmasanız da elinize bir fırsat geçmişti, hatta birden fazla fırsat geçmişti, ne var ki bütün o iyi niyetinizle bize sunabildiğiniz tek şey Avrupa’nın en yoksul ve tutucu ülkesini yaratmak oldu. Başka bir deyişle bu ülkeyi kemiklerle dolu bir vadi haline getirdiniz. Elinizde fırsatlarınız vardı ve siz onları heba ettiniz. Kimse bunun aksini iddia edemez. Olayları tamamen değiştirmek kolay değil ama hepimizin daha iyi hayatlar yaşayabilmesi için bir şeyler yapmış olmanız gerekirdi. Rusya’nın geleceği için. Ama yapmadınız.”

Çar ayağa kalktı. Erkeklik organı zayıf görünüyordu. Hâlâ öksürüyordu, rahatsız olmuş, öfkelenmişti. “Hükümdar da

olsam ben sadece bir insanım ama sen beni bütün tarihimizden sorumlu tutuyorsun.”

“Bilmediklerinizden ve öğrenmediklerinizden sorumlu tutuyorum, Majesteleri. Zavallı oğlunuz bir hemofili hastası, kanında bir şey eksik. Sizde ise bazı hassas duygular olmasına rağmen başka bir eksiklik var; bir nevi içgüdü, kavrayış diyebiliriz. İnsanın içinde en muhtaç olana yardım etme, ona saygı duyma hissi yaratan bir kavrayıştan mahrumsunuz. İyi bir insan olduğunuzu söylüyor, bunu katliamlarınızla kanıtlıyorsunuz.”

“Bunlar için beni suçlama,” dedi Çar. “Suyun akmasına engel olunamaz. Katliamlar halkın gerçek isteğinin bir ifadesidir.”

“O halde daha fazla söyleyecek söz kalmıyor.” Masanın üzerinde, tamircinin elinin altında bir tabanca duruyordu. Yakov tabancanın paslı kovanına bir mermi yerleştirdi.

Çar yerine oturdu, yüzünde hiçbir ifade olmaksızın izliyordu. Rengi atmıştı, yüzü daha beyaz, sakalı daha koyu görünüyordu. “Zavallı halkım adına acı çeken bir kurbanım ben. Ne olacaksa olacaktır.” Sigarasını mumun tabağına bastırarak söndürdü. Mum titredi ama yanmaya devam etti.

“Yalvarmamı bekleme.”

“Bu ayrıca hapisane için, zehir için, günde altı kez yapılan aramalar için. Bibikov ve Kogin için. Burada bahsini bile etmeyeceğim daha birçok şey için.”

Bibikov beyaz kollarını sallayarak hayır, hayır, hayır diye bağırmasına rağmen Yakov silahını Çar’ın kalbine nişan aldı ve tetiği çekti. Tam o sırada haç çıkarmakta olan Nikola sandalyesinde tepe taklak oldu ve yere düştü. Leke göğsünün üzerinde yayılıyordu.

Parke taşların üzerinde atların nal sesleri yankılandı.

Yakov, tarihin yönünü değiştirmenin yolları vardır, diye düşündü. Çar aslında kurşunu bağırsaklarına yemeği hak ediyor. Biz yiyeceğimize o yesin.

Arabanın sol arka tekeri yalpalıyor gibiydi.

Yakov, bir şey öğrendim, diye düşündü. Siyasi olmayan bir adam, hele de bir Yahudi yoktur. Biri olmadan diğeri olmak mümkün değildir, durum bu kadar açıktır. Öylece oturup kendi mahvedilişinize seyirci kalmazsınız.

Sonradan da şöyle düşündü: Mücadelenin olmadığı yerde özgürlük yoktur. Spinoza ne der? Devlet, insanın doğasına aykırı gelen biçimlerde hareket ediyorsa onu yıkmak o kadar kötü bir şey değildir. Yahudi düşmanlarına ölüm! Yaşasın devrim! Yaşasın özgürlük!

Sokakların her iki tarafını dolduran kalabalık yeniden yoğunlaşmış, kaldırım kenarlarıyla evlerin arasındaki alan iğne atsan yere düşmez hale gelmişti. Bütün evlerin pencerelerinden dışarı bakan insanlar vardı. İnsanlar yol boyunca çatılara çıkmışlardı. Sokaktakilerin arasında Plosski Bölgesi'nden Yahudiler de vardı. Araba tangır tungur ilerlerken tamirciyi görebilen bazıları açıkça ağlıyor, yumruklarını sıkıyorlardı. İnce sakallı bir adam kendi yüzünü tırmaladı. Bir ya da ikisi Yakov'a el salladı. Bazıları adını haykırdı.

Kafesin biri, bir kuş aramaya çıktı...

F. Kafka

TAMİRCİ

BERNARD MALAMUD

“

Malamud'un olağanüstü yeteneklerinden biri daima, gerçek dünyayı bir seviye yukarı çıkarıp metafizik fantezi âlemine dahil edebilmesi olmuştur. Diğeri ise yaşamı, yaşamları ciddiye almak.”

”

– Malcolm Bradbury

1905 devriminden sonra ve Rusya'nın son çarının devrilmesinden önce, 1911 yılında Kiev, “vahşi hurafeler ve gizemci görüşlerle dolu bir Ortaçağ şehri”dir. Kentin her yerinde Yahudi düşmanlığı kol gezmektedir. On iki yaşında bir Rus çocuğu bıçaklanarak öldürülmüş ve vücudundaki bütün kan akıtılmış halde bulununca, Yahudiler ayin niteliğinde bir çocuk cinayeti işlemekle suçlanırlar.

Elinden her iş gelen tamirci Yakov Bok cinayetten tutuklanır ve mahkemeye çıkarılmadan hapse atılır. Yapılan suçlamalar çeşitlenip çoğalır ve halkın konuya olan ilgisi tamircinin ıstırabını gitgide yoğunlaştırırken, beraat ihtimali, hüküm giyme ihtimali kadar dehşet vermeye başlar.

1966'da yayımlanan *Tamirci*, Bernard Malamud'a hem bir Pulitzer Ödülü, hem de ikinci Ulusal Kitap Ödülü'nü kazandırmıştır.

“*Tamirci*, Saul Bellow ve Philip Roth'un Büyük Yahudi-Amerikan Romanları arasında yer almayı hak ediyor.” - *Independent*

ISBN 978-605-4820-00-9

9 786054 820009

online alışveriş: yenisayfa.com.tr

t20

facebook.com/kafkakitap

twitter.com/kafkakitap